

matura

ZGODNE
Z WYTYCZNYMI
CKE

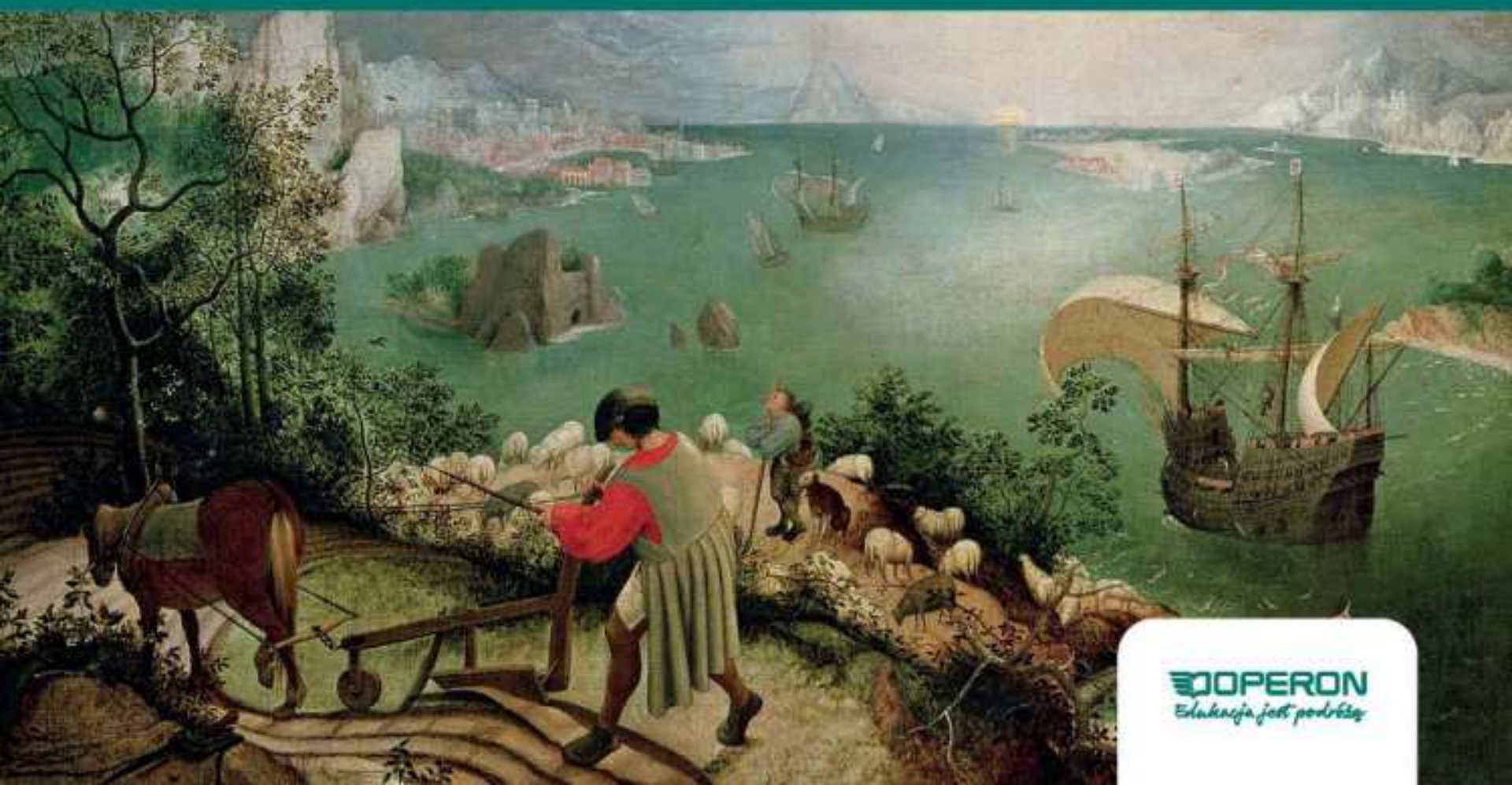
USZCZUPLONA PODSTAWA PROGRAMOWA

Zadania maturalne z odpowiedziami język polski zakres podstawowy

- **Teoria** w skrócie
- Rozwiązania **krok po kroku** #PlatformaOperon
- Wzorcowo rozwiązany **arkusz**

REPETYTORIUM

OPERON
Edukacja jest podróżą

REPETYTORIUM

matura

język polski

zakres podstawowy

Urszula Jagiełło
Renata Janicka-Szyszko
Aleksandra Marzec

 DOPERON
Edukacja jest podróżą

2025

Projekt okładki: **Paweł Kwacz**
Redaktor prowadzący: **Katarzyna Kupracz**
Redakcja językowa: **Marlena Dobrowolska**
Redakcja graficzna i skład: **Karolina Dąbrowska**
Korekta: **Monika Turała, Izabela Kozak**

Zdjęcia: Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona.pl, Galeria Artkomiks/artkomiks.pl, entropia.art.pl, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszeńskiego w Warszawie, Museum of Modern Art/www.moma.org, Muzeum Historyczne w Sanoku, Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Platige Image/platige.com, Shutterstock, Wikimedia Commons, Zamek Królewski w Warszawie

Rozwiązania krok po kroku do przykładów zadań maturalnych autorstwa Katarzyny Tomaszek

© Copyright 2022 by Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON Sp. z o.o. & Urszula Jagiełło, Renata Janicka-Szysko, Aleksandra Marzec
Gdynia 2025

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie w całości lub we fragmentach bez zgody wydawcy zabronione.
N8703

Wydawca:
Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON Sp. z o.o.
81-451 Gdynia, al. Zwycięstwa 96/98
tel. centrali 58 679 00 00
e-mail: info@operon.pl
www.operon.pl

ISBN 978-83-8197-573-5

07/25/V/US70

Spis treści

Wstęp – najważniejsze informacje o egzaminie i sposobie uczenia się	5
1. Matura ustna	
Przykładowe zadania MATURY USTNEJ	14
1.1. Zagadnienia z listy jawnych zadań	14
1.2. Zagadnienia związane z literaturą, ze sztuką lub z językiem	23
2. Język polski w użyciu	
2.1. Wiedza o języku	
Teoria z przykładami	36
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	40
3. Testy historycznoliterackie	
3.1. Biblia	
Teoria z przykładami	48
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	51
3.2. Antyk	
Teoria z przykładami	58
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	61
3.3. Średniowiecze (V–XV w.)	
Teoria z przykładami	68
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	72
3.4. Renesans (odrodzenie; XV–XVI w.)	
Teoria z przykładami	79
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	83
3.5. Barok (2. poł. XVI w. do końca XVII w.)	
Teoria z przykładami	90
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	93
3.6. Oświecenie (koniec XVII w. – początek XIX w.)	
Teoria z przykładami	100
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	103
3.7. Romantyzm (2. poł. XVIII w. – 1. poł. XIX w.)	
Teoria z przykładami	109
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	109
3.8. Pozytywizm (1864 r. – schyłek XIX w.)	
Teoria z przykładami	120
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	123
3.9. Młoda Polska (modernizm; 1890–1918)	
Teoria z przykładami	130
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	133

3.10. Dwudziestolecie międzywojenne (1918–1939)	
Teoria z przykładami	141
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	144
3.11. II wojna światowa (1.09.1939–8.05.1945)	
Teoria z przykładami	153
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	156
3.12. Współczesność (od 1945 r.)	
Teoria z przykładami	162
Zadania maturalne do samodzielnego rozwiązania	167
4. Wypracowania	174
Wzorcowo rozwiązany arkusz maturalny	179
Odpowiedzi do zadań	205

Garść formalności

– co warto wiedzieć o maturze

Informatory i aneksy do Informatorów do każdego z przedmiotów opublikowano na stronie CKE tu: cke.gov.pl

Egzaminy zdawane **obowiązkowo pisemnie** to:

Język polski Poziom podstawowy Próg zdania 30% 🕒 240 min	Matematyka Poziom podstawowy Próg zdania 30% 🕒 180 min	Język obcy nowożytny Poziom podstawowy Próg zdania 30% 🕒 120 min	Wybrany przedmiot dodatkowy Poziom rozszerzony Bez progu zdania 🕒 od 150 do 210 min (w zależności od wybranego przedmiotu)
--	--	--	---

Egzaminy zdawane **obowiązkowo ustnie** to:

Język polski Bez określania poziomu Próg zdania 30% 🕒 30 min	Język obcy nowożytny Bez określania poziomu Próg zdania 30% 🕒 15 min
--	--

Egzaminy zdawane **dodatkowo** to:

Wybrane przez ucznia przedmioty dodatkowe od 1 do 5 wytypowane do rekrutacji na studia Poziom rozszerzony	Egzamin z języka obcego na poziomie dwujęzycznym (jako przedmiot dodatkowy) zdawany obowiązkowo przez ucznia szkół/oddziałów dwujęzycznych	Dyplom zawodowy lub dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe przez ucznia technikum uprawniający go do zwolnienia z obowiązkowego przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym
---	---	---

Ważny termin dotyczący wyboru przedmiotów zdawanych na maturze:

deklaracja przystąpienia do egzaminu maturalnego

Język polski w liczbach

– struktura i przebieg egzaminu z języka polskiego

Egzamin maturalny **pisemny** z języka polskiego składa się z **2** arkuszy:

Arkusz 1

Część 1. **Test język polski w użyciu**, czyli zestaw dwóch tekstów na zbliżony temat oraz zadania do tych tekstów, obejmujące:

- czytanie ze zrozumieniem
- argumentowanie
- znajomość zasad i posługiwanie się poprawną polszczyzną
- napisanie notatki syntetyzującej

Część 2. **Test historycznoliteracki**, czyli zadania dotyczące znajomości problematyki lektur obowiązkowych z poszczególnych okresów literackich; głównie opartych na krótkich tekstach literackich, nieliterackich i ikonografii

Arkusz 2

Część 3. **Wypracowanie**

W roku szkolnym 2025/2026

Elementy egzaminu	Część 1. Test <i>Język polski w użyciu</i> Część 2. Test historycznoliteracki Część 3. Wypracowanie		
Liczba punktów	60 pkt za cały arkusz, w tym: Część 1. – 10 pkt Część 2. – 15 pkt, w tym: 7 pkt – za zadania dotyczące: starożytności (antyku i Biblii), średniowiecza, renesansu, baroku, oświecenia, romantyzmu, pozytywizmu 8 pkt – za zadania dotyczące: Młodej Polski, 20-lecia międzywojennego, literatury wojny i okupacji, literatury lat 1945–1989 krajowej i emigracyjnej, literatury po 1989 r. Część 3. – 35 pkt		
Liczba zadań	Część	Liczba zadań	Liczba punktów
	Część 1.	5–7	10
	Część 2.	6–15	15
	Część 3.	1	35
	Razem	12–23	60

- Zadania dotyczące lektur obowiązkowych będą odnosić się tylko do tekstów wskazanych jako lektury obowiązkowe w podstawie programowej z 2024 r. (Dz.U. 2024 r. poz. 1019, <https://link.operon.pl/x0>).
- Zadania mogą się opierać na tekstach, które nie są lekturami obowiązkowymi, ale do ich rozwiązania wystarczy zrozumienie i zinterpretowanie tekstu zamieszczonego w arkuszu egzaminacyjnym (bez odwołania się do znajomości tekstu w całości).
- W części 3. będą dwa tematy wypracowania do wyboru. Każdy z tematów wymaga odwołania się do:
 - dwóch utworów literackich, w tym lektury obowiązkowej – utworu epickiego albo dramatycznego wybranego z listy lektur zamieszczonej w arkuszu egzaminacyjnym;
 - dwóch kontekstów pogłębiających rozumienie omawianych utworów do wyboru spośród np.: historycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego.
- Forma wypowiedzi w części 3. to np.: rozprawka, szkic krytyczny, esej, przemówienie, list otwarty, artykuł, pod warunkiem że będzie to wypowiedź argumentacyjna. Minimalna długość wypracowania to 300 wyrazów. W latach 2025–2028 zdający może odwołać się w wypracowaniu (spełniając obowiązek odwołania się do lektury obowiązkowej) do wszystkich tekstów będących lekturami obowiązkowymi w podstawie programowej z 2018 r.

Rodzaje zadań:

3 typy zadań zamkniętych:

- zadania wyboru wielokrotnego
- zadania typu prawda – fałsz
- zadania na dobieranie

2 typy zadań otwartych:

- z luką, krótkiej odpowiedzi – samodzielnie formułujesz odpowiedź; wśród nich takie, w których piszesz krótki tekst (notatka syntetyzująca)
- rozszerzonej odpowiedzi – wypracowanie

Egzamin maturalny ustny składa się z wylosowanego zestawu 2 zadań:

- polecenie 1. z puli zadań jawnych sprawdza znajomość treści i problematyki lektury obowiązkowej;
- polecenie 2. dotyczy zagadnienia z literatury lub innych dziedzin sztuki albo języka; omawiasz je na podstawie dołączonego tekstu literackiego, nieliterackiego lub ikonicznego.

Pulę zadań jawnych na egzamin znajdziesz tu:

Zaprzyjaźnij się z lekturami szkolnymi – ale też oglądaj wartościowe filmy, czytaj inne rzeczy niż te polecane w szkole.

Korzystaj z listy lektur obowiązkowych opublikowanej w arkuszu 2 oraz na następnej stronie tej publikacji.

Zrób najpierw to, co potrafisz. Zadania z arkusza 1. zajmą Ci prawdopodobnie mniej czasu niż pisanie wypracowania w arkuszu 2.

Niezbędne i ważne na egzaminie z języka polskiego

Skupiaj się na cytowanych tekstach i ich fragmentach w tych poleceniach, w których musisz się do nich odnieść.

Odpowiadaj w sposób zwięzły i prosty – nie pisz stylem ozdobnym.

Podawaj tylko tyle przykładów, o ile Cię poproszono.

Lista lektur – poziom podstawowy

lektury obowiązkowe zgodne z podstawą programową z 2024 r.

- 1) Biblia, w tym fragmenty Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleeta, Księgi Psalmów, Apokalipsy św. Jana
- 2) Jan Parandowski, *Mitologia*, cz. I *Grecja*
- 3) Homer, *Iliada* (fragmenty)
- 4) Sofokles, *Antygona*
- 5) *Lament świętokrzyski* (fragmenty)
- 6) *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią* (fragmenty)
- 7) *Pieśń o Rolandzie* (fragmenty)
- 8) William Szekspir, *Makbet*
- 9) Moliere, *Skąpiec*
- 10) Ignacy Krasicki, wybrana satyra
- 11) Adam Mickiewicz, wybrane ballady, w tym *Romantyczność*, *Dziady* cz. III
- 12) Bolesław Prus, *Lalka*
- 13) Henryk Sienkiewicz, *Potop* (fragmenty)
- 14) Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*
- 15) Stanisław Wyspiański, *Wesele*
- 16) Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi* (fragmenty)
- 17) Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*
- 18) Witold Gombrowicz, *Ferdydurke* (fragmenty)
- 19) Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu*
- 20) Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat* (fragmenty)
- 21) Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*
- 22) Albert Camus, *Dżuma*
- 23) George Orwell, *Rok 1984*
- 24) Sławomir Mrożek, *Tango*
- 25) Marek Nowakowski, *Góra „Edek”* (z tomu *Prawo preli*)
- 26) Andrzej Stasiuk, *Miejsce* (z tomu *Opowieści galicyjskie*)
- 27) Olga Tokarczuk, *Profesor Andrews w Warszawie* (z tomu *Gra na wielu bębenkach*)
- 28) Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem* (fragmenty)
- 29) ponadto z zakresu szkoły podstawowej Ignacy Krasicki, bajki, Adam Mickiewicz, *Dziady* cz. II, *Pan Tadeusz* (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) Aleksander Fredro, *Zemsta*, Juliusz Słowacki, *Balladyna*.

Uczę się tego, **czego** naprawdę potrzebuję.
Jak chcę, **gdzie** chcę i **kiedy** chcę.

Przypomnieć sobie najpierw teorię w pigułce z danego działu?

A może wolisz zacząć od konkretnych przykładów rozwiązyanych zadań maturalnych?

Znajdziesz to na początku każdego działu w module Teoria z przykładami.

© 2004 Blackwell Publishing Ltd
Journal of Internal Medicine 255: 103–110

[Stylizacja językowa] - wprowadzenie przez autora wywiedzione i celowe, w sposób jawny, elementów właściwych innemu stylowi; może polegać także na: odwołaniu się do innych środków stylistycznych, nawiązaniu do innych utworów literackich, powołaniu na inne źródła.

© 2004 Blackwell Publishing Ltd

Agata Kafarowska, Wpłynęły Brzoźdzaki
Zostawiając Sokołowską

Komunikator WhatsApp wyprzedził e-maila na liście nawiązanych do niego. Według Reuters Institute aż 34 proc. badanych

rynków 65 proc. Brazylijczyców 30 proc. Turków właśnie z tej aplikacji korzysta według o bieżące informacje dotyczące

using the given
directions.

Maple syrup adulteration

Adam Mickiewicz, *Wiersze wybrane*, Opole 1972, s. 1, 12, 2, Wrocław - Warszawa - Kraków 1971

Czujesz się pewniej po rozwiązaniu tych zadań?
Zapewnij sobie dogodne warunki i przejdź do etapu przygotowań związanych z pisaniem wypracowań.

Najważniejsze treści pamiętasz, a uczysz się przez rozwiązywanie zadań?

Masz je wyróżnione w każdym dziale. Po zrobieniu zestawu zadań I, możesz jeszcze raz przećwiczyć rozwiązanie poleceń z zestawu II.

Chcesz zapoznać się z przykładowymi zadaniami, które wylosujesz na maturze ustnej?

Przejdź do modułu z poleceniami z listy jawnych zadań oraz z poleceniami związanymi z dołączonym materiałem.

Przykładowe zadania MATURY USTNEJ

1.3. Zadania z listy jawnych zadań

Zadanie 1

Jak literatura antyczna przedstawia tragizm ludzkiego losu? Omów zagadnienie na podstawie *Antygony* Sofoklesa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – sformułowanie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim

We współczesnym języku problem słowa tragizm, tragizm mają kilka znaczeń. Przywołując tragizm, skłamy do określania tego, co budzi smutek, wzrusza, grozi i rozpacz. Tragizm to wiedza o losach, a także do wyrażenia niepożądanych opinii, poglądów, sytuacji. W odniesieniu do tekstów literackich termin tragizm oznacza konstrukcję losów bohaterów przedstawianych w sytuacji konfliktu równocześnie naciąganych, który prowadzi do ich tragicznej śmierci.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekście literacko-kulturowym

Temat literatury antycznej przedstawia tragizm życia człowieka, nad którym losowi sądy fatum.

Argumenty

- *Antygona* to tragedia Sofoklesa z ok. 442 r. p.n.e., jedna z trzech, w których autor wykorzystuje mit o tebaidskim rodu Labdakidów (próci Edypa, króla w Tebach, Antygona, uważana jest za najdoskonalsze dzieło greckiego tragika i jedną z najważniejszych tragedii w literaturze).
- Akcja tragedii Sofoklesa rozpoczyna się po śmierci Oedypa i Polinejsesa. Antygona postanawia pójść za króla Kreonem i pochować jego brata, Polinejsesa. Po planowaniu rozbicia zostaje schwytana. Kreon stawia ją na śmiertelny wyrok. Antygona popełnia samobójstwo. Po jej śmierci zabija się jej siostra – Haimon, a po jego śmierci samobójstwo popełnia Kreon, jego matka.
- W utworze został poruszony problem władzy i prawa. Spór o pogrzebanie Polinejsesa, który zagadnię na własny kraj, stał się powodem do rozważań, które z prawa – boskie czy ludzkie – jest ważniejsze (sytuacja konfliktu naciąganych).
- Antygona jest bohaterką tragiczną – znajduje się w sytuacji konfliktu tragicznego – musi wybrać między świętą równowagą, przedstawianą w teozofii prawa boskiego – prawo ludzkie, które jest ważne w innym świecie i szlachetnym, niż bez względu na to, co wybierze, poniesie klęskę.
- Los Antygony został określony przez bogów. Antygona była córką Jokasty i Edypa, wnuczką Jokasty i Lapreos, czyli należała do rodu Labdakidów. Z mitu o rodu Labdakidów wiadomo, że na tej rodzinie ciążył los. Dlatego młoda Antygona, podjęła decyzję, że nie ma dla niej przyszłości, nie miała ona własnej woli, nie mogła odmówić.

OPERON
Edukacja jest podjęciem

Aktualna wersja informacji powinna służyć do momentu rozpoczęcia egzaminu.

WYPEŁNIA ZDAJĄCY

KOD

PESEL

EGZAMIN MATURALNY Z JĘZYKA POLSKIEGO

POZIOMY PODSTAWOWY

ARKUSZ I

TEST JĘZYK POLSKI W UŻYCIU

TEST HISTORYCZNO-LITERACKI

ČAS PRACY: 120 minut (łącznie na wypełnieniu testów i wypracowania)

LICZBA PUNKTÓW DO UŻYTKOWANIA ZA TEST JĘZYK POLSKI W UŻYCIU: 10

LICZBA PUNKTÓW DO UŻYTKOWANIA ZA TEST HISTORYCZNO-LITERACKI: 15

WYPEŁNIA ZESPÓŁ NADZORUJĄCY

Upewniam się, że arkusz jest
☐ kompletny i czytelny.

Chcesz się przekonać, że arkusz da się rozwiązać?

Poznaj zasady i dobre praktyki. Rozwiązany arkusz znajdziesz na końcu publikacji.

Szybkie sprawdzenie odpowiedzi – tu zweryfikujesz, czy udało Ci się dobrze rozwiązać zadanie.

Zestawienie krótkich odpowiedzi jest na końcu książki. Wyróżniono je w każdym dziale.

Odpowiedzi do zadań

2. Język polski w użyciu

Zadania – zestaw I

Zadanie 21. [10 pkt]

Nie, w tekście Łukasza Piorusa nie ma potwierdzenia sądu, że fałsz newsy prowadzi do ludzkich tragedii. Autor pisze o fałsz newsach dotyczących Lasów Państwowych. Podaje przykład nieprawdziwej informacji dotyczącej wyłączenia drzew. Nie ma mowy o ludzkich tragediach.

Zadanie 22. [10 pkt]

Autorzy obu artykułów zgadzają się w kwestii obciążenia informacji w mediach, gdyż podkreślają, że informacje te są szybko rozpowszechniane wśród dużej liczby użytkowników (w sposób lewny i niekontrolowany). Agata Kozłowska i Wojciech Brzezinski podają informacje o agresywnej liczbie aktywnych użytkowników Facebooka w Nigerii i WhatsAppa w Indiach, którzy przekazują sobie nieprawdziwe informacje. Łukasz Piorus wspomina o szybkim rozchodzeniu się informacji i o tym, że artykuły są szeroko komentowane i cytowane, by zachęcić czytelników do „likowania” i czytania. Zatem

Jeśli napotkasz trudność przy rozwiązywaniu zadania, udzielaniu odpowiedzi na polecenie, pisaniu tekstu, a odpowiedź na końcu książki jest inna niż twoja, możesz w serwisie skorzystać z **zasad oceniania do każdego zadania** oraz **odpowiedzi krok po kroku do każdego zadania**. Nadal masz trudność? Zamiast godzinami szukać rozwiązania w internecie, zobacz w kilka sekund, jak rozwiązać KAŻDE zadanie, które okaże się trudne – film lub opis, zależnie od tego, co skuteczniejsze.

Jak chcesz się uczyć?

z książki

z serwisu

Wolisz wersję drukowaną, z własnymi notatkami? – Masz ją przed sobą.

Preferujesz formę elektroniczną? – Ucz się z serwisu.

Wybierz tę formę nauki, która Ci odpowiada.

Kiedy i gdzie chcesz się uczyć?

na korytarzu szkolnym,
na przerwie, na okienku lekcyjnym

w autobusie lub pociągu,
w drodze do szkoły

w bibliotece

w swoim pokoju

Nie stresuj się w nieoczekiwanych sytuacjach – gdy zapomnisz książki, spóźni się autobus, wypadnie Ci okienko lub po prostu masz trudniejszy dzień. Telefon masz pod ręką. Kontynuuj naukę zgodnie ze swoim rytmem. Ucz się tak, jak lubisz i możesz – nie tracąc czasu i dopasowując to do okoliczności.

1

Matura ustna

1.1. Zagadnienia z listy jawnych zadań

Zadanie 1.

Jak literatura antyczna przedstawia tragizm ludzkiego losu? Omów zagadnienie na podstawie *Antygony* Sofoklesa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim

We współczesnym języku polskim słowa *tragizm*, *tragiczny* mają kilka znaczeń. Przymiotnik *tragiczny* służy do określenia tego, co budzi smutek, uczucie grozy i rozpacz (*tragiczna wiadomość*, *tragiczny wypadek*), a także do wyrażenia niepo- chlebnych opinii (np. *tragiczny strój*). W odniesieniu do tekstów literackich termin *tragizm* oznacza konstrukcję losów bo- hatera postawionego w sytuacji konfliktu równorzędnych racji moralnych, który prowadzi szlachetną jednostkę do nie- uchronnej klęski. Starożytni uważali, że człowiek nie ma wolnej woli, jego życie jest podporządkowane przeznaczeniu.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekście literacko-kulturowym

Teza: literatura antyczna przedstawia tragizm życia człowieka, nad którego losem ciąży fatum.

Argumenty

- *Antygona* to tragedia Sofoklesa z ok. 442 r. p.n.e., jedna z trzech, w których autor wykorzystał mit o tebańskim rodzie Labdakidów (*Król Edyp*, *Edyp w Kolonie*, *Antygona*). Uważana jest za najdoskonalsze dzieło greckiego tragika i jedną z najwspanialszych tragedii w literaturze.
- Akcja tragedii Sofoklesa rozpoczyna się po śmierci Eteoklesa i Polinejesa. Antygona postanawia złamać rozkaz króla Kreona i pochować ciało brata, Polinejesa. Po złamaniu rozkazu zostaje schwytana. Kreon skazuje ją na śmierć. Antygona popełnia samobójstwo. Po jej śmierci zabija się jej ukochany – Hajmon, a po jego śmierci samobójstwo popełnia Eurydyka, jego matka.
- W utworze został poruszony problem władzy i prawa. Spór o pogrzebanie Polinejesa, który napadł na własny kraj, stał się powodem do rozważań, które z praw – boskie czy ludzkie – jest ważniejsze (sytuacja konfliktu racji moralnych).
- Antygona jest bohaterką tragiczną – znajduje się w sytuacji konfliktu tragicznego – musi wybrać między dwiema równorzędnymi, przeciwstawnymi wartościami (prawo boskie – prawo ludzkie); działa świadomie w imię wielkiego i szlachetnego celu; bez względu na to, co wybierze, poniesie klęskę.
- Los Antygony został określony przez bogów. Antygona była córką Jokasty i Edypa, wnuczką Jokasty i Lajosa, czyli należała do rodu Labdakidów. Z mitu o rodzie Labdakidów wiadomo, że na tej rodzinie ciążyło fatum. Dlatego mimo działań Antygony, podejmowanych przez nią prób, szlachetnych intencji, nie miała ona wolnej woli, nie mogła zmienić swojego życia – było ono z góry skazane na klęskę.
- Przykładem wpływu bogów na los człowieka mogą być losy jednego z bohaterów *Iliady* Homera. Hektor, syn Priama – władcy Troi, stanął do pojedynku z herosem Achillesem. O zwycięstwie w walce nie zdecydowała siła i odwaga walczących, lecz decyzja bogów. Jeszcze zanim zaczął się pojedynek, bogowie na Olimpie obradowali, komu należy przyznać zwycięstwo. Losy bohaterów ważył Zeus. Kiedy szala z losem Hektora opadła, jego los został przesądzony.
- Starożytni wierzyli, że panią przeznaczenia, przydzielającą los każdemu człowiekowi, jest Mojra. Homer przedstawiał ją jako boginię potężniejszą od innych bogów. W niektórych wersjach mitu była mowa o trzech Mojrach.
- Rzymską boginią płodności i urodzaju, ale także przeznaczenia, szczęścia i nieszczęścia, była Fortuna. W sztuce często przedstawiano ją z zawłazanymi oczami, rogiem obfitości i sterem, co miało podkreślać zmienność i niepewność jej darów.

Podsumowanie

Starożytni wierzyli, że człowiek nie ma wolnej woli. Jego los zależy od przeznaczenia. Bez względu na postępowanie czy próby zmiany swojego losu życie człowieka jest takie, jak postanowili bogowie. Temat tragizmu ludzkiego losu często podejmowali pisarze starożytni, by przestrzec ludzi przed próbą zmiany przeznaczenia. Uważali oni, że tylko zdanie się na wolę bogów może zapewnić człowiekowi szczęście.

Zadanie 2.

Jaką wartość dla człowieka ma pamięć o przeszłości? Omów zagadnienie na podstawie *Miejsca* Andrzeja Stasiuka. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście literacko-kulturowym

- Osoby, które z różnych względów opuściły miejsce, z którym związane było życie ich rodzin. Wspominają zarówno ludzi, z którymi się zetknęli, jak też charakter natury oraz architekturę składające się na kształt świata, który został utracony.

- Pamięć o przeszłości pomaga w odnalezieniu się w życiu i kształtowaniu własnej tożsamości.

Rozwinięcie w kontekście literacko-kulturowym

Teza: Opowiadanie Andrzeja Stasiuka *Miejsce* skłania do refleksji na temat związku emocjonalnego z miejscem, którego centralnym elementem była wzniesiona przez mieszkańców cerkiew, oraz ukazuje znaczenie pamięci o tytułowym miejscu dla zachowania tożsamości jego mieszkańców.

Argumenty

- Osią kompozycyjną opowiadania jest opowieść narratora o miejscu, w którym zainteresowany turysta dostrzegł ślady dawnej budowli, a przede wszystkim o dziejach świątyni zbudowanej przez mieszkańców opisywanego terenu.
- Tytułowe miejsce znajduje się w Beskidzie Niskim. Wcześniej było zamieszkiwane przez ludność łemkowską po drugiej wojnie światowej przesiedloną na ziemie zachodniej Polski.
- Narrator opisuje wyobrażone przez siebie powstawanie cerkwi budowanej przez miejscową ludność z drewna pozyskanego w otaczających lasach. Szczegółowo przedstawia swoją wizję wnętrza budowli, obrazy (ikony), witraże, wrota i inne przedmioty kultu, które stanowiły o kształcie prawosławnej cerkwi. Snuje też opowieść o losach świątyni po przymusowym opuszczeniu miejsca przez jego mieszkańców, o przejmowaniu władzy nad cerkwią przez naturę, o jej powolnym rozpadaniu się, wreszcie o przeniesieniu świątyni do muzeum.
- Opowieść narratora koncentruje się na ludziach, dla których nawet zniszczona świątynia stanowiła symbol ich przeszłości i przynależności kulturowej. Po latach, z czią wchodzili do zniszczonej i pozbawionej większości przedmiotów budowli.
- Narrator zestawia w swojej opowieści przeszłość z teraźniejszością i dowodzi, że cerkiew przeniesiona do muzeum zatracą swój istotny charakter nawet po renowacji, bo nie spełnia już funkcji, jaką pełniła w życiu mieszkańców tytułowego „miejsca”.

Podsumowanie

- Andrzej Stasiuk podkreśla znaczenie pamięci o przeszłości i związanych z nią miejscach, ukazuje rozpad dawnego świata i ślady jego kultury.
- Pamięć o przeszłości w opowiadaniu *Miejsce* towarzyszy zarówno jego dawnym, jak i obecnym mieszkańcom, wpływając na ich emocjonalny związek z miejscem i poczucie tożsamości kulturowej.

Zadanie 3.

Jaki wpływ na człowieka ma sprawowanie przez niego władzy? Omów zagadnienie na podstawie *Makbeta* Williama Szekspira. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście literacko-kulturowym

- Motyw/topos władzy występuje w tekstach kultury od najwcześniejszych zapisów do czasów współczesnych.
- W kulturze przedstawiano władców różnego typu. Zwykle autorzy dzieł koncentrują się na mechanizmach uzyskiwania władzy oraz na sposobach jej sprawowania.
- W literaturze można spotkać zarówno władców wyidealizowanych (np. w utworach średniowiecznych), jak i tyranów, którzy wykorzystują rządzenie innymi do realizacji własnych egoistycznych pragnień.

Rozwinięcie w kontekście literacko-kulturowym

Teza: dramat Szekspira *Makbet* to literackie studium władcy – zbrodniarza.

Argumenty

- Przykładem władcy, który zdobywa władzę po dokonaniu zbrodni i staje się tyranem, jest tytułowy bohater dramatu Szekspira *Makbet*.
- Makbet przeszedł znaczącą metamorfozę: początkowo wierny prawowitemu królowi rycerz pod wpływem przepowiedni czarownic/wiedźm oraz za namową żony – Lady Makbet – zabija króla Duncana i przejmuje tron. Aby utrzymać władzę, pozbywa się wszystkich, którzy mogliby stanąć mu na drodze, m.in. zleca zabójstwo swojego przyjaciela Banka oraz rodziny wroga Makdufa.
- Jako władca Makbet jest tyranem i okrutnikiem. Lęk przed możliwością utraty władzy wyzwala w nim najgorsze instynkty. Makbet otacza się podporządkowanymi sobie lęklivymi poddanymi, którzy pozostali przy nim ze strachu.
- Realizację swoich ambicji bohater przypłaca upadkiem moralnym i zatraceniem poczucia sensu życia, a jego sumienie odzywa się w postaci dręczących go wizji (np. widzi zjawy zabitych ludzi: króla Duncana, Banka). Makbet staje się cyniczny, a jego uczucia zostają zredukowane – nie przejmuje się nawet samobójczą śmiercią żony.
- W celu zachowania władzy bohater powtórnie słucha przepowiedni, z której wyciąga wnioski dla siebie korzystne. Dowiaduje się, że nie straci władzy, dopóki las Birnam nie ruszy z miejsca, a także, że nie zginie z ręki kogoś zrodzonego z kobiety. Obie przepowiednie spełniły się w sposób zaskakujący dla Makbeta.
- Makbet to bohater tragiczny, który musi wybrać między sumieniem rycerza a ambicją podszeptującą mu, jak wielkie znaczenie ma władza, którą może zdobyć; w przypadku obu decyzji jego los jest naznaczony klęską. Wybór sumienia

spowodowałby nieustanne poczucie straty, co byłoby podsycane przez jego żonę. Natomiast faktycznie dokonany wybór w konsekwencji doprowadził do zniszczenia osobowości i niemożności odczuwania szczęścia i satysfakcji życiowej.

- Dramat Szekspira bywa określany jako literacka psychologia zbrodni. Autor, kreując główną postać, wskazuje na podłoże zbrodni umożliwiającej zdobycie władzy oraz ukazuje mechanizmy rządzące władcą – zbrodniarzem, a zwłaszcza konsekwencje takiego czynu: degradację psychiki, zniszczenie osobowości, niezdolność do odczuwania głębszych emocji.
- W dramatach Szekspira motyw władzy i władcy pojawia się wielokrotnie, m.in. występuje w dramacie *Hamlet*, w którym brat króla Klaudiusz, po dokonaniu zbrodni na prawowitym władcy Hamlecie (ojcu tytułowego bohatera), przejmuje władzę oraz poślubia jego żonę. Klaudiusz, podobnie jak Makbet, zdobywa władzę na drodze zbrodniczego czynu, następnie podejmuje działania, aby prawda nie wyszła na jaw. Podobnie jak Makbet przypłaca swój haniebnym czyn śmiercią.

Podsumowanie

- Teksty literackie i inne teksty kultury prezentują złożone portrety władców, czego przykładem są bohaterowie dramatów Szekspira – Makbet i Klaudiusz.
- Makbet to naznaczona tragizmem postać człowieka, dla którego władza staje się wartością przesłaniającą wszelkie inne, powodującą, że zanikają w nim pozytywne uczucia i nie doznaje on szczęścia, którego spodziewał się, sięgając po królewski tron.
- Motyw władzy w dramacie Szekspira ukazuje uniwersalne zjawisko często występujące w tekstach kultury – obraz władzy osiągniętej na drodze zbrodni oraz mechanizmy sterujące tego typu rządami.

Zadanie 4.

Uniwersalizm prawdy o naturze ludzkiej w bajkach. Omów zagadnienie na podstawie znanych ci bajek Ignacego Krasickiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim

Bajka jest krótkim utworem wierszowanym, z pogranicza liryki i epiki. Zwykle bohaterami bajek są zwierzęta (czasami przedmioty), które stanowią alegorię ludzkich cech (np. lis – chytrność, jagnię – niewinność, bezradność, lew – siła, męstwo). Historie przedstawione w bajkach mają charakter dydaktyczny, czyli mają na celu pouczenie, przedstawienie moralu, wskazanie zasad postępowania w świecie.

Bajki pisano już w starożytności. W Polsce najbardziej znanym bajkopisarzem jest oświeceniowy pisarz Ignacy Krasicki. W jego bajkach dostrzegamy uniwersalizm prawdy o naturze ludzkiej. Uniwersalizm to dążenie do ogarnięcia pewnej całości. Uniwersalny utwór to utwór obejmujący całość jakiegoś zagadnienia.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekście literacko-kulturowym

Teza: bajki Ignacego Krasickiego mają charakter ponadczasowy, ponieważ jest w nich zawarty uniwersalizm prawdy o naturze ludzkiej.

Argumenty

- Ignacy Krasicki jest uważany za najwybitniejszego pisarza polskiego oświecenia. Znał i propagował ideały oświecenia, angażował się w reformatorską działalność króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.
- Pisarz wierzył w moc literatury, dlatego w jego utworach dominują troska o kraj i przekaz moralny. Pisał m.in. poematy heroikomiczne, powieści, a także krótsze utwory: satyry i bajki.
- Uniwersalizm prawdy o naturze ludzkiej w bajkach:
 - *Ptaszki w klatce* – treścią bajki jest rozmowa ptaszków w klatce; stary czyżyk jest nieszczęśliwy z mieszkania w klatce i płacze, a młody tego nie rozumie, bo uważa, że mają tam wszelkie wygody; stary czyżyk stanowi przykład patrioty, dla którego wolność jest najważniejsza, a młody – alegorię człowieka zniewolonego, który nigdy nie zaznał wolności, więc jej nie rozumie;
 - *Jagnię i wilcy* – w bajce ukazano scenę napaści wilków na jagnię – pozbawione szans ucieczki jagnię zostaje zjedzone przez wygłodniałe wilki; jagnię uosabia osoby słabe i bezbronne, a wilki to alegoria ludzi nie tylko silnych, lecz także bezwzględnych i cynicznych; fabuła bajki, w której łagodne jagnię zostaje zjedzone przez drapieżne wilki, to opowieść o świecie, w którym rządzą bezwzględne reguły – silniejszy ma zawsze rację i zwycięża;
 - *Dewotka* – w tej bajce autor zrezygnował z maski zwierzęcej; bohaterka utworu deklaruje pobożność, głośno się modli, a jednocześnie w tym samym czasie bije służącą; w bajce ukazano zjawisko dewocji, czyli powierzchownej pobożności; pisarz krytykuje sprzeczność między teorią a praktyką, rozdźwięk między głoszonym słowem a rzeczywistymi czynami, krytykuje fałsz; w bajce przedstawiono świat, w którym zamiast prawdy, szczerości i autentyzmu dominuje zakłamanie i gra pozorów.
- Scharakteryzowanie natury ludzkiej w bajkach oraz ich dydaktyczny charakter wynikają z wiary oświeceniowych myślicieli w naprawę człowieka i świata. Optymistycznie wierzono, że rozum pozwala poznać świat i człowieka, a jednocześnie może służyć jako narzędzie krytyki. Chociaż człowiek nie jest idealny, doskonały, wymaga wielu poprawek, ufano, że możliwe jest takie zorganizowanie świata, by ludzie byli szczęśliwi na ziemi. Wielu filozofów wierzyło, że chociaż

natura ludzka jest ułomna, można ją udoskonalić, np. przez wychowanie. Ludzie oświecenia uważali, że literatura dydaktyczna może stanowić jedno z narzędzi oświecenia ludzkich umysłów i zmiany na lepsze.

- Bajki Krasickiego to utwory charakterystyczne dla klasycyzmu, jednego z głównych nurtów artystycznych w oświeceniu. Prąd klasycystyczny w literaturze kładł nacisk na jej funkcje dydaktyczno-moralizatorskie. Literatura miała inspirować do postępu, służyć przekształcaniu świata i oświecaniu ludzkich umysłów, stąd też ukazywanie w bajkach prawdy o naturze ludzkiej.

Podsumowanie

Bajki Krasickiego zawierają uniwersalną prawdę o naturze ludzkiej. Jest ona ułomna i niedoskonała. Człowiek ma wiele wad, dlatego w świecie dominują przemoc, podstęp i zakłamanie. Prawie nigdy nie zwycięża dobro czy inne pozytywne wartości, natomiast zło zakłada różne maski. Mimo upływu ponad 200 lat od opublikowania utworów Krasickiego niestety nie zmieniły się mechanizmy rządzące światem, co potwierdza, że pisarzowi udało się w tych krótkich utworach uchwycić prawdę o naturze ludzkiej.

Zadanie 5.

Człowiek wobec niestałości świata. Omów zagadnienie na podstawie znanych ci fragmentów Księgi Koheleeta. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście literackim

- Zadawanie pytania o przemijanie, o niestałość oblicza świata i sens ludzkiej egzystencji to postawa wpisująca się w istotę człowieczeństwa.
- Wypowiedzi na temat sensu życia i refleksje związane z przemijaniem jest jednym z częstszych tematów obecnych w tekstach artystycznych i rozważaniach filozofów różnych epok.
- Motyw przemijania tego, co ziemskie oraz poszukiwanie właściwych proporcji w wyborach dokonywanych przez człowieka znajduje się w wielu księgach zawartych w Biblii.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekstach historycznym i literacko-kulturowym

Teza: Należąca do kanonu Starego Testamentu Księga Koheleeta (Eklezjastes) jest rozważaniem o niestałości świata i marności wszelkich ludzkich pragnień, dążeń i wartości.

Argumenty

- Księga Koheleeta należy do grupy ksiąg mądrościowych (dydaktycznych) ze względu na płynącą z niej naukę o sensie życia.
- Motywem charakterystycznym dla wypowiedzi Koheleeta jest wielokrotnie powtarzana przez niego fraza „marność nad marnościami” (*vanitas vanitatum*) wyrażająca przekonanie, że wszelkie poczynania człowieka i wartości przez niego cenione są nikle i niestale.
- Kohelet poucza, że w obliczu marności tego, co ziemskie, należy znajdować radość w tym, co jest dostępne i aktualne, zachowywać umiar i żyć w zgodzie z przykazaniami danymi przez Boga.
- Wobec zmienności świata człowiek powinien zachować dystans i mieć świadomość niestałości tego, co osiągnął.
- Motywy zaczerpnięte z Księgi Koheleeta zyskały popularność w poezji barokowej, np. w wierszach Daniela Naborowskiego, których tytuły w bezpośredni sposób nawiązują do biblijnej księgi – np. *Marność, Krótkość Żywota*.
- Tematykę wanitatywną (marności) odnajdujemy także w barokowym malarstwie, gdzie przemijanie i niestałość życia symbolizują m.in. motywy: czaszka, zegar, przesypujący się w klepsydrze piasek, więdnące kwiaty, księgi oznaczające przemijające ludzkie myśli itp.

Podsumowanie

- Ukazując marność ludzkich dążeń, Kohelet skłania do refleksji nad życiem i jego sensem.
- Ponadczasowe rozważania o niestałości świata obecne w biblijnej Księdze Koheleeta stały się inspiracją dla wielu twórców dzieł artystycznych późniejszych epok.

Zadanie 6.

Motyw tęsknoty za ojczyzną. Omów zagadnienie na podstawie *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim

- W XIX w. bardzo wielu Polaków opuściło rodzinne strony. Wyjeżdżali, aby uniknąć aresztowania, z obawy przed represjami, by działać na rzecz odzyskania niepodległości przez Polskę. Wśród polskich emigrantów znaleźli się m.in. Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński, Fryderyk Chopin i Cyprian Kamil Norwid.

- Emigranci nie tylko nie mogli wrócić do kraju na stałe. Nie wolno im było także odwiedzać rodzinnych stron ani spotykać się z pozostałymi w kraju bliskimi. Rodziło to dojmujące uczucie tęsknoty za ojczyzną, nostalgię, czego wyraz artyści często dawali w swoich utworach.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekście literacko-kulturowym

Teza: pisarze, przywołując obraz kraju, często go idealizują.

Argumenty

- *Pan Tadeusz* został wydany w 1834 r. w Paryżu.
- *Pan Tadeusz* to utwór pisany z perspektywy emigranta, co szczególnie jest widoczne w inwokacji (*Litwo! Ojczyzno moja! [...] Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie, kto cię stracił*) i *Epilogu* (*Dziś dla nas, w świecie nieproszonych gości*).
- Utwór przedstawia obraz ojczyzny zdeterminowany tęsknotą (*Dziś piękność twą w całej ozdobie widzę i opisuję, bo tęsknię po tobie*).
- Ojczyzna ukazana w utworze to kraj lat dziecińczych.
- Obraz ojczyzny w utworze to przestrzeń mityczna, wyidealizowana i sakralizowana (*Kraj lat dziecińczych! On zawsze zostanie/Święty i czysty jak pierwsze kochanie*):
 - konflikty i ludzkie wady przedstawione humorystycznie, co pełni funkcję łagodzącą;
 - opis mentalności szlacheckiej pozbawiony krytycyzmu (np. Jacek Soplica, Sędzia);
 - obyczaje szlacheckie i kultywowanie tradycji jako ostoja polskości;
 - apoteoza obyczajowości szlacheckiej (np. gościnność);
 - bohaterów łączą silne więzi, tworzą wspólnotę, są przyjaciółmi, relacje międzyludzkie dużo silniejsze niż w innych krajach;
 - kraj ukazany jako Arkadia, harmonijne współzycie panów i chłopów;
 - patriotyzm bohaterów (np. działalność Jacka Soplicy);
 - tragiczne wydarzenia historyczne (utrata niepodległości) znajdują szczęśliwe zakończenie (wkroczenie Legionów na ziemię polską);
 - zapowiedź szczęśliwej przyszłości – nadanie ziemi chłopom;
 - obraz przyrody (symbol utraconej ojczyzny, ukazana jako przestrzeń idylliczna, rajska, poetyckie opisy świadczą o tęsknocie);
 - Soplicowo jako „centrum polszczyzny”;
 - swojskość jako miara wartości (kontrast Europa – kraj lat dziecińczych, krytyka kosmopolityzmu Telimeny i Hrabiego).
- Motyw tęsknoty za ojczyzną jest obecny także w innych tekstach romantycznych, np. w wierszu C.K. Norwida *Moja piosenka* [II].
- Utwór Norwida powstał w 1854 r. W tym czasie już od kilkunastu lat Norwid przebywał poza granicami kraju.
- Wiersz jest osobistym wyznaniem emigranta, wyrazem tęsknoty *Do kraju* tego osoby mówiącej (każda strofa kończy się wyznaniem *Tęskno mi, Panie...*).
- Adresatem wypowiedzi jest Bóg.
- Obraz ojczyzny – kraju wytęsknionego – jest wyidealizowany:
 - szacunek dla pracy i jej efektów;
 - religijność;
 - szacunek dla praw natury;
 - jednoznaczny system wartości, czytelny kodeks etyczny (tak – nie),
 - przedstawienie charakterystycznych dla Polski zachowań (podnoszenie chleba, pozdrowienia).

Podsumowanie

W XIX w. bardzo wielu Polaków musiało emigrować. W utworach romantyków, np. Mickiewicza i Norwida, często pojawia się obraz tęsknoty za ojczyzną, ponieważ nostalgia łagodzi pamięć o utraconym kraju. Tęsknota za ojczyzną sprawia, że utracony kraj staje się największą wartością dla emigranta. W utworach przedstawiono wyidealizowany obraz ojczyzny zapamiętanej z przeszłości, dominuje kult swojskości. Na utrwalony w utworach obraz kraju wpływają emigracyjne doświadczenia obu twórców (samotność, wyobcowanie, brak akceptacji w środowisku emigracyjnym, konflikty wśród emigrantów). Tym samym przedstawianie w utworach obrazu kraju ojczystego pełni terapeutyczną funkcję powrotu do ojczyzny.

Zadanie 7.

Praca jako pasja człowieka. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście literackim i filozoficznym

- Egzystencja każdego człowieka zależy od pracy wykonywanej osobiście lub przez inne osoby.
- Praca może być pasją, źródłem życiowej satysfakcji, nadawać sens ludzkiej egzystencji, ale też być udręką, cierpieniem, jeśli nie daje pracującemu i jego rodzinie możliwości utrzymania się lub bywa formą wyzysku.

- Stosunek do pracy jest jednym z kryteriów oceny człowieka w utworach literackich powstałych pod wpływem filozofii pozytywistycznej.
- W utworach polskiego pozytywizmu praca to jeden z głównych motywów artystycznych.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim i filozoficznym

Teza: dla niektórych bohaterów *Lalki* Bolesława Prusa praca jest życiową pasją i realizacją ambicji, a sposób ukazania tych postaci wynika z pozytywistycznych idei pracy organicznej.

Argumenty

- Powieść Bolesława Prusa wśród wielu bohaterów unikających wysiłku i żyjących na koszt innych (np. Łęccy, Krzeszowski, Starski) ukazuje także przykłady osób, dla których praca jest nie tylko źródłem utrzymania, lecz także sposobem na odkrycie sensu życia i realizacją pasji (np. Wokulski, Rzecki, Ochocki).
- Każdy z bohaterów, dla których praca jest realizacją pasji, należy do grupy idealistów ceniących wartości wyższe niż posiadane dobra, pozycję społeczną czy wygodne życie.
- Dla Stanisława Wokulskiego, głównego bohatera powieści, jedną z najważniejszych wartości była wiedza i idea wynalazczości, która miała zmieniać świat na lepszy; Wokulski marzył o zdobyciu wykształcenia i pracy naukowej, jednak okoliczności historyczne pokrzyżowały jego plany – nie podjął studiów w Szkole Głównej, ponieważ wziął udział w powstaniu styczniowym, w konsekwencji czego został zesłany na Syberię; wysiłki, które podjął po powrocie do Warszawy, służą zdobyciu majątku, aby zyskać przychyłność ukochanej kobiety, jednak bohater wciąż marzy o podjęciu pracy nad nowymi wynalazkami.
- Niejednoznaczne zakończenie losów bohatera umożliwia snucie domysłów, że po przeżyciu zawodu miłosnego wyjechał on do Paryża, aby zagłębić się w pracy naukowej i wraz z naukowcem Geistem prowadzić badania nad metalem lżejszym od powietrza.
- Drugą stroną wysiłków Wokulskiego jest działanie na rzecz społeczeństwa zgodnie z teorią organiczną, według której społeczeństwo to rodzaj organizmu, w którym poszczególne organy zależą od siebie, a działania jednostek decydują o stanie całego organizmu; zgodnie z takim założeniem Wokulski wspiera Wysockiego, Mariannę i Węgiełka, którym daje możliwość utrzymania się z własnej pracy.
- Oddanym swojej pracy bohaterem jest także Ignacy Rzecki, przedstawiciel romantycznego pokolenia wierzącego w sens walki narodowowyzwoleńczej; Rzecki pracuje jako subiekt w sklepie Wokulskiego i jest pracownikiem sumiennym i uczciwym; to właśnie dzięki Rzeckiemu sklep funkcjonuje dobrze, mimo że jego właściciel nie bywa tam często.
- Swoją pasję naukową realizuje Ochocki – nietypowy arystokrata, który od bywania na salonach woli pracę w swoim laboratorium, gdzie konstruuje coraz to nowsze wynalazki.
- Bohaterowie realizujący swoje pasje i traktujący pracę jako cel swojego życia nie zdobywają uznania w oczach otoczenia, zwłaszcza przez mieszczaństwo i arystokrację są traktowani jako dziwacy, którymi można gardzić.

Podsumowanie

- Dla bohaterów *Lalki*: Wokulskiego, Rzeckiego, Ochockiego, praca to pasja nadająca sens ich życiu.
- Każdy z bohaterów realizuje swoją pasję w inny sposób, ale każdy z nich poświęca się jej, nie dbając o zysk.
- Szacunek dla pasji mają jedynie podobni idealisci, a ograniczeni lub egoistyczni przedstawiciele otoczenia odnoszą się do nich z lekceważeniem.
- Sposób ukazania idei pracy jako istotnej wartości wynika z pozytywistycznej filozofii: teorii organicznej Herberta Spencera i utylitaryzmu Johna Stuarta Milla.

Zadanie 8.

Kreacja postaci inteligenta. Omów zagadnienie na podstawie *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim

- Inteligenci to przedstawiciele warstwy społecznej żyjącej z pracy umysłowej. Do tej grupy tradycyjnie zaliczano nauczycieli, prawników, lekarzy, artystów czy dziennikarzy. Ponieważ ta warstwa wykształciła się ostatecznie w XIX w., wielu bohaterów utworów modernistycznych należy do inteligencji. Potwierdzeniem mogą być utwory Stanisława Wyspiańskiego i Stefana Żeromskiego.
- Premiera sceniczna *Wesela* odbyła się w 1901 r. Wyspiańskiego zainspirowało wesele Lucjana Rydla, poety i dramaturga, a więc inteligenta, z Jadwigą Mikołajczykową, chłopką z podkrakowskich Bronowic. Na weselu spotkali się reprezentanci odmiennych środowisk – znane osobistości życia literackiego i artystycznego z Krakowa oraz członkowie wiejskiej społeczności z Bronowic. W dramacie autor ukazał sytuację narodu pod koniec XIX w. i pokazał postawy Polaków wobec idei narodowowyzwoleńczych. Ukazując polskie społeczeństwo, zaprezentował m.in. wielowymiarowy portret inteligentów.
- Opowiadanie Stefana Żeromskiego *Rozdziobią nas kruki, wrony...* ukazało się w 1895 r. Autor przedstawił w nim tragiczny wymiar powstania styczniowego skazanego na klęskę i społeczne niezrozumienie.

Propozycja rozwinięcia w kontekście teoretycznoliterackim i społecznym

Teza: pisarze młodopolscy, kreując literackie portrety polskich inteligentów, często uwzględniają ich stosunek do walki o wolność ojczyzny.

Argumenty

- Przedstawiciele inteligencji w *Weselu*:
 - Pan Młody (pierwowzór – Lucjan Rydel) – młodopolski dramaturg i poeta, zaprzyjaźniony z Kazimierzem Przerwą-Tetmajerem, zafascynowany wsią;
 - Gospodarz (pierwowzór – Włodzimierz Tetmajer) – malarz, pisarz, polityk, miłośnik polskiej wsi i ludowej kultury;
 - Poeta (pierwowzór – Kazimierz Przerwa-Tetmajer) – poeta;
 - Dziennikarz (pierwowzór – Rudolf Starzewski) – redaktor krakowskiego konserwatywnego dziennika „Czas”, znany z głoszenia poglądów politycznych obozu konserwatywnego w Galicji i pesymistycznych ocen przeszłości Polski.
- Obraz inteligentów otrzymujemy zarówno w scenach realistycznych (głównie w akcie I i niektórych scenach z aktu III), w których bohaterów charakteryzują ich rozmowy, wybory, decyzje i czyny, a także w scenach symbolicznych (akt II), w których bohaterom realnym ukazują się zjawy:
 - Dziennikarzowi – Stańczyk;
 - Poecie – Rycerz;
 - Panu Młodemu – Hetman;
 - Gospodarzowi – Wernyhora.
- Kreacja inteligentów w *Weselu*:
 - pozostają pod wpływem modnej w Młodej Polsce chłopomanii (wieś jako miejsce, w którym można znaleźć receptę na obawy końca wieku i dekadencjne nastroje; przekonanie o szczególnych wartościach ludowej kultury, podziw dla moralnej postawy chłopów i ich siły fizycznej);
 - traktują wieś jako arkadyjską przestrzeń do życia (Niech na całym świecie wojna, /była polska wieś zaciszna, byle polska wieś spokojna), nie starają się poznać prawdy o chłopach i ich życiu, mimo częstych wizyt na wsi;
 - ze względu na szlacheckie pochodzenie i wykształcenie powinni stanąć na czele narodu i poprowadzić go do walki o odzyskanie niepodległości (jeden z narodowych mitów o przywódczej roli szlachty, a więc także inteligencji wywodzącej się ze szlachty);
 - marzą o zbrojnym powstaniu, pragną wielkich czynów;
 - są uśpieni, bierni, tkwią w marazmie, nie potrafią się z niego wydobyć;
 - brakuje im chęci działania, są słabi, pogrążeni w apatii;
 - mają trudności z porozumieniem się z chłopami, są wobec nich nieufni, odczuwają obcość.
 - Stosunek inteligentów do chłopów wskazuje, że społeczeństwo jest podzielone (*każden sobie rzepkę skrobie*), a na skomplikowane relacje między chłopami a inteligencją wpływają wydarzenia z przeszłości, zwłaszcza rzeź galicyjska – powstanie chłopskie (nazywane rabacją), do którego doszło w 1846 r. na terenach zachodniej Galicji. W czasie tego zrywu chłop pod wodzą m.in. Jakuba Szeli wystąpił przeciwko szlachcie głównie w celu zniesienia pańszczyzny. Powstanie sprowokowali Austriacy, którzy chcieli w ten sposób zapobiec powstaniu narodowemu. Rabacja galicyjska miała bardzo krwawy charakter.
- Odmienny stosunek do idei narodowyzwoleńczych ma główny bohater opowiadania Stefana Żeromskiego *Rozdziób nas kruki, wrony...* – szlachcic, inteligent Andrzej Borycki, występujący pod pseudonimem Szymon Winrych.
- Borycki należał do aktywnych członków konspiracji antycarskiej, brał czynny udział w powstaniu styczniowym, zachęcał do walki swoich towarzyszy, był bardzo honorowy. Z czasem uświadomił sobie, że powstanie upadnie, jednak mimo poczucia klęski wypełniał swoje zobowiązanie, dostarczając broń uczestnikom powstania.
- Pewnego razu, gdy przemyślał broń dla oddziałów powstańczych, został złapany przez rosyjski patrol i ciężko pobity.
- Autor w opisie śmierci cierpiącego bohatera posłużył się naturalizmem.

Podsumowanie

Kreując literackie portrety polskich inteligentów, Wyspiański i Żeromski ukazali ich stosunek do walki o wolność ojczyzny. Żeromski przedstawił wywodzącego się ze szlachty powstańca, który mimo wątpliwości i świadomości upadku powstania do końca czynnie w nim uczestniczył i ginie, walcząc o wolność. Z kolei autor *Wesela* ukazał inteligentów pragnących wielkich czynów i marzących o powstaniu, jednak pogrążonych w apatii, słabych, pozbawionych chęci działania.

Zadanie 9.

Literatura o niszczeniu życia jednostek i narodów. Omów zagadnienie na podstawie znanych ci fragmentów *Drogi donikąd* Józefa Mackiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim

- Pisarze wielokrotnie podejmowali temat niszczenia życia jednostek i narodów. Szczególnie często temat interesował pisarzy w XX w., na co wpłynęły doświadczenia związane z systemami totalitarnymi.
- W opublikowanej w 1955 r. powieści *Droga donikąd* Józef Mackiewicz opisał sowiecką okupację wschodnich terenów II Rzeczypospolitej, życie mieszkańców na tych terenach oraz różne postawy wobec okupanta. Autor wykorzystał

w utworze swoje doświadczenia życiowe (w czasie wojny mieszkał i pracował na Kresach, m.in. w Kownie i Wilnie; nie chciał podporządkować się władzom sowieckim) oraz wyraził swoje antykomunistyczne poglądy.

- Własne doświadczenia wykorzystał również Gustaw Herling-Grudziński, który w wydany w 1951 r. utworze *Inny świat* zawarł wspomnienia z przymusowego pobytu w sowieckim obozie pracy w latach 1940–1942.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekście literackim

Teza: obaj pisarze ukazują niszczenie życia jednostek i narodów przez systemy totalitarne.

Argumenty

- Akcja powieści *Droga donikąd* dzieje się w latach 1940–1941 na wschodnich terenach II Rzeczypospolitej, które po wybuchu II wojny światowej dostały się pod okupację sowiecką. Pisarz przedstawił realistyczny obraz totalitarnej rzeczywistości – negatywne aspekty sowieckiej okupacji.
- W utworze ukazano codzienną egzystencję ludzi, którym ustrój totalitarny niszczy życie:
 - wielu podporządkowuje się władzy totalnej, dostosowuje się do sowieckiej rzeczywistości, np. donoszą na innych chociażby za takie zachowania, jak brak entuzjazmu na apelu na cześć Stalina;
 - pochodzący z rodziny ziemiańskiej przyjaciel głównego bohatera – Karol – z antykomunisty staje się komunistycznym agitator, przez co odwraca się od niego przyjaciel – Paweł;
 - ci, którzy próbują walczyć z systemem, ponoszą klęskę, np. antykomunista Tadeusz ginie w zasadzce.
- Wyjątkowa jest postawa głównego bohatera, Pawła, który wolął pracować jako drwal, woźnica, a nawet przemytnik (przed wojną był dziennikarzem), byleby nie podporządkować się władzy; nie uległ bolszewizmowi, próbował z nim walczyć; posiadał wewnętrzny system etyczny, nie akceptował współpracy Karola z sowietami, nazywał go kanalią.
- Wybór takiej postawy spowodował, że Paweł czuł się coraz bardziej samotny, otaczała go atmosfera niechęci, a nawet wrogości, został zepchnięty na margines „oficjalnego” życia. Zagrożony aresztowaniem, wybrał ucieczkę.
- Mackiewicz ukazał także niszczenie narodu polskiego, upadek dotychczasowej cywilizacji, sowietyzację polskich Kresów.
- Potwierdzeniem krytycznego stosunku Mackiewicza do komunizmu jest metaforyczny tytuł powieści *Droga donikąd*.
- Również inni twórcy ukazują destrukcyjny wpływ systemów totalitarnych. Niszczenie życia jednostek i narodów przez system komunistyczny w czasach II wojny światowej przedstawił Gustaw Herling-Grudziński w utworze *Inny świat*.
- W powieści autor przedstawił zachowania więźniów w sowieckim łagrze na północy kraju, w Jercowie. Łagier stanowi miniaturę państwa totalitarnego – stalinowskiego Związku Radzieckiego.
- Łagier nie służy wymierzaniu sprawiedliwości, lecz zniszczeniu osobowości człowieka, przekształceniu go w niewolnika, człowieka, który będzie posłuszny.
- Aby zniszczyć człowieka, stosowano różne metody, np.:
 - procesy i wyroki sądowe opierały się na fałszywych zarzutach;
 - w obozie nie obowiązywały prawa i nie szanowano godności człowieka;
 - więźniów zmuszano do katorżniczej pracy z niewystarczającym wyżywieniem;
 - więźniów torturowano psychicznie i fizycznie.
- Wpływ pobytu w łagrach na więźniów:
 - walcząc o przetrwanie, starają się przetrwać kosztem innych, nie przestrzegają dekalogu (świat odwróconego dekalogu);
 - są obojętni i okrutni wobec słabszych (np. pozbywają się z brygady słabszych osób), nie odczuwają współczucia i litości wobec nich;
 - donoszą na współwięźniów;
 - nie przestrzegają norm moralnych – rabują i mordują współwięźniów;
 - przedmiotowo traktują kobiety, dopuszczają się okrutnych gwałtów.
- Tylko niektórzy więźniowie walczą o swoją godność. Aby ją ocalić, są gotowi nawet na śmierć (np. historia Kostylewa, który opalał sobie rękę, by nie pracować dla państwa totalitarnego, a w końcu popełnił samobójstwo).
- System totalitarny niszczył nie tylko jednostki, lecz także całe narody, ponieważ doprowadzał do zerwania istniejące dotychczas więzi między ludźmi.

Podsumowanie

W obu utworach autorzy przedstawili niszczenie jednostek i narodów przez totalitarny system komunistyczny. W utworze *Droga donikąd* ukazano wiele epizodów ilustrujących grozę życia w tym czasie, komunistyczną rzeczywistość, jej absurd, zakłamanie, anormalność, komunistyczną „drogę donikąd”. Totalitarna władza niszczyła ludzi, by ukształtować nowego człowieka – *homo sovieticus* (człowieka radzieckiego). Większość bohaterów poddaje się, jednak pisarze ukazują też tych, którzy nawet za cenę życia bronią swojej godności, są wierni dotychczasowym wartościom.

Zadanie 10.

Normy społeczne – ograniczają człowieka czy porządkują życie? Omów zagadnienie na podstawie *Tanga* Sławomira Mrożka. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście kulturowym

- Normy społeczne definiowane są jako ustalone w danej kulturze zasady współżycia społecznego niezbędne do zachowania porządku; obejmują one zarówno zakazy, jak i nakazy.
- Zbyt sztywne normy mogą ograniczać jednostkę i wywoływać bunt, z kolei nadmiernie rozluźnione – prowadzić do społecznego chaosu i anarchii.

Propozycja rozwinięcia w kontekście teoretycznoliterackim i społecznym

Teza: Dramat Sławomira Mrożka *Tango* ukazuje świat, w którym wszelkie normy społeczne zostały zakwestionowane przez starsze pokolenie, co wywołało bunt w przedstawicielu młodszego pokolenia dążącego do odnowienia reguł społecznego porządku.

Argumenty

- Dramat Mrożka to portret rodziny inteligenckiej, która odrzuciła normy obyczajowe, społeczne i moralne, unicestwiając wcześniejszy system wartości w imię fałszywie pojętej wolności. Efektem tego typu postępowania stał się chaos i pustka. Zarówno pokolenie najstarsze – babcia Eleonora i wuj Eugeniusz, jak i średnie – Stomil i Eleonora, fascynują się prymitywnym Edkiem, przejmując jego pozbawiony wyższych wartości model życia.
- Dla Stomila i Eleonory normy były ograniczeniem, więc w wyniku rewolucji obyczajowej, jaką dokonała się w ich młodości, odrzucili wcześniejsze zasady. Nie wprowadzili jednak nowych, a za jedyną wartość uznali nieograniczoną wolność.
- Artur – reprezentant młodszego pokolenia – zastał świat, w którym w jego rozumieniu panuje nihilizm i chaos. Według niego w takim świecie nie da się żyć, więc należy odbudować normy społeczne i wprowadzić jasne reguły życia społecznego. Młodzieńczy bunt Artura jest nietypowy, nie obala on istniejącego stanu rzeczy, bo w jego otoczeniu nie ma zasad, ale próbuje narzucić rodzinie własny kodeks wartości.
- Artur to samotny idealista przegrywający w zderzeniu z otoczeniem. Jego klęska ma charakter groteskowy, zostaje zabity przez reprezentanta nizin społecznych, pozbawionego zasad Edka, który nad zwłokami bohatera tańczy z wujem Eugeniuszem tango – symboliczny taniec obrazujący odrzucenie reguł i burzenie ustalonego wcześniej ładu. → groteska jako kontekst teoretycznoliteracki
- Dramat *Tango* w wielu aspektach nawiązuje do *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego, m.in. w zobrazowaniu postaw niekonwencjonalnych i będących przykładem odrzucenia norm swojego środowiska. Pan Młody, inteligent, fascynuje się wsią i odrzuca skostniałe według niego zasady rządzące jego światem, aby naśladować chłopskie obyczaje. Nie zna jednak wsi, traktuje ją powierzchownie i w efekcie staje się przedmiotem drwin. → kontekst literacki.

Podsumowanie

- Sławomir Mrożek w *Tangu* proponuje refleksję nad zbyt skostniałymi zasadami, które wywołują potrzebę odrzucenia reguł, gdyż ograniczają jednostkę i jej naturalną potrzebę wolności i spontaniczności. Przestrzega też przed całkowitym odrzuceniem norm społecznych, ponieważ konsekwencjami mogą być bezwład, pustka i anarchia.
- Mrożek ostrzega, że w świecie bez zasad zwyczaje niebezpieczna, bezmyślna siła.

1.2. Zagadnienia związane z literaturą, ze sztuką lub z językiem

Zadanie 11.

Na czym polega uniwersalność biblijnych przypowieści? Omów problem, analizując obraz Rembrandta *Powrót syna marnotrawnego* oraz wybraną przypowieść.

Rembrandt, *Powrót syna marnotrawnego*, Państwowe Muzeum Ermitaż, Petersburg, lata 60. XVII w.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Przypowieści, zwane inaczej parabolami, to charakterystyczne dla Biblii formy literackie, których celem było przekazanie odbiorcom skomplikowanych zagadnień moralnych i praw rządzących ludzką egzystencją.
- Przypowieści mają charakter dydaktyczny – ich głównym celem jest pouczenie odbiorcy.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: przypowieści biblijne mają charakter uniwersalny, ponieważ odzwierciedlają prawidłowości rządzące życiem człowieka, ukazują typowe postawy i uczą.

Argumenty

- Obraz Rembrandta *Powrót syna marnotrawnego* jest malarskim wyobrażeniem sceny z biblijnej przypowieści; artysta przedstawił moment, w którym tytułowy syn kłęczy przed ojcem w postawie pokory, uniżenia, ale i nadziei; ojciec przytula kłęczącego i obejmuje go rękoma; wygląd syna świadczy o jego przeżyciach – głodzie, nędzy i poniżeniu, jedna jego stopa jest bosa, na drugiej widać rozpadający się but; obie postacie ukazane są na pierwszym planie i oświetlone, pozostałą część płótna okrywa ciemność; z boku został umiejscowiony drugi syn, który nie jest w stanie pogodzić się z sytuacją.
- Dzieło Rembrandta świadczy o uniwersalności przypowieści, która stała się jego inspiracją, ukazuje psychologiczne aspekty zarówno namalowanej sceny, jak i całej opowiedzianej historii; postawa ojca wyraża miłość, akceptację, ulgę i wybaczenie, postać syna znamionuje ukorzenie się przed ojcem, niemą prośbę o litość i ufność; postawy bohaterów odzwierciedlają typowo ludzkie zachowania i postawy: rodzicielską cierpliwość i ufność zbuntowanego dziecka, które postanowiło żyć według własnego pomysłu i poniosło porażkę, a po bolesnych doświadczeniach powraca do rodzinnego domu.
- Biblijna przypowieść o synu marnotrawnym zawarta w Ewangelii świętego Łukasza uczy, czym jest wybaczenie, i ukazuje nie tylko relację między ojcem a synami, lecz także wyjaśnia odbiorcom istotę Bożego miłosierdzia.
- Przypowieści biblijne dzięki schematycznej fabule i ubóstwu realiów zwracają przede wszystkim uwagę na prawidłowości rządzące ludzkim życiem, uczą właściwych postaw i ponadczasowych wartości.
- Uniwersalne znaczenie ma również przypowieść o miłosiernym Samarytaninie, która wyjaśnia istotę miłosierdzia i poucza, jak należy postępować wobec każdego potrzebującego bez względu na to, kim on jest; tytułowy Samarytanin jako jedyny ulitował się nad znajdującym się w krytycznej sytuacji człowiekiem, którego obojętnie minęli ci, którzy przede wszystkim powinni mu pomóc.

- Dowodem na ponadczasowość przypowieści jest obecność we współczesnej polszczyźnie związków frazeologicznych „miłosierny samarytanin” oraz „syn marnotrawny”, służących do charakteryzowania postaw obecnych w relacjach międzyludzkich.

Podsumowanie

- Przypowieści o synu marnotrawnym oraz o miłosiernym Samarytaninie, podobnie jak inne zawarte w Nowym Testamencie, ukazują uniwersalne postawy, takie jak miłosierdzie, bezgraniczna rodzicielska miłość i nadzieja na wybaczenie.
- O ponadczasowości przypowieści świadczy fakt, że stanowią one inspirację dla artystów różnych epok, czego dowodem jest m.in. obraz Rembrandta *Powrót syna marnotrawnego*.
- Uniwersalność przypowieści potwierdzają także obecne we współczesnym języku i często używane frazeologizmy, które mają swoje źródło w parabolicznych opowieściach zawartych w Ewangeliach.

Zadanie 12.

Przedstaw motyw marzyciela dążącego do realizacji ideałów. W odpowiedzi uwzględnij analizę sceny przedstawionej na obrazie oraz odwołaj się do greckiego mitu i innego wybranego tekstu literackiego.

Pieter Bruegel, *Pejzaż z upadkiem Ikarą*, Królewskie Muzeum Sztuk Pięknych, Bruksela, ok. 1557 r.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Idealiści, marzyciele, fanteści to zwykle osoby, które nie znajdują zrozumienia w otoczeniu, a ich dążenie do realizacji celów innych niż przyziemne spotyka się z krytyką lub obojętnością.
- Cele marzycieli mogą mieć rozmaity charakter: osiągnięcia sportowe przekraczające możliwości przeciętnego człowieka, wynalazki i odkrycia naukowe czy doświadczenie czegoś niezwykłego, jak ekstremalna podróż. Jednak droga do ich zrealizowania bywa podobna i polega na upartym dążeniu do celu i niekiedy lekceważeniu zagrożenia.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: motyw marzyciela jest obecny w utworach literackich i innych tekstach kultury od starożytności po czasy współczesne, a postać dążąca do realizacji pragnień, nawet za cenę klęski, odzwierciedla ukryte marzenia większości ludzi, czego przykładem jest grecki mit o Ikarze oraz jego malarska interpretacja – obraz Pietera Bruegla *Pejzaż z upadkiem Ikarą*.

Argumenty

- Grecki mit o Ikarze ukazuje nieposłusznego, pewnego siebie młodzieńca, który wbrew radom rozumnego ojca decyduje się na podjęcie próby osiągnięcia tego, czego nikt nie doświadczył – uniesienia się ku Słońcu, a swoją pychę i brak pokory przypłacił utratą życia; Ikar utrwalił się w kulturze jako symbol marzyciela, który ponosi klęskę, podążając wbrew głosom rozsądku za ideałami.
- Obraz *Pejzaż z upadkiem Ikarą* obrazuje scenę, w której tytułowy Ikar nie zajmuje naczelnego miejsca, ponieważ na pierwszym planie malarz ukazał pracującego na polu oracza, nieco dalej – pasterza pilnującego owiec, w tle uwidocznił morze i płynące po nim okręty, a na horyzoncie – zamglone góry i miasto; dopiero po uważniejszym przyjrzeniu się można dostrzec nogi tonącej postaci i ptasie pióra sugerujące, że wcześniej były one skrzydłami.

- Ukazana na obrazie scena pozwala stwierdzić, że losy lekkomyślnej jednostki dążącej do realizacji niezwykle pragnień nie znajdują zrozumienia i współczucia w świecie, w którym podstawą egzystencji jest codzienna ciężka praca; tę sytuację można także interpretować jako niemożność dostrzeżenia idealistów i ich dążeń w rzeczywistości, która przytłacza nadmiarem zwykłych, banalnych, ale niezbędnych czynności; na obrazie Bruegla Ikar ginie niezauważony, bo każdy skupia się na wykonywaniu swoich obowiązków.
- Przykładem idealisty – marzyciela jest także bohater *Lalki* Bolesława Prusa – Wokulski¹, który od wczesnej młodości marzy o pracy w laboratorium nad wynalazkami mogącymi uczynić świat lepszym; bohater pragnie zdobyć wykształcenie, nieustannie czyta i wydaje większość zarobionych pieniędzy na książki, co dla osób z jego otoczenia stanowi powód do drwin i złośliwości; relację bohatera z otoczeniem symbolizują m.in. sytuacje: odpowiedź na rzucone wyzwanie przez jednego z uczestników konspiracyjnego spotkania w postaci brawurowego skoku z Nowego Zjazdu oraz wydobywanie się z piwnicy bez drabiny wśród kpín współpracowników.
- Wokulski w swoich dążeniach jest osamotniony, nie może zrealizować naukowych ambicji ze względu na udział w powstaniu styczniowym, czego konsekwencją było zesłanie na Syberię.
- Kolejną przeszkodą utrudniającą realizację marzeń jest romantyczna miłość do bezdusznej arystokratki, która gardzi uczuciami kupca i nie dostrzega jego walorów duchowych.
- Bohater znajduje uznanie jedynie w oczach idealistów podobnych do niego – naukowca Ochockiego oraz szalonego wynalazcy Geista.

Podsumowanie

- Marzyciele i idealisci decydują się na czyny, które nie znajdują uznania w otoczeniu. Ikar uwidoczniiony na obrazie ginie niezauważony przez nikogo, a Wokulski od czasów młodości jest wyszydzany.
- W dążeniach do realizacji ideałów są zwykle osamotnieni i skazani na klęskę z powodu oryginalności swoich pragnień.
- Bohaterowie kierujący się ideałami i dążący do realizacji szalonych marzeń są ulubionymi postaciami z utworów literackich, filmów i innych tekstów kultury, ponieważ uosabiają pragnienia wielu ludzi, są nieprzeciętni i oryginalni.

Zadanie 13.

Na podstawie zamieszczonego plakatu oraz wybranego utworu literackiego scharakteryzuj cele i środki służące propagandzie.

Socrealistyczny plakat propagandowy z lat 50. XX w., projekt Witold Chmielewski, 1951 r.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Wielokrotnie w dziejach świata pojawiały się momenty, w których władza posługiwała się propagandą i manipulacją, aby utrzymać swoją pozycję oraz w celu narzucenia wygodnych dla siebie poglądów.
- W XX w. propagandą na dużą skalę posługiwały się władze państw totalitarnych lub mających cechy totalitarne, zwłaszcza Związek Radziecki i faszystowskie Niemcy; w Polsce propaganda była chętnie wykorzystywana m.in. w czasach kształtowania się władzy socjalistycznej w latach 50. XX w.

¹ Inne przykłady do wyboru: Konrad z *Dziadów* cz. III Adama Mickiewicza, Kordian z dramatu Juliusza Słowackiego.

- Służącą dezinformacji propagandę można odnaleźć zarówno w literaturze, tekstach prasowych, jak i w przekazach wizualnych – na plakatach, obrazach i w rzeźbach; w celach propagandowych wykorzystuje się także spektakle teatralne oraz filmy fabularne i dokumentalne.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: celem propagandy jest przede wszystkim zmanipulowanie odbiorców i narzucanie im postaw oraz poglądów, a tym samym podporządkowanie ich sprawującym władzę; środki służące propagandzie to m.in. uproszczenia i oddziaływanie na emocje, co demaskuje powieść George'a Orwella *Rok 1984*.

Argumenty

- Plakat zaprojektowany przez Witolda Chmielewskiego jest jednym z typowych polskich materiałów propagandowych z lat 50. XX w.; jego będący sloganem tytuł zachęca młodych ludzi do pomocy władzy w umacnianiu systemu socjalistycznego na wsi; plakat przedstawia młodą uśmiechniętą kobietę na maszynie rolniczej; postać umieszczona na pierwszym planie promieniuje szczęściem; jej strój stanowi mundur charakteryzujący młodych ludzi zrzeszonych w socjalistycznych organizacjach młodzieżowych, co symbolizuje zwłaszcza czerwony krawat; w tle można zauważyć ukazane w jasnych, promiennych barwach pole i traktor.
- Plakat przemawia środkami typowymi dla propagandy: uproszczeniem (zaangażowanie dla budowy socjalizmu na wsi daje szczęście i spełnienie), działa na emocje (jasne barwy, budząca sympatię i niosąca nadzieję na lepsze postać na pierwszym planie), jest sugestywny (po niedawno zakończonych wojnie mieszkańcy zrujnowanego kraju pragną nadziei na lepsze życie).
- Utwór literacki, którego jednym z istotniejszych problemów jest propaganda i mechanizmy, jakimi oddziałuje ona na odbiorcę, jest powieść George'a Orwella *Rok 1984*; autor odsłania w swoim utworze językowe sposoby manipulacji; język propagandy nazwał nowomową (ang. *newspeak*) – to określenie na stałe weszło do języka.
- Bohater powieści – Winston Smith – pracuje w Departamencie Archiwów Ministerstwa Prawdy totalitarnego państwa Oceania, a jego głównym zajęciem jest przekształcanie istniejących tekstów na język nowomowy, aby również te powstałe dawniej całkowicie podporządkować władzy.
- Nowomowa oznacza oficjalny język państwa Oceanii, którego zadaniem nie jest przekazywanie prawdziwego obrazu rzeczywistości, nie służy on też ani komunikacji, ani dostarczaniu informacji, ale stanowi narzędzie manipulacji i zniewalania społeczeństwa; celem narzucania społeczeństwu określonych schematów językowych jest przejęcie kontroli nad myślami, poglądami, sterowanie życiem jednostek, w efekcie także doprowadzenie do zachowań mechanicznych, zależnych jedynie od woli rządzących.
- Środki językowe służące nowomowie to: słownictwo nacechowane emocjonalnie, wyrazy oceniające, szablony i schematy frazeologiczne, slogany i frazesy, ubóstwo leksykalne i wyrażenia eufemistyczne.

Podsumowanie

- Propaganda jest obecna w różnych rodzajach przekazu, np. plakacie, przez który oddziałuje zarówno obrazem, jak i jak słowem (sloganem, hasłem propagandowym), czego przykładem jest plakat z lat 50. zachęcający młodzież do uczestnictwa w upowszechnianiu socjalistycznej władzy na wsi.
- Mechanizmy działania propagandy w państwie totalitarnym obnaża George Orwell w powieści *Rok 1984*.

Zadanie 14.

W jaki sposób teksty kultury przedstawiają ludzi samotnych? Wnioski wyprowadzone z analizy obrazu Edwarda Hoppera odnieś do wybranego utworu literackiego.

Edward Hopper, *Pokój w Nowym Jorku*, Sheldon Memorial Art Gallery, Lincoln, 1932 r.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Samotność to zjawisko poddawane analizie przez psychologów, socjologów oraz przedstawiane przez artystów różnych dziedzin.
- Samotność bywa ujmowana jako stan niepożądany, niosący cierpienie, ale także jako wyzwanie i szansa.
- Człowiek może być samotny z wyboru lub jego alienacja jest wynikiem splotu życiowych okoliczności.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: malarstwo oraz teksty literackie często przedstawiają samotność jako stan ograniczający, niszczący psychikę człowieka, czego przykładem są dzieła amerykańskiego artysty Edwarda Hoppera, jednak w niektórych utworach można spotkać się z innym ujęciem stanu odosobnienia – ukazaniem go jako szansę na znalezienie w sobie siły do działania.

Argumenty

- Obraz Hoppera *Pokój w Nowym Jorku* jest jednym z przykładów dzieł artysty przedstawiających samotność w dużym mieście; obraz ukazuje wnętrze pokoju i dwoje ludzi siedzących obok siebie, ale zdecydowanie samotnych; postacie nie patrzą na siebie, nie czuje się między nimi bliskości, mężczyzna wpatruje się w gazetę, ubrana w czerwoną suknię kobieta siedząca bokiem do pianina uderza jednym palcem w klawisz; czerwień sukni można odczytać jako głębokie uczucie zderzone z obojętnością mężczyzny ubranego w urzędowy strój.
- Nostalgiczna scena na obrazie ma charakter statyczny, zawiera niedopowiedzenie, sugeruje niepokój i niezaspokojone pragnienia emocjonalne.
- Ukazany na obrazie motyw samotności jest tożsamy z cierpieniem przeżywanym przez bohaterów, którzy znajdują się w jednym pomieszczeniu, lecz duchowo osobno.
- Postacią samotną, dla której odosobnienie może być szansą, jest Konrad – bohater dramatu Adama Mickiewicza *Dziady* cz. III; w Prologu pogrążony we śnie bohater przeżywa wewnętrzną walkę o jego duszę, w jego wnętrzu przemawia Anioł przekonujący go, że samotność w carskim więzieniu jest dla niego zadaniem i szansą („samotność mędrców mistrzyni”), dzięki której może on znaleźć w sobie duchową siłę.
- Konrad nie wykorzystuje swojej szansy, wygłoszony w scenie II (Improwizacja) monolog zaczyna od słów „Samotność. Cóż po ludziach?”; bohater gardzi innymi ludźmi, czuje się wybrańcem, kimś przekraczającym ludzką miarę, dla kogo jedynie natura i Bóg mogą być partnerami w twórczości; pogrążony w samotności, czujący wzdętą dumę dla innych Konrad popada w bluźnierstwo i traci szansę, jaką dało mu odosobnienie.
- Przeciwwstawieniem postawy Konrada jest inny bohater dramatu Mickiewicza – ks. Piotr, który z kolei cechuje się pokorą i ufnością wobec Boga; ks. Piotr zostaje wynagrodzony wizją niosącą nadzieję na pojawienie się wybawcy narodu o tajemniczym imieniu 44.

Podsumowanie

- Teksty kultury ukazują stan samotności jako cierpienie i stan wyniszczający (obraz Hoppera) lub jako moment próby, z której można wyjść zwycięsko (jak ks. Piotr) lub ponieść klęskę (Konrad).
- Różnica między omówionymi postaciami polega na ich sytuacji: postacie z obrazu znajdują się na wolności, przebywają razem w jednym pomieszczeniu, ale mimo to sprawiają wrażenie samotnych, bohaterowie *Dziadów* to więźniowie, którzy przebywają w odosobnieniu sam na sam ze sobą i z własną duszą.

Zadanie 15.

Jaką funkcję w dziełach artystycznych pełnią symbole? Wyjaśnij, odwołując się do fragmentu artykułu Andrzeja Z. Makowieckiego oraz dwóch wybranych tekstów kultury, w tym przynajmniej jednego literackiego.

Wedle teorii poetyckiej popularnej na przełomie wieków, symbol wypowiadać ma to właśnie, co trudno wyrażalne i nieokreślone. Będą to przede wszystkim stany i nastroje podświadome, stanowiące odbicie duszy powszechnej. Symbol nie nazywający, ale sugerujący owe stany musi być narzędziem ekspresji pośredniej, podsuwającej pewne nastroje uczuciowe i zachęcającej odbiorcę do „współodczuwania”, bez dociekania nawet źródła tych nastrojów i przeżyć.

Andrzej Z. Makowiecki, *Poezja Młodej Polski* [w:] tegoż, *Młoda Polska*, Warszawa 1981.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Symbol jest jednym ze środków artystycznego wyrazu obecnym w różnych dziedzinach sztuki.
- Symbolem nazywa się pojedynczy motyw lub zespół motywów, który oprócz znaczenia dosłownego (mniej istotnego) ma znaczenie ukryte, wyraża treści niejasne, niejednoznaczne, odczuwane, często należące do sfery metafizycznej.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: artyści różnych epok chętnie posługują się symbolami, pozostawiają odbiorcy przestrzeń do odczytywania różnych znaczeń lub wskazują na zjawiska niepoddające się jednoznacznej interpretacji.

Argumenty

- Fragment artykułu Makowieckiego odnosi się do funkcji symbolu w epoce modernizmu, kiedy uznano, że artysta najlepiej i najbardziej właściwie może wyrazić swoje przemyślenia i odczucia przez motywy symboliczne.
- Makowiecki twierdzi, że modernistyczna teoria poezji zakłada wyrażanie tego, co niewyraźne, odzwierciedlanie trudnych do zdefiniowania stanów emocjonalnych i przeżyć religijnych.
- Autor zwraca uwagę na działanie symbolu polegające na sugerowaniu stanów i nastrojów zamiast dosłownego ich nazywania.
- Znaczącą rolę symbole odgrywały w epoce baroku w malarstwie i literaturze zawierającej motyw marności (*vanitas*).
- Przykład takiego zastosowania symbolu zaprezentował Philippe de Champaigne na obrazie właśnie o tytule *Vanitas*, na którym znajdują się charakterystyczne dla tego czasu motywy: czaszka sugerująca znikomość ludzkiego życia, klepsydra oznaczająca nieubłagany upływ czasu, kwiat (tulipan), który cieszy swoim pięknem przez krótki moment, zanim zacznie więdnąć.
- Wywodzący się ze starotestamentowej Księgi Koheleta motyw marności miał przez elementy symboliczne uświadomić odbiorcy, jak krótkie i przemijające jest jego życie, a wszelkie piękno jest zapowiedzią nieuchronnej śmierci.
- Wyrażanie niejednoznacznych treści i budowanie nastrojów dzięki symbolom było charakterystyczne dla literatury i sztuki Młodej Polski, czego przykładem jest symboliczny dramat Stanisława Wyspiańskiego *Wesele*.
- W swoim utworze dramaturg wykorzystał różne rodzaje symboli: postaci (np. Upiór, Stańczyk, Rycerz), przedmioty (złoty róg, czapka z pawim piórem), miejsca (weselna chata) i sytuacje (chocholi taniec).
- Istotą symbolu jest możliwość różnorodnego odczytania, czego przykładem jest Chochół obnażający ukryte i tłumione emocje bohaterów, ich lęki i pragnienia, oznaczający w finałowej scenie stan martwoty i marazmu polskiego społeczeństwa, ale także nadzieję (okrywając krzak róży, sugeruje jej przyszłe odrodzenie, ożywienie).

Podsumowanie

- Przedstawione przykłady potwierdzają myśl Makowieckiego, że rolą symbolu jest ukazywanie treści ukrytych.
- W odniesieniu do malarstwa barokowego są to kwestie metafizyczne, dotyczące ludzkiego życia i jego przemijania.
- Celem zastosowania tak wielu symboli w dramacie Wyspiańskiego było ukazanie stanu świadomości polskiego społeczeństwa przełomu XIX i XX w., obnażenie narodowych mitów i ujawnienie różnorodnych nastrojów i pragnień ówczesnych Polaków.

Zadanie 16.

Jak artyści wykorzystują środki językowe do kreowania plastycznych obrazów literackich? Omów zagadnienie, odwołując się do przytoczonego fragmentu tekstu Edyty Gracz-Chmury oraz wybranego tekstu literackiego.

Edyta Gracz-Chmura

Pejzaż odchodzącego świata – „Miejsce” Andrzeja Stasiuka

Język opowiadania Stasiuka pełen jest różnorodnych środków stylistycznych, które nadają prozie funkcje poetyckie. Sprawiają również, że w wyobraźni czytelnika opisy pojawiają się na kształt onirycznych wizji. Do najciekawszych tropów poetyckich należą: metafory („fontanny syckiego śniegu”, „okrucy zdarzeń”); personifikacje („Czas jest kuszący”, „barok będzie szedł o lepsze z bizantyjskością”, „wilgoć najadła północne podwaliny”); porównania („nagość wygląda jak płatek zdartej skóry”, „wszystko cuchnęło jak jakiś szpital”, „belki niczym mumie”); czy liczne epitety, animizacje i animalizacje², jak chociażby: „grzbiety koni parowały tak samo jak godzinę wcześniej grzbiety ludzi”, „Dwie ciemne sylwetki koni wspinają się w górę stoku, za nimi mała postać człowieka. Ich kroki są tak samo znużone”. Autor z upodobaniem kontrastuje ze sobą obiekty wzniosłe, sakralne z językowymi prozaizmami: „ołtarz stał koślawo”, „tabernakulum z wyrwanymi drzwiczkami przypominało odrapaną skrzynkę”, „[ikony] tonęły w ciemnościach, spęczniałe od wilgoci”, „zapach wnętrza [cerkwi] był zapachem piwnicy”, „Twarz świętego Dymitra ciemniała [...], nagie ciało Adama przybierało bury odcień gliny”. Wiele opisów ma charakter sensualny. Czytamy, że „powietrze było gęste od balsamicznej woni, jakby materializacja świątyni dokonywała się w przestrzeni wszystkich zmysłów”, „zwielokrotniony echem stukot narzędzi odbijał się w dolinie”, „jasna fala toczyła się przez wypełnioną zbutwiałym zapachem nawę” czy że „można wejść, czuć na skórze dotyk, lecz wszystko przepływa między palcami”.

Niektóre opisy ruin cerkwi przypominają te znane z ballady romantycznej bądź powieści grozy, epatują wręcz romantycznym gotykiem:

W miejscu, gdzie kiedyś wisiały dzwony, gnieździł się puszczyk. Jego nocne pohukiwanie stawiało pod znakiem zapytania realność istnienia świątyni. W pogodne księżycowe noce kopułki wyraźnie odcinały się na tle nieba. Nad koronami dębów i jesionów górowały żeliwne krzyże [45–46].

Edyta Gracz-Chmura, *Pejzaż odchodzącego świata – „Miejsce” Andrzeja Stasiuka* [w:] *Dzieje najnowsze w literaturze polskiej. Szkice o współczesnej poezji i prozie*, red. A. Buchała, Warszawa 2019.

² animalizacja (uźwierzęcenie) – środek stylistyczny nadający cechy zwierzęce osobom lub rzeczom [przyp. red.].

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

Wypowiedź literacka może być w różny sposób ukształtowana. Istotnym elementem kreowania plastyczności obrazów literackich, czyli żywego, barwnego kreowania rzeczywistości, jest stosowanie środków językowych. Pisarze wykorzystują całą gamę środków stylistycznych, np. epitetów, porównań, metafor, animizacji, personifikacji, by wykreować różne obrazy literackie.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: pisarze wykorzystują środki językowe, by wykreować różne obrazy literackie, zarówno realistyczne, jak i impresjonistyczne czy wręcz oniryczne.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Edyta Gracz-Chmura, *Pejzaż odchodzącego świata – „Miejsce”* Andrzeja Stasiuka)

- Autorka analizuje język opowiadania *Miejsce* Andrzeja Stasiuka.
- Pisarz w opowiadaniu przedstawił sytuację odchodzenia w niepamięć miejsca kultu ważnego dla części osób.
- Stasiuk wykorzystał różnorodne środki stylistyczne, np. metafory, personifikacje, porównania, epitety, animizację.
- Cechą charakterystyczną języka opowiadania Stasiuka jest także zestawianie ze sobą obiektów wzniosłych, sakralnych z językowymi prozaizmami.
- Język niektórych opisów przypomina język romantycznych ballad czy powieści grozy.
- Wykorzystane przez pisarza środki stylistyczne nadają prozie funkcję poetycką, kreują oniryczne wizje, tworzą zmysłowe opisy.

Argumenty związane z innym przywołanym tekstem kultury (Władysław Reymont, *Chłopi*, t. 1, *Jesień*)

- W powieści została przedstawiona wiejska społeczność żyjąca na polskiej wsi pod koniec XIX w.
- Pisarz wykorzystuje różne metody pisarskie, np. realizm, naturalizm, impresjonizm.
- We fragmentach, w których dominuje impresjonistyczne obrazowanie (np. ukazanie krajobrazu wiejskiego wczesną jesienią), pisarz stosuje liczne porównania, wyrazy i wyrażenia przenośne, epitety, w tym metaforyczne, animizacje i personifikacje.
- Zastosowane środki językowe służą uchwyceniu chwili, utrwaleniu przemijającego momentu, nadają opisywanym zjawiskom przyrody cech istot żywych, potęgują wrażenia barwne, odwołują się do zmysłów czytelnika (szczególnie zmysłu wzroku, słuchu i dotyku).

Podsumowanie

Wybór środków stylistycznych wpływa na plastyczność obrazu. Opisywany fragment rzeczywistości przemawia do wyobraźni, jest obrazowy, oddaje piękno świata. Zastosowane środki językowe nadają opisywanym rzeczom różnych cech, wpływają na zmysły czytelnika.

Zadanie 17.

W jakim celu użytkownicy mediów społecznościowych stosują hashtagi? Odpowiedz, odwołując się do tekstu Agnieszki Anny Niekrewicz oraz własnych doświadczeń komunikacyjnych.

Agnieszka Anna Niekrewicz

Od porządkowania do kreowania przekazu – komunikacja za pomocą hashtagów. Studium językoznawcze

Hashtagi (od ang. *hash* 'nazwa graficznego znaku #' + *tag* 'znacznik', 'slogan') są stałym elementem współczesnej komunikacji w mediach społecznościowych *ex definitione*³ służącym do identyfikacji wiadomości na określony temat. Stanowią ciąg znaków poprzedzonych symbolem #, tworzących wyraz, liczbę, grupę wyrazów, niekiedy również zbitkę liter pozbawionych znaczenia, pełniący funkcję hiperłącza, które po naciśnięciu przenosi internautę do zbioru wypowiedzi werbalnych i/lub graficznych (zależnie od serwisu) oznaczonych tym samym hashtagiem, więc – przynajmniej częściowo – ze sobą powiązanych. W ten sposób ułatwiają odnalezienie tekstów na określony temat, służą grupowaniu wiadomości dotyczących tego samego problemu, a jeśli są wystarczająco popularne, dodatkowo zwiększają liczbę odsłon oznaczonego nimi wpisu w wyszukiwarkach mediów społecznościowych. [...]

Hashtagi są stałym elementem komunikacji [...] traktowanym przez wielu użytkowników jako niezbędna część postu (por. #hashtagmusibyc), nawet jeśli celem nadawcy nie jest zwiększenie zasięgu opublikowanej wypowiedzi. Z tej konstatacji wynika diametralna zmiana roli hashtagu, który – choć postrzegany jako wręcz obligatoryjny – przestał być traktowany jako narzędzie kategoryzacji semantycznej⁴ i agregacji⁵ rozmów na ten sam temat. Dla wielu użytkowników mediów społecznościowych jest po prostu środkiem współtworzącym przekaz, co coraz częściej oznacza także brak świadomości jego pierwotnej funkcji kategoryzacyjnej, ale oczywiście nie powoduje jej wykluczenia – dodanie znaku # tworzy bowiem automatycznie odnośnik do innych tekstów zawierających ten sam hashtag.

³ *ex definitione* (łac.) – co wynika z definicji (danego terminu), co jest prawdziwe na mocy przyjętego znaczenia (danej nazwy, danego określenia) [przyp. red.].

⁴ semantyczny – znaczeniowy [przyp. red.].

⁵ agregacja – łączenie się elementów w całość; też: stan skupienia tych elementów [przyp. red.].

Analiza budowy hashtagów [...] pozwoliła zidentyfikować 18 funkcji komunikacyjnych [...]: określanie/doprecyzowywanie tematu wypowiedzi, [...] podsumowanie wypowiedzi, [...] formułowanie wskazówek interpretacyjnych, wyrażenie emocji, manifestacja postaw, [...] wskazanie adresata, [...] określenie genezy wpisu, [...] zabawa słowem [...].

Wielość funkcji w połączeniu ze złożonością i różnorodnością form hashtagów świadczy o coraz częstszym zastępowaniu tendencji do precyzji wyszukiwania i ekonomiczności swobodnym kreowaniem miejsca hashtagu w obrębie postu internetowego. Ta swoboda czyni z hashtagów jednostki polifunkcjonalne⁶, zależne wyłącznie od intencji nadawcy, niepodporządkowane żadnym regułom poza formą zapisu. [...]

Agnieszka Anna Niekrewicz, *Od porządkowania do kreowania przekazu – komunikacja za pomocą hashtagów. Studium językoznawcze*, Gorzów Wielkopolski 2020.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

Komunikacja elektroniczna intensywnie się zmienia, pojawiają się nowe elementy, modyfikowane są ich role. Jednym z ważniejszych wyróżników mediów społecznościowych są hashtagi. Początkowo były one wykorzystywane jako składnik nazwy kanałów tematycznych (zwanymi także pokojami) funkcjonujących w obrębie czatów. Z czasem zostały upowszechnione przez użytkowników serwisu Twitter do oznaczania wiadomości. Stały się słowami kluczowymi ułatwiającymi wyszukiwanie wypowiedzi.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: współcześnie użytkownicy mediów społecznościowych stosują hashtagi w różnych celach.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Agnieszka Anna Niekrewicz, *Od porządkowania do kreowania przekazu – komunikacja za pomocą hashtagów. Studium językoznawcze*)

- Autorka wyjaśnia, czym są hashtagi (ciąg znaków poprzedzonych symbolem #, tworzących wyraz, liczbę, grupę wyrazów, niekiedy również zbitkę liter pozbawionych znaczenia).
- Wskazuje ich podstawową funkcję – hashtag pełni funkcję hiperłącza, które po naciśnięciu przenosi internautę do zbioru wypowiedzi słownych i/lub graficznych (zależnie od serwisu) oznaczonych tym samym hashtagiem.
- Hashtagi służą identyfikacji oraz ułatwiają odnalezienie wiadomości i tekstów na określony temat, a także grupowaniu wiadomości dotyczących tego samego problemu, więc – przynajmniej częściowo – ze sobą powiązanych.
- Hashtagi mogą też zwiększyć liczbę odsłon oznaczonego nimi wpisu w wyszukiwarkach mediów społecznościowych.

Argumenty potwierdzone przykładami własnych doświadczeń komunikacyjnych, np.:

- Stosowanie hashtagów w mediach społecznościowych.
- Ustosunkowanie się do argumentów autorki na podstawie własnych doświadczeń komunikacyjnych.
- Podanie przykładów znanych z mediów społecznościowych hashtagów służących identyfikacji wiadomości na określony temat, ułatwiających odnalezienie tekstów na określony temat, np. #zdalne, #matura2023.
- Podanie przykładów znanych z mediów społecznościowych hashtagów służących wyrażaniu emocji, manifestacji postaw, np. #niechcemiesie, #odwołajcieszkołyXD, #twitterowelekciepomocy.
- Ocena znaczenia hashtagów jako narzędzia komunikacji.

Podsumowanie

Funkcja hashtagów w mediach społecznościowych zmienia się. Już nie tylko służą identyfikacji wiadomości na określony temat, ale pełnią wiele innych funkcji (wskazanie funkcji dominujących wśród użytkowników mediów społecznościowych należących do grona osób znających osoby mówiącej). Próba określenia kierunku rozwoju funkcji hashtagów.

Zadanie 18.

Jednostka w świecie totalitarnym. Omów zagadnienie na podstawie zamieszczonego poniżej materiału oraz wybranego tekstu kultury.

Czesław Miłosz

Który skrzywdziłeś

Który skrzywdziłeś człowieka prostego,
Śmiechem nad krzywdą jego wybuchając,
Gromadę błaznów koło siebie mając
Na pomieszanie dobrego i złego,

Choćby przed tobą wszyscy się skłonili,
Cnotę i mądrość tobie przypisując,
Złote medale na twoją cześć kując,
Radzi, że jeszcze jeden dzień przeżyli,

⁶ polifunkcjonalne – wielofunkcyjne [przyp. red.].

Nie bądź bezpieczny. Poeta pamięta
Możesz go zabić – narodzi się nowy.
Spisane będą czyny i rozmowy.

Lepszy dla ciebie byłby świt zimowy
I sznur, i gałąź pod ciężarem zgięta.

Washington D.C., 1950

Czesław Miłosz, *Który skrzywdziłeś* [w:] tegoż, *Poezje wybrane*, Wrocław 2013.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim i politycznym

- Totalitaryzm to system rządów, w którym rządzący chcą kontrolować wszystkie przejawy życia obywateli. Cechami państwa totalitarnego są: oficjalna ideologia (np. faszyzm czy komunizm), monopol jednej partii, system policyjny (kontrola społeczeństwa z wykorzystaniem tajnych służb, przemocy i strachu), ścisła kontrola środków masowego przekazu. Przykładem państw totalitarnych są III Rzesza i Związek Radziecki. Twórcy ukazali system totalitarny w wielu tekstach literackich. Niekiedy opisywali konkretny (historyczny) totalitaryzm i przedstawiali losy jednostki przykładowo w III Rzeszy czy Związku Radzieckim. W innych utworach pisarze, charakteryzując postawy jednostek wobec władzy totalitarnej, przedstawili fikcyjny obraz rządów totalitarnych. Na sposób przedstawienia rządów totalitarnych wpływają doświadczenia życiowe autorów. Na przykład Czesław Miłosz poznał zarówno rządy stalinowskie, jak i faszystowskie w czasie II wojny światowej. Obserwował również początki tworzenia komunistycznych rządów w powojennej Polsce. Wiersz *Który skrzywdziłeś* napisał w Stanach Zjednoczonych.
- George Orwell faszystowskie rządy totalitarne poznał, gdy jako dziennikarz obserwował wojnę domową w Hiszpanii. Efektem było wydanie w 1949 r. powieści *Rok 1984*.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekście literacko-kulturowym

Teza: autorzy przedstawiają różne postawy wobec totalitaryzmu, pokazują tych, którzy ulegli systemowi, oraz tych, którzy walczą z systemem. Twórcy ukazują również skutki różnych wyborów.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Czesław Miłosz, *Który skrzywdziłeś*)

- Wiersz jest przykładem liryki zwrotu do adresata, osoba mówiąca zwraca się do dyktatora, posługuje się słownictwem wartościującym, silnie nacechowanym emocjonalnie („błazny”).
- Obraz systemu totalitarnego:
 - rządy dyktatora (kult jednostki);
 - nieuczciwa władza;
 - brak podstawowych zasad etycznych („pomieszanie dobrego i złego”);
 - wszechobecny strach, poczucie zagrożenia;
 - brak sprawiedliwości;
 - pogarda dla prostych, „zwykłych” ludzi.
- Różne postawy wobec totalitaryzmu.
- Charakterystyka współpracujących z rządami totalitarnymi („gromada błaznów”):
 - ze strachu lub dla korzyści popierają dyktatora;
 - pochlebcy (kuja złote medale dla dyktatora);
 - potwierdzają nieprawdę („Cnotę i mądrość tobie przypisując”).
- Postawa poetów:
 - dają świadectwo prawdzie;
 - nie boją się stracić życia.
- Charakterystyka osoby mówiącej w wierszu:
 - stoi po stronie sprawiedliwości;
 - krytykuje dyktatora;
 - ostrzega go (grozi mu);
 - wierzy w upadek totalitaryzmu i zwycięstwo sprawiedliwości.

Argumenty związane z innym tekstem kultury (George Orwell, *Rok 1984*)

- Akcja dzieje się w Londynie, który jest głównym miastem Pasa Startowego Jeden, trzeciej pod względem zaludnienia prowincji Oceanii; w państwie funkcjonuje system czterech ministerstw (Prawdy, Miłości, Pokoju, Obfitości).
- W utworze, w konwencji fantastyki, ukazano rządy totalitarne; potwierdzeniem wykorzystania fantastyki może być nowy język – nowomowa czy teleekrany, które służą do emitowania programów, ale też do śledzenia obywateli.
- Antyutopijny charakter powieści (przedstawienie społeczeństwa przyszłości zorganizowanego w taki sposób, że wolność jednostki jest ograniczona przez całkowite podporządkowanie jej systemowi władzy).
- Obraz totalitaryzmu:
 - rządy dyktatora (Wielkiego Brata);
 - rządy za pomocą strachu;

- unifikacja (członkowie Partii noszą takie same ubrania);
- stała inwigilacja („zwykła” policja i Policja Myśli, teleekran);
- wprowadzenie nowego języka – nowomowy;
- oddziaływanie na obywateli wszechobecnymi hasłami, propaganda;
- główne zasady, za pomocą których władza rządzi w państwie: wojna, niewola, ignorancja.
- Postawa jednostki wobec totalitaryzmu w utworze Orwella:
 - główny bohater, Winston Smith, jest pracownikiem Ministerstwa Prawdy, członkiem partii;
 - początkowo buntuje się przeciwko systemowi, zakochuje się, chce wstąpić do Bractwa;
 - totalitarne rządy (propaganda, manipulacja, nowomowa) powodują, że przyzwyczail się do istniejących zasad, zaczął posługiwać się językiem propagandy, propagandowymi sloganami, utracił zdolność samodzielnego myślenia, kierował się oficjalną propagandą, bał się.

Podsumowanie

Pisarze przedstawiają różne postawy wobec rządów totalitarnych. Miłosz charakteryzuje ludzi, którzy ulegli sile systemu, poddali się, ale ukazuje też takich, którzy nawet za cenę życia są gotowi walczyć z niesprawiedliwością. W wierszu noblisty można dostrzec romantyczną wiarę w siłę i moc poezji. Orwell w swojej powieści ukazał bohatera, który podporządkował się władzy totalitarnej. Wymowa pesymistyczna utworu jest zgodna z poetyką antyutopii.

Zadanie 19.

Jaką funkcję pełnią kolokwialne określenia? Odpowiedz, odwołując się do tekstu Elżbiety Skorupskiej-Raczyńskiej oraz własnych doświadczeń komunikacyjnych.

Elżbieta Skorupska-Raczyńska

Grosz do grosza... O określeniach pieniądza w polszczyźnie

Stosunek do pieniędzy bywa bardzo osobisty i emocjonalny, o czym świadczą liczne ich kolokwialne nazwy, zarówno określające środki płatnicze ogółem, jak np. wręcz serdeczne: *bejsy, flo, hajc, hajsiwo, kaszanka, mamona, maniana, mońce, papa, pitosy, sara, siopa, sasiwo, szmalec, szpek* itp. (nawiązujące m.in. do codziennego, pospolitego, najprostszego jedzenia), ich odpowiedników o niewielkich walorach, czyli drobnych, stąd pejoratywne, np. *klepce, moniaki* czy *wszaki* itp., jak i szczegółowo, między innymi w wypadku monet o wartości 1 złoty – *zyl* czy 1 euro – *eurak*.

Kolokwializacja nazw monet dotyczy również wyjątkowych obiektów, a takim jest zapewne złota pięciorublowa moneta, będąca w obiegu w Rosji, w latach 1897–1911, o wadze 4,3 g, średnicy 18,5 mm, ze stopu o składzie: 90% złota i 10% miedzi. Na jej awersie umieszczono podobiznę z profilu cara Mikołaja II (jak czytamy w *Wielkiej Ilustrowanej Encyklopedii Powszechnej*: „Mierna inteligencja i słaby charakter”) wraz z legendą, zaś na rewersie godło Rosji, czyli wizerunek dwugłowego orła (z herbem Moskwy i Orderem Świętego Andrzeja). Moneta nazywana jest potocznie i żartobliwie *świnką*, jako że – zgodnie z obiegowym przekazem – za pięć rubli można było kupić utuczoną, ładną, młodą, żywą świnię. Moneta bita była w Sankt Petersburgu, a została rozpowszechniona w milionach sztuk, z których do dziś dochoowało się niewiele, co podnosi atrakcyjność i wartość numizmatyczną *świnki*.

Elżbieta Skorupska-Raczyńska, *Grosz do grosza... O określeniach pieniądza w polszczyźnie* [w:] *też*, *Półgębkiem w pół słowa... Leksyka typowych i nietypowych miar, wag i wartości*, Gorzów Wielkopolski 2019.

Przykładowa realizacja zadania

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

We współczesnej polszczyźnie są obecne różne style funkcjonalne, takie jak styl urzędowy, naukowy czy publicystyczny. W sytuacjach prywatnych, nieoficjalnych, w codziennych rozmowach posługujemy się stylem potocznym. Stosujemy go przede wszystkim w komunikacji ustnej, w rozmowach i nieoficjalnych wypowiedziach, ale także w tekstach pisanych, np. prywatnych listach, e-mailach, pamiętnikach. Charakterystyczną cechą stylu potocznego są kolokwializmy, czyli wyrazy i wyrażenia stosowane tylko w stylu potocznym.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: kolokwializmy pozwalają nam wyrazić emocje (są silnie nacechowane emocjonalnie), a także umożliwiają obrazowe, plastyczne nazywanie elementów rzeczywistości.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Elżbieta Skorupska-Raczyńska, *Grosz do grosza... O określeniach pieniądza w polszczyźnie*)

- Autorka podaje przykłady kolokwializmów określających pieniądze.
- Kolokwializmami możemy określić zarówno ogólne nazwy pieniędzy, np. *bejsy, mamona*, jak i nazwy szczegółowe, np. *zyl* czy *eurak*.
- Określenia kolokwialne umożliwiają nam wyrażenie bardzo osobistego i emocjonalnego, często wręcz serdecznego stosunku do pieniędzy, np. *kaszanka, szmalec*. Nawiązują one m.in. do codziennego, pospolitego, lubianego jedzenia.

- Kolokwializmy pozwalają nam też wyrazić negatywne emocje, np. w odniesieniu do środków płatniczych o niewielkich walorach, czyli potocznie *drobniakach*, np. *kłepce*, *moniaki* czy *wszaki*.
- Inną funkcją kolokwialnych określeń jest obrazowe, plastyczne nazywanie elementów rzeczywistości, czego przykładem jest potoczna nazwa złotej pięciorublowej monety – *świnka*.
- Nazwa ta podkreśla jej dawną wartość, kiedy to za pięć rubli można było kupić utuczoną, ładną, młodą, żywą świnię.

Argumenty potwierdzone przykładami własnych doświadczeń komunikacyjnych, np.:

- Potwierdzenie argumentów autorki na podstawie własnych doświadczeń komunikacyjnych – podanie innych kolokwialnych określeń pieniędzy i określenie ich funkcji.
- Podanie przykładów innych potocznych nacechowanych emocjonalnie, np. *mamusia*, *synuś*, *pracuś*.
- Podanie przykładów wyrażeni obrazowo, dosadnie nazywających rzeczywistość, np.: *mieć muchy w nosie*, *złota rączka*.
- Wskazanie innych funkcji pełnionych przez określenia kolokwialne, np. ułatwianie skrótowego przekazywania informacji, np. *komórka* zamiast *telefon komórkowy*, *ogólniak* zamiast *liceum ogólnokształcące*, *warzywniak* zamiast *sklep warzywny*, umożliwianie unikania powtórzeń (liczne synonimy), np. *gadać*, *trajkotać*, *paplać*, *nawijać*, *ględzić*.

Podsumowanie

Obecność we współczesnej polszczyźnie różnych odmian stylistycznych umożliwia nam dostosowanie środków językowych do odbiorcy, do sytuacji, do tematu wypowiedzi, a także celu, który chcemy osiągnąć. Odmiany stylistyczne pozwalają nam wyrazić daną myśl na wiele różnych sposobów. Typowe dla stylu potocznego określenia kolokwialne, dostosowane do sytuacji komunikacyjnej (prywatne rozmowy, nieoficjalne wypowiedzi), ułatwiają nie tylko wyrażenie emocji, zarówno negatywnych, jak i pozytywnych, lecz także umożliwiają skrótowe przekazywanie informacji, powodują, że nasza wypowiedź jest barwniejsza, bardziej plastyczna.

Zadanie 20.

Jakie wyobrażenia miejsc dzieciństwa oraz stosunku do nich można odnaleźć w tekstach kultury? Omów zagadnienie, odwołując się do podanego wiersza Jarosława Iwaszkiewicza⁷ oraz wybranego tekstu kultury.

Jarosław Iwaszkiewicz

Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości

Wilgotne, zimne i grożące deszczem
Przepluwają obłoki – jesienne łabędzie.
Przychodzę tutaj znowu, by zobaczyć jeszcze,
Czy mnie ten zmarły obraz bardzo wzruszać będzie.

Bez smutku i bez żalu oglądam strumienie,
Gdzieśmy niegdyś gromadnie roili się nadzy,
Ściernie runię porośle, zagaje, kamienie,
Drzewa w górę wyśmigle, ścieżki, drogi, miedze.

Dom chyli się do końca, dąb schnie od wierzchołka,
Ogród w las się zamienił, a woda w szuwary,
Gdzie dawniej staw szeroki, dziś wilgotna łąka,
Każdy kąt teraz cichszy, obcy, bardziej szary.

Woda płynąca rzeczki uniosła widoki
Dawniejsze, na swej szklistej powłoce odbite,
Nic nie zostało z tego – tylko te obłoki
Zawsze w stado pierzaste i pierzchliwe zbite.

Przeminęło. Zamknięte. Skończone. Na wieki!
Nie wstrzymuję tej wody. Odpływa, odchodzi,
Niechże bieży, gdzie giną wszystkie, wszystkie rzeki,
Stary świat się pochylił, inny dzień się rodzi.

I kiedy, obcy tutaj, przemierzam ugory,
Patrzę, jak las świerkowy śpi w zielonym futrze,
Niżeli dawną miłość, wyblakłe ubiory,
Wolę ten wiatr dzisiejszy i myśli o jutrze.

Jarosław Iwaszkiewicz, *Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości*, z cyklu *Elegie* [w:] tegoż, *Wiersze*, t. I, Warszawa 1977.

⁷ Jarosław Iwaszkiewicz (1894–1980) – poeta, współtwórca grupy poetyckiej Skamander, zadebiutował w 1919 r.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście egzystencjalnym

Dzieciństwo to okres, który wielu dorosłych wspomina z rozrzewaniem, ponieważ zwykle jest to czas szczęścia, bez troski, radości. Zapewne dlatego powroty do miejsc dzieciństwa są częstym tematem w tekstach kultury. Osoby dorosłe (bohater, narrator, podmiot liryczny) po latach wspominają miejsca dzieciństwa, z nostalgią mówią o minionych czasach.

W tekstach kultury można odnaleźć różne wyobrażenia miejsc dzieciństwa oraz stosunku do nich osób mówiących.

Rozwinięcie w kontekście literacko-kulturowym

Teza: niektóre osoby mówiące wspominają z nostalgią miejsca dzieciństwa, ale żyją dniem dzisiejszym, inni miejsca dzieciństwa cenią wyżej niż obecne miejsce zamieszkania.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Jarosław Iwaszkiewicz, *Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości*)

- Ukazanie rzeczywistego miejsca („Przychodzę tutaj”, „Przemierzam ugory”).
- Wspominane miejsce – krajobraz wiejski (ściernie, miedze, ugory).
- Wspomnienie ulubionego miejsca radosnych zabaw.
- Poczucie przemijania miejsca („dom chyli się do końca, dąb schnie od wierzchołka”).
- Świadomość zmian, które zaszły w obrazie miejsca dzieciństwa („ogród w las się zamienił”, „gdzie dawniej staw szeroki, dziś wilgotna łąka”).
- Świadomość ustępowania miejsca nowemu („Stary świat się pochylił, inny dzień się rodzi”).
- Osoba mówiąca nie czuje smutku i żalu, chociaż czuje się obco („każdy kąt teraz [...] obcy”, „obcy tutaj”).
- Dostrzega zmiany, które zaszły w miejscu jego dzieciństwa, jego przemijanie, ale akceptuje to („Nie wstrzymuję tej wody”).
- Osoba mówiąca żyje dniem dzisiejszym („inny dzień się rodzi”, „wolę ten dzień dzisiejszy i myślę o jutrze”), patrzy w przyszłość („myślę o jutrze”).
- Kontrast między przeszłością a dniem dzisiejszym podkreśla słownictwo („dawniej” – „dziś”, „dawna miłość” – „wiatr dzisiejszy”).
- Zmienność czasu podkreśla nagromadzenie czasowników (np. „odpływa”, „odchodzi”, „bieży”), które dynamizują wypowiedź.

Argumenty związane z innym tekstem kultury (*Epilog Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza)

- Wspomnienie kraju lat dzieciństwa, który został utracony.
- Obraz miejsca dzieciństwa wspominany, utrwalony we wspomnieniach.
- Miejsce dzieciństwa ukazane jako:
 - miejsce szczęśliwych przeżyć, chwil,
 - miejsce bezpieczne, dobrze znane,
 - zamieszkałe przez serdecznych i bliskich ludzi,
 - kraj ludzi szczerych, wiernych, prawdziwie kochających.
- Miejsce dzieciństwa wspominane przez emigranta.
- Podmiot mówiący wypowiada się w imieniu własnym („gdziem rzadko płakał”, „rad bym”) i zbiorowości („nasz”, „nas”).
- Tęskni, chce wrócić do kraju lat dzieciennych, przynajmniej myślami („Te kraje rad bym myślami powitał”).
- Miejsce dzieciństwa ceni wyżej niż obecne miejsce zamieszkania.
- Idealizuje i sakralizuje miejsce dzieciństwa („Nie zaburzony błędów przypomnieniem”).
- Ma poczucie przynależności („tak on był nasz własny”).

Podsumowanie

Adam Mickiewicz napisał *Pana Tadeusza* na emigracji, w czasach zaborów, natomiast Jarosław Iwaszkiewicz żył i tworzył w odrodzonej Polsce. Doświadczenia osobiste (emigracja – życie w wolnym kraju) i historyczne (niewola narodowa – odzyskanie niepodległości) wpłynęły na różnice w obrazie miejsc dzieciństwa i stosunek podmiotu mówiącego do nich.

2

Język polski w użyciu

2.1. Wiedza o języku

Styl – charakterystyczny sposób językowego ukształtowania tekstu pisanego bądź mówionego, świadomy i celowy wybór środków językowych.

Style funkcjonalne polszczyzny – utrwalone sposoby używania języka w podobnych sytuacjach komunikacyjnych i w podobnych celach. Dla współczesnej polszczyzny charakterystyczne są:

- styl potoczny – nieoficjalne rozmowy, SMS-y; kolokwializmy, skrótowe wyrażanie treści; wyrazy nacechowane emocjonalnie i oceniające; niezbyt staranna, uproszczona składnia;
- styl urzędowy – pisma urzędowe, ustawy, zarządzenia; słownictwo oficjalne, schematyczność, zwięzłość, szablonowe sformułowania, konstrukcje bezosobowe, strona bierna;
- styl artystyczny – utwory literackie; liczne środki stylistyczne, bogactwo słownictwa, indywidualizacja języka, nacechowanie emocjonalne wypowiedzi, urozmaicona składnia;
- styl naukowy – artykuły i rozprawy naukowe, referaty, wykłady; terminologia specjalistyczna; zdania długie, wielokrotnie złożone; wzory i symbole; wykresy, tabele; przypisy, cytaty;
- styl publicystyczny – artykuły, felietony, reportaże; elementy stylu artystycznego, naukowego, potocznego; język zrozumiały dla czytelnika; styl żywy i obrazowy; urozmaicona składnia.

Stylizacja językowa – wprowadzenie przez autora świadomie i celowo, w sposób jawny, elementów właściwych innemu stylowi; może pełnić różne funkcje: oddawać klimat epoki, określonego środowiska społecznego, wywoływać podniosły nastrój, podkreślać patos opisywanej sytuacji, służyć celom satyrycznym, prześmiewczym, być rodzajem zabawy.

Rodzaje stylizacji:

- archaizacja – zastosowanie wyrazów dawnych, przestarzałych;
- dialektyzacja – stylizacja gwarowa, czyli wprowadzenie elementów gwarowych;
- kolokwializacja – imitowanie stylu potocznego;
- stylizacja środowiskowa – naśladowanie stylu określonego środowiska;
- stylizacja biblijna – imitowanie stylu Biblii;
- stylizacja mitologiczna – wprowadzanie elementów typowych dla mitów.

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0–2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem tekstu.

Eliza Orzeszkowa

Gloria victis

Wodzem ich był człowiek świętego imienia, które brzmiało: Romuald Traugutt. Pytasz, dlaczego świętym jest to imię? Albowiem według przykazania Pana opuścił on żonę i dzieci, dostatki i spokój, wszystko, co pieści, wszystko, co raduje i jest życia ponętą, czałem, skarbem, szczęściem, a wzięwszy na ramiona krzyż narodu swego, poszedł za idącym ziemią tą słupem ognistym i w nim zgorzał. [...]

I głos jego słyszałyśmy z brzmieniem jak stał dzwoniącym; rozkazującym, niekiedy aż groźnym. Tak grzmieć musiał w wąwozie termopilem głos Leonidas. [...]

Czy Leonidas wiedział, że gdy wąwóz termopileński trupami hufca swojego zasypie, stopa niewoli ziemi greckiej nie dosięże? [...]

Ten nie wiedział. W orężnych sprawach ludzkich biegłym był, biegłość ta w dalekowidztwo wzrok mu zaostrzała, spostrzegał wylaniającą się zza dnia ofiar i boju potworną, czarną noc.

Jednak szedł i prowadził, bo taką była moc słupa ognistego, który wówczas nad ziemią wzbil się, taką tęsknotą za obiecaną, oczekiwaną, za upragnioną, płomiennie kochaną krainą wolności i takim był krzyż narodu, jego ciężki, nieznośny...

Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis* [w:] *tejsze*, Wybór nowel, Kraków 2017.

Rozpoznaj stylizację, która została zastosowana we fragmencie *Gloria victis*. Uzasadnij odpowiedź dwoma przykładami z utworu.

Krok 1: Przypomnij sobie, czym jest stylizacja oraz jakie jej rodzaje można wyróżnić.

Krok 2: Przeczytaj uważnie fragment noweli *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej, zwróć uwagę na budowę zdań, styl wypowiedzi, słownictwo.

Krok 3: Ustal, jaki typ stylizacji pojawia się w noweli Elizy Orzeszkowej.

Krok 4: Uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do dwóch konkretnych przykładów z tekstu (np. podaj przykład charakterystycznego dla tej stylizacji słownictwa i frazeologii).

Odpowiedź: w utworze Eliza Orzeszkowa zastosowała stylizację biblijną, która polega na imitowaniu stylu Biblii. Autorka wprowadziła charakterystyczne słownictwo i frazeologię, np. „wziąwszy na ramiona krzyż narodu swego”, „słup ognisty”, wykorzystwała elementy składni typowej dla tekstów biblijnych (zdania wielokrotnie złożone, np.: „Albowiem według przykazania Pana opuścił on żonę i dzieci, dostatki i spokój, wszystko, co pieści, wszystko, co raduje i jest życia ponętą, czałem, skarbem, szczęściem, a wzięwszy na ramiona krzyż narodu swego, poszedł za idącym ziemią tą słupem ognistym i w nim zgorzał”; inwersja składniowa, np.: „W orężnych sprawach ludzkich biegłym był”; paralelizm składniowy, np.: „bo taka była moc słupa ognistego, który wówczas nad ziemią wzbił się, taka tęsknota za obiecaną, oczekiwaną, za upragnioną, płomiennie kochaną krainą wolności i taki był krzyż narodu jego ciężki, nieznośny”).

2 pkt – przedstawienie stanowiska z uzasadnieniem z dwoma przykładami z tekstu

1 pkt – przedstawienie stanowiska z uzasadnieniem z jednym przykładem z tekstu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Moda językowa – zjawisko nadmiernego używania określonych wyrazów, natrętnego ich powtarzania.

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 2.

0–2 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem artykułu Anny Świderkówny.

Anna Świderkówna

Co to jest Apokalipsa?

Jeżeli jednak dzisiaj w mowie potocznej ktoś użyje słowa *apokalipsa*, nikt (lub prawie nikt) nie pomyśli wówczas o gatunku literackim. Słowo to wieje dla nas grozą, wiąże się z wyobrażeniem jakiejś katastrofy czy zgoła kataklizmu. Gdy coś takiego się dzieje, mówimy wtedy nieraz: to prawdziwa apokalipsa! Wynika to w znacznej mierze z niewłaściwego zrozumienia owych apokaliptycznych tekstów Ewangelii, jak również Objawienia św. Jana.

Anna Świderkówna, *Co to jest Apokalipsa?* [w:] *też*, *Rozmów o Biblii ciąg dalszy*, Warszawa 1996.

Na podstawie własnej wiedzy o biblijnej księdze Apokalipsy św. Jana wyjaśnij, jak należy rozumieć słowo „apokalipsa” zawarte w tytule tej książki. Na czym polega różnica między pierwotnym a potocznym rozumieniem tego słowa?

Krok 1: Na podstawie własnej wiedzy o księdze Apokalipsy św. Jana określ, co oznacza „apokalipsa”.

Krok 2: Przeczytaj uważnie fragment artykułu Anny Świderkówny.

Krok 3: Zastanów się, na czym polega różnica, o której pisze Świderkówna, między potocznym a pierwotnym znaczeniem pojęcia „apokalipsa”.

Odpowiedź: Apokalipsa w znaczeniu biblijnym oznacza objawienie, proroczą wizję. Święty Jan, autor księgi, doświadcza symbolicznej wizji kresu świata, ostatecznej walki dobra ze złem i nastania nowego świata według Bożego zamysłu (Nowe Jeruzalem). W tym znaczeniu słowo apokalipsa oznacza proroczą wizję przyszłości, natomiast potocznie słowem „apokalipsa” nazywa się klęski i zniszczenia oznaczające zagładę.

2 pkt – poprawna odpowiedź zawierająca wyjaśnienie podanego słowa w odniesieniu do tekstu biblijnego oraz podanie różnicy między pierwotnym a potocznym znaczeniem

1 pkt – poprawna odpowiedź zawierająca wyjaśnienie podanego słowa w odniesieniu do tekstu biblijnego lub podanie różnicy między pierwotnym a potocznym znaczeniem

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Typy słownictwa:

- **słownictwo neutralne** – wyrazy, które nie mają nacechowania stylistycznego i nie są nacechowane emocjonalnie (np. *kobieta, gazeta, komputer, malować, słyszeć, pisać, jeden, trzy*).
- **słownictwo oficjalne** – wyrazy przynależne do odmiany oficjalnej języka, używanej w sytuacjach formalnych: w wypowiedziach pisemnych, np. podanie, definicja, referat, i w wypowiedziach ustnych, np. wykład (*szanowny, poważanie, nieobecność, umowa o pracę, z głębokim żalem, zwracam się z prośbą o...*).
- **słownictwo o zabarwieniu emocjonalnym** – słownictwo nacechowane emocjonalnie, czyli mające określoną barwę uczuciową: słownictwo nacechowane dodatnio pozwala wyrazić pozytywny stosunek do rzeczywistości, aprobatę, sympatię, może być żartobliwe i pieszczotliwe (np. *mamusia, kolacyjka, buleczka, koteczek, berbec*); słownictwo nacechowane ujemnie pozwala wyrazić niechęć, lekceważenie, pogardę, może być ironiczne, lekceważące, obelżywe (np. *wkuwać, kujon, lizus, łeb, kibel, chłopaczysko, smarkacz, romansidło, żreć, żarcie, kocisko, staruch*).
- **słownictwo potoczne** – słownictwo stosowane przede wszystkim w czasie swobodnych kontaktów językowych, ma charakter swobodny, często jest silnie nacechowane emocjonalnie bądź ma charakter wartościujący (*baba, facet, żarcie, fajnie*).

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 3.

0–1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Tadeusz Borowski

Proszę państwa do gazu

Dopiero stąd, spod szyn, widać całe piekło kotłującej się rampy. Oto para ludzi padła na ziemię, spleciona rozpaczliwym uściskiem. On wbił kurczowo palce w jej ciało, zębami chwycił za ubranie. Ona krzyczy histerycznie, przeklina, bluźni, aż przyduszona butem rzezi i milknie. Rozszczepiają ich jak drzewo i wpędzają jak zwierzęta na auto. Oto czterech z Kanady dźwiga trupa: olbrzymią, opuchniętą babę, klną i pocą się z wysiłku, kopniakami odganiają zabłąkane dzieci, które płaczą się po wszystkich kątach rampy, wyjąc przeraźliwie jak psy. Chwytają je za karki, za łby, za ręce i wrzucają na kupę, na ciężarówki. [...] Z całej rampy znosi się trupy wielkie, nabrzmiałe, opuchnięte. Między nie ciska się kaleki, sparaliżowanych, przyduszonych, nieprzytomnych. Góra trupów kotłuje się, skowycze, wyje. Szofer zapuszcza motor, odjeżdża. [...] Dużo, dużo aut pojechało do krematorium.

Tadeusz Borowski. *Proszę państwa do gazu* [w:] tegoż. *Proza*, t. 1, Kraków 2004.

Rozstrzygnij, czy tytuł opowiadania *Proszę państwa do gazu* ma charakter ironiczny. W odpowiedzi wykorzystaj przytoczony fragment i cały utwór.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Krok 1: Przypomnij sobie, czym jest ironia oraz w jaki sposób może ona zostać wyrażona w tekście.

Krok 2: Przeczytaj uważnie fragment *Proszę państwa do gazu*.

Krok 3: Odnieś sytuację ukazaną we fragmencie opowiadania do tego, w jaki sposób autor sformułował tytuł opowiadania. Weź pod uwagę typ zwrotu w zastosowanego w tytule.

Krok 4: Oceń, czy tytuł ma wydźwięk ironiczny w kontekście całego fragmentu opowiadania Tadeusza Borowskiego.

Odpowiedź: Tak, tytuł jest ironiczny, ponieważ treść opowiadania przeczy dosłownemu znaczeniu tytułu (nie jest zgodna). *Proszę państwa do* to uprzejmy zwrot sugerujący zaproszenie do czegoś przyjemnego. Drugi człon tytułu (*gazu*) wskazuje, że jest to zaproszenie kierowane do osób, które mają zginąć w obozie koncentracyjnym. Przytoczony fragment ukazuje, że osoby, które przybyły do obozu, nie są traktowane uprzejmie (szarpanie, bicie), co sugerowałby tytuł. W całym opowiadaniu jest wiele przykładów potwierdzających, że przybywający do obozu byli traktowani brutalnie, a więc nie tak, jak mowa w tytule (okradanie, donoszenie na nich przez współwięźniów, odczuwanie do nich nienawiści przez więźniów, którzy przebywali w obozie dłuższy czas, śmierć).

1 pkt – przedstawienie stanowiska z uzasadnieniem odnoszącym się do fragmentu i całego utworu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Funkcje tekstów – dzięki tekstom możliwe jest nie tylko porozumiewanie się z innymi ludźmi, lecz także wpływanie na nich, poznawanie świata, wyrażanie siebie czy tworzenie dzieł sztuki; wypowiedzi pełnią więc określone funkcje:

- informatywna – komunikowanie faktów, przekazywanie informacji dotyczących otaczającej nas rzeczywistości;
- poetycka – zwrócenie uwagi na formę tekstu, na to, jak jest zbudowany, jakich środków językowych w nim użyto;
- metajęzykowa – zwrócenie uwagi odbiorcy na język zastosowany w tekście; wyjaśnienie pewnych terminów;
- ekspresywna – wyrażanie uczuć nadawcy, informowanie o jego nastroju, emocjach, poglądach;
- impresywna – oddziaływanie komunikatu na zachowanie odbiorcy; nadawca za pomocą języka nakłania odbiorcę do pewnych zachowań, wywołuje w nim określone emocje;
- perswazyjna – odmiana funkcji impresywnej; wpływanie na zmianę postawy lub przekonań odbiorcy.

Zjawiska językowe powodujące niejednoznaczność wypowiedzi:

- homonimia – wyrażanie różnych znaczeń za pomocą identycznych form językowych, np. *Bóg – Bug – buk*; *nie na żarty* (na poważnie) – *nienażarty* (nienajedzony);
- anakoluty – zniekształcona budowa zdania tak, że jest niepoprawne pod względem gramatycznym i kłóci się z porządkiem logicznym, np. *Idąc ulicą, padał deszcz*;
- elipsy – opuszczenie elementu zdania, który powinien być oczywisty ze względu na kontekst wypowiedzi;
- paradoksy – zaskakujące stwierdzenie zawierające myśl z pozoru sprzeczną (*Życie jest bardzo niezdrowo. Kto żyje, ten umiera* – Stanisław Jerzy Lec).

Wyrazy i wyrażenia obecne w polskim dziedzictwie kulturowym:

- biblizmy – wyrazy i wyrażenia wywodzące się z Biblii, np. *Arka Przymierza*, *Eden*;
- mitologizmy – wyrazy i wyrażenia wywodzące się z mitologii, np. *drakońskie prawo*;
- sentencje i aforyzmy – zwięzłe sformułowane zdania zawierające ogólną myśl o charakterze moralnym lub filozoficznym (*Szukać należy sercem* – Antoine de Saint-Exupéry, *Mały księżę*);
- przysłowie – krótkie zdanie zaczerpnięte ze źródeł literackich lub ludowych i utrwalone w tradycji ustnej, wyrażające jakąś myśl ogólną: wskazówkę, przestrożę (*Fortuna kołem się toczy*).

Etyka wypowiedzi – prawda w wypowiedzi, szczerłość intencji nadawcy testu, ale także wzajemne szanowanie się rozmówców, uwzględnianie swoich poglądów i wrażliwości, niekrzywdzenie się słowami.

Manipulacja – forma wywierania wpływu na odbiorcę, negatywny typ wypowiedzi impresywnej; nadawca chce przekonać odbiorcę do swoich racji, ale ukrywa to; postępowanie nieuczciwe (kłamstwa, półprawdy, pochlebstwa, zatajenie informacji, wprowadzanie w błąd).

Dezinformacja – przekazywanie fałszywych i zmanipulowanych informacji; wprowadzanie w błąd odbiorców (nie pojedynczych osób, lecz całych grup, społeczeństw).

Etykieta językowa – grzeczność językowa; zbiór wzorów językowych, zachowań grzecznościowych związanych z określonymi sytuacjami (np. zwroty grzecznościowe rozpoczynające i kończące spotkania, zwroty językowe w korespondencji tradycyjnej i elektronicznej).

Zadania – zestaw I

Przeczytaj uważnie teksty, a następnie wykonaj zadania umieszczone pod nimi. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstów i tylko własnymi słowami – chyba że w zadaniu polecono inaczej. Udzielaj tyłu odpowiedzi, o ile cię poproszono.

Tekst 1.

Agata Kaźmierska, Wojciech Brzeziński

Śmiertelne fake newsy

Od wyborów w USA w 2016 r., gdy manipulacje w sieci pojawiły się na masową skalę, na Zachodzie problem analizowany jest z każdej strony – zwłaszcza w kontekście zagrożeń dla demokracji. Tymczasem poza Europą i USA na pierwszy plan wysuwają się ludzkie tragedie, do jakich mogą prowadzić fake newsy.

Nagranie, na którym widać mężczyznę z rozłupaną czaszką, od połowy czerwca krążyło wśród mieszkańców stanu Plateau w środkowej Nigerii. Miało być – jak wynikało z opisu – jednym z dowodów na zbrodnie dokonane przez muzułmanów z ludu Fulbe na chrześcijanach z mniejszości Berom.

Sprzedawca ziemniaków Ali Alhaji Muammed w niedzielę 24 czerwca pojechał z towarem do miasteczka Mangu. Gdy wracał do domu w Dzos, stolicy stanu Plateau, zatrzymali go mężczyźni z ludu Berom. Okaleczone i częściowo zwęglone ciało Alego znaleziono później porzucone w rowie. Był jedną z co najmniej 83 ofiar masakry dokonanej w tamtych dniach.

Tymczasem nagranie mężczyzny z rozłupaną czaszką, które sprowokowało zajścia, wykonano w Kongo w 2012 r. W kolejnych latach pojawiało się z różnymi opisami: raz miało pochodzić z Kinszasy, to znów z Kamerunu. Dziennikarz BBC zgłosił nagranie Facebookowi, a ten natychmiast je usunął, podkreślając, że wideo łamało politykę dotyczącą pokazywania przemocy. Ale już następnego dnia znów można było znaleźć je na portalu. [...]

W 17 państwach portal uruchomił programy fact-checkingowe¹ we współpracy z [...] „organizacjami partnerskimi”. W teorii to działa, bo po oznaczeniu informacji jako fałszywki liczbę jej odsłon można zredukować o 80 proc. Byłoby to imponujące, gdyby nie fakt, że w Nigerii Facebook ma miesięcznie 24 mln aktywnych użytkowników, a „organizacje partnerskie” były w stanie oddelegować do fact-checkingu cztery osoby. Do tego żadna nie zna hausa, jednego z najbardziej powszechnych języków Afryki (używa go 44 mln ludzi). [...]

Oczywiście, dezinformacja istniała zawsze. Ale fake newsy upowszechniły się na niespotykaną wcześniej skalę wraz z rosnącą popularnością Facebooka. Okazało się, że ludzie za bardzo ufają informacjom, które znajdują w mediach społecznościowych.

Komunikator WhatsApp wyniósł ten problem na jeszcze nowy poziom. Według Reuters Institute aż 54 proc. Malezyjczyków, 65 proc. Brazylijczyków i 30 proc. Turków właśnie z tej aplikacji czerpie wiedzę o świecie. Informacje rozsyłane są tu wewnątrz zamkniętych grup znajomych (a komunikaty szyfrowane, co daje poczucie bezpieczeństwa w krajach autorytarnych). Zamknięta struktura wyklucza włączenie się do dyskusji głosów spoza grupy, a jednocześnie – jak wynika z badań na zlecenie serwisu światowego BBC – wiadomości otrzymywane przez WhatsApp są darzone większym zaufaniem niż te z Facebooka czy tradycyjnych mediów właśnie dlatego, gdyż przekazują je znajomi.

Np. w Indiach z komunikatora WhatsApp korzysta 200 mln ludzi. Rząd stosuje tu prostą metodę: gdy widzi, że wiadomości krążące po sieci zagrażają porządkowi publicznemu lub służą do organizowania protestu, po prostu wylacza sieć (w 2018 r. w kraju doszło do 116 takich lokalnych wyłączeń).

Tymczasem rozwiązanie niewymagające posunięć radykalnych i zagrażających demokracji wydaje się proste: wystarczy nauczyć ludzi, by nie byli aż tak ufni wobec wiadomości z sieci. I znów Facebook odpowiada, że pracuje nad tym. Np. w Nigerii uruchomił program dotyczący „bezpieczeństwa online i umiejętności korzystania z technologii cyfrowych”. Obejmuje 140 szkół średnich. Tylko że w Nigerii są 54 tysiące szkół średnich... [...]

Agata Kaźmierska, Wojciech Brzeziński, *Śmiertelne fake newsy*, „Tygodnik Powszechny”, <http://link.operon.pl/dl> (dostęp: 27.05.2022).

Tekst 2.

Łukasz Plonus

Era fake newsów

Fake news to informacja, która miesza fałsz z prawdą, a dzięki internetowi może rozprzestrzenić się w błyskawicznym tempie. Dezinformacja może dotyczyć każdej instytucji, firmy czy osobowości. Nie omija również Lasów Państwowych i ich pracowników, a oni [...] prostują nieprawdziwe informacje, które są rozpowszechniane w sieci. Przypomina to jednak walkę z wiatrakami [...]

[...] internet obiegło łamiące serce zdjęcie przedstawiające dewastację lasów w Polsce. Na fotografii widniało ścięte dorosłe drzewo. Na pniu leżał mężczyzna, a skala wielkości między nim a pniem jeszcze bardziej uwydatniała rozmiary drzewa. Podpis pod zdjęciem, które było rozsyłane w mediach społecznościowych, sugerował, że jest to jodła ścięta przez Lasy Państwowe. Prawdziwość zdjęcia została zweryfikowana przez portal fact-checkingowy Konkret24.pl. Okazało się, że [...] drzewo ścięte nie w Polsce, a w Kanadzie i nie jest to jodła, a cedr [...].

Nieprawdziwe informacje nie rozchodziłyby się tak szybko, gdyby nie chwytliwe tytuły artykułów. [...] Prowokacyjne nagłówki pojawiły się już w czasach pierwszych gazet, ale to dopiero internet pozwolił wydawcom na sprawdzenie, które artykuły „klikają” się najlepiej i są najczęściej czytane, a które odbiorca omija. Zaczęto więc używać pojęcia „clickbait” – to w dosłownym tłumaczeniu „kliknięciowa przynęta”, czyli coś, co skłania do kliknięcia jak największą liczbę osób. [...] im więcej kliknięć, tym większe zyski od reklamodawców.

¹ fact-checking (z ang. weryfikacja faktów) – weryfikacja informacji, dokładne sprawdzenie faktów w wiarygodnych źródłach [przyp. red.].

Jak powstają clickbaity? Autorzy chwytliwych tytułów wykorzystują tak zwaną lukę ciekawości. Najchętniej przeczytany zostanie artykuł na temat, na który odbiorca coś już wie, ale jeszcze nie czuje się w tej kwestii ekspertem. A że prawie każdemu obywatelowi wydaje się, że wie mniej lub więcej o lasach, to Lasy Państwowe i prowadzona przez nie działalność często padają ofiarą clickbaitów i fake newsów.

Konstruowanie tego typu wiadomości w celu podbicia liczby wyświetleń reklam i rozsiewanie mało znaczących plotek na pewno jest mało etyczne. Niepokojące jest używanie ich do manipulacji politycznej i polaryzacji społeczeństwa. Pełne emocji artykuły o chwytliwych tytułach są częściej udostępniane niż te wyważone. [...]

Niegdyś redaktorzy największych pism i programów stali na straży obiegu informacji, dbali o wiarygodność, jakość i wagę informacji wysyłanych w świat. Dzisiaj nie jesteśmy w stanie tego upilnować – każdy może być redaktorem, ekspertem, twórcą i jednocześnie każdy jest odbiorcą danych.

Można się zastanawiać, który system jest lepszy? Dawniej tylko nieliczni mieli władzę nad publikacjami, za które ponosili odpowiedzialność; dzisiaj każdy może być redaktorem i nikt nie musi odpowiadać za błędne, niesprawdzone czy nawet zmanipulowane informacje. Dziennikarstwo obywatelskie niesie za sobą wiele zalet, jednak szybko okazało się, że anonimowość, jaką otrzymaliśmy dzięki mediom społecznościowym, zapewniła brak odpowiedzialności za publikowane treści. Większość administratorów stron rozsiewających fake newsy robi to z głębokim przekonaniem odkrywania prawdy wcześniej ukrywanej przed opinią publiczną. [...] Niestety, w znakomitej większości takie artykuły zawierają w sobie zaledwie ziarno prawdy albo nie ma jej tam wcale. To jednak nie przeszkadza w dotarciu do szerokiej publiczności [...]. Największe niebezpieczeństwo tkwi w ułatwionym przekazywaniu treści w internecie – udostępnienia mogą się rozchodzić w sposób lawinowy i niekontrolowany, a wówczas dotarcie do prawdy staje się tak trudne, że niemal niemożliwe. [...]

Łukasz Plonus, *Era fake newsów*, „Echa Leśne” 2021, nr 3.

Zadanie 21. 0-1 pkt

Agata Kaźmierska i Wojciech Brzeziński uważają, że fake newsy mogą prowadzić do ludzkich tragedii. Czy w tekście Łukasza Plonusa znajdujesz potwierdzenie tego sądu? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 22. 0-2 pkt

Rozstrzygnij, czy autorzy obu artykułów zgadzają się w kwestii postrzegania sposobu obiegu informacji w mediach społecznościowych. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do obu tekstów.

Zadanie 23. 0-3 pkt

Oceń prawdziwość podanych stwierdzeń odnoszących się do obu tekstów. Zaznacz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

1.	Rozpowszechnianie się fake newsów w internecie jest związane z łatwością ich rozsyłania.	P	F
2.	Do rozpowszechniania się w internecie nieprawdziwych informacji przyczyniają się chwytliwe tytuły artykułów.	P	F
3.	Prawdziwość informacji rozpowszechnianej w sieci można zweryfikować dzięki programom fact-checkingowym.	P	F

Zadania – zestaw I

2. Język polski w utworze

42

Zadania – zestaw II

Przeczytaj uważnie teksty, a następnie wykonaj zadania umieszczone pod nimi. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstów i tylko własnymi słowami – chyba że w zadaniu polecono inaczej. Udzielaj tyłu odpowiedzi, o ile cię poproszono.

Tekst 1.

Marta Górna

W jednym czasie powstały trzy filmy z podobną fabułą. Dlaczego to „Matrix” stał się fenomenem?

Co sprawiło, że to „Matrix” przeszedł do historii kina, stając się nie tylko filmem, ale i zjawiskiem? Film Wachowskich pobili podobne fabularnie produkcje przełomowymi, efektownymi scenami akcji, rewelacyjnymi efektami specjalnymi (cztery Oscary w kategoriach technicznych) i wprowadzeniem do kina akcji powstałej jeszcze w XIX w. techniki, którą wciąż wykorzystuje się teraz, np. w filmach o superbohaterach. Chodzi o „bullet time” – efekt dający wrażenie spowolnienia czasu i ruchu. To właśnie dzięki niemu Neo unikał w „Matrixie” kul, efektownie przechylając się w tył jak w grze w limbo.

Ale „Matrix” zachwycił widzów i krytyków także na wielu innych poziomach. Do wielu przemówiło przesłanie filmu o sterowanej przez korporacje i tajemnicze organizacje rzeczywistości. Akcja „Matrixa” rozgrywała się też w rzeczywistości bliższej widzom – nie wyjętej prosto z kina noir, z bohaterami w kapeluszach w stylu detektywa Marlowe’a², ale w niedalekiej przyszłości, świecie, do którego – jak wydawało się w 1999 r. w świetle zbliżającego się Millennium i postępującej digitalizacji³ danych – zmierzaliśmy.

Szukanie odpowiedzi na to, czym właściwie jest tytułowy Matrix, trwa do dziś (w 1999 r. hasło reklamowe filmu brzmiało: „Nie da się tego wytłumaczyć, trzeba zobaczyć”), a filozofia zawarta w filmie – miks buddyzmu, chrześcijaństwa, judaizmu i gnostycyzmu⁴ – stała się podstawą wielu rozpraw naukowych. Sam „matriks” jest dziś w języku potocznym synonimem absurdu, sytuacji bez wyjścia. Wciąż analizowany przez fanów i znawców filmu, którzy doszukują się w nim nowych znaczeń, jest też uznawany za metaforę transpłciowości⁵. Taki był zresztą oryginalny zamysł sióstr Lany i Lilly Wachowskich, przed zmianą płci znanych jako bracia Andy i Larry.

Osobnym fenomenem jest też moda z „Matrixa”. Po premierze filmu ostatnim jej krzykiem były czarne skórzane płaszcze, spodnie ze skóry i dopasowane, podłużne ciemne okulary, które bohaterowie filmu nosili niemal w każdej scenie (od premiery filmu sprzedano też 11 mln par okularów przeciwsłonecznych). Jak pokazał „Matrix”, hakerzy to seksowne bestie w stylowych skórzanych ciuchach. Noszone przez postaci z filmu ciuchy zainspirowały całe linie ubrań. I wciąż są na topie, bo czarne ascetyczne bluzki, płaszcze i golfy nie wychodzą z mody.

W 2020 r. nominowana do Oscara kostiumografka „Matrixa” Kym Barrett na łamach „Guardiana” zastanawiała się, z czego wynika ponadczasowość zaprojektowanych przez nią kostiumów. – Wracamy do mody z „Matrixa”, bo świat jest w kiepskiej sytuacji, tak jak świat jego bohaterów. Bohaterowie filmu byli samowystarczalni, wybierali minimalizm i wykorzystywali ubrania poległych towarzyszy – tłumaczyła. – Nie chodziło im o epatowanie⁶ stylem. Dodała, że kryzys klimatyczny też wymusza na ludziach minimalizm i ekologiczne podejście do mody, „choć w 1999 r. nikt jeszcze o klimacie nie mówił”. [...]

Tajemnicą sukcesu „Matrixa” byli też jego bohaterowie. Haker Neo, który okazał się Mesjaszem, zbawcą ludzkości i jej jedyną nadzieją, ma twarz Keanu Reevesa. To dziś jeden z najbardziej lubianych aktorów na świecie, a w latach 90. był jeszcze do tego bożyszczem kobiet. Choć nie można powiedzieć, że to „Matrix” wywindował go na szczyt popularności, Reeves bez wątpienia rolę w tym filmie przeszedł do hollywoodzkiej pierwszej ligi i odcisnął piętno na kinie akcji.

Marta Górna, *W jednym czasie powstały trzy filmy z podobną fabułą. Dlaczego to „Matrix” stał się fenomenem?*, „Gazeta Wyborcza”, <http://link.operon.pl/dk> (dostęp: 29.04.2022).

Tekst 2.

Yuval Noah Harari

Życie w pudełku

Jest pewien wątek, który dzieła science fiction zgłębiają dużo wnikliwiej. Dotyczy to niebezpieczeństw związanych z wykorzystaniem techniki do oddziaływania na ludzi i do ich kontrolowania. Obraz świata w *Matrixie* przedstawia sytuację, w której prawie wszystkich ludzi uwięziono w cyberprzestrzeni i wszystko, czego doznają, jest określone przez nadrzędny algorytm. [...]

Podobnie jest z Neo: po tym jak połyka słynną czerwoną pigułkę, wrywa się i odkrywa, że świat na zewnątrz nie różni się od tego wewnątrz. I tu, i tam istnieją gwałtowne konflikty oraz ludzie powodowani strachem, pożądaniem, miłością i zazdrością. Film powinien się skończyć sceną, w której Neo dowiedziałby się, że rzeczywistość, do jakiej się przedostał, to po prostu większy matrix, a jeśli chce z niego uciec do „prawdziwego realnego świata”, musi ponownie wybierać między niebieską a czerwoną pigułką. [...]

Być może wszyscy żyjemy w gigantycznej komputerowej symulacji na wzór *Matriksu*. Byłoby to zaprzeczeniem wszystkich naszych opowieści narodowych, religijnych i ideologicznych. Ale nasze doznania psychiczne wciąż byłyby realne. [...]

Ból to ból, strach to strach, a miłość to miłość – nawet w *matriksie*. Nie ma znaczenia, czy źródłem strachu, który się odczuwa, jest zbiór atomów w świecie zewnętrznym, czy też wzbudza go sygnały elektryczne sterowane przez komputer. Strach jest tak samo realny. Jeśli zatem chce się zgłębiać rzeczywistość własnego umysłu, można to robić równie dobrze wewnątrz *matriksu*, jak na zewnątrz.

² Philip Marlowe – postać literacka, prywatny detektyw, bohater powieści Raymonda Chandlera [przyp. red.].

³ digitalizacja – przekształcenie w dokument cyfrowy tradycyjnych tekstów lub obrazów i wprowadzenie ich do pamięci komputera instytucji (np. biblioteki, szkoły, placówki naukowej) [przyp. red.].

⁴ gnostycyzm – termin wywodzący się od słowa *gnosis* (wiedza) określający nurty myślowe, ruchy religijne i doktryny z pierwszych wieków n.e. służące połączeniu chrześcijaństwa z wierzeniami pogańskimi [przyp. red.].

⁵ transpłciowość – niezgodność odczuwania własnej płci z płcią biologiczną [przyp. red.].

⁶ epatowanie – celowe szokowanie, zadziwianie czymś, wywoływanie dużego wrażenia [przyp. red.].

Większość filmów science fiction tak naprawdę opowiada bardzo dawną historię: o zwycięstwie umysłu nad materią. Trzydzieści tysięcy lat temu ta historia brzmiała: „Umysł wyobraża sobie kamienny nóż – ręka wytwarza taki nóż – człowiek zabija mamuta”. Prawda jest jednak taka, że swą władzę nad światem ludzie zawdzięczają nie tyle wynajdywaniu noży i zabijaniu mamutów, ile oddziaływaniu na ludzkie umysły. Umysł to nie podmiot, który ma pełną wolność w określaniu czynów w sferze historii i realiów w sferze biologii – umysł jest przedmiotem, który określają historia i biologia. Nawet najdroższe naszym sercom ideały – wolność, miłość, kreatywność – są podobne do kamiennego noża, któremu kształt nadał ktoś inny, aby zabić mamuta. Zgodnie z najlepszymi teoriami naukowymi i najnowocześniejszymi narzędziami, jakie daje nam technika, umysł nigdy nie jest wolny od manipulacji. Nie ma czegoś takiego jak autentyczne „ja”, które trzeba tylko oswobodzić z manipulacyjnej skorupy.

Czy wiecie w ogóle, ile filmów, powieści i wierszy pochłonęliście w ciągu tych wszystkich lat i w jaki sposób te artefakty wyrobiły w was wyobrażenie miłości z wszystkimi jej detalami? Komedia romantyczna mówi nam tyle o miłości, ile pornografia mówi nam o seksie, a Rambo o wojnie. Ale jeśli sądzicie, że wystarczy nacisnąć jakiś klawisz kasujący, by wymazać ze swej podświadomości i układu limbicznego⁷ wszelki ślad po Hollywood, to życie złudzeniem.

Yuval Noah Harari, *Science fiction. Życie w pudełku* [w:] tegoż, *21 lekcji na XXI wiek*, Kraków 2019.

Zadanie 28. 0-1 pkt

Rozstrzygnij, czy tekst Harariego potwierdza myśl zawartą w pytaniu rozpoczynającym tekst Marty Górnej: „*Matrix* przeszedł do historii kina, stając się nie tylko filmem, ale i zjawiskiem”. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 29. 0-2 pkt

Wyjaśnij, w jakim celu do filmu *Matrix* nawiązuje Górna, a w jakim – Harari. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do obu tekstów.

Zadanie 30. 0-2 pkt

Określ, jakie zjawiska obecne w filmie przyczyniły się do jego popularności. Zwróć uwagę na różne aspekty filmu omówione w obu artykułach.

Zadanie 31. 0-1 pkt

Zdecyduj, czy przywołanie postaci głównego bohatera *Matrixa* – Neo – pełni w obu tekstach taką samą funkcję. Uzasadnij swoją odpowiedź.

⁷ układ limbiczny – struktury korowe i podkorowe mózgu odpowiadające za regulację zachowań emocjonalnych oraz niektóre stany emocjonalne, np. uniesienie, strach, euforia, zadowolenie, przyjemność [przyp. red.].

Zadania – zestaw II

2. Język polski w ujęciu

Uwaga: w ocenie wypowiedzi będzie brana pod uwagę poprawność językowa, ortograficzna i interpunkcyjna.

3

Testy historycznoliterackie

3.1. Biblia

Orientacyjny czas powstawania niektórych ksiąg wchodzących w skład Biblii:

- XIII w. p.n.e. – Pięcioksiąg Mojżesza (w tradycji hebrajskiej określany jako Tora), niektóre psalmy
- VIII–VI w. p.n.e. – księgi prorockie Starego Testamentu
- V–IV w. p.n.e. – Księga Hioba, Księga Kohelela, Pieśń nad Pieśniami
- I w. n.e. – Nowy Testament (m.in. Ewangelie, Listy, Apokalipsa św. Jana)

Biblia

- jeden z filarów (obok tradycji antycznej greckiej i rzymskiej), na których opiera się kultura europejska
- święta księga chrześcijan i żydów napisana pod wpływem natchnienia boskiego
- pierwotnie przekazywana w formie ustnej
- nazwa oznacza zwoje papirusu (na takich zapisywano księgi biblijne)
- składa się ze Starego Testamentu i Nowego Testamentu (testament – w znaczeniu przymierze, porozumienie, przekaz)
- biblijny kanon – zbiór ksiąg uznanych za natchnione, autentyczne
- źródło toposów i archetypów
- powstawała na przez wiele wieków
- źródło inspiracji dla artystów różnych dziedzin do współczesnych czasów
- nawiązania do niej obecne we współczesnej polszczyźnie w postaci związków frazeologicznych, przysłów, aforyzmów i sentencji

Podział ksiąg biblijnych

- Stary Testament, m.in.:
 - Pięcioksiąg Mojżesza (Księga Rodzaju, Wyjścia, Liczb, Kapłańska, Powtórzonego Prawa)
 - Księga Hioba
 - Księga Psalmów
 - księgi prorockie (Księga Izajasza, Księga Jeremiasza, Księga Ezechiela)
 - Księga Kohelela (Eklezjastes)
 - Pieśń nad Pieśniami
- Nowy Testament, m.in.:
 - Ewangelie (Mateusza, Marka, Łukasza, Jana)
 - Dzieje Apostolskie
 - Listy
 - Apokalipsa św. Jana

Podział ksiąg ze względu na funkcje

- mądrościowe (dydaktyczne), np. Księga Hioba, ewangeliczne przypowieści
- prorockie, np. Księga Izajasza, Apokalipsa św. Jana
- historyczne, np. Księga Rodzaju, Dzieje Apostolskie

Języki biblijne

- Stary Testament – język hebrajski, aramejski, grecki
- Nowy Testament – język grecki, aramejski

Przekłady

- Septuaginta – tłumaczenie Starego Testamentu na język grecki (III–II w. p.n.e.)
- Wulgata – przekład Starego i Nowego Testamentu na język łaciński (IV–V w. n.e.)

Na język polski, m.in.:

- Biblia królowej Zofii XV w.
- Biblia Jana Leopolity XVI w.
- Biblia Brzeska (kalwińska) XVI w.
- Biblia Jakuba Wujka (katolicka) XVI w.
- Biblia Gdańska (luterńska) XVII w.
- Biblia Tysiąclecia (katolicka) 1965 r.

Biblijne motywy (toposy)

- kosmogonia – stworzenie świata jako doskonałego dzieła Boga w wyniku jego słowa mającego moc sprawczą (kreacyjną)
- wędrówka – wyprowadzenie ludu Izraela z Egiptu i wędrówka do ziemi obiecanej pod przewodnictwem Mojżesza
- zbrodnia – zabójstwo dokonane z zazdrości przez Kaina na jego bracie Abliu (Księga Rodzaju)
- cierpienie – niezawinione cierpienie Hioba wzmacniające jego wiarę
- miłość – miłość Oblubieńca i Oblubienicy z Pieśni nad Pieśniami; przez obraz namiętności łączącej mężczyznę i kobietę ukazanie miłości Boga do Kościoła
- Raj – pierwotna kraina szczęścia i dostatku utracona pod wpływem grzechu (Księga Rodzaju)
- marność (*vanitas*) – znikomość, przemijalność doczesnych ludzkich dóbr, wartości i pragnień (Księga Koheleta)
- miłosierny Samarytanin – postać wywodząca się z przypowieści, która stanowi wyjaśnienie istoty miłosierdzia na konkretnym przykładzie
- syn marnotrawny – zobrazowanie przez relacje między bohaterami przypowieści: wybaczącym ojcem a synem, który go zawiódł, relacji między Bogiem a człowiekiem powracającym do niego z ufnością
- apokalipsa – wizja, objawienie ostatecznego końca istniejącego świata

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0–2 pkt

Zapoznaj się z reprodukcją obrazu Eugène'a Delacroix *Miłosierny Samarytanin*.

Kolekcja prywatna, Paryż, 1849 r.

Przykład 1.1.

0–1 pkt

Określ, do jakiego epizodu z biblijnej przypowieści nawiązał artysta.

Krok 1: Przyjrzyj się postaciom ukazanym na obrazie. Zwróć uwagę na pozy.

Krok 2: Zastanów się, w jakiej relacji mogą pozostawać przedstawione na obrazie postaci.

Odpowiedź: Artysta przedstawił moment z fabuły przypowieści, kiedy tytułowy Samarytanin, który ulitował się nad pokrzywdzonym człowiekiem, umieszcza go na swoim koniu, aby zawieźć go do miejsca, gdzie zostanie on opatrzony i otoczony opieką.

1 pkt – odpowiedź poprawna

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Wyjaśnij znaczenie związku frazeologicznego „miłosierny samarytanin”.

Krok 1: Przypomnij sobie, co była najważniejszą cechą bohatera ukazanego w przypowieści biblijnej, w jaki sposób zachował się on wobec bliźniego.

Krok 2: Wykorzystaj informacje o zachowaniu bohatera przypowieści wobec bliźniego, wyjaśniając znaczenie związku frazeologicznego.

Odpowiedź: Związek frazeologiczny „miłosierny samarytanin” oznacza osobę gotową nieść bezinteresowną pomoc, nie liczącą się z kosztami i niezwracającą uwagi na to, kim jest poszkodowany.

1 pkt – odpowiedź poprawna

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi.

Gatunki literackie

- poemat epicki
- saga
- kronika
- zbiór praw
- przysłowie
- psalm
- lamentacja
- pieśń
- dialog
- hymn
- tren
- kazanie
- przypowieść (parabola)
- list

Styl biblijny

- zróżnicowany ze względu na wielką różnorodność ksiąg, ich funkcji i czasu powstawania
- symboliczny
- patetyczny/podniosły
- pouczający
- obrazowy
- emocjonalny
- charakteryzujący się długimi rozbudowanymi zdaniami
- szyk zdania zawierający inwersję
- oparty na paralelizmie składniowym i leksykalnym
- liczne wyliczenia, powtórzenia, synonimy

Zadania – zestaw I

Zadanie 34. 0-2 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem Księgi Rodzaju.

^[1] Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię. ^[2] Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiaru wód, a Duch Boży unosił się nad wodami.

^[3] Wtedy Bóg rzekł: „Niechaj się stanie światłość!” I stała się światłość. ^[4] Bóg, widząc, że światłość jest dobra, oddzielił ją od ciemności. ^[5] I nazwał Bóg światłość dniem, a ciemność nazwał nocą.

I tak upłynął wieczór i poranek – dzień pierwszy.

^[6] A potem Bóg rzekł: „Niechaj powstanie sklepienie w środku wód i niechaj ono oddzieli jedne wody od drugich!” ^[7] Uczyniwszy to sklepienie, Bóg oddzielił wody pod sklepieniem od wód ponad sklepieniem; a gdy tak się stało, ^[8] Bóg nazwał to sklepienie niebem.

I tak upłynął wieczór i poranek – dzień drugi.

^[9] A potem Bóg rzekł: „Niechaj zbiorą się wody spod nieba w jedno miejsce i niech się ukaże powierzchnia sucha!” A gdy tak się stało, ^[10] Bóg nazwał tę suchą powierzchnię ziemią, a zbiorowisko wód nazwał morzem. Bóg widząc, że były dobre, ^[11] rzekł: „Niechaj ziemia wyda rośliny zielone: trawy dające nasiona, drzewa owocowe rodzące na ziemi według swego gatunku owoce, w których są nasiona”. I stało się tak. ^[12] Ziemia wydała rośliny zielone: trawę dającą nasienie według swego gatunku i drzewa rodzące owoce, w których było nasienie według ich gatunków. A Bóg widział, że były dobre.

^[13] I tak upłynął wieczór i poranek – dzień trzeci.

Rdz 1,1–13 [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 2016.

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch wybranych środków językowych budujących obraz świata. Każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu i określ jego funkcję.

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Stwierdź, które słowa powtarzają się w tekście najczęściej.
- Zwróć uwagę na przymiotniki.
- Jakie zjawiska (działania) następują po sobie?

Środek językowy budujący obraz świata	Przykład z tekstu	Funkcja

Zadanie 35. 0-2 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem Księgi Hioba.

^[1] Czyż nie do bojowania podobny byt człowieka?

Czy nie pędzi on dni jak najemnik?

^[2] Jak niewolnik, co wzdycha do cienia,
jak robotnik, co czeka zapłaty.

^[3] Zyskałem miesiące męczarni,
przeznaczono mi nocę udręki.

^[4] Położę się, mówiąc do siebie:
Kiedyż zaświta i wstanę?

Lecz noc wiecznością się staje
i boleść mną targa do zmroku.

^[5] Ciało moje okryte robactwem, strupami,
skóra rozchodzi się i pęka.

^[6] Czas leci jak tkackie czółenko
i przemija bez nadziei.

Hi 7,1–6 [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 2016.

Określ, jakie wnioski na temat życia ludzkiego wynikają z powyższego fragmentu. Sformułuj trzy.

Pytania pomocnicze:

- Jak został określony upływ czasu?
- Jakim synonimem można zastąpić słowo „bojowanie”?
- Co czuje wypowiadająca się osoba?

Życie człowieka:

1.
2.
3.

Zadanie 36. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem tekstu.

Psalm 130

1. *Pieśń wstępowa*. Z głębokości wołam do Ciebie, Panie.
2. Panie, usłysz głos mój! * Niech będą uszy Twoje otwarte * na głos błagania mego.
3. Jeżeli pamięć o występku zachowasz, Panie, * ktoś się ostoi?
4. Ale z Tobą jest przebaczenie, * abyś w bojaźni był czczony.
5. Nadzieję pokładam w Panu, * nadzieję w Panu pokłada dusza moja, * i czekam na Jego słowo.
6. Dusza moja czeka na Pana * bardziej niż nocne strażę na przyjscie poranka, * niż nocne strażę na przyjscie poranka.
7. Oczekuj, Izraelu, Pana, * bo w Panu jest łaska * i wielka moc odkupienia.
8. On sam odkupi Izraela ze wszystkich win jego.

Księga psalmów, tłum. Czesław Miłosz, Paryż 1979.

Zadanie 36.1. 0-1 pkt

Podaj dwa argumenty potwierdzające, że Psalm 130 ma charakter błagalny.

Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób podmiot liryczny zwraca się do odbiorcy?
- Jakiej używa formy gramatycznej?
- Jaką funkcję pełni pytanie w trzecim wersecie?
- Czym są „głębokości”, o których podmiot mówi w pierwszym wersie?

1.
2.

Zadanie 36.2. 0-1 pkt

Która z podanych funkcji języka dominuje w Psalmie 130? Uzasadnij swoją odpowiedź.

informatywna, ekspresywna, poetycka, impresywna, metajęzykowa, perswazyjna

Pytania pomocnicze:

- Jaki jest cel wypowiedzi?
- Jaka forma czasowników została zastosowana?

Funkcja:

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Wykorzystaj informacje, które są niezbędne do wykonania zadania 36.1.
- Jakie środki językowe zostały użyte w psalmie?
- Czego oczekuje podmiot liryczny?

Uzasadnienie:

.....

.....

Zadanie 37. 0-2 pkt

Przeczytaj fragment wiersza Daniela Naborowskiego.

Daniel Naborowski

Marność

Świat hołduje marności
I wszystkie ziemskie włości;
To na wieki nie minie,
Że marna marność słyńie. [...]

Daniel Naborowski, *Marność* [w:] / w odmianach czasu smak jest. *Antologia polskiej poezji epoki baroku*. Warszawa 1991.

Określ, do której z ksiąg Starego Testamentu nawiązuje powyższy fragment. Nazwij motyw łączący oba teksty. Jaki pogląd na temat świata i ludzkiego życia został w nich zawarty?

Pytania pomocnicze:

- Czym jest „marna marność”?
- Co w świecie ma rzeczywistą wartość?

Tytuł księgi:

Motyw przewodni:

Pogląd na temat świata i życia ludzkiego:

Zadanie 38. 0-1 pkt

Zapoznaj się z podaną informacją.

Przypowieść (parabola) to nie tylko gatunek literacki zawarty w Biblii, lecz także każdy tekst artystyczny, który ma charakter narracyjny, należy do literatury moralistycznej, a przedstawione w nim sytuacje i postaci są istotne nie ze względu na swoje cechy jednostkowe, lecz jako przykłady uniwersalnych postaw, praw rządzących ludzkim życiem, relacji człowieka ze światem. Cechą przypowieści jest schematyczna fabuła i ubóstwo realiów. Najważniejszą treść niesie jej warstwa symboliczna, którą czytelnik musi sam zinterpretować.

Wybierz jedną znaną ci biblijną przypowieść i uzasadnij, że ma ona cechy paraboliczne.

Pytania pomocnicze:

- Jaką cechę przypowieści (paraboli) uznajesz za najbardziej istotną?
- Co odróżnia przypowieść od innych historii zawartych w Biblii?
- Które opowieści z nauk Jezusa spełniają podane kryteria?

Przykład	Uzasadnienie

Zadanie 39. 0-2 pkt

Przeczytaj wiersz Czesława Miłosza.

Czesław Miłosz

Piosenka o końcu świata

W dzień końca świata
Pszczółka krąży nad kwiatem nasturcji.
[...]
A którzy czekali błyskawic i gromów,
Są zawiedzeni.
A którzy czekali znaków i archanielskich trąb,
Nie wierzą, że staje się już.
Dopóki słońce i księżyc są w górze,
Dopóki trzmiel nawiedza różę,
Dopóki dzieci różowe się rodzą,
Nikt nie wierzy, że staje się już. [...]

Czesław Miłosz, *Piosenka o końcu świata* [w:] tegoż, *Poezje wybrane*, Wrocław 2013.

Określ, do której księgi biblijnej nawiązuje Czesław Miłosz w swoim wierszu. Czy wizja poety zgadza się z przekazem księgi? Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do obu dzieł.

Pytania pomocnicze:

- Do czego odnosi się tytuł wiersza?
- Która księga biblijna zawiera taki motyw?
- Jakie wyobrażenie o końcu świata pojawia się w drugiej części wiersza?

Tytuł księgi:

Uzasadnienie:

.....

.....

.....

.....

Zadania – zestaw II

Zadanie 40. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem utworu Jana Kochanowskiego *Pieśń XXV (Hymn)*.

Jan Kochanowski

Pieśń XXV (Hymn)

[...] Tyś Pan wszytkiego świata, Tyś niebo zbudował
I złotymi gwiazdami ślicznieś uhaftował;
Tyś fundament założył nieobeszłej¹ ziemi
I przykryłeś jej nagość zioly rozlicznymi.

Za Twoim rozkazaniem w brzegach morze stoi,
A zamierzonych granic przeskoczyć się boi;
Rzeki wód nieprzebranych wielką hojność mają,
Biały dzień, a noc ciemna swoje czasy znają.

Tobie k'woli² rozliczne kwiatki Wiosna rodzi,
Tobie k'woli w kłosianym wieńcu Lato chodzi,
Wino Jesień i jabłka rozmaite dawa,
Potym do gotowego gnuśna³ Zima wstawa.

Z Twej łaski nocna rosa na mdle⁴ ziola padnie,
A zagorzałe zboża deszcz ożywia snadnie [...]

Jan Kochanowski, *Pieśń XXV, księgi wtóre* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Czy obraz świata stworzonego przez Boga w *Pieśni XXV (Hymnie)* Jana Kochanowskiego jest zgodny z przekazem zawartym w Księdze Rodzaju? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 41. 0-1 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Anny Kamieńskiej *Śmiech Hioba*.

Anna Kamieńska

Śmiech Hioba

Pierwszy raz widzę cię Hiobie
wesółym po tylu latach
Co było minęło
Bóg ci zwrócił wszystko
cieszyć się tańcz pij chłodne wino
Jak piękne jest dostojęństwo gdy radosne
Jak urocza powaga kiedy uśmiechnięta
Świat jest wesołością Boga
pogoda nieba Jego łagodnością
a dziecko szczenię jagnię
miłością Jego [...]

Anna Kamieńska, *Śmiech Hioba* [w:] tejże, *Drugie szczęście Hioba*, Warszawa 1974.

Określ, do jakiego epizodu z historii bohatera Księgi Hioba odnosi się podmiot liryczny wiersza.

¹ nieobeszłej – nieskończonej.

² Tobie k'woli – dla Ciebie.

³ gnuśna – niechętna do działania, osowiała, obojętna, leniwa.

⁴ mdłe – słabe.

Zadanie 42. 0-1 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem Księgi Kohelecia.

- ¹⁶⁵ Rano sięj swoje ziarno
i do wieczora nie pozwól spocząć swej ręce,
bo nie wiesz, czy wszędzie jedno czy drugie,
czy też są jednakowo dobre.
¹⁷¹ Przyjemne jest światło
i miło oczom widzieć słońce.
¹⁸¹ Tak więc jeżeli człowiek wiele lat żyje,
ze wszystkich niech się cieszy
i niech pomni na dni ciemności,
bo będzie ich wiele.
Wszystko, co ma nastąpić, to marność.

Koh 11,6–8 [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 2016.

Rozstrzygnij, czy wizja życia ludzkiego przedstawiona we fragmencie ma charakter pozytywny czy negatywny. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 43. 0-1 pkt

Wpisz do tabeli obok cytatu tytuł biblijnej księgi, z której cytat pochodzi. Wybierz spośród podanych.

Księga Rodzaju, Księga Hioba, Księga Kohelecia, Pieśń nad Pieśniami, Księga Psalmów, Apokalipsa św. Jana

Lp.	Cytat	Księga biblijna
1.	<i>Pewnego dnia, gdy synowie i córki jedli i pili w domu najstarszego brata, ¹⁴⁴ przyszedł posłaniec [...] i rzekł: „Twoi synowie i córki jedli i pili wino w domu najstarszego brata. ¹⁴⁹ Wtem powiał szalony wicher z pustyni, poruszył czterema węglami domu, zawalił go na dzieci, tak iż poumierali. Ja sam uszedłem, by ci o tym donieść”.</i>	
2.	<i>OBLUBIENIEC O jak piękna jesteś, przyjaciółko moja, jak piękna, oczy twe jak gołębice! OBLUBIENICA ¹⁶¹ Zaiste piękny jesteś, miły mój, o jakże uroczy! Łoże nasze z zieleni.</i>	
3.	<i>Potem ujrzałem: Oto drzwi otwarte w niebie, a głos, ów pierwszy, jaki usłyszałem, jak gdyby trąby mówiącej ze mną [...] ¹²¹ I inny znak się ukazał na niebie: Oto wielki Smok barwy ognia, mający siedem głów i dziesięć rogów – a na głowach jego siedem diademów ¹⁴³ i ogon jego zmiata trzecią część gwiazd nieba [...]</i>	

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Poznań 2016.

Zadanie 44. 0-2 pkt

Zapoznaj się z tekstem Psalmu 150.

^[1] Alleluja.

Chwalcie Boga w Jego świątyni,
chwalcie Go na wyniosłym Jego nieboskłonie!

^[2] Chwalcie Go za potężne Jego czyny,
chwalcie Go za wielką Jego potęgę!

^[3] Chwalcie Go dźwiękiem rogu,
chwalcie Go na harfie i cytrze!

^[4] Chwalcie Go bębniem i tańcem,
chwalcie Go na strunach i flecie!

^[5] Chwalcie Go na cymbałach dźwięcznych,
chwalcie Go na cymbałach brzęczących:

^[6] Wszystko, co żyje, niech chwali Pana!
Alleluja.

Ps 150,1-6 [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Poznań 2016.

Zadanie 44.1. 0-1 pkt

Określ, jaką funkcję pełnią w utworze wykrzyknienia i wyliczenia.

Zadanie 44.2. 0-1 pkt

Oceń prawdziwość podanych stwierdzeń dotyczących *Psalmu 150*. Zaznacz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

1.	W psalmie występuje anafora.	P	F
2.	Psalm ma charakter błagalny.	P	F
3.	Psalm jest napisany stylem podniosłym.	P	F

Zadanie 45. 0-1 pkt

Sformułuj argument dowodzący, że warto sięgać do Biblii. Odnieś się do załączonego tekstu.

Roman Zając

O Biblii

Malarstwo i rzeźba wypowiedziały się najwznioślej, czerpiąc inspirację właśnie z Biblii. Wystarczy pójść do dowolnej galerii sztuki, aby się przekonać, jak bardzo nasza kultura nasycona jest tematami i motywami biblijnymi. Wielkie muzea pełne są obrazów i rzeźb przedstawiających osoby, wydarzenia i idee biblijne. Najwięksi kompozytorzy tworzyli swoje dzieła na podstawie Pisma Świętego. Trudno także nie dostrzec kolosalnego wpływu Biblii na literaturę piękną. Wśród setek wartych przeczytania książek Biblia zajmuje miejsce absolutnie wyjątkowe. [...]

Roman Zając, *Biblia. Początek*, Kraków 2016.

3.2. Antyk

Nazwa „antyk” jest określeniem kultury starożytnej Grecji oraz starożytnego Rzymu i oznacza jej dzieje do 476 r. n.e., kiedy upadło Cesarstwo Zachodniorzymskie. Literaturę i sztukę greckiego antyku możemy podzielić na okresy:

- archaiczny (IX/VIII–VI w. p.n.e.),
- klasyczny (V–IV w. p.n.e.),
- hellenistyczny (323–30 r. p.n.e.).

Antyk rzymski: III w. p.n.e. – 476 r. n.e.

Cechy epoki

- oparta na mitach będących przejawem religijności, wyrazem światopoglądu, sposobem opisu i zrozumienia świata
- funkcje mitów: sakralna, poznawcza, światopoglądowa
- mity jako wyraz i odzwierciedlenie uniwersalnych postaw (np. prometeizm, skłonności narcystyczne, wiara w fatum, przeżywanie tragicznego konfliktu itp.) i utrwalenie wzorców postaw określanych jako archetypy
- jeden z filarów kultury europejskiej
- początkowo obecna w przekazach ustnych (opowieści mityczne)
- źródło motywów inspirujących artystów późniejszych epok
- wprowadzenie gatunków literackich obecnych w późniejszych epokach
- stworzenie **kanonów** piękna nazwanych **klasycznymi**
- poglądy filozoficzne: etyka Sokratesa, idealizm Platona, logika i etyka Arystotelesa, epikureizm, stoicyzm
- literatura i sztuka oparta na zasadzie **decorum**
- narodziny sztuki widowiskowej – teatru
- przeżycie **katharsis** jako cel widowiska teatralnego
- wprowadzenie zjawiska **tragizmu**, ironii tragicznej, konfliktu tragicznego (konfliktu racji)
- źródło wzorców literackich:
 - koncepcja eposu bohaterskiego
 - heksametr jako miara wierszowa poezji bohaterskiej
 - liryka tyrtejska
 - dramat klasyczny oparty na zasadzie trzech jedności
 - koncepcja bohatera tragicznego
 - horacjański model życia i twórczości
- popularne motywy:
 - cierpienie
 - przeznaczenie (fatum)
 - Fortuna
 - wojna, walka
 - władza/władca
 - namiętności
 - labirynt
 - wędrówka (podróż, tułaczka, wyprawa)
 - wina i kara
 - Arkadia

Najważniejsze dzieła literackie

- Homer, *Illiada*, *Odyseja*
- Safona, utwory liryczne
- Symonides, epigramaty
- Tyrtajos, elegie patriotyczne (liryka tyrtejska)
- Anakreont, anakreontyki
- Ajschylos, tragedie
- Sofokles, *Antygona*, *Król Edyp*
- Eurypides, tragedie
- Arystofanes, *Chmury*
- Platon, *Państwo*, *Obrona Sokratesa*
- Arystoteles, *Poetyka*, *Etyka nikomachejska*
- Wergiliusz, *Eneida*
- Horacy, pieśni, np. *O co poeta prosł Apollina, Wybudowałem pomnik*

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0-1 pkt

Zapoznaj się z pieśnią Horacego *Do Leukonoi*.

Horacy

Do Leukonoi

Nie pytaj próżno, bo nikt się nie dowie,
jaki nam koniec gotują bogowie,
I babilońskich nie pytaj wróżbiarzy.
Lepiej tak przyjąć wszystko, jak się zdarzy.
A czy z rozkazu Jowisza ta zima,
Co teraz wichrem welny morskie wzdyma,
Będzie ostatnia, czy też nam przysporzy
Lat jeszcze kilka tajny wyrok boży,
Nie troszcz się o to i... klaruj swe wino.
Mknie rok za rokiem, jak jedna godzina.
Więc łap dzień każdy, a nie wierz ni trochę
W złudnej przyszłości obietnice płocze.

Horacy, *Do Leukonoi*, tłum. Henryk Sienkiewicz [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1975.

Dokończ zdanie. Wskaż poprawną odpowiedź spośród podanych.

Podmiot liryczny twierdzi, że

- A. życie jest krótkie i nie ma sensu podejmowanie w nim jakichkolwiek działań.
- B. nie należy żyć codziennością, lecz podejmować wysiłek, aby zapewnić sobie bezpieczną przyszłość.
- C. należy żyć chwilą, bo nie zna się przyszłości.
- D. człowiek nie jest w stanie zaznać w życiu szczęścia.

Krok 1: Przeczytaj uważnie wiersz *Do Leukonoi* Horacego.

Krok 2: Rozwiąż to zadanie drogą selekcji: czytaj każde zdanie i zastanawiaj się, czy wyraża myśli i uczucia podmiotu lirycznego wiersza.

Odpowiedź: C

1 pkt – odpowiedź poprawna

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Gatunki literackie

- epopeja
- epigramat
- elegia
- satyra
- tragedia
- komedia
- pieśń (oda)

Cechy i funkcje literatury

- bohaterowie: bogowie, herosi, ludzie
- czerpanie wzorców z mitologii (uniwersalne postawy)
- koncepcja ludzkiego życia (zależność od woli bogów, fatum)
- idealizacja bohaterów epopei
- odzwierciedlenie światopoglądu
- humanistyczna – ukazująca człowieka i ludzkie życie w różnych przejawach
- wyrażająca poglądy filozoficzne
- proponująca wzory szczęśliwego życia (horacjanizm)
- sformułowanie zasad twórczości poetyckiej

Cechy języka i stylu

- zależne od gatunku literackiego
- obowiązująca zasada decorum (stosowności treści i formy)
- w eposie: rozpoczynanie dzieła inwokacją, miara wierszowa – heksametr, styl patetyczny, stałe epitety określające postaci
- w dramacie: zasada trzech jedności, podział tekstu na stasimony (pieśni chóru) i epejsodiony (dialogi między postaciami lub monologi), styl podniosły
- styl wysoki, patetyczny w eposie, tragedii, pieśniach Horacego, komiczny w komediach i satyrach

Zadania – zestaw I

Zadanie 46. 0-3 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem *Mitologii* Jana Parandowskiego.

Jan Parandowski

Mitologia

Prometeusz jest jedną z najwznioślejszych postaci w mitologii – bóg, który cierpiał przez miłość dla ludzi. Zanim do nich przemówił, byli jak ślepcy i brodzili w mroku, nie wiedząc ani o sobie nic, ani o świecie otaczającym, były im obce budowy kamienne, strzelające ku słońcu, nie znali sztuki ciesielskiej. Nie umieli powiedzieć, kiedy następuje kres zimy lub kwietnej wiosny, albo jesieni bogatej w plony. Żyli jak mrówki w ciemnych jaskiniach, aż on im pokazał, gdzie wschodzą gwiazdy i kędy zachodzą. Dał im naukę o liczbach, najprzedniejszą wiedzę i objawił kunszt pisma, ten skarbiec pamięci i źródło poezji. Oswoił zwierzęta, konie zaprzągnął do wozu i na słone morze spuścił płóciennoskrzydłe statki. Dał chorym lekarstwa kojące i wynalazł zioła, które ból usuwają. W głębi ziemi wyśledził cenne metale i objawił, jak ze snu, lotu ptaków i głosów w przyrodzie odgadywać przyszłość. Prometeusz w człowieku rozbudził ducha i dał mu moc panowania nad światem.

Jan Parandowski. *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, cz. 1, Grecja, Poznań 1987.

Zadanie 46.1. 0-1 pkt

Do jakiego wydarzenia z historii Prometeusza odnosi się autor w słowach „bóg, który cierpiał przez miłość do ludzi”?

Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób Prometeusz naraził się bogom?
- Dlaczego to uczynił?
- W jaki sposób został ukarany przez bogów?

Zadanie 46.2. 0-1 pkt

Na podstawie własnej wiedzy o mitycznym Prometeuszu wyjaśnij pojęcie „prometeizm”.

Pytania pomocnicze:

- Jakie cechy charakteryzują Prometeusza?
- Co uczynił on dla ludzi?
- Czy zyskał jakąś nagrodę?
- Komu się przeciwstawił?
- Jakie zachowania, cechy i wybory składają się na postawę prometejską?

Zadanie 46.3. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Z tekstu Parandowskiego wybierz jeden środek stylistyczny odnoszący się do Prometeusza. Nazwij ten środek, zacytuj go i wyjaśnij jego funkcję.

Pytania pomocnicze:

- Do czego zostali porównani ludzie?
- Czego dowiadujesz się o wiedzy, lekarstwach i innych dobrach i umiejętnościach danym ludziom?
- Dlaczego opis działań Prometeusza został tak bardzo rozbudowany?

Nazwa środka stylistycznego	Przykład	Funkcja

Zadanie 47. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fraszką Jana Kochanowskiego.

Jan Kochanowski

Do fraszek

Fraszki nieprzeplacone, wdzięczne fraszki moje,
W które ja wszytki kładę tajemnice swoje,
Bądź łaskawie Fortuna ze mną postępuje,
Bądź inaczej, czego snąć więcej się najduje.
Obralliby się kiedy kto tak pracowity,
Żeby z was chciał wyczerpać umysł mój zakryty;
Powiedźcie mu, niech próżno nie frasuje głowy,
Bo się w dziwny Labirynt i błąd wda takowy,
Skąd żadna Aryjadna, żadne kłębki tylne
Wywieść go móc nie będą, tak tam ścieżki mylne.
Na koniec i sam cieśla, który to mistrował,
Aby tu rogatego chłopobyka chował,
Nie zawždy do wrót trafi, aż pióra szychtuje
Do ramienia, toż ledwe wierzchem wylatuje.

Jan Kochanowski, *Do fraszek*, [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Zadanie 47.1. 0-1 pkt

Wyjaśnij, w jakim celu Jan Kochanowski wykorzystał w swojej fraszkce topos labiryntu.

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Zwróć uwagę na tytuł fraszki.
- Czy z labiryntu przywołanego we fraszce można wyjść?

Zadanie 47.2. 0-1 pkt

Wyjaśnij sens związku frazeologicznego „po nitce do kłębka”. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do wiedzy o mitycznym labiryncie.

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Jaką funkcję pełniła w micie nić?
- Co dzięki nici uzyskał bohater mitu Tezeusz?

Zadanie 48. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem *Iliady* Homera.

Homer

Iliada

I tak jak orzeł, ptak górski najszybszy wśród uskrzydłonych,
Spada i lekko dopędza z chmur gołębicę spłoszoną,
Ona wymyka się, pierzcha, lecz orzeł z wrzaskiem straszliwym
Z bliska uderza w drapieżnej duszy zdobyczy spragniony –
Tak z zaciętością Achilles pędził, a Hektor uciekał
Pod trojańskimi murami, unosząc rączę kolana.

Homer, *Iliada*, przeł. Kazimiera Jęzewska, Wrocław – Warszawa – Kraków 1982.

Podaj dwie cechy stylu homeryckiego na podstawie powyższego fragmentu *Iliady*.

Pytania pomocnicze:

- Jakim stylem posługuje się narrator?
- Jaka scena została opisana?
- W jakim celu autor opisał sokoła ścigającego gołębicę?

1.

2.

Zadanie 49. 0-3 pkt

Zapoznaj się z podanymi tekstami.

Tekst 1.

Sofokles

Antygona

[Prolog]

ANTYGONA

O ukochana siostró ma, Ismeno!

Czy ty nie widzisz, że z klęsk Edypowych

Żadnej za życia los nam nie oszczędza?

Bo nie ma cierpień i nie ma ohydy,

Nie ma niesławy i hańby, które by

Nas pośród nieszczęść pasma nie dotknęły

Cóż bo za rozkaz znów obwieścił miastu

Ten, który teraz władzę w ręku dzierży? [...]

[Stasimon II]

CHÓR

Szczęśliwy, kogo w życiu klęski nie dosięgły!

Bo skoro bóg potrząśnie domowymi węgły,

Z jednego gromu cały szereg nieci [...]

Sofokles, *Antygona*, przeł. Kazimierz Morawski, Wrocław 2009.

Tekst 2.

Arystoteles

Poetyka

[...] litość wzbudza w nas nieszczęście człowieka niewinnego, trwogę natomiast nieszczęście człowieka, który jest do nas podobny. Los człowieka niegodziwego nie może więc budzić ani litości, ani trwogi. Pozostaje zatem wybór kogoś pośredniego między nimi. Takim bohaterem jest więc człowiek, który nie wyróżnia się osobliwie ani dzielnością i sprawiedliwością, ani też nie popada w nieszczęście przez swą podłość i nikczemność, lecz ze względu na jakieś zbłądzenie. [...]

Arystoteles, *Poetyka* [w:] tegoż, *Retoryka. Retoryka dla Aleksandra, Poetyka*, przeł. Henryk Podbielski, Warszawa 2008.

Zadanie 49.1. 0-1 pkt

Oceń, czy historia Antygony mogła wzbudzać w starożytnych widzach litość i trwogę, o której pisze Arystoteles w części *Poetyki* poświęconej tragedii. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Pytania pomocnicze:

- Co było powodem klęsk Edypa i jego rodziny?
- Czy Antygona zawiniła wobec bogów?
- Czy Antygona jest typem bohatera, o którym pisze Arystoteles?

.....

.....

.....

.....

Zadanie 49.2. 0-1 pkt

Na podstawie znajomości losów Antygony wyjaśnij pojęcie „tragizm”.

Pytania pomocnicze:

- Do jakich wyborów los zmusił bohaterkę dramatu? Między jakimi wartościami musiała wybierać?
- Czy jej historia mogła zakończyć się szczęśliwie?
- Jaka była jej sytuacja?

Zadanie 49.3. 0-1 pkt

Wskaż dowolnego bohatera z mitologii greckiej, w którego losie dostrzegasz podobieństwa do dziejów Antygony. Wyjaśnij, na czym to podobieństwo polega. Określ też jedną różnicę między postawami tych postaci.

Pytania pomocnicze:

- Który z bohaterów mitycznych musi dokonać wyboru?
- Jaki bohater przeżywa cierpienie?
- Którego bohatera bogowie naznaczyli tragicznym losem?
- Który z bohaterów przegrywa, choć kierował się wysokimi wartościami?

Bohater mitologiczny:

Podobieństwo:

Różnica:

Zadanie 50. 0-1 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem tekstu *O życiu szczęśliwym* Seneki.

Seneka

O życiu szczęśliwym

Szukajmy zatem jakiegoś dobra, nie takiego jednak, które mieni się pięknymi pozorami, ale trwałego i prawdziwego, od strony zaś bardziej ukrytej – tym wspanialszego. [...]

Na cnocie zatem polega prawdziwe szczęście. Jakiej rady udzieli ci cnota? Tej, abyś ani za dobro, ani za zło nie uważał niczego, co ci się przytrafi nie z przyczyny bądź cnoty, bądź nieprawości. Następnie abyś był niewzruszony zarówno w obliczu zła, jak i pod wpływem dobra [...].

Seneka, *O życiu szczęśliwym* [w:] tegoż, *Dialogi*, przekł. Leon Joachimowicz, Warszawa 2001.

Uzupełnij tabelę. Nazwij dwa środki retoryczne, za pomocą których filozof przekonuje do swojego poglądu na temat możliwości osiągnięcia szczęścia. Każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Jakich form czasowników używa filozof?
- W jakim celu zadaje pytanie?
- Jak zwraca się do odbiorcy?

Nazwa środka retorycznego	Fragment tekstu

Zadania – zestaw II

Zadanie 51. 0-3 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem *Mitu Śródziemnomorskiego* Mieczysława Jastruna.

Mieczysław Jastrun

Mit Śródziemnomorski

Mit jest wyrazem tajnych pragnień i marzeń narodu, plemienia, ludzkości. Obnaża kryjome pasje, okrucieństwo, lęki i poczucie sprawiedliwości. Jest zwierciadłem społeczeństwa, w stopniu nie mniejszym niż poezja i sztuka, której nierozłączność z mitologią wysuwał na czoło swej poetyki Arystoteles. [...] Mitologia grecka jest równie okrutna jak Biblia. Nie oszczędza nikogo. Akteon, za nieostrożne podglądanie Diany w kąpieli zamieniony w jelenia, będzie rozszarpany przez wściekłe psy. Zginie chłopięcy śpiewak Linos. Czuli Orfeusz, który przeblagał nawet serce boga podziemi, nie przeblaga dzikich Menad. Starożytni Grecy wiedzieli jakże wiele o losie człowieka i o życiu na ziemi. Znali naturę człowieka, obnażyli ją bez żadnych wahań [...].

Mieczysław Jastrun, *Mit Śródziemnomorski* [w:] tegoż, *Eseje. Mit śródziemnomorski. Wolność wyboru*, Warszawa 1973.

Zadanie 51.1. 0-1 pkt

Do jakich wydarzeń z historii Orfeusza nawiązuje autor eseju?

Zadanie 51.2. 0-1 pkt

Podaj przykład innego mitu, który wyraża prawdę o naturze człowieka. Uzasadnij swój wybór.

Zadanie 51.3. 0-1 pkt

Wyjaśnij na przykładzie wybranego mitu z mitologii greckiej, że mit „jest zwierciadłem społeczeństwa”. Uzasadnij odpowiedź.

Zadanie 52. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem *Iliady* Homera.

Homer

Iliada

Hefajstos rzucił na ogień hartowną miedź oraz cynę, złoto kosztowne i srebro, a potem prędko pochwycił ciężkie kowadło. Na pniu je postawił i porwał do ręki młot wielkiej mocy, a drugą ręką wziął chwytną obcęgi. Najpierw wykuwać rozpoczął tarczę ogromną i mocną, całą kunsztownie zrobioną. W krąg rzucił otok świetlisty – iskrzył się trzema kręgami – i w uchwyt srebrny opatrzył. Pięć było warstw na tej tarczy. Na każdej z nich po kolei wiele mistrz wzorów wykonał właściwych swemu kunsztowi [...] Potem wyrzeźbił dwa miasta dla mową władających ludzi, piękne. Z nich w jednym szykują ucztę i gody weselne, w blaskach płonących pochodni prowadzą oblubienicę z komnat do miasta. Niedługo odbędą zaślubiny. Młodzi pływają ochotczo, a w korowodzie tanecznym dźwięczą formingi i flety śpiewne. [...] Jeszcze wyrzeźbił Hefajstos na tarczy pole szerokie,

żył, trzykrotnie zaorane, i na nim wielu oraczy,
zawracających od krańca do krańca woły sprzężone.
Kiedy zaś przy zakręcaniu do granic pola dotarli,
do rąk im włodarz podawał kubek o miodnej słodyczy
wina [...].

Homer, *Iliada*, przeł. Kazimiera Jeżewska, Wrocław – Warszawa – Kraków 1982.

Zadanie 52.1. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch środków językowych służących uzyskaniu drobiazgowości i obrazowości stylu opisu powstawania tarczy Achillesa. Każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Środek językowy	Przykład z tekstu

Zadanie 52.2. 0-1 pkt

Podaj dwie inne cechy gatunkowe eposu (eposu homeryckiego).

Zadanie 53. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem *Mitologii* Jana Parandowskiego dotyczącym historii rodu Labdakidów.

Jan Parandowski

Mitologia

Rządy objął ponownie Kreon. Ciało zdrajcy Polinejkesa kazał wyrzucić krukom na pożarcie i zabronił pod karą śmierci uczcić go pogrzebem. Ale siostra Antygona, biały kwiat lilii wyrosły ze skrwawionej ziemi tebańskiej – nie usłuchała rozkazu. Własnymi rękami wykopała grób i pochowała zwłoki brata. Za karę zamurowano ją żywcem w sklepionej piwnicy. [...]

Jan Parandowski, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, cz. 1, Grecja, Poznań 1987.

Zadanie 53.1. 0-1 pkt

Wyjaśnij, co było powodem kary nałożonej na Antygone.

Zadanie 53.2. 0-1 pkt

Zinterpretuj metaforę zastosowaną przez Parandowskiego.

Zadanie 54. 0-1 pkt

Na podstawie swojej wiedzy o dramatach Sofoklesa wyjaśnij, w jaki sposób autor mógł uzyskać efekt *katharsis*.

Zadanie 55. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższą pieśnią Horacego.

Horacy

Do Deliusza

Pomnij zachować umysł niezachwiany
 Pośród złych przygód i od animuszu
 Zbyt zuchwałego wśród pomyślnej zmiany
 Chroń się, gdyż umrzesz, Deliuszu¹.
 Umrzesz, czy smutny przeżyjesz wiek cały,
 Czy na trwaniku zacisznym zasidziesz
 Na dni świąteczne i z piwnic wystąły
 Swój Falern² zapijać będziesz.
 Gdzie biała topol z sosną rozrośniętą
 Chętnie swe cienie gościnnie zespala,
 Gdzie wstrząsać brzegu kotliną wygiętą
 Pierzchliwa sili się fala,
 Tam rozkaż przynieść i wina i wonie,
 I kwiaty róży, tak krótkiej trwałości,
 Póki wiek, mienie i trzech prądek dłonie
 Tej ci dozwolą radości.

Horacy. *Do Deliusza*, tłum. Adam Asnyk [w:] tegoż. *Wybór poezji*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1975.

Zadanie 55.1. 0-1 pkt

Czy pogląd na życie przedstawiony w powyższym utworze jest zgodny z koncepcją zawartą w dramatach Sofoklesa? Zajmij stanowisko i je uzasadnij.

Zadanie 55.2. 0-1 pkt

Która z wymienionych funkcji języka dominuje w powyższym utworze? Uzasadnij swoją odpowiedź.
 informatywna, ekspresywna, poetycka, impresywna, metajęzykowa, perswazyjna

Funkcja:

Uzasadnienie:

¹ Deliusz Kwintus – polityk, przyjaciel Horacego.

² Falern – najlepsze wino starożytnej Italii.

3.3. Średniowiecze (V–XV w.)

Istotne wydarzenia historyczne

- upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego (476 r.), który doprowadził do kresu kultury i cywilizacji antycznej oraz zmiany oblicza Europy
- migracje ludów, wędrówki plemion określanych jako barbarzyńskie (Ostrogotów, Wizygotów, Longobardów, Wandalów i in.)
- epidemie dżumy zmniejszające liczebność ludności zamieszkującej kontynent europejski
- przyjęcie przez Polskę chrztu (966 r.) i wejście w obręb kultury chrześcijańskiej Europy
- powstanie państwa Karola Wielkiego w warunkach powszechnego chaosu (VIII w.), co przyczyniło się do szybkiego rozwoju kultury
- schizma wschodnia (1054 r.) – podział Europy na dwa obszary kulturowe wyrastające z chrześcijaństwa (krąg zachodni wywodzący się z tradycji łacińskiej oraz wschodni o rodowodzie greckim), czego skutkiem jest trwający do chwili obecnej podział w Kościele chrześcijańskim
- skonstruowanie przez Jana Gutenberga maszyny drukarskiej (1450 r.), upadek Konstantynopola (1453 r.) oraz odkrycie Ameryki przez Krzysztofa Kolumba (1492 r.) są wydarzeniami zamykającymi czas średniowiecza i otwierającymi nową epokę – renesans

Cechy epoki

- **teocentryzm** – najwyższą, centralną wartością dla ludzi średniowiecza był Bóg, któremu było podporządkowane zarówno życie człowieka, jak i cały świat
- **ustrojem społeczno-gospodarczo-politycznym państw europejskich był feudalizm**
- **filozofia:**
 - **augustynizm** – filozofia św. Augustyna; poglądy: Bóg jest centralnym problemem filozofii i teologii, zło to brak dobra, celem człowieka jest intuicyjne poznawanie Boga i własnej duszy poprzez iluminację, dualistyczna wizja rzeczywistości – sfera duchowa i materialna, człowiek to istota pełna sprzeczności, rozdarta wewnątrz i skazana na nieustanną walkę duchową
 - **tomizm** – filozofia św. Tomasza z Akwinu; poglądy: człowiek poznaje świat przez zmysły i rozum, a rozumowe poznawanie świata jako Bożego dzieła prowadzi do poznania Boga, prawdy wiary można uzasadniać na drodze rozumowego dociekania za pomocą metody zwanej scholastyką, istnienie Boga można uzasadnić za pomocą pięciu argumentów opartych na rozumnej obserwacji świata, który, będąc Bożym dziełem, jest uporządkowany i pełen ładu, wszystko ma w nim właściwe, z góry określone miejsce, w świecie istnieje hierarchia określana jako „drabina bytów” (gradualizm)
 - **franciszkanizm** – filozofia życia i postawa św. Franciszka z Asyżu; poglądy: życie zgodne z nauką Ewangelii, kierowanie się ewangelicznymi cnotami; miłość do całego świata jako znak miłości do Boga przez uwielbienie jego dzieła; miłość jako sposób poznawania i rozumienia świata; afirmacja, akceptacja życia i wszystkich jego przejawów; przyjmowanie dobra i cierpienia z jednakową pokorą; traktowanie natury jako dzieła Bożego, które zostało stworzone, aby sprzyjać człowiekowi; wiara radosna opierająca się na miłosierdziu i ubóstwie
- **jedność kultury**, określana mianem **uniwersalizmu** – podstawę europejskiej wspólnoty kulturowej stanowiły wiara chrześcijańska oraz powszechna wówczas znajomość języka Kościoła – łaciny
- **wzorcami osobowymi epoki** byli: idealny rycerz, władca, święty
- **anonimowość** – średniowieczny artysta pozostawał anonimowy, ukryty za swoimi dziełami, ponieważ nie tworzył ich dla ziemskiej sławy, ale na chwałę Bożą
- **wkład zakonów w rozwój nauki i literatury** – szczególnie klasztorów: cystersów, benedyktynów, franciszkanów, dominikanów, które stały się ośrodkami kulturotwórczymi
- **postrzeganie świata w kategoriach par przeciwstawnych wartości (dualizm)**
- **rozwój szkolnictwa** – nastąpił rozwój systemu oświaty, powstawały szkoły katedralne, klasztorne i parafialne, w których odbywało się zorganizowane nauczanie; na uniwersytetach wykładano scholastykę, „filozofię szkolną” (łac. *schola* – szkoła), która służyła objaśnianiu prawd wiary za pomocą racjonalnych metod filozoficznych
- **dwujęzyczność** – łacina, będąca uniwersalnym językiem Kościoła, a więc także ludzi wykształconych, w późnym średniowieczu zaczęła ustępować piśmiennictwu w językach narodowych
- **rękopiśmiennictwo** – księgi średniowieczne miały postać pisanych ręcznie i pieczołowicie zdobionych kodeksów, które ze względu na wysoką cenę były dostępne jedynie dla nielicznych i przez to ich zasięg był niewielki
- **style w sztuce i architekturze:**
 - styl romański
 - styl gotycki (gotyk)

Najważniejsze dzieła literatury powszechnej

- *Pieśń o Rolandzie*
- *Dzieje Tristana i Izoldy*
- Jakub de Voragine, *Złota legenda* (legendy o świętych)
- *Kwiatki świętego Franciszka*
- Dante Alighieri, *Boska komedia*

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0–2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem *Pieśni o Rolandzie*.

LXXIX

ZBROJĄ SIĘ POGANIE W SARACENSKIE¹ kolczugi, wszyscy prawie w potrójne druciane koszulki, wiążą na głowie wyborne hełmy saragoskie, przypasują miecze z wierńskiej² stali. Mają bogate tarcze, walenckie włócznie i sztandary białe, niebieskie i czerwone. Zostawili muły i koniuszych, siadają na konie i jadą w zwartym szeregu. Dzień jest jasny, słońce piękne, nie masz zbroi, która by się nie lśniła. Tysiąc trąb gra, iżby było piękniej. Hałas jest wielki: Francuzi usłyszeli go. Oliwier mówi: „Panie towarzyszu, bardzo to być może, jak mniemam, iż będziemy mieli sprawę z Saracenami”. Odpowie Roland: „Ach, dalby to Bóg! Trzeba nam tu wytrwać dla naszego króla. Dla swego pana trzeba ścierpieć wszelką niedolę i znosić wielkie gorąco i wielkie zimno, i oddać skórę, i nałożyć głowę. Niech każdy się gotuje młócić dobrze, iżby nas nie poharńbiono w pieśni! Hańba dla pogan, prawo dla chrześcijan. Nie ode mnie spodziewajcie się złego przykładu!”

Pieśń o Rolandzie, przeł. Tadeusz Żeleński (Boy), Wrocław 2000.

Jakie cechy średniowiecznego rycerza przedstawiono w powyższym fragmencie? Wypisz dwie i każdą z nich skomentuj, odnosząc się do tekstu.

1.

2.

Krok 1: Przypomnij sobie, jakimi cechami odznaczał się średniowieczny rycerz.

Krok 2: Przeanalizuj zachowanie Oliwiera i Rolanda, weź pod uwagę cechy średniowiecznego rycerza.

Krok 3: Zwróć uwagę na to, co bohaterowie mówią, w jaki sposób się zachowują, jak postrzegają i interpretują sytuację, w której się znaleźli.

Odpowiedź:

- Chce walczyć o swoją wiarę z niewiernymi – wyraża pragnienie walki wobec Oliwiera.
- Poświęca się dla swojego władcy – twierdzi, że dla króla gotów jest znieść wszelkie niewygody, a nawet ofiarować życie.
- Ceni honor, boi się jego utraty – twierdzi, że boi się poharńbienia w pieśniach, utrwalenia jego słabości w eposach bohaterskich.

2 pkt – podanie dwóch cech z odniesieniem do tekstu każdej z nich

1 pkt – podanie jednej cechy z odniesieniem do tekstu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi.

Najważniejsze dzieła literatury polskiej

- *Bogurodzica*
- *Posłuchajcie, bracia miła* (Lament świętokrzyski)
- *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*
- Gall tzw. Anonim, *Kronika polska*
- Mikołaj z Wilkowiecka, *Historyja o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim*
- *Kazania świętokrzyskie*
- *Kazania gnieźnieńskie*

¹ Saraceni – niewierni; średniowieczne określenie muzułmanów.

² wierńska stal – stal pochodząca z francuskiej miejscowości Vienne [Wien] nad Rodanem.

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 2.

0-1 pkt

Określ, z którym z podanych średniowiecznych utworów można powiązać poniższą reprodukcję. Wskaż wspólny element.

Hans Holbein (młodszy), [...], ok. 1526 r.

- A. *Legenda o świętym Aleksym*
- B. *Posłuchajcie bracia miła... (Lament świętokrzyski)*
- C. *Kwiatki świętego Franciszka*
- D. *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

Wspólny motyw:

Krok 1: Zwróć uwagę na postać kostuchy znajdującą się na grafice. Przypomnij sobie, czego alegorią jest ta postać.

Krok 2: Weź pod uwagę wyraz twarzy i gesty postaci ukazanych na grafice. Zastanów się, w jaki sposób te osoby reagują na kostuchę.

Krok 3: Przypomnij sobie średniowieczny tekst, w którym pojawia się motyw śmierci ukazanej w podobny sposób.

Odpowiedź: D

Wspólny motyw, np.: alegoryczne wyobrażenie śmierci lub *danse macabre* (taniec śmierci), lub personifikacja (upostaciowanie) śmierci jako szkieletu z kosą

1 pkt – odpowiedź poprawna

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Dominujące gatunki literackie

- pieśń religijna
- hymn religijny
- kronika
- epos rycerski
- romans rycerski
- legenda o świętym
- dialog
- misterium
- moralitet
- kazanie

Cechy i funkcje literatury

- w większości religijna (teocentryzm)
- anonimowa (z nielicznymi wyjątkami w późnej fazie epoki)
- dydaktyczna, służąca moralnemu zbudowaniu
- parenetyczna – kreująca ideały osobowe stanowiące wzorzec życia dla odbiorcy (świętego ascety, rycerza, władcy)
- rozwój dziejopisarstwa (kroniki)
- posługująca się alegorycznością
- twórczość łacińska ustępująca z biegiem czasu dziełom pisany w językach narodowych
- przekaz ustny i pisany
- popularność motywu śmierci u schyłku epoki:
 - występowanie motywu danse macabre (tańca śmierci)
 - obecność motywu ars moriendi (sztuki umierania)

Charakterystyczne cechy języka i stylu

- amorfizm (rezygnacja z klasycznych reguł artystycznych)
- alegoryczność
- styl patetyczny w tekstach o charakterze religijnym

Zadania – zestaw I

Zadanie 56. 0-1 pkt

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Literatura średniowiecza wykreowała trzy wzorce osobowe:

- A. obywatela, rycerza, władcy.
- B. świętego, rycerza, dworzanina.
- C. świętego, rycerza, władcy.
- D. rycerza, ziemianina, świętego.

Pytania pomocnicze:

- Jakie wartości decydowały o przyjmowanych w epoce postawach?
- Jakie role społeczne były najbardziej znaczące?

Zadanie 57. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem *Pieśni o Rolandzie*.

Pieśń o Rolandzie

CLXXV

ROLAND CZUJE, ŻE DOBIEGŁ JUŻ KRESU. Leży na stromym pagórku twarzą ku Hiszpanii. Jedną ręką bije się w pierś: „Boże, przez twoją łaskę, *mea culpa*¹; za moje grzechy, wielkie i małe, jakie popełniłem od godziny urodzenia aż do dnia, w którym oto poległem!” Wyciągnął do Boga prawą rękawicę. Aniołowie z nieba zstępują ku niemu. [...]

Pieśń o Rolandzie, przeł. Tadeusz Żeleński (Boy), Wrocław 2000.

Nazwij wzorzec osobowy obecny w zacytowanym tekście. Podaj jego dwie cechy.

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Zwróć uwagę na miejsce, w którym rozgrywają się wydarzenia.
- O co walczył bohater?
- Jak zachowuje się w chwili śmierci? Jakie symboliczne znaczenie mają jego gesty?
- Jakie wartości są w jego życiu najważniejsze?

Wzorzec osobowy:

Cechy wyróżniające:

1.

2.

Zadanie 58. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem *Legendy o świętym Aleksym*.

Legenda o świętym Aleksym

Tu pod wschodem leżał,
Każdy nań pomyje [złą wodę] lał.
A leżał tu sześćnaście lat,
Wsz(y)tko cirpiał prze Bog rad [...]
A więc gdy już umrzeć miał,
Sam sobie list napisał
I ścisnął ji twardo w ręce,
Popisawszy swoje wsz(y)tki męki,
I wsz(y)tki skutki, co je płodził,
Jako się na świat narodził.
A gdy Bogu duszę dał,
Tu się wielki dziw zstał:
Samy zwony zwołyły,
Wsz(y)tki, co w Rzymie były. [...]

Legenda o świętym Aleksym [w:] *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1984.

¹ *mea culpa* (łac.) – moja wina.

Podaj dwie cechy ideału średniowiecznego ascety zawarte w powyższym fragmencie *Legendy o świętym Aleksym*. Przywołaj jeszcze dwie inne, których w podanym tekście nie ma.

Pytania pomocnicze:

- Jakie wydarzenia z dziejów bohatera przedstawiono w tym fragmencie?
- Jaką postawę przyjmuje bohater wobec otoczenia?
- Jak traktuje swoje ciało?
- Co dzieje się w chwili śmierci bohatera?
- Co wiadomo o wcześniejszych losach postaci? Skąd się wywodzi? Jakie było dzieciństwo i młodość Aleksego? Z czego zrezygnował? Co wybrał?

Cechy ukazane we fragmencie:

Cechy nieobecne we fragmencie:

Zadanie 59. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem.

Anonim tzw. Gall

Kronika polska

O wspaniałości i mocy sławnego Bolesława.

Większe są zaiste i liczniejsze czyny Bolesława, aniżeli my to możemy opisać lub prostym opowiedzieć słowem. Bo jakż to rachmistrz potrafiłby mniej więcej pewną cyfrą określić żelazne jego hufce, a cóż dopiero przytoczyć opisy zwycięstw i tryumfów takiego ich mnóstwa! Z Poznania bowiem [miał] 1300 pancernych i 4000 tarczowników, z Gniezna 1500 pancernych i 5000 tarczowników, z grodu Władysława 800 pancernych i 2000 tarczowników, z Giecza 300 pancernych i 2000 tarczowników, ci wszyscy waleczni i wprawni w rzemiośle wojennym występowali [do boju] za czasów Bolesława Wielkiego. [Co do rycerstwa] z innych miast i zamków, [to] wyliczać [je] byłby to dla nas długi i nieskończony trud, a dla was może uciążliwym byłoby tego słuchać. Lecz by wam oszczędzić żmudnego wyliczania, podam wam bez liczby ilość tego mnóstwa: więcej mianowicie miał król Bolesław pancernych, niż cała Polska ma za naszych czasów tarczowników; za czasów Bolesława tyle prawie było w Polsce rycerzy, ile za naszych czasów znajduje się ludzi wszelakiego stanu.

Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. Roman Grodecki, Wrocław – Warszawa – Kraków 1996.

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do tekstu.

Tekst jest przykładem

- A. hagiografii.
- B. historiografii.
- C. eposu rycerskiego.
- D. romansu rycerskiego.

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Określ, kto jest bohaterem.
- Jakie informacje zawiera fragment?

Uzasadnienie:

Zadanie 60. 0-2 pkt

Przeczytaj fragment pieśni *Bogurodzica*.

Bogurodzica

Bogurodzica dziewica, Bogiem sławiona Maryja,
U twego syna Gospodzina matko zwolena, Maryja!
Zyszczy nam, spuści nam.
Kyrieleyson.

Twego dzieła Krzciciela, bożycze,
Usłysz głosy, napelní myśli człowiecze.
Słysz modlitwę, jąż nosimy,
A dać raczy, jegoż prosimy:
A na świecie zbożny pobyt,
Po żywocie rajski przebyt.
Kyrieleyson. [...]

Bogurodzica [w:] *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*. Wrocław – Warszawa – Kraków 1984.

Zadanie 60.1. 0-1 pkt

Określ podmiot mówiący (liryczny) wiersza oraz adresatów wypowiedzi.

Pytania pomocnicze:

- Czy w tekście występują czasowniki w 1 osobie liczby pojedynczej lub mnogiej?
- Jakie zaimki osobowe występują w tekście?
- Do kogo kierowane są apostrofy w pierwszych wersach obu strof?

Zadanie 60.2. 0-1 pkt

Wskaż trzy cechy utworu, które decydują, że jest to tekst reprezentujący kulturę i światopogląd średniowiecza.

Pytania pomocnicze:

- Czy znany jest autor tekstu?
- Jaka dominuje w nim tematyka?
- Od kogo bohaterowie spodziewają się pomocy i wsparcia? Do kogo zwracają się bezpośrednio, a kto jest właściwym adresatem? O czym świadczy taka postawa?
- Jakim gatunkiem jest utwór?

1.

2.

3.

Zadanie 61. 0-3 pkt

Zapoznaj się z fragmentem pieśni *Posłuchajcie, bracia miła*.

Posłuchajcie, bracia miła

Posłuchajcie, bracia miła²,
Kcę³ wam skorzyć krwawą głowę;
Usłyszycie moj zametek⁴,
Jen⁵ mi się zstał w Wielki Piątek.

² *bracia miła* – mili, drodzy bracia (bliscy, przyjaciele).

³ *kcę wam skorzyć krwawą głowę* – chcę się poskarżyć na krwawe zabicie, na zbrodnię.

⁴ *zametek* – smutek, zgrzyzota, strapienie, nieszczęście.

⁵ *jen* – który.

Pożaluj mię, stary, młody,
Boć mi przyszły krwawe gody;
Jednegociem⁶ Syna miała
I tegociem ożalała⁷.

Zamęt ciężki dostał się mie, ubogiej żenie⁸,
Widzieć⁹ rozkrwawione me mile narodzenie;
Ciężka moja chwila, krwawa godzina,
Widzieć niewiernego Żydowina,
Iż on bije, męczy mego milego Syna.

Synku miły i wybrany,
Rozdziel z matką swoją rany;
A wszakom¹⁰ cię, Synku miły, w swem sercu nosiła,
A takżeż tobie wiernie służyła.
Przemow k matce, bych się ucieszyła,
Bo już jidziesz ode mnie, moja nadzieja miła. [...]

Posłuchajcie, bracia miła [w:] Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543, Wrocław – Warszawa – Kraków 1984.

Zadanie 61.1. 0-1 pkt

Nazwij dwa uczucia bohaterki utworu spowodowane sytuacją, w jakiej znajdują się ona i jej syn.

Pytania pomocnicze:

- W jakiej sytuacji znajduje się bohaterka?
- Co jest powodem jej przeżyć?

Zadanie 61.2. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch środków stylistycznych, które służą wyrażeniu emocji. Każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Jak bohaterka określa stan, w jakim się znajduje?
- W jaki sposób pragnie uzyskać współczucie?
- W jaki sposób zwraca się do syna?
- Które słowa charakteryzują ją i jej sytuację?

Środek stylistyczny	Przykład z tekstu

Zadanie 61.3. 0-1 pkt

Określ adresatów monologu. Zacytuj fragmenty, które na nich wskazują.

Pytania pomocnicze:

- Do kogo zwraca się podmiot w pierwszym fragmencie?
- Kto jest najważniejszą postacią dla podmiotu?

Adresat	Cytat

⁶ jednegociem – jednego.

⁷ ożalała – oplakiwała.

⁸ żena – kobieta.

⁹ widzieć – widząc.

¹⁰ wszakom – przecież.

Zadania – zestaw II

Zadanie 62. 0-2 pkt

Zapoznaj się poniższą ilustracją.

Józef Brandt

Bogurodzica

Muzeum Narodowe we Wrocławiu, 1909 r.

Jaką funkcję pełniła *Bogurodzica* w dziejach polskiego narodu? Zajmij stanowisko i uzasadnij je, odwołując się do obrazu Józefa Brandta i swojej wiedzy o znaczeniu średniowiecznej pieśni.

Zadanie 63. 0-2 pkt

Sformułuj dwa argumenty dowodzące, że *Legenda o św. Aleksym* jest utworem typowym dla epoki średniowiecza. Podaj inny utwór z tej epoki, w którym jest obecna jedna z cech wskazanych przez ciebie. Wskaż tę cechę.

Argumenty:

1.

2.

Inny utwór z epoki średniowiecza:

Cecha łącząca oba teksty:

Zadanie 64. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym tekstem.

Maria Ossowska

Rycerz w średniowieczu

O chwale rycerza decydowało nie tyle zwycięstwo, ile to, jak walczył. Walka mogła dla niego bez jego ujmę kończyć się klęską i śmiercią, tak jak rzecz się miała z Rolandem. Śmierć na polu walki była nawet dobrym zakończeniem jego biografii, bo trudno było dopuścić do życia w starczym niedołęstwie. [...]

Maria Ossowska, *Rycerz w średniowieczu* [w:] *też: Ethos rycerski i jego odmiany*, Warszawa 2000.

Jakie cechy Rolanda świadczą o idealizacji postaci? Uzasadnij swoją odpowiedź na podstawie powyższego fragmentu oraz własnej wiedzy o tytułowym bohaterze *Pieśni o Rolandzie*.

Zadanie 65. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Legenda o świętym Aleksym

Tu się wielki dziw zstak;
Samy zwony zwoły,
Wsz(y)tki, co w Rzymie były. [...] ¹¹
Kogokole para zaleciała
Od tego świętego ciała,
Który le chorobę miał,
Natemieści(e) zdrow ostał.

Legenda o świętym Aleksym [w:] *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1984.

Tekst 2.

Kwiatki świętego Franciszka

Święty Franciszek, zbliżając się doń, uczynił znak krzyża świętego i przywołał go ku sobie, i rzekł: „Pójdź tu, bracie wilku. Rozkazuje ci w imię Chrystusa nie czynić nic złego ni mnie, ni nikomu”. I dziw! Ledwo święty Franciszek uczynił znak krzyża, straszliwy wilk zamknął paszczę i stanął.

A kiedy święty Franciszek wydał rozkaz, podszedł łagodnie jak baranek i położył się u stóp świętego Franciszka. Wówczas święty Franciszek rzekł: „Bracie wilku, wyrządzasz wiele szkód w tej okolicy i popełniłeś moc złego, niszcząc i zabijając wiele stworzeń bez pozwolenia Boga. A zabijałeś i pożerałeś nie tylko zwierzęta, lecz śmiałeś zabijać i ludzi, stworzonych na podobieństwo Boskie. Przeto zasłużyłeś na stryczek, jako złodziej i zbójca najgorszy, i lud cały krzyczy i szemrze przeciw tobie i cała okolica jest tobie wroga. Lecz zawrę, bracie wilku, pokój między tobą a nimi, byś ich nie krzywdził więcej, a oni przebaczą ci wszelką urazę dawną i ani ludzie, ni psy nie będą cię już prześladować”.

Po tych słowach okazywał wilk ruchami ciała, ogona i oczu, że zgadza się na to, co mu rzekł święty Franciszek, i że będzie tego przestrzegał. [...]

Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu, przeł. Leopold Staff, Warszawa 2002.

Wskaż motyw artystyczny łączący fragmenty *Legendy o świętym Aleksym* i *Kwiatków świętego Franciszka*. Wyjaśnij celowość jego zastosowania.

Motyw artystyczny:

Funkcja:

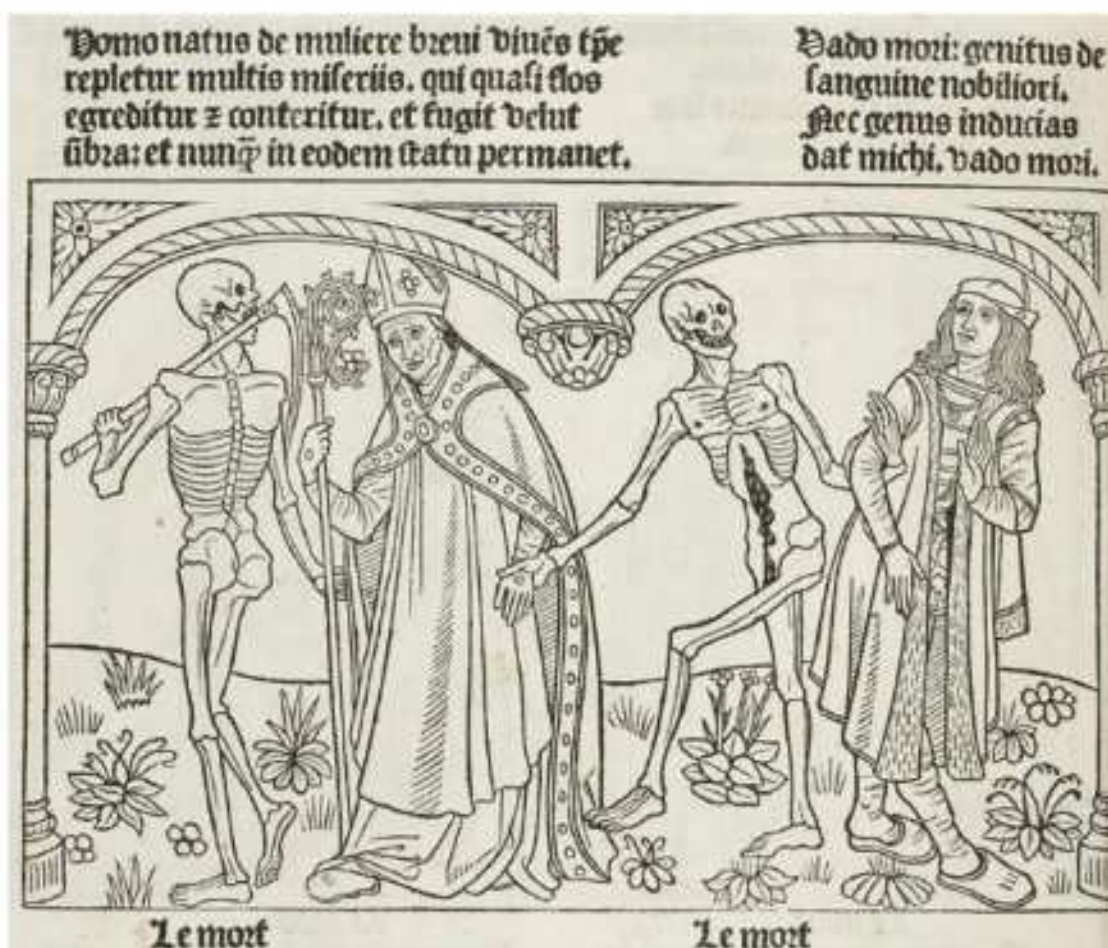
¹¹ para zaleciała – dotarł zapach, tchnienie.

Zadanie 66. 0-1 pkt

Wskaż, który z wymienionych utworów najlepiej wiąże się z ilustracją. Uzasadnij swój wybór.

Guy Marchant

Biskup i rycerz. La Danse macabre

Biblioteka Narodowa Francji, Paryż, 1486 r.

- A. Legenda o świętym Aleksym
- B. Posłuchajcie bracia miła (Lament świętokrzyski)
- C. Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią
- D. Pieśń o Rolandzie

Uzasadnienie:

Zadanie 67. 0-1 pkt

Wyjaśnij na podstawie fragmentu *Boskiej komedii* sens związku frazeologicznego „sceny dantejskie”.

Dante Alighieri

Boska komedia

Piekielny orkan, puszczony ze smyczy,
Dusze w gwałtownym ponosi upuście,
Szarpie i kole, i ościeniem ćwiczę.
A kiedy lecą razem nad czeluście,
Jęk z jękiem gada, wrzask z wrzaskiem się kłóci. [...]

Dante Alighieri, *Boska komedia*, tłum. Edward Porębowicz, Kraków 2009.

3.4. Renesans (odrodzenie; XV–XVI w.)

Istotne wydarzenia historyczne

- upadek Cesarstwa Bizantyńskiego (1453 r.) po zdobyciu Konstantynopola przez Turków osmańskich, co zamknęło szlaki handlowe na Daleki Wschód
- odkrycia geograficzne (1492 r. odkrycie Ameryki), które przyczyniły się do ożywienia handlu, rozwoju nauki, postępu w technice żeglugi morskiej
- reformacja – ruch religijny i społeczny stanowiący odpowiedź na kryzys w Kościele katolickim (początek – wystąpienie Marcina Lutra w 1517 r.); skutki reformacji:
 - rozbięcie jedności wyznaniowej chrześcijańskiej Europy
 - powstanie nowych nurtów religijnych, np. luteranizmu, kalwinizmu
 - utworzenie w Anglii kościoła państwowego – anglikańskiego
 - wojny religijne
- przemysłowa metoda druku książki (1450 r. – wynalezienie przez Jana Gutenberga aparatu do odlewania czcionek z wymiennych matryc)

Cechy epoki

- narodziny we Włoszech, w XIV w.
- odwołanie do starożytnych twórców, ich wizji świata i natury ludzkiej
- postrzeganie człowieka:
 - istota niezwykła, obdarzona mocą i twórczymi zdolnościami, dumna z własnych osiągnięć, doceniająca życie ziemskie, sławę i sukces
 - stworzony po to, by stać się panem świata i odkrywać jego tajemnice
 - przeznaczony do panowania nad naturą, mogący zmienić swój los na lepsze, ufny we własne możliwości poznawcze
 - dzięki rozumowi i woli może osiągać szczęście na ziemi, zmieniać i doskonalić świat
 - jedyna w pełni wolna istota, sama decydująca o tym, kim się stanie
- postrzeganie świata jako pięknego miejsca, daru, dzieła Bożego stworzonego specjalnie dla człowieka, przyjaznego i bezpiecznego domu
- humanizm – prąd umysłowy, który koncentrował się na sprawach ludzkich, godności człowieka i jego wolności; humaniści głosili potrzebę harmonijnego współżycia w społeczeństwie, ufali w racjonalność człowieka i świata
- dewiza humanizmu – zdanie Terencjusza, rzymskiego pisarza: *Homo sum et nihil humanum a me alienum esse puto* (Człowiekiem jestem i nic, co ludzkie, nie jest mi obce)
- antropocentryzm – na pierwszym planie jednostka ludzka, jej potrzeby i optymistycznie postrzegane możliwości
- odwołanie do filozofii antyku (epikureizm – źródło szczęścia w czerpaniu przyjemności duchowych i intelektualnych, stoicyzm – przekonanie o nieuchronności cierpienia w życiu człowieka) wzbogaconej o myśl chrześcijańską

Najważniejsi przedstawiciele literatury powszechnej

- Michel de Montaigne, *Próby*
- Giovanni Boccaccio, *Dekameron* (m.in. nowela *Sokół*)
- François Rabelais, *Gargantua i Pantagruel*
- Tomasz Morus, *Utopia*
- William Szekspir, *Makbet*, *Hamlet*, *Romeo i Julia*

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0-2 pkt

Przeczytaj poniższy utwór.

Stanisław Barańczak

Makbet

Szkot: bestia bitna.

Żona: ambitna.

Ręce umywa. Ma gdzieś.

Bór: marsz na mur! Finał: rzeź.

Stanisław Barańczak, *Makbet* [w:] tegoż, *Biografie*, Warszawa 2021.

Wyjaśnij trzy wybrane fragmenty wiersza Barańczaka, odnosząc się do własnej znajomości *Makbeta* Williama Szekspira.

Cytat z wiersza Barańczaka	Dramat Szekspira

Krok 1: Weź pod uwagę miejsce, w którym rozgrywa się akcja *Makbeta* Williama Szekspira.

Krok 2: Wskaż najważniejszą cechę Lady Makbet.

Krok 3: Przypomnij sobie, w jaki sposób zginął tytułowy bohater sztuki Williama Szekspira.

Odpowiedź:

Cytat z wiersza Barańczaka	Dramat Szekspira
„Szkot”	Główny bohater jest szkockim szlachcicem.
„bestia bitna”	Makbet dzielnie walczył na polu bitwy (w dowód uznania król Duncan mianował go tanem Cawdoru).
„Żona: ambitna”	Lady Makbet jest bardzo ambitna. Namawia swojego męża do królobójstwa, by zasiadł na tronie.
„Ręce umywa. Ma gdzieś.”	Po pewnym czasie królowa popadła w obłęd. Wydawało jej się, że ma krew na rękach. Cały czas próbowała zmyć krew ze swoich rąk.
„Bór: marsz na mur!”	W czasie oblężenia zamku Makbeta żołnierze Malcolma osłaniają się gałązkami. Makbet sądzi, że ruszył Las Birnam i sprawdza się jedna z przepowiedni.
„Finał: rzeź”.	W czasie bitwy zginęło wielu żołnierzy. W walce z Makbetem ginie Młody Siward, a w walce z Macduffem – Makbet.

2 pkt – odpowiedź poprawna uwzględniająca trzy cytaty z wiersza z objaśnieniami odnoszącymi się do dramatu

1 pkt – odpowiedź poprawna uwzględniająca dwa cytaty z wiersza z objaśnieniami odnoszącymi się do dramatu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- Jan Kochanowski:
 - pieśni, np.: Czego chcesz od nas, Panie... (Pieśń XXV), Nie porzucaj nadzieje... (Pieśń IX), Serce roście... (Pieśń II), Niezwykłym i nie leda piórem opatrzony (Pieśń XXIV), Pieśń o dobrej sławie (Pieśń XIX), Pieśń o spustoszeniu Podola (Pieśń V), Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie (Pieśń XIV), Pieśń świętojańska o Sobótce
 - fraszki: O żywocie ludzkim, Człowiek boże igrzysko
 - dramat: Odprawa posłów greckich
- Mikołaj Rej, Żywot człowieka poczciwego
- Piotr Skarga, Kazania sejmowe (np. kazanie wtóre O miłości ku ojczyźnie i o pierwszej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z nieżyczliwości ku ojczyźnie), Żywoty świętych
- Andrzej Frycz Modrzewski, O poprawie Rzeczypospolitej

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 2.

0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Jan Kochanowski

Pieśń świętojańska o Sobótce

Panna XII

Wsi spokojna, wsi wesola,
Który głos twej chwale zdoła?
Kto twe wczasy, kto pożytki
Może wspomnieć za raz wszyscy?

[...]

Oracz pługiem zarznie w ziemię;
Stąd i siebie, i swe plemię,
Stąd roczną czeladź i wszytek
Opatruje swój dobytek.

Jemu sady obradzają,
Jemu pszczoły miód dawają;
Nań przychodzi z owiec wełna
I zagroda jagniąt pełna.

On łąki, on pola kosi,
A do gumna wszystko nosi.
Skoro też siew odprawimy,
Komin wkoło obsiedziemy. [...]

Jan Kochanowski, *Pieśń świętojańska o Sobótce* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Tekst 2.

Pieter Bruegel

Żniwa

Metropolitan Museum of Art, Nowy Jork, 1565 r.

Wyjaśnij, jaki obraz wsi przedstawiali twórcy renesansowi. Odwołaj się do obu tekstów.

Krok 1: Przeczytaj uważnie pieśń Jana Kochanowskiego.

Krok 2: Zastanów się, jaki obraz ziemskiego bytu wyłania się z utworu. Weź pod uwagę ludzkie zajęcia i stosunki.

Krok 3: Określ nastrój utworu, stosunek podmiotu lirycznego do wiejskiego życia.

Krok 4: Zastanów się, które elementy ukazane na obrazie korespondują z wizją zaprezentowaną w utworze Jana Kochanowskiego. Zwróć uwagę na barwy, zachowanie postaci.

Odpowiedź: Twórcy renesansowi byli zainteresowani światem ziemskim. Odmienne niż w średniowieczu świat nie był dla człowieka zagrożeniem, miejscem pełnym pokus czy niebezpieczeństw, ale przyjaznym i bezpiecznym domem. Obaj twórcy ukazali piękno świata oraz korzyści, które człowiek otrzymuje od natury. Wskazywali, że życie na ziemi daje człowiekowi wiele przyjemności. Życie doczesne jest dla człowieka źródłem szczęścia.

2 pkt – poprawne wyjaśnienie z odwołaniem do wiersza i obrazu

1 pkt – poprawne wyjaśnienie z odwołaniem do wiersza lub obrazu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Dominujące gatunki literackie

- liryczne: fraszka, hymn, pieśń, sonet
- epickie: nowela
- dramatyczne: dramat klasyczny, dramat szekspirowski

Cechy i funkcje literatury

- tworzona w językach narodowych
- wykorzystywanie starożytnych motywów i hasel
- wykorzystywanie wywodzących się z antyku gatunków literackich i reguł ich tworzenia (Poetyka Arystotelesa)
- tematyka – człowiek i jego sprawy, codzienność, zwykłe zdarzenia; świat jako dzieło Boże stworzone specjalnie dla człowieka
- w utworach późnorenesansowych (2. poł. XVI w.) – sceptycyzm, brak złudzeń co do natury człowieka, przekonanie o ludzkiej niewiedzy czy ograniczoności poznania, motyw marności, refleksje dotyczące nietrwałości „rzeczy świata tego”, ukazywanie dramatyzmu ludzkiego istnienia, odrzucenie optymistycznej wizji świata, gorzka zaduma nad losem człowieka
- funkcje dydaktyczne i rozrywkowe

Charakterystyczne cechy języka i stylu

- harmonia i umiar (arystotelesowska zasada „złotego środka”)
- styl klasyczny:
 - zasada mimesis – naśladowanie natury bądź dzieł mistrzów starożytnych
 - zasada decorum: dobór gatunku, języka, kompozycji – ogólnie formy – dyktowany jest treścią dzieła, np. do tematu wielkiej wagi dobierano odpowiedni podniosły, wysoki ton wypowiedzi
 - dążenie do ładu i harmonii w strukturze dzieła, przejrzystości konstrukcji, np. przez sylabizm, rytmizację, stroficzność, regularną budowę strof (taka sama liczba wersów w każdej strofie, powtarzalność pewnych elementów, np. paralelizmy składniowe)
 - język jasny i precyzyjny
 - preferowanie środków poetyckich typowych dla starożytności
 - wybór gatunków wywodzących się z antyku (tragedie, eposy, pieśni, elegie, hymny, fraszki)

Zadania – zestaw I

Zadanie 68. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem dramatu Szekspira *Makbet*.

William Szekspir

Makbet

MAKBET

Prawiem zapomniał, jak smakuje trwoga.

Minęły czasy, w których moje zmysły

Drętwiały we mnie na łądą krzyk nocny,

Gdy moje włosy na okropną powieść

Wstawiały wszystkie, jak gdyby żyjące.

Lecz nasyciłem się okropnościami,

A strach tak z moją pobratał się myślą,

Że nic nie może drżenia we mnie zbudzić.

[...]

To życie tylko cieniem jest przelotnym,

Nędznym aktorem, co przez swą godzinę

Na scenie świata pawi się i puszy,

I milknie potem; to opowiadana

Z krzykiem i furią powieść przez idiotę,

Nic nie znacząca.

William Szekspir, *Makbet*, Wolne Lektury, <https://link.operon.pl/wr> (dostęp: 26.06.2025).

Wyjaśnij, jak bohater ocenia swoje dawne życie, a jak obecne. Odwołując się do swojej znajomości dzieła, ustal, jaka była przyczyna zmiany, która zaszła w *Makbecie*.

Pytania pomocnicze:

- Jak zmieniło się podejście bohatera do strachu?
- Czym dla Makbeta jest życie? Jakie ma znaczenie?
- Kim był bohater na początku historii?
- Jakie wydarzenie go odmieniło?
- Kim stał się Makbet?

Zadanie 69. 0-2 pkt

Przeczytaj utwór Jana Kochanowskiego.

Jan Kochanowski

Pieśń V

[...] Zetrzy¹ sen z oczu, a czuj w czas o sobie²,

Cny Lachu³! Kto wie, jemu czyli tobie

Szczęście chce służyć? A dokąd wyroku

Mars⁴ nie uczyni, nie ustępuje kroku! [...]

Jan Kochanowski, *Pieśń V, księgi wtóre* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Wskazane w tabeli środki retoryczne zilustruj przykładem z tekstu i określ funkcję każdego z nich.

¹ zetrzy – zetrzyj.

² czuj w czas o sobie – miej się na baczności.

³ Lachu – Polaku.

⁴ Mars – w mitologii rzymskiej bóg wojny.

Pytania pomocnicze:

- W którym fragmencie osoba mówiąca bezpośrednio zwraca się do adresata?
- Kim jest adresat? Dlaczego właśnie do niego zwraca się osoba mówiąca?
- W którym fragmencie został wyrażony rozkaz?
- Czego dotyczy rozkaz skierowany do odbiorców? Dlaczego osoba mówiąca go formułuje?

Nazwa środka retorycznego	Przykład z tekstu	Funkcja w tekście
apostrofa		
tryb rozkazujący		

Zadanie 70. 0-2 pkt

Przeczytaj poniższy utwór.

Jan Kochanowski

Pieśń IX

Chcemy sobie być radzi⁵?
Rozkaż, panie, czeladzi,
Niechaj na stół dobrego wina przynaszają,
A przy tym w złote gęśli⁶ albo w lutnię⁷ grają.

Kto tak mądry, że zgadnie,
Co nań jutro przypadnie?
Sam Bóg wie przyszłe rzeczy, a śmieje się z nieba,
Kiedy się człowiek troszcze więcej, niżli trzeba. [...]

Jan Kochanowski, *Pieśń IX* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Z fragmentu *Pieśni IX* wypisz po jednym cytacie, który mógłby wypowiedzieć:

zwolennik epikureizmu:

zwolennik stoicyzmu:

Pytania pomocnicze:

- Jakimi były główne założenia epikureizmu?
- W którym fragmencie pieśni znajduje się wypowiedź charakterystyczna dla epikureizmu?
- Jakimi były główne założenia stoicyzmu?
- W którym fragmencie pieśni znajduje się wypowiedź charakterystyczna dla stoicyzmu?

Zadanie 71. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Jan Kochanowski

Tren X

Orszulo moja wdzięczna, gdzieś mi się podziła?
W którą stronę, w którąś się krainę udała?
Czyś ty nad wszystkie nieba⁸ wysoko wniesiona
I tam w liczbę aniołków małych policzona?
Czyliś do raju wzięta? Czyliś na szczęśliwe
Wyspy⁹ zaprowadzona? Czy cię przez teskliwe

⁵ *sobie być radzi* – zabawić się, wesełić się wspólnie.

⁶ *gęśli* (a. gęśle) – instrument smyczkowy, zazwyczaj dwu- lub trzystrunowy, rodzaj prymitywnych skrzypiec w kształcie owalnego pudła z krótką szyjką.

⁷ *lutnia* (tu daw. forma B. lp. lutni; dziś: lutnię) – instrument szarpany, mający od 6 do 16 strun, znany od starożytności, w renesansie również symbol sztuki poetyckiej.

⁸ *nad wszystkie nieba* – czyli do najwyższego nieba; Kochanowski odwołuje się tu do ówczesnych wyobrażeń, zgodnie z którymi kosmos składa się z dzieśięciu nieb (sfer niebieskich), nad którymi znajduje się mieszkanie Boga, aniołów i wybranych.

⁹ *szczęśliwe Wyspy* – według mitologii greckiej przebywali na nich po śmierci (lub nawet jeszcze za życia) sławni bohaterowie.

Charon¹⁰ jeziora wiezie i napawa zdrojem
Niepomnym¹¹, że ty nie wiesz nic o płaczu mojem?
Czy, człowieka zrzuciwszy¹² i myśli dziewicze,
Wzięłaś na się postawę i piórka słowicze?
[...]
Gdziekolwiek jest, jeśliś jest, lituj mej żalości, [...]

Jan Kochanowski, *Tren X* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. II, Warszawa 1969.

Tekst 2.

Bolesław Leśmian

Urszula Kochanowska

Gdy po śmierci w niebiosów przybyłam pustkowie,
Bóg długo patrzył na mnie i głaskał po głowie.
„Zbliź się do mnie, Urszulo! Poglądasz¹³, jak żywa...
Zrobię dla cię, co zechcesz, byś była szczęśliwa”.
„Zrób tak, Boże – szepnęłam – by w nieb Twoich krasie
Wszystko było tak samo, jak tam – w Czarnolasie!” [...]

Bolesław Leśmian, *Urszula Kochanowska* [w:] tegoż, *Poezje*, Lublin 1982.

Rozstrzygnij, czy obraz zaświatów w obu tekstach jest taki sam. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do obu utworów.

Pytania pomocnicze:

- Jaki obraz zaświatów ukazał Kochanowski w trenie? Jak wyobrażał sobie pośmiertne losy Urszulki?
- Jaki obraz zaświatów ukazał Leśmian? Jaki jest stosunek Boga do Urszulki?
- Czy w obu utworach wizje zaświatów są takie same?
- Jakimi argumentami możesz uzasadnić swoje stanowisko?

¹⁰ Charon – w mitologii greckiej przewoził dusze zmarłych w łodzi przez rzekę Styks.

¹¹ zdrojem niepomnym – powodującym zapomnienie; dusze przewożone przez Charona po wypiciu wody z rzeki Lete zapomniały o wszystkim, co wydarzyło się za życia.

¹² człowieka zrzuciwszy – pozbywszy się ludzkiej postaci.

¹³ poglądasz – wyglądasz.

Zadania – zestaw II

Zadanie 72. 0-2 pkt

Przeczytaj poniższy fragment utworu.

Jan Kochanowski

Psalm 47

Kleszczmy rękoma wszyscy zgodliwie,
Wszyscy śpiewajmy Panu chętnie,
Panu nad pany, Panu groźnemu,
Królowi wszego świata możnemu.

Ten niedobyte podał nam grody,
Ten pod nas możne podbił narody,
Dał nam w dziedzictwo i w używanie
Włość Jakubową¹⁴, swoje kochanie. [...]

Jan Kochanowski, *Psalm 47* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Zadanie 72.1. 0-1 pkt

Na podstawie przytoczonego fragmentu tekstu udowodnij, że jest on psalmem.

Zadanie 72.2. 0-1 pkt

Jaki wizerunek Boga wylania się z *Psalmu 47*? Zajmij stanowisko i uzasadnij je, odwołując się do treści wiersza.

Zadanie 73. 0-1 pkt

Przeczytaj poniższy fragment utworu.

Jan Kochanowski

Pieśń o spustoszeniu Podola (*Pieśń V*, ks. II)

[...] Skujmy talerze na talery¹⁵, skujmy,
A żołnierzowi pieniądze gotujmy!
Inszy¹⁶ to darmo¹⁷ po drogach miotali,
A my nie damy, bychmy w cale trwali¹⁸?

Dajmy, a naprzód¹⁹ dajmy! Sami siebie
Ku gwałtowniejszej chowajmy potrzebie.
Tarczej²⁰ niż piersi pierwiej nastawiają,
Pozno puklerza²¹ przebici macają. [...]

Jan Kochanowski, *Pieśń V, księgi wtóre* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Która z wymienionych poniżej funkcji języka występuje w przytoczonym fragmencie utworu *Pieśń o spustoszeniu Podola*? Uzasadnij swoją odpowiedź.

informatywna, ekspresywna, poetycka, impresywna, metajęzykowa, perswazyjna

Funkcja języka:

Uzasadnienie:

¹⁴ Włość Jakubowa – dziedzictwo biblijnego patriarchy Jakuba, którego synowie i wnukowie dali początek narodowi izraelskiemu.

¹⁵ skujmy talerze na talery – przekazujemy srebrne talerze na pieniądze.

¹⁶ inszy – inni.

¹⁷ darmo – bez celu.

¹⁸ bychmy w cale trwali – byśmy nie doznali uszczerbku (przetrwali w całości).

¹⁹ naprzód – najpierw.

²⁰ tarczej – tarczy.

²¹ pozno puklerza – za późno tarczy.

Zadanie 74. 0-2 pkt

Przeczytaj poniższy fragment utworu.

Jan Kochanowski

Tren I

Wszystki²² płacze, wszyscy lzy Heraklitowe²³
 I lamente, i skargi Symonidowe²⁴,
 Wszystki troski na świecie, wszyscy wzdychania
 I żale, i frasunki²⁵, i rąk łamanie,
 Wszystki a wszyscy zaraz²⁶ w dom się mój noście²⁷,
 A mnie płakać mej wdzięcznej dziewczki²⁸ pomoście²⁹,
 Z którą mię niepobożna³⁰ śmierć rozdzieliła [...]

Jan Kochanowski, *Tren I* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. II, Warszawa 1969.

Zadanie 74.1. 0-1 pkt

Na podstawie przytoczonego fragmentu wskaż dwie cechy typowe dla trenu.

1.
2.

Zadanie 74.2. 0-1 pkt

Na podstawie własnej wiedzy wyjaśnij, na czym polegała oryginalność *Trenów* Jana Kochanowskiego.

Zadanie 75. 0-1 pkt

Przeczytaj poniższy fragment utworu.

Jan Kochanowski

Pieśń IX

Chcemy sobie być radzi³¹?
 Rozkaż, panie, czeladzi,
 Niechaj na stół dobrego wina przynaszają,
 A przy tym w złote gęśli³² albo w lutnię³³ grają. [...]

Jan Kochanowski, *Pieśń IX* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Wyjaśnij, jaką koncepcję ludzkiego życia przedstawił Jan Kochanowski w pieśni *Chcemy sobie być radzi...* W odpowiedzi uwzględnij tradycję filozoficzną, do której odwołuje się poeta.

-
-
-

²² wszyscy – wszystkie.

²³ Heraklitowe – Heraklit z Efezu, filozof grecki (ok. 540–480 p.n.e.), w swoich dziełach często rozpaczał nad ludzkim losem.

²⁴ Symonidowe – Simonides z Keos, poeta grecki (ok. 556–468 p.n.e.), autor wielu utworów lamentacyjnych.

²⁵ frasunki – frasunk (lub frasunek) – zgrzyzota, smutek, strapienie.

²⁶ zaraz – razem.

²⁷ w dom się mój noście – zmierzajcie, przybywajcie do mojego domu.

²⁸ płakać dziewczki – oplakiwać dziewczkę.

²⁹ pomoście – pomóżcie (zob. rym: noście – pomoście).

³⁰ niepobożna – postępująca źle, nie „po Bożemu”, bezbożna.

³¹ sobie być radzi – zabawiać się, weselić się wspólnie.

³² gęśli (a. gęśle) – instrument smyczkowy, zazwyczaj dwu- lub trzystrunowy, rodzaj skrzypiec w kształcie owalnego pudła z krótką szyjką.

³³ lutnia (tu daw. forma B. łp. lutni; dziś: lutnię) – instrument szarpany, mający od 6 do 16 strun, znany od starożytności, w renesansie również symbol sztuki poetyckiej.

Zadanie 76. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Jan Kochanowski

Pieśń XXII

Rozumie mój, próżno się masz³⁴ frasować³⁵;
Co zginęło, trudno tego wetować³⁶;
Póki czas był, póki szczęście służyło,
Czegoś żądał, o wszystko łatwo³⁷ było.

Teraz widzisz, że nam niebo nie sprzyja:
W czym się kochasz, to cię daleko mija.
Cóż temu rzec? I szkoda głowy psować³⁸;
Lepiej się nam na lepsze czasy chować. [...]

Jan Kochanowski, *Pieśń XXII* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Tekst 2.

Jan Kochanowski

Tren IX

Kupić by cię³⁹, Mądrości, za drogie pieniądze!
Która, jeśli prawdziwie mienią⁴⁰, wszystkie żądze,
Wszystkie ludzkie frasunki⁴¹ umiesz wykorzenić,
A człowieka tylko nie⁴² w anioła odmienić,
Który nie wie, co boleść, frasunku nie czuje,
Złym przygodom nie podległ, strachom nie hołduje⁴³.

[...]
Nieszczęśliwy ja człowiek, którym lata swoje
Na tym strawił, żebych był ujrzeć progi twoje!
Terazem nagle z stopniów ostatnich⁴⁴ zrzuty
I między insze, jeden z wielu, policzony.

Jan Kochanowski, *Tren IX* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. II, Warszawa 1969.

Na podstawie podanych fragmentów utworów Jana Kochanowskiego wykaż, że w *Trenach* nastąpiło zachwianie postawy światopoglądowej poety.

³⁴próżno [...] masz – nie powinienś.

³⁵frasować się – martwić się.

³⁶wetować – odzyskać.

³⁷łatwo – łatwo.

³⁸szkoda głowy psować (starop.) – szkoda zwracać sobie tym głowę.

³⁹kupić by cię – warto by cię kupić.

⁴⁰mienią – mówią.

⁴¹frasunki – smutki, strapienia.

⁴²tylko nie – omal, o mało co.

⁴³nie hołduje – nie ulega, nie poddaje się.

⁴⁴ostatnich – najwyższych.

Zadanie 77. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym obrazem.

Johann Heinrich Füssli

Płomienna Lady Makbet

Luwr, Paryż, 1784 r.

Jaki moment z życia lady Makbet przedstawił na obrazie Johann Heinrich Füssli? Uzasadnij swoją odpowiedź, wykorzystując treść *Makbeta* Williama Szekspira.

3.5. Barok (2. poł. XVI w. do końca XVII w.)

Istotne wydarzenia historyczne

- sobór w Trydencie (1545–1563) – miał zapobiec kryzysowi religijnemu, opracował program reform wewnętrznych Kościoła, zapoczątkował wielki ruch kontrreformacji
- kontrreformacja – ruch zmierzający do reformy wewnętrznej Kościoła katolickiego, skierowany przeciwko reformacji; dwa główne sposoby działań: przymus (indeks ksiąg zakazanych, cenzura, inkwizycja) oraz przyciąganie wiernych do Kościoła (sztuka sakralna, prowadzenie przez jezuitów szkół)
- liczne wojny w XVII w. (m.in. potop szwedzki i obrona klasztoru na Jasnej Górze w 1655 r.; odsiecz wiedeńska w 1683 r. pod wodzą Jana III Sobieskiego) – następstwem zniszczenia, kryzys gospodarczy, nędza i głód

Cechy epoki

- postrzeganie świata i człowieka:
 - niepokoje religijne, konieczność wyboru wiary spośród wielu zwalczających się, często sprzecznych koncepcji
 - człowiek musi sam walczyć o swoje zbawienie
 - poczucie ciężkiej na człowieku odpowiedzialności
 - brak wiary w możliwości człowieka, poczucie słabości, zwątpienie
 - utrata wiary w harmonijny, spokojny i piękny świat, przekonanie o nietrwałości świata, obsesja rozkładu, przemijania i śmierci
 - rozdarcie egzystencjalne – dylematy związane z pragnieniem doczesnego szczęścia przy jednoczesnym strachu przed śmiercią
 - ukształtowanie się dwóch postaw (chęć używania życia, korzystania z uciech świata oraz żarliwa religijność)
- filozofia – poglądy Blaise'a Pascala, który propagował zasadę rozdziału religii od rozumu, a jednocześnie przekonywał, że warto wierzyć w Boga („zakład Pascala” – należy żyć tak, jakby Bóg istniał, bo taka postawa jest bardziej opłacalna od niewiary)
- sarmatyzm – styl życia, obyczaje, ideologia polskiej szlachty; duchowa i umysłowa kultura Rzeczypospolitej szlacheckiej od końca XVI w. aż po koniec XVIII w.; przekonanie o wyjątkowości polskiej szlachty (idea Polski – przedmurza chrześcijaństwa; obrona przed niewiernymi całej chrześcijańskiej Europy)

Najważniejsi przedstawiciele literatury powszechnej

- Miguel Cervantes, *Don Kichot*
- Molière, *Skąpiec*

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0–1 pkt

Przypisz każdej z podanych w tabeli postaci ze *Skąpca* Molière'a (1–4) odpowiadające jej określenie wybrane spośród A–F.

A. wierna żona	D. waleczny rycerz
B. sprytna służąca	E. posłuszna córka
C. odnaleziony po latach ojciec	F. skąpy ojciec

	Postać ze <i>Skąpca</i>	Określenie
1.	Anzelm	
2.	Harpagon	
3.	Frozyna	
4.	Eliza	

Krok 1: Przypomnij sobie treść *Skąpca* Molière'a.

Krok 2: Wskaż najważniejszą cechę danego bohatera i odnajdź ją wśród określeń.

Odpowiedź: 1. C, 2. F, 3. B, 4. E

1 pkt – odpowiedź poprawna

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- Mikołaj Sęp Szarzyński, Sonet IV. O wojnie naszej, którą wiedziemy z szatanem, światem i ciałem, Sonet V. O nietrwalej miłości rzeczy świata tego
- Daniel Naborowski, Marność, Krótkość żywota, Na toż, Cnota grunt wszytkiemu, Łowy, Do tejże, Na oczy królowny angielskiej
- Jan Andrzej Morsztyn, Pszczoła w bursztynie, Raki, Do tejże, Niestatek, Do trupa, Cuda miłości
- Jan Chryzostom Pasek, Pamiętniki
- Wacław Potocki, Transakcja wojny chocimskiej

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 2.

0–2 pkt

Przeczytaj poniższy tekst.

Daniel Naborowski

Do tejże

Tym ma nad Macedona¹ Aleksandra moja;
Ów świat jeżdżąc zwojował, a do tej podwoja²
Od ziemskich bohaterów wolny hołd oddany;
Ów w ciele, Aleksandra w sercu czyni rany;
Ów zbrojnymi szeregi, ta przeraża wzrokiem;
Ów ogniem płomienistym, ta świat pali okiem.

Daniel Naborowski, *Do tejże* [w:] *I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku*, Warszawa 1991.

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch środków językowych charakterystycznych dla stylu barokowego i każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Środek językowy charakterystyczny dla stylu barokowego	Przykład z tekstu

Krok 1: Przypomnij sobie środki artystycznego wyrazu charakterystyczne dla barokowej poezji.

Krok 2: Zwróć uwagę na połączenia wyrazów, powtarzające się elementy.

Odpowiedź:

Środek językowy charakterystyczny dla stylu barokowego	Przykład z tekstu
anafora	ów w ciele, Aleksandra w sercu czyni rany; ów zbrojnymi szeregi, ta przeraża wzrokiem; ów ogniem płomienistym, ta świat pali okiem.
paralelizm	ów zbrojnymi szeregi, ta przeraża wzrokiem; ów ogniem płomienistym, ta świat pali okiem.
peryfraza	Aleksandra w sercu czyni rany
hiperbola	ów świat jeżdżąc zwojował

2 pkt – poprawne wskazanie nazw dwóch środków językowych z odpowiednimi przykładami

1 pkt – poprawne wskazanie nazwy jednego środka językowego z odpowiednim przykładem

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

¹ Macedona – Aleksandra Wielkiego (IV w. p.n.e.).

² podwoja – drzwł.

Dominujące gatunki literackie

- sonet
- pamiętnik
- epos
- dramat

Cechy i funkcje literatury

- **marinizm** – celem poezji jest przede wszystkim zadziwienie odbiorcy, zaskakiwanie go, szokowanie (koncept – niezwykle pomysł), tematem wierszy jest miłość zmysłowa, często łączona ze śmiercią; w wierszach widać ogromne bogactwo różnorodnych środków stylistycznych (wyszukane metafory, niezwykle paradoksy, oksymorony, oryginalne porównania, epitety)
- **nurt dworski** – w Polsce rozwijał się na dworach magnackich oraz na dworze królewskim pod wpływem marinizmu; cechy charakterystyczne: dbałość o kunsztowną formę, chęć zadziwienia odbiorcy, niezwykle wyszukany koncept, tematy: zachwyt nad pięknem świata, uroda ciała, namiętność, kobiety, miłość (najczęściej zmysłowa), ale też religia, śmierć, cierpienie, lęk przed przemijaniem; przedstawiciele: Jan Andrzej Morsztyn i Daniel Naborowski
- **nurt ziemiański** – związany ze średniozamożną szlachtą; cechy charakterystyczne: kult ojczystych pamiątek i realiów, pochwała wartości swojskich, rodzimych, przekonanie o wyjątkowości stanu szlacheckiego, słuszności jego przywilejów, pochwała ziemiańskiej tradycji, ale też troska o kraj, chęć kształtowania odpowiednich postaw obywatelskich; przedstawiciele: Wacław Potocki i Jan Chryzostom Pasek
- **odzwierciedlanie w utworach nastrojów i postaw czasów kontrreformacji i wojen religijnych** (dzieła o tematyce religijnej, ukazujące wielkość Boga oraz potęgę Kościoła; wykorzystywanie literatury w działalności kontrreformatorskiej, stąd dydaktyzm, moralizatorstwo religijne, treści dewocyjne i alegoryczne)
- **motyw vanitas** (wywodzący się z biblijnej Księgi Koheleka motyw przemijania; Vanitas vanitatum et omnia vanitas – Marność nad marnościami i wszystko marność)

Charakterystyczne cechy języka i stylu

- **styl barokowej poezji:**
 - konceptyzm (wyszukany pomysł twórczy)
 - kwiecisty język, obfitość środków wyrazu artystycznego (anafora, antyteza, gradacja, hiperbola, inwersja, oksymoron, paradoks, peryfraz)
 - kunsztowność i wyrafinowanie formy, nieoczekiwane i zaskakujące pointy
- **styl barokowej prozy:**
 - wyszukany i ozdobny styl, pełen długich, kwiecistych, bardzo rozbudowanych zdań, inwersja składniowa
 - zaskakujące koncepty, wymyślne figury poetyckie
 - makaronizowanie, czyli wplatanie słów i zwrotów obcojęzycznych, głównie łacińskich
 - język potoczny, dosadny, czasami rubaszny
 - liczne anegdoty, tematy zaczerpnięte z życia

Zadania – zestaw I

Zadanie 78. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Jan Andrzej Morsztyn

O swej pannie

Biały jest polerowny alabastr z Karrary,
Białe mleko przysłane w sitowiu z koszary,
Biały łabęć i białym okrywa się piórem,
Biała perła nieczęstym zażywana sznurem,
Biały śnieg świeżo spadły, nogą nie deptany,
Biały kwiat lilijowy za świeża zerwany,
Ale bielsza mej panny pleć twarzy i szyje
Niż marmur, mleko, łabęć, perła, śnieg, lilije.

Jan Andrzej Morsztyn, *O swej pannie* [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1998.

Zadanie 78.1. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch środków językowych charakterystycznych dla stylu barokowego i każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Jakże znasz środki językowe? Wymień ich jak najwięcej.
- Które ze znanych ci środków językowych wykorzystywali chętnie poeci w baroku?
- Czym charakteryzują się wymienione przez siebie środki językowe? Jakie są ich główne cechy?
- Pamiętając o głównych cechach przywołanych środków językowych, sprawdź, czy zostały zastosowane w wierszu, np.:
 - Anafora – powtórzenie tego samego wyrazu lub wyrażenia na początku wersów, strof, zdań.
 - Od jakiego wyrazu rozpoczynają się poszczególne wersy wiersza Morsztyna?
 - Wniosek – w wierszu poeta zastosował anaforę.

Środek językowy charakterystyczny dla stylu barokowego	Przykład z tekstu

Zadanie 78.2. 0-1 pkt

Wyjaśnij, na czym polega koncept w wierszu Jana Andrzeja Morsztyna *O swej pannie*.

Pytania pomocnicze:

- Czym jest koncept?
- W jakim celu wykorzystywali koncept poeci barokowi?
- Na czym polega niezwykłość pomysłu wiersza Morsztyna?
- W jaki sposób poeta zaskoczył i zadziwił odbiorców? O czym mówi w pierwszych wersach? O czym w dwóch ostatnich?

Zadanie 79. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Daniel Naborowski

Krótkość żywota

Godzina za godziną niepojęcie chodzi:
 Był przodek, byłeś ty sam, potomek się rodzi.
 Krótka rozprawa: jutro – coś dziś jest, nie będziesz,
 A żeś był, nieboszczyka imienia nabędziesz;
 Dźwięk, cień, dym, wiatr, błysk, głos, punkt, żywot ludzki słynie.
 Słońce więcej nie wschodzi to, które raz minie,
 Kołem niehamowanym lotny czas uchodzi,
 Z którego spadł niejeden, co na starość godzi¹.
 Wtenczas, kiedy ty myślisz, już był, nieboże;
 Między śmiercią, rodzeniem byt nasz ledwie może
 Nazwan być czwartą częścią mgnienia; wielom była
 Kolebka grobem, wielom matką ich mogiła.

Daniel Naborowski, *Krótkość żywota* [w:] *Helikon sarmacki. Wątki i tematy polskiej poezji barokowej*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1989.

Tekst 2.

Philippe de Champaigne

Vanitas

Musée de Tessé, Le Mans, ok. 1671 r.

Jaki motyw łączy obraz *Vanitas* i wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota*? Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do elementów treści obrazu i wiersza.

Pytania pomocnicze:

- Co oznacza słowo „vanitas”? Z jakiego tekstu się wywodzi?
- Czym charakteryzuje się motyw literacki określany słowem „vanitas”?
- Na jaki aspekt ludzkiego życia zwraca uwagę Naborowski? Zwróć uwagę na tytuł utworu. Czy treść wiersza potwierdza tytuł?
- Jakie elementy są przedstawione na obrazie? Co symbolizują? Co je łączy? Jaki jest związek przedstawionych elementów z tytułem obrazu?
- Jaki wspólny motyw łączy obraz i wiersz?

¹ co na starość godzi – myśli, że dożyje starości.

Zadanie 80. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Molier

Skąpiec

Akt III, Scena 10

Harpagon, Eliza, Marianna, Frozyna

MARIANNA

Zbyt późno dopełniam tego miłego obowiązku.

ELIZA

Pani, uczyniłaś to, co ja powinnam była uczynić; do mnie należało uprzedzić panią.

HARPAGON

Duża dziewczyna, nieprawdaż? Ale źle zielsko zawsze prędko rośnie.

MARIANNA *po cichu do Frozyny*

O, cóż za wstrętny człowiek.

HARPAGON *po cichu do Frozyny*

Co mówi moja ślicznotka?

FROZYNA

Że pan jest zachwycający.

HARPAGON

Zbyt jesteś łaskawa, czarująca istoto.

MARIANNA *na stronie*

Cóż za figura!

HARPAGON

Jestem ci nader obowiązany za takie uczucia.

MARIANNA *na stronie*

Nie wytrzymam dłużej.

Molier. *Skąpiec* [w:] tegoż. *Teatr. Wybór*, t. 2, przeł. Tadeusz Żeleński (Boy), Warszawa 1972.

Rozstrzygnij, czy w przytoczonym fragmencie obecny jest komizm czy tragizm. Uzasadnij odpowiedź, ilustrując ją dwoma przykładami z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Jakie są cechy charakterystyczne komizmu?
- Czym charakteryzuje się tragizm?
- W jakiej sytuacji znajdują się bohaterowie tej sceny? Czy są postawieni w sytuacji wyboru? Czy ich działania prowadzą do klęski?
- Jaką reakcję odbiorców (czytelników, widzów) wywołuje zachowanie bohaterów?

Zadanie 81. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Wacław Potocki

Transakcja wojny chocimskiej

[...] Obróci się Chodkiewicz czołem na swe szyki,
 Gdzie widząc zgromadzone wszystkie pułkowniki [...]
 Krótkiej lecz zwięzłej do nich zażyje przemowy:
 „[...] Ani mnie ust natura formowała z miodu,
 Ani też tam oracyj trzeba i wywodu,
 Gdzie Bóg, Ojczyzna i Pan² swoje składy święte
 W archiwie piersi waszych chowają zamknięte. [...]
 Wam Ojczyzna rodzice, krewne, dzieci małe,
 Płeć niewojenną, dziewczki oddaje dojrzale,
 Teżby miały ku żądzy psiej pogańskiej juchy
 W oplakanej niewoli rodzić Tatarczuchy?
 Wam ubogich poddanych chrześcijańskie gminy,
 Ojczyste na ostatek ściany i kominy
 Pokazuje z daleka matka utrapiona³;
 Pod wasze się z tym wszystkim dziś kryje ramiona,
 Do was obie wyciąga ręce wolność złota [...]
 Tedy do tak nikczemnej marnej szewskiej smoły
 Sarmatów będę równa! [...]”

Wacław Potocki, *Transakcja wojny chocimskiej* [w:] tegoż, *Wojna Chocimska*, Wrocław 2003.

O jakich cechach typowych dla postawy sarmackiej jest mowa w tekście? Swoją odpowiedź zilustruj dwoma przykładami z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Czym jest sarmatyzm?
- Jakie cechy są charakterystyczne dla Sarmaty?
- Które z tych cech odnajdujesz w tym tekście? Jaki jest stosunek Sarmatów do religii, ojczyzny, wolności, a jaki do osób innego wyznania?
- Które fragmenty tekstu ilustrują poszczególne cechy?

Cecha postawy sarmackiej	Przykład z tekstu

² Pan – król.

³ matka utrapiona – ojczyzna.

Zadania – zestaw II

Zadanie 82. 0-1 pkt

Przeczytaj poniższy tekst.

Jan Andrzej Morsztyn

Do tejże

Oczy twe nie są oczy, ale słońca jaśnie⁴
Świecące, w których blasku każdy rozum gaśnie;
Usta twe nie są usta, lecz koral rumiany,
Których farbą⁵ każdy zmysł zostaje związany;
Piersi twe nie są piersi, lecz nieba surowy
Kształt, który wolą naszą zabiera w okowy.
Tak oczy, usta, piersi, rozum, zmysł i wolą⁶
Blaskiem, farbą i kształtem cmią, wiążą, niewolą.

Jan Andrzej Morsztyn, *Do tejże* [w:] tegoż, 275 wierszy, Warszawa 1977.

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch środków językowych charakterystycznych dla stylu barokowego i każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Środek językowy charakterystyczny dla stylu barokowego	Przykład z tekstu

Zadanie 83. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Jan Kochanowski

Pieśń III

Nie wierz Fortunie, co siedzisz wysoko⁷;
Miej na poślednie koła pilne oko⁸;
Bo to niestała pani z przyrodzenia⁹,
Często więc rada sprawy swe odmienia.

Nie dufaj w złoto i w żadne pokłady¹⁰,
Każdej godziny obawiaj się zdrady:
Fortuna, co da, to zasię wziąć może,
A u niej żadna dawność¹¹ nie pomoże.

Jan Kochanowski, *Pieśń III, księgi wtóre* [w:] tegoż, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Tekst 2.

Mikołaj Sęp Szarzyński

Pieśń I (O bożej opatrności na świecie)

Nie trafunek przygodny ludzkie sprawy¹² rządzi
I fortunę szaloną, choć upornie błądzi,
Chelzna¹³ twardym muńszukiem Twego moc rządzenia,
O mądrości, wszystkiego żywocie stworzenia! [...]

⁴ jaśnie – jasno.

⁵ farbą – kolorem.

⁶ wolą – wolę.

⁷ siedzieć wysoko – zajmować wysoką pozycję społeczną.

⁸ Miej na poślednie koła pilne oko – dosł.: zwracaj uwagę na tylne koła; przysłowie to znaczy: myśl o tym, co się może zdarzyć.

⁹ z przyrodzenia – z natury.

¹⁰ pokład (daw.) – skarb.

¹¹ dawność (praw.) – termin oznaczający prawo do posiadania z tytułu zasiedzenia.

¹² ludzkie sprawy rządzi – rządzi ludzkimi sprawami.

¹³ chelzna – kielzna, opanowuje.

Ale ta Twa powszechna łaska, Panie wieczny,
(By cień światła Twojego, ten to blask słoneczny),
Chociaj rzeczy oświeca jednak poddane,
Same promieni czyste i polerowane. [...]

Mikołaj Sęp Szarzyński, *Pieśni* / [w:] tegoż, *Rytmy albo wiersze polskie oraz cykl erotyków*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1973.

Nazwij motyw antyczny wykorzystany w obu tekstach. Rozstrzygnij, czy pełni w nich tę samą funkcję.

Zadanie 84. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższym utworem.

Daniel Naborowski

Do Anny

Z czasem wszystko¹⁴ przemija, z czasem bieżą lata,
Z czasem państw koniec idzie, z czasem tego świata.
Z czasem ustawa dowcip¹⁵ i rozum niszczeje,
Z czasem gładkość¹⁶, uroda, udatność wiotszeje.
Z czasem kwitnące łąki krasy¹⁷ ostradają,
Z czasem drzewa zielone z liścia opadają.
Z czasem burdy¹⁸ ustają, z czasem krwawe boje,
Z czasem żal i serdeczne¹⁹ z czasem niepokoje.
Z czasem noc dniowi, dzień zaś nocy ustępuje,
Czasowi zgoła wszystko na świecie hołduje.
Szczyra miłość ku tobie, Anno, me kochanie,
Wszystkim czasom na despekt²⁰ nigdy nie ustanie.

Daniel Naborowski, *Do Anny* [w:] *Helikon sarmacki. Wątki i tematy polskiej poezji barokowej*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1989.

Jaki motyw został wykorzystany w wierszu Daniela Naborowskiego? Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do przytoczonego wiersza oraz własnej wiedzy.

Zadanie 85. 0-2 pkt

Przeczytaj fragment poniższego tekstu.

Henryk Sienkiewicz

Potop

[...] Ekscelecjo! jestli na świecie drugi kraj, gdzie by tyle nieładu i swawoli dopatrzeć można?... Co tu za rząd? – Król nie rządzi, bo mu nie dają... Sejmy nie rządzą, bo je rwą... Nie masz wojska, bo podatków płacić nie chcą; nie masz posłuchu, bo posłuch wolności się przeciwi; nie masz sprawiedliwości, bo wyroków nie ma komu egzekwować i każdy możniejszy je depce; [...] Gdzie by indziej mogło się coś podobnego przytrafić? [...] Gdzie jest taki, co by prywatę więcej ukochał, a sprawę publiczną więcej podeptał? Co oni mają, ekscelecjo?... Niechże mi kto choć jedną cnotę wymieni: czy stateczność, czy rozum, czy przebiegłość, czy wytrwałość, czy wstrzemięźliwość? [...] Jeno szaleni, swawolni, żli i sprzedajni tę ziemię zamieszkują! [...]

Henryk Sienkiewicz, *Potop*, t. II, Kraków 2017.

¹⁴ wszystko – wszystko.

¹⁵ dowcip – rozum.

¹⁶ gładkość – piękno.

¹⁷ krasa – uroda, piękno.

¹⁸ burda – awantura, rozróża.

¹⁹ serdeczny – tu: miłosny (dosłownie: związany z sercem).

²⁰ na despekt – na złość, na przekór.

Rozstrzygnij, czy w tekście przedstawiono pozytywny czy negatywny obraz szlachty sarmackiej. W uzasadnieniu odpowiedzi wskaż dwie cechy postawy sarmackiej obecne we fragmencie *Potopu* Sienkiewicza. Zilustruj je przykładami z tekstu.

Obraz szlachty	Cecha postawy sarmackiej	Przykład z tekstu

Zadanie 86. 0-2 pkt

Przeczytaj poniższy fragment tekstu.

Molier

Skąpiec

Akt III, scena II

Harpagon, Kleant, Eliza, Walery, Jakub, Szczygielek, Żdziebelko

HARPAGON

Ciebie, Żdziebelko, i ciebie, Szczygielek, przeznaczam do płukania szklanek i nalewania wina, ale tylko wówczas, gdy ktoś będzie miał pragnienie, a nie wzorem tych błaznów lokai, co to naprzykrzają się ludziom i namawiają do picia, kiedy się nikomu o tym nie śniło! Czekaście, aż ktoś poprosi, i to niejeden raz, a pamiętajcie przy tym nie żałować wody.

JAKUB *na stronie*

Tak. Czyste wino uderza do głowy.

SZCZYGIELEK

Czy mamy zdjąć płótnianki?

HARPAGON

Tak, kiedy ujrzycie, że goście się już schodzą; a pamiętajcie nie zniszczyć liberii.

ŻDZIEBELKO

Ale kiedy, proszę pana, mój kaftan po jednej stronie z przodu strasznie poplamiony olejem...

SZCZYGIELEK

A znowu moje szarawary całkiem podarte z tyłu, tak że uczciwszy uszy, widać mi...

HARPAGON *do Szczygielka*

Sza! Trzymaj się zrećźnie koło ściany i obracaj się zawsze frontem. *(Do Żdziebelka, pokazując mu, w jaki sposób ma trzymać kapelusz przed sobą, aby zasłonić plamy z oleju)*

A ty, kiedy będziesz usługiwał, trzymaj zawsze kapelusz w ten sposób. [...]

Molier, *Skąpiec* [w:] tegoż, *Teatr. Wybór*, t. 2, przeł. Tadeusz Żeleński (Boy), Warszawa 1972.

Czy zachowanie Harpagona ukazane w tej scenie jest typowe dla niego? Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do fragmentu i znajomości treści całego utworu.

3.6. Oświecenie (koniec XVII w. – początek XIX w.)

Istotne wydarzenia historyczne

- Wielka Rewolucja Francuska (wybuch – 1789 r.) walka o wolność i ograniczenie władzy centralnej, główne zasady: wolność, równość, braterstwo
- 1788–1792 – Sejm Wielki (próba zreformowania ustroju państwa i naprawy Rzeczypospolitej, walka z *liberum veto* i anarchią, chęć wzmocnienia kompetencji króla); 1791 – uchwalenie Konstytucji 3 maja
- utrata niepodległości przez Polskę (1772 r. – I rozbiór; 1793 r. – II rozbiór; 1795 r. – III rozbiór)

Cechy epoki

- światopogląd – krytyka ciemnoty, zabobonu i nieuctwa, pragnienie powszechnego oświecenia ludzkich umysłów, rozkwit nauki i oświaty
- filozofia – chęć stworzenia modelu idealnego ustroju państwa, wprowadzenia reform społecznych, wychowania świadomego obywatela, wykształcenia społeczeństwa, przekonanie o dobroczynnym wpływie racjonalnej nauki i cywilizacji, pochwała tolerancji:
 - Kartezjusz – racjonalizm, odwołanie do rozumu, *cogito ergo sum* – myślę, więc jestem
 - John Locke – empiryzm, sensualizm, człowiek w chwili narodzin to tabula rasa, czyli czysta karta, świat poznajemy przez zmysły i doświadczenia
 - Monteskiusz – w sprawiedliwym państwie władza ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza są rozdzielone
 - Jean-Jacques Rousseau – nie rozum, a serce; nie cywilizacja, lecz natura
 - Kant – imperatyw kategoryczny; *sapere aude*, czyli miej odwagę być mądrym
 - Wolter – deizm – Bóg jako zegarmistrz, tolerancja, odwaga w formułowaniu i wygłaszaniu sądów

Najważniejsi przedstawiciele literatury powszechnej

- Jean-Jacques Rousseau, *Nowa Heloiza*
- Wolter, *Kandyd*

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- Ignacy Krasicki:
 - bajki: *Ptaszki w klatce*, *Jagnię i wilcy*, *Dewotka*
 - satyry: *Do króla*, *Świat zepsuty*, *Żona modna*, *Pijaństwo*
 - hymn: *Hymn do miłości ojczyzny*
 - poemat heroikomiczny: *Monachomachia*
- Stanisław Trembecki, *Do moich współziomków*
- Franciszek Dionizy Kniaźnin, *Praktyka*, *Kochanie*
- Jędrzej Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*
- Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła*
- Stanisław Staszic, *Przestrogi dla Polski*
- Franciszek Karpiński, *Laura i Filon*, *Do Justyny*, *Tęskność na wiosnę*, *Pieśń o narodzeniu pańskim* (Bóg się rodzi), *Pieśń poranna*, *Pieśń wieczorna*

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Franciszek Karpiński

Pieśń pasterska do Zosi

W Zosi wszystkie me żądze,
Zosia – moje pieniądze;
Kiedy przy mnie przebywa,
Na niczym mi nie zbywa.

Jeślibym ją utracił,
To bym zdrowiem zapłacił;
Tylko gdy ją całuję,
Wtenczas życia moc czuję.

Na zielonej leszczynie
Ptaszek śpiewa ptaszynie,
I chwali ją, i prosi,
A ja śpiewam mej Zosi.

Franciszek Karpiński, *Pieśń pasterska do Zosi* [w:] tegoż, *Antologia*, Warszawa 2011.

Tekst 2.

Witold Pruszkowski

Sielanka

Muzeum Narodowe w Krakowie, 1880.

Czy obraz Witolda Pruszkowskiego może stanowić ilustrację do sielanki Franciszka Karpińskiego? Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do obu dzieł.

.....

.....

.....

.....

.....

Krok 1: Przypomnij sobie cechy sielanki jako gatunku literackiego. Zwróć uwagę przede wszystkim na to, kto był bohaterem tego typu utworów oraz jaka była ich tematyka.

Krok 2: Zwróć uwagę, w jaki sposób podmiot liryczny opowiada o swojej ukochanej oraz jakie towarzyszą temu gesty.

Krok 3: Porównaj obraz natury w sielance Karpińskiego i na obrazie. Poszukaj elementów wspólnych.

Odpowiedź: Tak, obraz Pruszkowskiego może stanowić ilustrację do sielanki Karpińskiego. W utworze osobą mówiącą jest pasterz, który mówi o swoim uczuciu do Zosi. W wierszu został przedstawiony wyidealizowany obraz wsi (zielona łąszczyzna, śpiew ptaków). Podobną scenę ukazał Pruszkowski na obrazie – przedstawił pasterza i pasterkę. Scena sugeruje uczucia między nimi. Krajobraz jest sielankowy.

2 pkt – przedstawienie stanowiska wraz z poprawnym uzasadnieniem odwołującym się do tekstu i obrazu

1 pkt – przedstawienie stanowiska wraz z poprawnym uzasadnieniem odwołującym się do tekstu lub obrazu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Dominujące gatunki literackie

- klasycyzm – gatunki wywodzące się z antyku: satyra, bajka, oda, epos, komedia oraz parodia eposu heroicznego; poemat heroikomiczny
- rokoko – małe formy wierszowe: epigramat, erotyk, poezja sztambuchowa, anakreontyk
- sentymentalizm – sielanka, elegia, pieśń oraz romans sentymentalny, powieść w listach i powieść grozy

Cechy i funkcje literatury

- współistnienie trzech nurtów artystycznych: klasycyzm, sentymentalizm i rokoko
- klasycyzm:
 - nazwa od łacińskiego przymiotnika *classicus*, określającego coś doskonałego, wzorowego, pierwszorzędnego
 - efekt zainteresowania antykiem; w utworach literackich są widoczne nawiązania do grecko-rzymskich wzorów i starożytnych ideałów
 - nacisk na funkcje dydaktyczno-moralizatorskie
 - literatura miała inspirować do postępu, służyć przekształcaniu świata i oświecaniu ludzkich umysłów
 - dzieła literackie wyróżniają się harmonią, umiarem, kultem rozumu, przejrzystością myśli, uzyskanymi dzięki prostocie stylu i jasności języka
- sentymentalizm:
 - zainteresowanie średniowieczem oraz folklorem i mitologią ludów Północy
 - analiza ludzkiego wnętrza, skupienie się na człowieku, jego ulotnych uczuciach, a przede wszystkim miłości
 - typowe motywy literackie związane z archetypem Arkadii – idealnej krainy, pełnej ładu, harmonii i radości, zamieszkałej przez szczęśliwych ludzi żyjących w zgodzie z naturą
 - typowa sceneria – przyroda, często dzika, nieucywilizowana przez człowieka (źródło prostoty i autentyzmu), ruiny dawnych budowli, liczne świątynie dumania (pobudzały do marzeń)
- rokoko:
 - kultura dworska
 - tematy – flirt, miłość i namiętność
 - zwrot w stronę bardziej intymnego i swobodnego stylu życia, sfera przeżyć osobistych i kameralnych, którym towarzyszyła zmysłowość i wdzięk

Charakterystyczne cechy języka i stylu

- klasycyzm:
 - język jasny a jednocześnie wytworny, w utworach powinna panować harmonia
 - wzorem polszczyzna arystokracji i elity intelektualnej, tzw. mowa salonów – nieco sztuczna, z elementami obcymi, przede wszystkim francuskimi
 - język literacki różnił się zdecydowanie od języka mówionego, „mowy pospolitej”
 - wykorzystywanie wyrazów abstrakcyjnych, metafor personifikujących, peryfraz
- sentymentalizm:
 - wykorzystanie języka mówionego
 - wzorowanie się na poezji ludowej
- rokoko:
 - utwory miały dostarczać przede wszystkim rozrywki, cieszyć wytwornością i lekkością formy, dowcipem
 - rezygnacja z dydaktyzmu

Zadania – zestaw I

Zadanie 87. 0-2 pkt

Zapoznaj się z utworem Ignacego Krasickiego *Hymn do miłości ojczyzny*.

Ignacy Krasicki

Hymn do miłości ojczyzny

Święta miłości kochanej ojczyzny,
Czują cię tylko umysły pocziwe!
Dla ciebie zjadłe smakują trucizny,
Dla ciebie więzy, pęta niezelżywe.
Kształcisz kalectwo przez chwalebne blizny,
Gnieździsz w umyśle rozkoszy prawdziwe,
Byle cię można wspomóc, byle wspierać,
Nie żał żyć w nędzy, nie żał i umierać.

Ustal, czym dla podmiotu lirycznego utworu jest miłość do ojczyzny. Jakie postawy ją wyrażają? Przedstaw i wyjaśnij dwie wynikające z treści utworu.

Pytania pomocnicze:

- Kim są ludzie o „umysłach pocziwych”?
- Czy dla patrioty uwięzienie z powodu miłości do ojczyzny jest hańbą?
- Czym są blizny i kalectwo będące skutkiem walk w imię dobra ojczyzny?
- Co odczuwa patriota?
- Do czego jest zdolny? Co jest gotów uczynić?

Zadanie 88. 0-1 pkt

Zapoznaj się z bajką Ignacego Krasickiego *Szczur i kot*.

Ignacy Krasicki

Żona modna

«Mnie to kadzą» — rzekł hardzie do swego rodzeństwa
Siedząc szczur na ołtarzu podczas nabożeństwa.
Wtem, gdy się dymem kadzidl zbytecznych zakrztusił —
Wpadł kot z boku na niego, porwał i udusił.

Uzasadnij, że bajka *Szczur i kot* pełni funkcję dydaktyczną. W uzasadnieniu odwołaj się do utworu i przedstawionych cech postaci.

Pytania pomocnicze:

- Jakie postawy krytycznie przedstawia poeta?
- Kto jest pyszałkiem, a kto kieruje się podstępem?
- Jakie konsekwencje poniósł szczur?
- Co było ich przyczyną?
- W jakim celu autor napisał swoją bajkę?

Zadanie 89. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Franciszek Karpiński

*Laura i Filon***Laura**

Już miesiąc¹ zeszedł, psy się uśpiły,
I coś tam klaszcze za borem.
Pewnie mnie czeka mój Filon miły
Pod umówionym jaworem. [...]

Wezmę z koszykiem maliny moje
I tę pleciankę różową;
Maliny będziem jedli oboje,
Wieniec mu włożę na głowę. [...]

Oto już jawor... Nie masz milego!
Widzę, że jestem zdradzona!
On z przywiązania żartuje mego;
Kocham zmiennika² Filona. [...]

Filon

O, popędliwa!... O, ja niebaczny!...
Lauro!... poczekaj... dwa słowa!...
Może występki mój nie tak znaczny,
Może zbyt kara surowa. [...]

Teraz mi Laura za wszystko stanie,
Wszystkim pasterkom przodkuje³;
I do gniewu ją wzrusza kochanie,
I dla miłości daruje. [...]

Franciszek Karpiński, *Laura i Filon* [w:] tegoż, *Antologia*, Warszawa 2011.

Tekst 2.

François Boucher

Sielanka

Staatliche Kunsthalle Karlsruhe, Niemcy, 1760 r.

¹ miesiąc - księżyc.

² zmiennika - człowieka zmiennego, niestalego.

³ przodkuje - przoduje.

Czy oba dzieła łączy sielankowy charakter? Zajmij stanowisko i uzasadnij je, odwołując się do obu tekstów.

Pytania pomocnicze:

- Jaką są cechy charakterystyczne sielanki?
- Jaki jest charakter utworów sielankowych? Jaki nastrój w nich dominuje?
- Jaką relację łączą bohaterów utworu Karpińskiego?
- Jaką cechy sielanki odnajdujesz w wierszu Karpińskiego?
- Kto został przedstawiony na obrazie?
- Jaką uczucia łączą bohaterów obrazu?
- Jaką rekwizyty zostały namalowane na obrazie? Jaką funkcję pełnią?
- Czy scena przedstawiona na obrazie ma cechy wspólne z wierszem Karpińskiego? Jaką?
- Czy oba utwory mają sielankowy charakter?
- Jaką argumenty potwierdzają twoje stanowisko?

Zadanie 90. 0-1 pkt

Przeczytaj poniższy utwór.

Ignacy Krasicki

Baran dany na ofiarę

Widząc, że wieńce kładą, że mu rogi złocą,
Pysznił się tłusty baran, sam nie wiedział o co.
Aż gdy postrzegł oprawcę, a ten powróż bierze,
Aby go poniewolnie⁴ ciągnął⁵ ku ofierze.
Poznał swój błąd; rad nierad wypełnił los srogi.
Nie pomogły mu wieńce i złoczone rogi.

Ignacy Krasicki, *Baran dany na ofiarę* [w:] tegoż, *Antologia*, Warszawa 2011.

Wyjaśnij alegoryczny sens bajki Ignacego Krasickiego.

Pytania pomocnicze:

- Czym jest alegoria? Jaką są jej główne cechy?
- Alegorią jakiej cechy jest baran w literaturze i w sztukach plastycznych?
- Jaką sytuacja została ukazana w bajce?
- Jaką cechy barana spowodowały wypełnienie „srogiemu losu”?
- Jaki jest alegoryczny sens bajki?

⁴ *poniewolnie* – wbrew woli, pod przymusem.

⁵ *Aby go [...] ciągnął* (daw.) – aby go ciągnąć.

Zadania – zestaw II

Zadanie 91. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem satyry Ignacego Krasickiego *Do króla*.

Ignacy Krasicki

Do króla

Satyra prawdę mówi, względów się wyrzeka.
Wielbi urząd, cześć króla, lecz sędzi człowieka.
Gdy więc ganię zdrożności i zdania mniej baczne,
Pozwolisz, mości królu, że od ciebie zacznę.
Jesteś królem, a czemu nie królewskim synem?
[...]
Źle to więc, żeś jest Polak; źle, żeś nie przychodzień;
To gorsza (luboć, prawda, poprawiasz się co dzień) –
Przecież muszę wymówić, wybaczyć, że nie pieszczę –
Powieć więc bez ogródki: oto młodyś jeszcze.
Pięknież to, gdy na tronie sędziwość się mieści;
Tyś nań wstąpił mający lat tylko trzydzieści,
Bez siwizny, bez zmarszczków: zakał to nie lada.
Wszak siwizna zwyczajnie talenta posiada,
Wszak w zmarszczkach rozum mieszka, a gdzie broda siwa,
Tam wszelka doskonałość zwyczajnie przebywa.

Ignacy Krasicki. *Do króla*, Wolne Lektury, <https://link.operon.pl/oE> (dostęp: 27.06.2025).

Określ prawdziwość poniższych zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

1.	Podmiot mówiący zarzuca królowi, że jest cudzoziemcem z królewskiego rodu.	P	F
2.	Twierdzenie, że starość to najlepszy wiek do rządzenia krajem, ujawnia ograniczoną wiedzę wypowiadającego.	P	F
3.	W wypowiedzi została użyta apostrofa.	P	F

Zadanie 92. 0-3 pkt

Przeczytaj poniższy fragment tekstu.

Ignacy Krasicki

Świat zepsuty

[...] Godzi się kraść ojczyznę łatwą i powolną.
A mnie sarkać na takie bezprawia nie wolno?
Niech się miota złość na cię i chytrność bezczelna –
Ty mów prawdę, mów śmiało, satyro rzetelna.
Gdzieżeś cnoto? gdzieś prawdo? gdzieście się podziały? [...]
Jad się szerzy, a źródło biorąc od stolicy
Grozi dalszą zarazą. Pełno ksiąg bezbożnych,
Pełno mistrzów zuchwałych, pełno uczniów zdrożnych;
A jeśli gdzie się cnota i pobożność mieści,
Wyśmiewa ją zuchwałość nawet w płci niewieściej,
Wszędzie nierząd, rozpusta, występki szkaradne.
Gdzieżeście, o matrony święte i przykładne?
Gdzieżeście, ludzie prawi, przystojna młodzieży? [...]

Ignacy Krasicki. *Świat zepsuty* [w:] tegoż. *Antologia*, Warszawa 2011.

Zadanie 92.1. 0-1 pkt

Udowodnij, że *Świat zepsuty* Krasickiego jest satyrą. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do przytoczonych fragmentów tekstu i własnej wiedzy.

Zadanie 92.2. 0-2 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj dwie cechy lub postawy krytykowane we fragmencie satyry *Świat zepsuty* i każdą z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Krytykowana cecha/postawa	Przykład z tekstu

Zadanie 93. 0-2 pkt

Przeczytaj poniższy tekst.

Ignacy Krasicki

Ptaszki w klatce

„Czegoż płaczesz? – staremu mówił czyżyk młody –
Masz teraz lepsze w klatce niż w polu wygody”.
„Tyś w niej zrodzon – rzekł stary – przeto ci wybaczę;
Jam był wolny, dziś w klatce – i dlatego płaczę”.

Ignacy Krasicki. *Ptaszki w klatce* [w:] tegoż, *Wiersze wybrane*. Warszawa 1964.

Wyjaśnij alegoryczny sens bajki Ignacego Krasickiego. Rozstrzygnij, czy sytuacja, w jakiej znalazła się Polska w czasach, w których tworzył poeta, wpłynęła na wymowę utworu. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do tekstu i własnej wiedzy.

Zadanie 94. 0-2 pkt

Przeczytaj fragment satyry Ignacego Krasickiego *Pijaństwo* oraz wyjaśnienie zjawiska sarmatyzmu.

Tekst 1.

Ignacy Krasicki

Pijaństwo

[...]
Upiłem się onegdaj dla imienin żony;
Nie żał mi tego było. Dzień ten obchodzony
Musiał być uroczyście. Dobrego sąsiada
Nieźle czasem podpoić; jejmość była rada,
Wina mieliśmy dosyć, a że dobre było,
Cieszyliśmy się pięknie i nieźle się piło.
Trwała uczta do świtu. W południe się budzę,
Cięży głowa jak olów, krztuszę się i nudzę;
Jejmość radzi herbatę, lecz to trunek mdlący.
Jakoś koło apteczki przeszedłem niechcący,
Hanyżek mnie zalecał, trochę nie zawadzi.
Napilem się więc trochę, aczej to poradzi:
Nudno przecie. Ja znowu, już mi raźniej było,
Wtem dwóch z uczty wczorajszej kompanów przybyło.
Jakże nie poczęstować, gdy kto w dom przychodzi?
[...]

Tekst 2.

Sarmatyzm – obyczajowość i ideologia polskiej szlachty początkowo charakteryzująca się pozytywnymi postawami (patriotyzm, umiłowanie wolności i demokracji, poszanowanie rodzimej tradycji, gościnność, waleczność), z czasem uległa zwyrodnieniu i deformacji, przekształcając się w awanturnictwo, warcholstwo, pijaństwo, życie ponad stan.

Jakie sarmackie wady piętnuje w utworze Krasicki? W odpowiedzi odwołaj się do fragmentu utworu oraz do wyjaśnienia pojęcia „sarmatyzm”.

Zadanie 95. 0-1 pkt

Przeczytaj poniższy tekst.

Ignacy Krasicki

Lis i wilk

Wpadł lis w jamę, wilk nadszedł, a widząc w złym stanie,
Oświadczył mu żal szczery i politowanie.
„Nie żałuj – lis zawołał – chciej lepiej ratować”.
„Zgrzeszyłeś, bracie lisie, trzeba pokutować”.
I nagroda, i kara zarówno się mierzy:
Kto nikomu nie wierzył, nikt temu nie wierzy.

Ignacy Krasicki. *Lis i wilk* [w]: tegoż, *Bajki*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1975.

Wskaż morał bajki Ignacego Krasickiego *Lis i wilk* i zinterpretuj go w kontekście całego utworu.

Morał:

Interpretacja morału:

3.7. Romantyzm (2. poł. XVIII w. – 1. poł. XIX w.)

Istotne wydarzenia historyczne i historycznoliterackie

- Wielka Rewolucja Francuska (1789–1799) o przełomowym znaczeniu dla narodzin nowej epoki
- koronacja Napoleona Bonaparte na cesarza Francuzów (1804 r.)
- kongres wiedeński (1814–1815), w wyniku którego przyjęto nowe granice państw europejskich, m.in. powstało Królestwo Polskie, w którym władzę sprawował car Rosji, co w rzeczywistości było formalnym usankcjonowaniem rozbiórów Polski
- opublikowanie przez Kazimierza Brodzińskiego rozprawy *O klasycyzmie i romantyzmie* (1818 r.), która stała się początkiem sporu klasyków z romantykami
- opublikowanie przez Adama Mickiewicza pierwszego tomu *Poezji* (1822 r.), uznane za początek polskiego romantyzmu
- wyrok w procesie Filomatów (1824 r.)
- wybuch powstania listopadowego (1830 r.) i jego upadek (1831 r.), skutki:
 - utrata nadziei na niepodległość
 - dramat pokolenia skazanego na śmierć, niewolę, zesłanie na Syberię
 - emigracja popowstaniowa
 - zaostrzenie carskich represji wobec Polaków
- Wiosna Ludów (1848 r.) – wybuch w różnych państwach europejskiej rewolucji, której cele były zróżnicowane (wyzwolenie narodu, zjednoczenie kraju, wprowadzenie ustroju republikańskiego, uchwalenie konstytucji)
- wybuch powstania styczniowego (1863 r.) – zamknięcie epoki romantyzmu w Polsce

Cechy epoki

- preromantyzm, okres *burzy i naporu* – odrzucenie oświeceniowego racjonalizmu w imię dowartościowania emocji
- bunt młodego pokolenia wobec skostniałej struktury społecznej, schematycznej obyczajowości, ograniczeń rozwoju duchowego i intelektualnego
- przeżywanie przez pokolenie młodych romantyków „choroby wieku” – poczucia bezsensu życia, bólu istnienia, stanów depresyjnych prowadzących do samobójstwa
- „efekt Wertera” – fala samobójstw będących reakcją na postawę bohatera powieści epistolarnej Goethego *Cierpienia młodego Wertera*
- odrzucenie klasycznych reguł twórczości
- nowa koncepcja artysty – wyobcowanego ze społeczeństwa indywidualisty potwierdzającego swoim życiem idee zawarte w utworach
- poszukiwanie inspiracji w folklorze, oryginalnej twórczości ludu
- nowe pojmowanie natury jako niezależnego tworu obdarzonego duchowością
- mistycyzm
- odnajdywanie inspiracji i natchnienia w przeszłości (historyzm); rozwój filozofii dziejów – historiozofii
- fascynacja Wschodem i kulturą orientalną (egzotyzm, orientalizm)
- Północ Europy źródłem inspiracji twórczych; fascynacja mitologią Północy
- kreacja nowego typu bohatera literackiego (bohatera romantycznego) – buntownika, indywidualisty przeżywającego gwałtowne, często sprzeczne emocje, egotysty skłóconego ze światem, ulegającego wielkim namiętnościom, często szaleńca
- fascynacja tajemniczością i grozą
- nowy model patriotyzmu wyrastający z odmiennej niż wcześniej koncepcji narodu; nobilitacja walki o wolność i niepodległość
- popularne motywy: nieszczęśliwa miłość, patriotyzm, ojczyzna, kobieta, natura, dwór szlachecki, wędrówka (podróż, pielgrzymka), żywioły, walka narodowowyzwoleńcza, artysta, poeta wieszcz, Bóg, anioły, duchy, gotyckie zamki

Najważniejsi przedstawiciele literatury powszechnej

- Johann Wolfgang Goethe, *Cierpienia młodego Wertera*, *Faust*
- George Byron, *Giaur*
- angielscy poeci jezior: William Wordsworth, Samuel Coleridge
- Edgar Allan Poe, *Opowieści niesamowite*

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- Adam Mickiewicz, Oda do młodości, Ballady i romanse (Romantyczność, Świtez, Świtezianka, Lilije), Sonety krymskie, Konrad Wallenrod, Dziady, Pan Tadeusz, Liryki lozańskie
- Juliusz Słowacki, liryki (Hymn, Testament mój), Kordian, Balladyna, Lilla Weneda, Grób Agamemnona, Beniowski
- Zygmunt Krasiński, Nie-Boska komedia
- Cyprian Kamil Norwid, Moja piosnka, Bema pamięci żałobny rapsod, Coś ty Atenom zrobił, Sokratesie...
- Aleksander Fredro, Zemsta, Śluby panieńskie
- Henryk Rzewuski, Pamiętki Soplicy

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH**Przykład 1.****0–2 pkt**

Zapoznaj się z podanym fragmentem *Ody do młodości* Adama Mickiewicza.

Adam Mickiewicz

Oda do młodości

Bez serc, bez ducha, to szkieletów ludy;
 Młodości! dodaj mi skrzydła!
 Niech nad martwym wleczę światem
 W rajską dziedzinę uludy:
 Kędy zapal tworzy cud,
 Nowości potrzęsa kwiatem,
 I obleka w nadziei złote malowidła.
 [...]

 Młodości! ty nad poziomy
 Wylatuj, a okiem słońca,
 Ludzkości całe ogromy
 Przeniknij z końca do końca.
 [...]

 Tam sięgaj, gdzie wzrok nie sięga;
 Łam, czego rozum nie złamie:
 Młodości! orla twych lotów potęga,
 Jako piorun twoje ramie! [...]

Adam Mickiewicz, *Oda do młodości* [w:] tegoż, *Dzieła wszystkie*, t. 1, Wrocław – Warszawa – Kraków 1971.

Przykład 1.1.**0–1 pkt**

Wyjaśnij, jaką funkcję pełnią w tekście motywy skrzydeł i lotu.

Krok 1: Przeczytaj uważnie utwór Adama Mickiewicza.

Krok 2: Zwróć uwagę na to, kiedy i w jaki sposób pojawiają się motywy skrzydeł i lotu.

Krok 3: Przypomnij sobie mīt, w którym pojawia się taki sam motyw. Odnieś go do tekstu Adama Mickiewicza.

Odpowiedź: Motyw skrzydeł i lotu w *Odzie do młodości* Mickiewicza symbolizuje uwolnienie wyobraźni (*rajska dziedzin uludy*), nieograniczoną istniejącymi zasadami twórczość oraz zdolność do indywidualnego przeżywania świata. Przedstawia młodość jako czas nieograniczonych możliwości (*orla twych lotów potęga*), zdolności do przemiany świata i ożywienia jego martwoty. Jest ponadto wyrazem młodzieńczej energii i bezkompromisowości do wyzwalania nowych ideałów.

1 pkt – odpowiedź poprawna uwzględniająca wyjaśnienie motywu skrzydeł i lotu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Przykład 1.2.**0–1 pkt**

Określ dwie dowolne cechy postawy romantycznej obecne w utworze.

Krok 1: Przypomnij sobie dowolnego bohatera romantycznego.

Krok 2: Wskaż dwie cechy konstytuujące tę postać. Weź pod uwagę podejście do miłości, świata, innych ludzi.

Odpowiedź:

- indywidualizm
- bunt wobec zastanego świata
- wiara w moc wyobraźni
- emocjonalność

1 pkt – odpowiedź poprawna uwzględniająca dwie cechy postawy romantycznej

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Dominujące gatunki literackie

- ballada
- powieść poetycka
- powieść epistolarna
- dramat romantyczny
- poemat dygresyjny
- epopeja
- gawęda szlachecka

Cechy i funkcje literatury

- literatura jako odzwierciedlenie stanu duszy
- nowy typ bohatera literackiego: buntownika, egotysty, indywidualisty przeżywającego wielkie namiętności, samotnika
- kult wolności i indywidualizmu
- synkretyzm rodzajów i gatunków literackich (przemieszanie cech gatunkowych i rodzajowych w obrębie jednego utworu)
- nowa koncepcja poety – natchnionego wieszczą
- nadanie znaczenia nieskrępowanej niczym wyobraźni jako podstawie twórczości
- poszukiwanie inspiracji w folklorze (baśniach, ludowych balladach i legendach)
- sprzeciw wobec oświeceniowego racjonalizmu i empiryzmu
- dowartościowanie zjawisk irracjonalnych (zjawy, duchy, przeżycia mistyczne)
- nadanie wyjątkowego znaczenia naturze
- tajemniczość i nastrojowość
- historyzm i gotycyzm
- fascynacja kulturą Północy
- motywy historiozoficzne
- orientalizm jako inspiracja
- romantyczna koncepcja narodu i ojczyzny
- liryka tyrtejska
- posługiwanie się nowymi gatunkami literackimi

Charakterystyczne cechy języka, stylu i kompozycji

- emocjonalność
- poetyckość
- wizyjność
- regionalizmy
- orientalizmy
- hiperbolizacja uczuć
- ironia romantyczna
- kompozycja otwarta, fragmentaryczna
- synkretyzm

Zadania – zestaw I

Zadanie 96. 0-2 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem ballady Adama Mickiewicza *Romantyczność*.

Adam Mickiewicz

Romantyczność

Słuchaj, dziewczeczko!
 – Ona nie słucha –
 To dzień biały! to miasteczko!
 Przy tobie nie ma żywego ducha.
 Co tam wokoło siebie chwytaś?
 Kogo wołasz, z kim się witasz?
 – Ona nie słucha. – [...] „Żle mnie, w złych ludzi tłumie,
 Płacę, a oni szydzą;
 Mówię, nikt nie rozumie:
 Widzę, oni nie widzą! [...] Mój Boże! kur się odzywa,
 Zorza błyska w okienku.
 Gdzie znikłeś! Ach! stój Jasieńku!
 Ja nieszczęśliwa”. [...]

Adam Mickiewicz, *Romantyczność* [w:] tegoż, *Dzieła wszystkie*, t. 1, cz. 2, Wrocław – Warszawa – Kraków 1972.

Zadanie 96.1. 0-1 pkt

Jakie elementy romantycznej postawy odnajdujesz w zachowaniu bohaterki wiersza? Wskaż dwa wybrane.

Pytania pomocnicze:

- Co przeżywa dziewczyna?
- Jak się zachowuje?
- Czy jej zachowanie jest zgodne z przyjętą normą?
- Jaka jest relacja między dziewczyną a otoczeniem?
- Co jest powodem jej zachowania?

Zadanie 96.2. 0-1 pkt

Wyjaśnij sens słów „widzę, oni nie widzą” w kontekście całego fragmentu.

Pytania pomocnicze:

- Kogo „widzi” dziewczyna?
- Kim są „oni”, którzy nie widzą?
- Z czego wynika sytuacja, że dziewczyna „widzi”, a otaczający ją ludzie „nie widzą”?
- Jaki aspekt romantycznego światopoglądu wpłynął na taki sposób pojmowania świata?

Zadanie 97. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Juliusza Słowackiego *Hymn (Smutno mi, Boże...)*.

Juliusz Słowacki

Hymn (Smutno mi, Boże...)

[...] Dzisiaj na wielkim morzu obłąkany,
Sto mil od brzegu i sto mil przed brzegiem,
Widziałem lotne w powietrzu bociany
Długim szeregiem.
Żem je znał kiedyś na polskim ugorze,
Smutno mi, Boże!
Żem często dumiał nad mogiłą ludzi,
Żem prawie nie znał rodzinnego domu,
Żem był jak pielgrzym, co się w drodze trzusi
Przy blaskach gromu,
Że nie wiem, gdzie się w mogiłę położę,
Smutno mi, Boże! [...]

Juliusz Słowacki, *Hymn* [w:] tegoż. *Wiersze*. Wrocław 2013.

Zadanie 97.1. 0-1 pkt

Napisz, co przeżywa podmiot liryczny utworu. Przedstaw trzy odczucia.

Pytania pomocnicze:

- Gdzie znajduje się bohater wiersza?
- Jakie uczucie wywołują w nim przelatujące bociany?
- Do jakich refleksji skłania go otaczający świat?
- Co myśli o swojej przyszłości?

1.
2.
3.

Zadanie 97.2. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch środków stylistycznych służących wyrażeniu emocji. Każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób kończą się strofy?
- Jak podmiot liryczny zwraca się do odbiorcy?
- Jaki wyraz rozpoczyna kilka kolejnych wersów?
- Jaką funkcję pełnią w tekście przymiotniki?

Nazwa środka stylistycznego	Przykład z tekstu

Zadanie 98. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem III części *Dziadów* Adama Mickiewicza.

Adam Mickiewicz

Dziady, cz. III

[...] Teraz duszą jam w moję ojczyznę wcielony;
Ciałem połknąłem jej duszę,
Ja i ojczyzna to jedno.
Nazywam się Milijon – bo za milijony
Kocham i cierpię katusze,
Patrzę na ojczyznę biedną,
Jak syn na ojca wplecionego w koło;
Czuję całego cierpienia narodu,
Jak matka czuje w łonie bole swego płodu. [...]

Adam Mickiewicz, *Dziady drezdeńskie* (cz. III), Wrocław 2012.

Zadanie 98.1. 0-1 pkt

Określ sytuację, w której doszło do wygłoszenia zacytowanego fragmentu monologu.

Pytania pomocnicze:

- Kim jest bohater?
- Gdzie się znajduje?
- Co spowodowało przypływ gwałtownych emocji?
- Do kogo się zwraca w swoim monologu?

Zadanie 98.2. 0-1 pkt

Przedstaw dwie dominujące w wypowiedzi emocje bohatera i wyjaśnij, co jest ich przyczyną.

Pytania pomocnicze:

- Jakie uczucia nazywa bohater?
- Do kogo się odnoszą?
- Jaką funkcję pełnią zastosowane porównania?

Zadanie 99. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem *Epilogu Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza.

Adam Mickiewicz

Pan Tadeusz

[...] Dziś dla nas, w świecie nieproszonych gości,
W całej przeszłości i w całej przyszłości
Jedna już tylko jest kraina taka,
W której jest trochę szczęścia dla Polaka,
Kraj lat dziecinnych on zawsze zostanie
Święty i czysty jak pierwsze kochanie,
Nie zaburzony błędów przypomnieniem,
Nie podkopany nadziei złudzeniem,
Ani zmieniony wypadków strumieniem.
Gdzieś rzadko płakał, a nigdy nie zgrzytał,
Te kraje rad bym myślami powitał,
Kraje dzieciństwa, gdzie człowiek po świecie
Biegł jak po łące, a znał tylko kwiecie
Miłe i piękne, jadowite rzucił,
Ku pożytecznym oka nie odwrócił.

Ten kraj szczęśliwy ubogi i ciasny,
Jak świat jest boży tak on był nasz własny,
Jakże tam wszystko do nas należało [...]

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* [w:] tegoż, *Dzieła wszystkie*, t. 4, Wrocław – Warszawa – Kraków 1969.

Zadanie 99.1. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj dwa elementy składające się na obraz kraju dzieciństwa. Każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Z jakiej perspektywy jest opisywany kraj?
- Jak czuje się autor monologu tam, gdzie się znajduje obecnie?
- Co przeżywał w swoim kraju?
- Jak się czuł?

Składniki obrazu kraju dzieciństwa	Przykład z tekstu

Zadanie 99.2. 0-1 pkt

Określ, jakie elementy w *Panu Tadeuszu* zostały wyidealizowane. Wykorzystaj spostrzeżenia wpisane do tabeli. Podaj dwa różne zjawiska, odwołując się do całego utworu.

Pytania pomocnicze:

- Czym jest idealizacja jako zabieg artystyczny?
- W jaki sposób w utworze została opisana przyroda?
- Jak bohaterowie czują się w swoim środowisku?
- Które obyczaje przyczyniają się do poczucia swojskości i przynależności?
- Jakie znaczenie ma dla nich tradycja?
- Co powoduje ich przywiązanie do miejsca?

Zadanie 100. 0-1 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Juliusza Słowackiego *Testament mój*.

Juliusz Słowacki

Testament mój

Żyłem z wami, cierpiałem i płakałem z wami;
 Nigdy mi, kto szlachetny, nie był obojętny:
 Dziś was rzucam i dalej idę w cień – z duchami,
 A jak gdyby tu szczęście było, idę smętny.
 Nie zostawiłem tutaj żadnego dziedzica
 Ani dla mojej lutni, ani dla imienia:
 Imię moje tak przeszło, jako błyskawica,
 I będzie, jak dźwięk pusty, trwać przez pokolenia.
 Lecz wy, coście mnie znali, w podaniach przekażcie,
 Żem dla ojczyzny sterał moje lata młode;
 A póki okręt walczył, siedziałem na maszcie,
 A gdy tonął, z okrętem poszedłem pod wodę... [...]

Juliusz Słowacki, *Testament mój* [w:] tegoż. *Wiersze*, Wrocław 2013.

Odwołując się do tekstu, wyjaśnij, co podmiot liryczny mówi o swoim życiu osobistym.

Pytania pomocnicze:

- Jak podmiot liryczny ocenia swoją przeszłość?
- Czy czuje się szczęśliwy?
- Czy ma nadzieję na przekazanie swojego dziedzictwa potomkom?
- Co dała mu walka o wolność ojczyzny?

Zadania – zestaw II

Zadanie 101. 0-3 pkt

Zapoznaj się z podanym tekstem.

Alina Witkowska

Mickiewicz. Słowo i czyn

Wyobrażenia Mickiewicza o niezwyklej roli ludu w układzie wartości świata wynikały nie tylko z racjonalnych przeświadczeń o walorach kultury mówionej i ciągłym obiegu tradycji wśród „prostoty”, która trwa w nieruchomej strukturze bytu. Może jeszcze bardziej istotne znaczenie miało tu romantyczne pojmowanie człowieka prostego jako człowieka naturalnego, pierwotnego, o dyspozycjach duchowych nieprzesłoniętych przez ukształcony rozum i życie cywilizowane. Lud okazywał się więc nie prymitywny, lecz autentyczny, czujący i wiedzący o sprawach i rzeczach, o których się nie śniło filozofom. Bo wyłącznie lud przechowywał jeszcze zdolność pojmowania innej rzeczywistości niż rzeczywistość realna i pokorę wobec zjawisk, których sensu w pełni nie ogarnia. Utrwalona w legendach pamięć rodzaju, uczucie i instynkt, którymi lud odgaduje ukryte tajemnice świata spowodowały, że dla Mickiewicza ten niepiśmienny lud okazywał się jedynym czytelnikiem zdolnym odcyfrować niepojęty dla innych alfabet natury. [...]

Alina Witkowska, *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1975.

Zadanie 101.1. 0-2 pkt

Na czym polega niezwykłość roli ludu w romantycznej kulturze? W odpowiedzi odwołaj się do artykułu oraz do wybranego utworu romantycznego, w którym występuje ludowość.

Zadanie 101.2. 0-1 pkt

Określ, jak przejawia się ludowość w wybranym przez ciebie utworze. Wskaż dwa elementy wybranego przez ciebie utworu dowodzące, że autor czerpie z folkloru.

Zadanie 102. 0-2 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem utworu Cypriana Kamila Norwida.

Cyprian Kamil Norwid

Moja piosnka (II)

Do kraju tego, gdzie kruszynę chleba
Podnoszą z ziemi przez uszanowanie
Dla darów Nieba...
Tęskno mi, Panie...
Do kraju tego, gdzie winą jest duża
Popsować gniazdo na gruszy bocianie,
Bo wszystkim służą...
Tęskno mi, Panie...
Do kraju tego, gdzie pierwsze ukłony
Są – jak odwieczne Chrystusa wyznanie:
„Bądź pochwalony!” [...]

Cyprian Kamil Norwid, *Moja piosnka (II)* [w:] tegoż, *Pisma wierszem i prozą*, Warszawa 1973.

Zadanie 102.1. 0-1 pkt

Jaki wpływ na wymowę utworu ma sytuacja podmiotu lirycznego (tułaczka, emigracja)? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 102.2. 0-1 pkt

Przywołaj utwór romantyczny, który zawiera podobny motyw do zawartego w wierszu Norwida. Określ, na czym polega podobieństwo.

Zadanie 103. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza.

Adam Mickiewicz

Pan Tadeusz

[...] Ja ileż wam winienem o domowe drzewa!
 Błahy strzelec uchodząc szyderstw towarzyszy,
 Za chybną żwierzynę, ileż w waszej ciszy
 Upolowałem dumań, gdy w dzikim ostępie,
 Zapomniawszy o łowach usiadłem na kępie,
 A koło mnie srebrzył się, tu mech siwobrody,
 Złany granatem czarnej, zgniecionej jagody,
 A tam się czerwieniły wrzosiste pagórki,
 Strojne w brusznice, jakby w koralów paciórki –
 Wokoło była ciemność; gałęzie u góry
 Wisiały jak zielone, gęste, niskie chmury,
 Wichur kędyś nad sklepem szalał nieruchomym,
 Jękiem, szumami, wyciem, łoskotami, gromem;
 Dziwny, odurzający hałas! mnie się zdało
 Że tam nad głową morze wiszące szalało. [...]

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* [w:] tegoż, *Dzieła wszystkie*, t. 4, Wrocław – Warszawa – Kraków 1969.

Zadanie 103.1. 0-1 pkt

Scharakteryzuj postawę podmiotu mówiącego wobec natury.

Zadanie 103.2. 0-1 pkt

Nazwij środek stylistyczny zastosowany w pierwszym zdaniu tekstu. Określ jego funkcję.

Zadanie 104. 0-2 pkt

Zapoznaj się z podanym tekstem.

Adam Mickiewicz

Dziady cz. III

Scena V *Widzenie* (fragment)

Któż ten mąż? – To namiestnik na ziemskim padole.
Znałem go, – był dzieckiem – znałem,
jak urósł duszą i ciałem!
On ślepy, lecz go wiedzie anioł pacholę. [...]
Nad ludy i nad króle podniesiony;
Na trzech stoi koronach, a sam bez korony;
A życie jego – trud trudów,
A tytuł jego – lud ludów;
Z matki obcej, krew jego dawne bohaterzy,
A imię jego czterdzieści i cztery.
Sława! sława! sława!

(zasypia)

Adam Mickiewicz. *Dziady* cz. III. Wolne Lektury. <https://link.operon.pl/jb> (dostęp: 27.06.2025).

Zadanie 104.1. 0-1 pkt

Określ, jakie środki tworzą emocjonalny charakter wypowiedzi. Nazwij dwa i podaj przykłady. Wybierz spośród podanych: wykrzyknienie, anafora, powtórzenie, symbol, hiperbola.

Nazwa środka	Przykład z tekstu

Zadanie 104.2. 0-1 pkt

Wyjaśnij, który z bohaterów doznaje wizji. Określ, w jakiej sytuacji to następuje.

Zadanie 105. 0-1 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Juliusza Słowackiego *Testament mój*.

Juliusz Słowacki

Testament mój

[...] Lecz zaklinam – niech żywi nie tracą nadziei
I przed narodem niosą oświaty kaganiec,
A kiedy trzeba – na śmierć idą po kolei,
Jak kamienie przez Boga rzucone na szaniec...
[...]
Jednak zostanie po mnie ta siła fatalna,
Co mi żywemu na nic... tylko czoło zdoła –
Lecz po śmierci was będzie gniotła niewidzialna,
Aż was, zjadacze chleba – w aniołów przerobi.

Juliusz Słowacki. *Testament mój* [w:] tegoż. *Wiersze*, Wrocław 2013.

Wyjaśnij, jaką rolę przypisał Słowacki w swoim utworze poezji i poecie. Uzasadnij swoją odpowiedź.

3.8. Pozytywizm (1864 r. – schyłek XIX w.)

Istotne wydarzenia historyczne

- 1864 r. – klęska powstania styczniowego, carski dekret o uwłaszczeniu chłopów
- 1867 r. – zniesienie autonomii polityczno-administracyjnej Królestwa Polskiego, wprowadzenie autonomii w Galicji
- 1869 r. – zlikwidowanie Szkoły Głównej w Warszawie, utworzenie rosyjskiego uniwersytetu w Warszawie

Cechy epoki

- filozofia
 - podstawa światopoglądu epoki – filozofia pozytywna Auguste’a Comte’a; zadaniem filozofii ma być zajmowanie się tylko przedmiotami rzeczywistymi (realnie istniejącymi), o których można uzyskać wiedzę pewną i ścisłą
 - ewolucjonizm – wszystkie formy bytu (też społeczeństwo) podlegają prawu ewolucji, tzn. nieustannie zmieniają się i rozwijają – przechodzą od form prostych do struktur bardziej skomplikowanych
 - scjentyzm – świat można poznać dzięki nauce, co pozwoli na zlikwidowanie podziałów społecznych i nędzy
 - utylitaryzm – wszelkie ludzkie działania powinny być użyteczne dla społeczeństwa
 - determinizm – człowiek jest zdeterminowany przez trzy czynniki: rasę, środowisko i moment dziejowy (historię)
 - organicyzm – społeczeństwo jest jak organizm żywy, właściwie funkcjonuje, jeśli wszystkie jego części są zdrowe; w dobrze działającym organizmie współpracują ze sobą wszystkie organy (grupy społeczne)
- program młodego pokolenia polskiego społeczeństwa:
 - odrzucenie idei walki narodowowyzwoleńczej, hasel romantycznych
 - nowy program zachowania tożsamości narodowej:
 - praca u podstaw – elementarne działania obejmujące najliczniejszą i jednocześnie najbardziej potrzebującą część społeczeństwa, tzn. mieszkańców wsi, którym było potrzebne wsparcie ludzi światłych i uczciwych
 - praca organiczna – legalna (tzn. odbywająca się w ramach dozwolonych przez prawa zaborców) działalność gospodarcza, oświatowa, naukowa, kulturalna i samorządowa; współdziałanie różnych klas społecznych
 - emancypacja kobiet – dążenie do zwiększenia udziału kobiet w życiu publicznym, umożliwienie im zdobywania wiedzy i realizowania się w życiu zawodowym
 - asymilacja Żydów – działania zmierzające do zintegrowania Żydów ze społeczeństwem polskim, z zachowaniem odrębności religijnej

Najważniejsi przedstawiciele literatury powszechnej

- Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0–1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem tekstu.

To nie przypadek, że zbrodni swej [...] dokonał w Petersburgu. [...]

Kompozycja powieści pozwala również zrozumieć, że zbrodnię swą traktował [...] przede wszystkim jako bunt przeciw bezmiarowi cierpienia, w jakim zostali pogrążeni mieszkańcy nędzarskiego Petersburga. Zanim czytelnik pozna teorię zbrodni, zetknąć się musi już w pierwszej części powieści z „tragedią niewinnych”, skazanych na nędzę i poniżenie. [...]

Powieść zaczyna się w momencie, kiedy [...] udaje się na miejsce przyszłej „akcji”, do mieszkania starej lichwiarki, aby dokonać swego rodzaju zwiadu i dokładnie przygotować plan działania. [...]

Ryszard Przybylski. [...], Warszawa 2010.

O jakim utworze literackim mowa w tekście Ryszarda Przybylskiego? Podaj tytuł i autora oraz uzasadnij swoją odpowiedź.

Krok 1: Weź pod uwagę to, o czym wspomina Ryszard Przybylski w swoim artykule: miejsce akcji utworu oraz główny, pojawiający się w nim motyw.

Odpowiedź: W tekście Przybylskiego mowa jest o powieści Fiodora Dostojewskiego *Zbrodnia i kara*. Akcja rozgrywa się w Petersburgu. Pisarz ukazuje wielu mieszkańców Petersburga, którzy cierpią nędzę (np. Sonia i jej rodzina). Lichwiarka, Alona Iwanowna, została zabita przez głównego bohatera, Rodiona Raskolnikowa, który uważał, że to morderstwo pomoże osobom biednym. Raskolnikow przedstawił również inne argumenty uzasadniające możliwość popełnienia zbrodni („teoria zbrodni”).

1 pkt – odpowiedź poprawna z trafnym uzasadnieniem

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- Bolesław Prus, *Lalka*, *Z legend dawnego Egiptu*
- Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*
- Henryk Sienkiewicz, *Potop*
- Adam Asnyk, *Do młodych*, *Daremne żale*

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 2.

0–1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Adam Asnyk

Do młodych

Szukajcie prawdy jasnego płomienia!
Szukajcie nowych, nie odkrytych dróg...
Za każdym krokiem w tajniki stworzenia
Coraz się dusza ludzka rozprzestrzenia
I większym staje się Bóg!

Choć otrząśnięcie kwiaty barwnych mitów,
Choć rozproszycie legendowy mrok,
Choć mgłę urojeń zedrzenie z błękitów,
Ludziom niebiańskich nie zbraknie zachwytów,
Lecz dalej sięgnie ich wzrok.

Każda epoka ma swe własne cele
I zapomina o wczorajszych snach...
Nieście więc wiedzy pochodnię na czele
I nowy udział bierzcie w wieków dzieła [...]

Adam Asnyk. *Do młodych* [w:] tegoż. *Poezje wybrane*. Warszawa 1978.

Uzupełnij tabelę. Z fragmentu wiersza *Do młodych* Adama Asnyka wypisz dwa wyrażenia, które odnoszą się do idei i wartości pozytywistycznych, oraz dwa wyrażenia, które ilustrują romantyczną przeszłość.

Romantyzm	Pozytywizm

Krok 1: Przeczytaj uważnie wiersz Adama Asnyka.

Krok 2: Przypomnij sobie światopogląd i wartości reprezentowane przez romantyków. Znajdź w wierszu fragmenty odnoszące się do nich.

Krok 3: Przypomnij sobie światopogląd i wartości reprezentowane przez pozytywistów. Znajdź w wierszu fragmenty odnoszące się do nich.

Odpowiedź:

Romantyzm	Pozytywizm
<i>kwiaty barwnych mitów</i>	<i>prawdy jasny płomień</i>
<i>legendowy mrok</i>	<i>wiedzy pochodnia</i>
<i>mgła urojeń</i>	<i>nieodkryte drogi</i>
	<i>tajniki stworzenia</i>

2 pkt – odpowiedź poprawna, zawierająca po dwa przykłady dotyczące romantyzmu i pozytywizmu

1 pkt – odpowiedź poprawna, zawierająca po jednym przykładzie dotyczącym romantyzmu i pozytywizmu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Dominujące gatunki literackie

- powieść: realistyczna, historyczna, naturalistyczna
- nowela
- opowiadanie

Cechy i funkcje literatury

- realizm – celem wierne przedstawianie rzeczywistości; ukazywanie codziennego życia człowieka w jego środowisku; cechy: stwarzanie iluzji prawdopodobieństwa, odrzucanie fantazji oraz własnych wyobrażeń i wizji, ukazywanie zależności jednostki od społecznych i historycznych okoliczności, pogłębienie analizy psychologicznej
- naturalizm – celem pisarza miało być dążenie do ukazywania biologicznego uwarunkowania ludzkiego życia oraz przedstawianie życia społecznego jako terenu nieustannej walki o byt; zachowanie maksymalnego obiektywizmu; cechy: fotograficzna dbałość o szczegóły, ukazywanie człowieka jako części świata natury, zależnej od jej praw, zainteresowanie miastem, wprowadzenie do literatury bohatera z nizin, eksponowanie brzydoty
- dominacja prozy („czasy niepoetyckie”)
- propagowanie nowego modelu patriotyzmu
- tendencyjność (podporządkowanie określonym ideom)
- charakter utylitarny – literatura winna służyć społeczeństwu, np. piętnować postawy niepożądane, głosić pozytywistyczne idee, kreować nowe wzorce osobowe (np. filantrop, społecznik, emancypantka)
- skoncentrowanie się twórców literatury polskiej na próbie stłumienia rozpacz i złagodzenia pesymizmu po klęsce powstania; chęć pokazania Polakom, jak przetrwać; propagowanie haseł pozytywistycznych

Charakterystyczne cechy języka i stylu

- wykorzystanie słownictwa zaczerpniętego z języka obiegowego schyłku XIX w., stwarzanie wrażenia autentyczności i naturalności, indywidualizacja języka postaci, wykorzystanie różnorodnych struktur składniowych, stosowanie stylizacji językowych
- wykorzystanie w prozie środków poetyckich z dzieł romantyków, np. nadmierny patos w opisach przyrody
- posługiwanie się językiem ezopowym, by ominąć cenzurę (stosowanie niedomówień, przemilczeń i przenośni czytelnym jedynie dla Polaków)

Zadania – zestaw I

Zadanie 106. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Ezopowy język – sposób formułowania wypowiedzi, przy którym treści [...] nie są wysłowione bezpośrednio, lecz występują pod osłonką alegorii, symboli lub wieloznacznych fabuł. [...]

Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Słowińska, Janusz Słowiński, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1988.

Tekst 2.

Bolesław Prus

Lalka

Radca przyjął cygaro bez szczególnych oznak wdzięczności. [...]

– Nazywam go – odparł, powoli ogryzając i zapalając cygaro – nazywam go wariatem, gdyż go znam lat... [...] Piętnaście... siedemnaście... ośmnaście... Było to w 1860... Jadaliśmy wtedy u Hopfera. [...] Otóż Wokulski był wtedy u Hopfera subiektem i miał już ze dwadzieścia parę lat. [...] Zachciało mu się być uczonym!... [...] Poszedł i [...] zdał egzamin do Szkoły Głównej¹. No, ale co pan powiesz – ciągnął radca, uderzając ajenta w kolano – że zamiast wytrwać przy nauce do końca, niespełna w rok rzucił szkołę... [...] Gotował wraz z innymi piwo, które do dziś dnia pijemy, i sam w rezultacie oparł się aż gdzieś koło Irkucka. [...]

Bolesław Prus, *Lalka*, t. 1, Wrocław – Warszawa – Kraków 1998.

Udowodnij, że radca, opowiadając o wydarzeniach z życia Wokulskiego, posługuje się językiem ezopowym. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do załączonych tekstów, treści powieści i własnej wiedzy.

Pytania pomocnicze:

- Jakich są cechy języka ezopowego?
- Dlaczego (w jakiej sytuacji) pisarze stosują język ezopowy?
- W jakim roku Wokulski „gotował piwo”? W którym roku zaczął studia (wykorzystaj informacje z przypisu), a w którym roku je przerwał?
- Jakiego ważnego wydarzenia historycznego miało miejsce w roku porzucenia przez Wokulskiego studiów?
- Co oznacza frazeologizm „nawarzyć piwa”?
- Gdzie leży Irkuck? Z jakiego powodu Polacy przebywali w okolicach Irkucka w 2. poł. XIX w.?
- Jak jest ukryte znaczenie fragmentu o gotowaniu piwa przez Wokulskiego?
- Dlaczego Wokulski znalazł się w okolicach Irkucka? Co to znaczy, że Polacy piją piwo przez niego gotowane?

Zadanie 107. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem tekstu.

Bolesław Prus

Lalka

[...] I może z galanterijnego kupca zostałby na dobre uczonym przyrodnikiem, gdyby, znalazłszy się raz w teatrze, nie zobaczył panny Izabeli. [...]

Wokulski przypatrywał się jej cały czas.

Zrobiła na nim szczególne wrażenie. [...]

Odtąd mało pamiętał o sklepie i o swoich książkach, lecz ciągle szukał okazji do widywania panny Izabeli w teatrze, na koncertach lub na odczytach. [...] Czuł tylko, że stała się ona jakimś mistycznym punktem, w którym zbiegają się wszystkie jego wspomnienia, pragnienia i nadzieje, ogniskiem, bez którego życie nie miałoby stylu, a nawet sensu. Służba w sklepie kolonialnym, uniwersytet, Syberia, ożenienie się z wdową po Minclu, a w końcu mimowolne pójście do teatru, gdy wcale nie miał chęci – wszystko to były ścieżki i etapy, którymi los prowadził go do zobaczenia panny Izabeli. [...]

Bolesław Prus, *Lalka*, t. 1, Wrocław – Warszawa – Kraków 1998.

¹ Szkoła Główna – wyższa uczelnia założona w Warszawie w 1862 r. z polskim językiem wykładowym.

Zadanie 107.1. 0–1 pkt

Na podstawie przytoczonego fragmentu *Lalki* Bolesława Prusa wskaż dwie romantyczne cechy osobowości Wokulskiego. Każdą z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Czym charakteryzował się bohater romantyczny?
- Jakie cechy charakteru mieli bohaterowie utworów romantycznych?
- Jakie cechy bohatera romantycznego można odnaleźć w podanym fragmencie?
- Które fragmenty tekstu ilustrują poszczególne cechy romantyczne?

Romantyczna cecha osobowości Wokulskiego	Przykład z tekstu

Zadanie 107.2. 0–1 pkt

Czy Stanisław Wokulski jest bohaterem romantycznym? Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do podanego fragmentu i całej powieści Prusa.

Pytania pomocnicze:

- Czy Wokulski w całej powieści zawsze zachowuje się jak romantyk?
- Jakie wydarzenia, zachowania bohatera nie są typowe dla romantyka?
- Dla jakiego innego typu bohatera charakterystyczne są wskazane przez Ciebie wydarzenia i zachowania? (W jakiej epoce żył i tworzył Bolesław Prus?)
- Czy któryś typ osobowości dominuje w kreacji Wokulskiego?

Zadanie 108. 0–1 pkt

Przeczytaj poniższy fragment tekstu.

Sytuacja poezji była w tym okresie szczególnie skomplikowana. Utraciła ona koronne miejsce, które zajmowała w systemie gatunkowym romantyzmu, na rzecz powieści, gdzie swobodniej mogły urzeczywistnić się pozytywistyczne założenia światopoglądowe. [...]

Henryk Markiewicz, *Pozytywizm*, Warszawa 2008.

Sformułuj jeden argument, którym uzasadnisz tezę zawartą w drugim zdaniu tekstu Henryka Markiewicza. W odpowiedzi odwołaj się do konkretnego przykładu z literatury.

Pytania pomocnicze:

- Na jaką cechę literatury romantycznej zwraca uwagę Markiewicz?
- Na jaką cechę literatury pozytywistycznej zwraca uwagę Markiewicz?
- Czym różni się literatura obu epok?
- Który utwór literacki potwierdza tezę Markiewicza?
- Jakie typowe dla pozytywizmu cechy możesz wskazać w tym utworze?

Zadanie 109. 0-1 pkt

Przeczytaj poniższy fragment utworu.

Fiodor Dostojewski

Zbrodnia i kara

Sonia otworzyła książkę i odszukała rozdział [...].

– „I był niektóry chory Łazarz z Bethani...” – wybąkała wreszcie z wysiłkiem, lecz już przy trzecim słowie głos załamał się i zerwał, niby przeciągnięta struna. [...]

Sonia przemogła się, opanowała spazm gardła, który na początku wersetu zdławił jej głos, i ciągnęła dalej lekturę XI rozdziału Ewangelii podług świętego Jana. [...]

– „A przyszło było wiele Żydów do Marty i Maryi, aby je cieszyli po bracie ich. Marta tedy, skoro usłyszała, że Jezus idzie, zabiegała Mu, a Marya doma siedziała. Rzekła tedy Marta do Jezusa: Panie! byś tu był, nie umarłby był brat mój; lecz i teraz wiem, że o cokolwiek będziesz Boga prosił, da Ci Bóg”. [...]

– „Powiedział jej Jezus: Zmartwychwstanie brat twój. [...] Jam jest zmartwychwstanie i żywot; kto we Mnie wierzy, choćby i umarł, żyw będzie; a wszelki, który żywie, a wierzy we Mnie, nie umrze na wieki”. [...]

Raskolnikow obrócił się do niej i patrzył na nią, przejęty. [...]

– „Jezus tedy [...] przyszedł do grobu; [...] Rzekł Jezus: Odejmijcie kamień. [...] To rzekłszy, zawołał głosem wielkim: Łazarzu, wynijdź z grobu! I natychmiast wyszedł, który był umarły...” [...]

Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*, przeł. Czesław Jastrzębiec-Kozłowski, Wrocław 2017.

Wyjaśnij znaczenie biblijnej opowieści o Łazarzu w całej powieści Fiodora Dostojewskiego.

Pytania pomocnicze:

- Kim jest Raskolnikow?
- Kim jest Sonia?
- Jakie relacje łączą bohaterów?
- Jaki jest sens przypowieści o wskrzeszeniu Łazarza?
- Jakie wydarzenie przyczyniło się do duchowej „śmierci” Raskolnikowa?
- Co może sprawić, że Raskolnikow „narodzi się” na nowo?
- Dlaczego pisarz wykorzystał w swojej powieści biblijną opowieść?

Zadania – zestaw II

Zadanie 110. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Ezopowy język – sposób formułowania wypowiedzi, przy którym treści [...] nie są wysłowione bezpośrednio, lecz występują pod osłonką alegorii, symboli lub wieloznacznych fabuł. [...]

Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Słowińska, Janusz Słowiński, *Słownik terminów literackich*, red. J. Słowiński, Wrocław 1988.

Tekst 2.

Eliza Orzeszkowa

Gloria victis

Wodzem ich był człowiek świętego imienia, które brzmiało: Romuald Traugutt. Pytasz, dlaczego świętym jest to imię? Albowiem według przykazania Pana opuścił on żonę i dzieci [...], a wzięwszy na ramiona krzyż narodu swego, poszedł za idącym ziemią tą słupem ognistym i w nim zgorzał. [...]

Po razy wiele w czasach dalekich spod głazu niewoli, który tę ziemię tłoczył, wzbijał się był słup ognisty ku obiecanej krainie wolności wiodący i gromady ludzi za nim szły. [...]

Nie niewolnicy to byli, na arkanie przemocy do boju ciągnięci, lecz dobrowolni ofiarnicy wysokich ołtarzy. Ze światłem idei w głowach, z ogniem miłości w sercach, głowy i serca nieśli wysoko. Byli silni, śmieli, gwarni i czy uwierzysz, wietrze prędko? – byli szczęśliwi. [...]

Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis* [w:] *też*, *Wybór nowel*, Kraków 2017.

Udowodnij, że narrator, opowiadając o wydarzeniach, posługuje się językiem ezopowym. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do treści powieści i własnej wiedzy.

Zadanie 111. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem tekstu.

Główny wątek fabularny – nieszczęśliwa miłość bohatera do arystokratki, a także liczna galeria satyrycznie nakreślonych postaci z tego środowiska, kieruje oskarżenie ideowe przede wszystkim przeciw „pozostałościom feudalizmu”, powieść jednak obejmowała nim także niewolę narodową (co pisarz mógł uczynić tylko w sposób aluzyjny), zacofanie cywilizacyjne kraju, ciasnotę i płaskość mieszczańskich perspektyw życiowych. [...]

Henryk Markiewicz, *Pozytywizm*, Warszawa 2008.

O którym utworze jest mowa w tekście Henryka Markiewicza? Podaj tytuł tego utworu oraz nazwisko autora. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 112. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem tekstu.

Henryk Sienkiewicz

Potop

„My, Jan Kazimierz, król polski, wielki książę litewski, mazowiecki, pruski etc., etc., etc². W imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego, amen.

Jako złych ludzi szpetne przeciw majestatowi i ojczyźnie występki, zanim przed sądem niebieskim staną, już w tym życiu doczesnym mają otrzymać karę, tak równie słusznym jest, ażeby cnota nie zostawała bez nagrody, która cnotcie samej blasku chwały, a potomnym zachęty do naśladowania cnych przykładów dodawać winna.

Przeto wiadomo czynimy całemu stanowi rycerskiemu, mianowicie zaś ludziom wojskowym i świeckim, urzędy mającym *culiusvis dignitatis et praeeminentiae*³, oraz wszystkiemu obywatelstwu Wielkiego Księstwa Litewskiego i naszego starostwa żmudzkiego, że jakiegokolwiek *gravamina*⁴ ciążyłyby na urodzonym a nam wielce miłym panu Andrzejowi Kmicicu, chorążym orszańskim, te *coram*⁵ jego następnych zasług i chwały zniknąć z pamięci ludzkiej mają, w niczym czci i sławy pomienionemu chorążemu orszańskiemu nie ujmując”. [...]

Henryk Sienkiewicz, *Potop*, t. III, Kraków 2017.

Rozpoznaj stylizację, która została zastosowana w tym fragmencie *Potopu*. Uzasadnij odpowiedź, ilustrując ją dwoma przykładami z tekstu.

Zadanie 113. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem tekstu.

Bolesław Prus

Lalka

[...] arystokracja odegrywa ważną rolę na świecie. To, co pan nazywa zbytkiem, jest właściwie wygodą, przyjemnością i poławem, której od arystokracji uczą się nawet niższe stany i tym sposobem cywilizują się. Słyszałam od bardzo liberalnych ludzi, że w społeczeństwach muszą być klasy pielęgnujące nauki, sztuki i wykłintne obyczaje, raz dlatego, ażeby inni mieli w nich żywe wzory, a po wtóre, ażeby mieli podnietę do szlachetnych czynów. Toteż w Anglii i Francji niejedyn człowiek, nawet prostego pochodzenia, skoro tylko zdobędzie majątek, przede wszystkim urządza sobie dom, aby mógł w nim przyjąć ludzi z dobrego towarzystwa, a następnie stara się tak postępować, ażeby sam został przyjęty. [...]

– Nareszcie to, co pan nazywa arystokracją, a co ja nazwałabym klasą wyższą, stanowi dobrą rasę. Może być, że pewna część jej za wiele próżnuje; lecz gdy który weźmie się do czegośkolwiek, natychmiast odznaczy się energią, rozumem, a choćby tylko szlachetnością. [...]

Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław – Warszawa – Kraków 1998.

Rozstrzygnij, czy opinia o arystokracji wyrażona przez bohaterkę *Lalki* w przytoczonym fragmencie jest potwierdzona w całej powieści. Uzasadnij swoją odpowiedź.

² etc. – skrót łac., *et caetera*: i tak dalej.

³ *culiusvis dignitatis et praeeminentiae* (łac.) – jakiegokolwiek rodzaju godność i wyróżnienie.

⁴ *gravamina* (łac.) – przewinienia, występki.

⁵ *coram* (łac.) – wobec.

Zadanie 114. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem tekstu.

Fiodor Dostojewski

Zbrodnia i kara

- I zabiłeś! zabiłeś!
- Ale jak zabiłem? Czyż tak się zabija? Czyż tak idzie się zabijać, jak ja wówczas poszedłem! Kiedyś ci opowiem, jakem szedł... Czyż ja zabiłem staruchę? Siebie zabiłem, a nie staruchę. Ot tak, od razu, zakatrupiłem siebie na wieki!... Tę zaś starą zabił diabeł, nie ja... Dosyć, dosyć, Soniu, dosyć! Zostaw mnie! – wykrzyknął nagle w spazmatycznej udreće. [...]
- Och, co za męczarnia! – wyrwało się boleściwie Soni.
- Więc co teraz począć, mów! – zapytał, podnosząc nagle głowę i patrząc na Sonię z twarzą straszliwie wykrzywioną cierpieniem. [...]

Fiodor Dostojewski. *Zbrodnia i kara*, przekł. Czesław Jastrzębiec-Kozłowski, Wrocław 2017.

Wyjaśnij tytuł utworu Fiodora Dostojewskiego. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do fragmentu i całej powieści.

Zadanie 115. 0-2 pkt

Przeczytaj poniższe teksty.

Tekst 1.

Aleksander Świętochowski

My i wy

[...] My jesteśmy młodzi, nieliczni, nie rządzący się widokami materialnych korzyści [...], pragniemy pracy i nauki w społeczeństwie, pragniemy wywołać siły nowe, zużytkować istniejące, skierować uwagę przed, a nie poza siebie [...]. Wy jesteście starzy, liczni, krępowani między sobą tysiącem niewidzialnych nici, skradacie się ze swoimi zasadami nieśmiało, żądacie w literaturze spokoju, nieruchomości, każecie wszystkim patrzeć w przeszłość, szanować nawet jej błędy [...]. Zarzucacie nam, że gardzimy wszystkim, co się przed nami stało, że nie jesteśmy sprawiedliwi dla zasług starszego pokolenia. [...] Nie przeczymy, że każdy miał swój czas, w którym coś pożytecznego zrobił, ale czyż to nadaje mu prawo słusznego żądania od innych, ażeby cały swój czas poświęcali rozpamiętywaniu jego czynów jako osłodę jego ostatnich chwil życia? [...]

Aleksander Świętochowski. *My i wy* [w:] *Programy i dyskusje literackie okresu pozytywizmu*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1985.

Tekst 2.

Adam Asnyk

Daremne żale

Daremne żale – próżny trud,
Bezsilne zlorzeczenia!
Przeżytych kształtów żaden cud
Nie wróci do istnienia.

Świat wam nie odda, idąc wstecz,
Znikomych mar szeregu –
Nie zdoła ogień ani miecz
Powstrzymać myśli w biegu.

Trzeba z żywymi naprzód iść,
Po życie sięgać nowe...
A nie w uwiedłych laurów liść
Z uporem stroić głowę.

Wy nie cofniecie życia fal!
Nic skargi nie pomogą –
Bezsilne gniewy, próżny żal!
Świat pójdzie swoją drogą.

Adam Asnyk, *Daremne żale* [w:] *tegoż. Poezje wybrane*, Warszawa 1978.

Rozstrzygnij, czy obraz relacji między „my” a „wy” w wierszu *Daremne żale* jest zgodny z ich obrazem ukazany w tekście Aleksandra Świętochowskiego. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do obu tekstów.

3.9. Młoda Polska (modernizm; 1890–1918)

Istotne wydarzenia historyczne i historycznoliterackie

- wydanie II tomu *Poezji* Kazimierza Przerwy-Tetmajera (1894 r.) uznane za początek epoki
- strajk szkolny we Wrześni (strajk dzieci wrzesińskich) w zaborze pruskim (1901)
- wybuch i koniec I wojny światowej (1914–1918)

Cechy epoki

- określana za pomocą różnych nazw: modernizm (ogół zjawisk w obrębie kultury w całej Europie), Młoda Polska (nazwa wzorowana na tendencjach obecnych w Europie – Młode Niemcy, Młoda Francja itp.), neoromantyzm, *la belle époque* (piękna epoka), dekadentyzm
- kierunki w sztuce:
 - symbolizm
 - impresjonizm
 - secesja
 - ekspresjonizm
 - naturalizm
 - realizm
- kryzys wartości i nasilające się postawy schyłkowe, dekadencje (pesymizm, poczucie bezsilności wobec świata, bierność, katastrofizm, nihilizm)
- postawa franciszkańska jako odrzucenie nihilizmu
- przełom antypozytywistyczny – odrzucenie wartości i poglądów pozytywistów (teorii organicznej)
- wpływy filozofii:
 - Artura Schopenhauera (schopenhaueryzmu)
 - Fryderyka Nietzschego (nietzscheanizmu)
 - Henri Bergsona (bergsonizmu, intuicjonizmu)
- poszukiwanie możliwości przezwyciężenia dekadencjonalnych nastrojów w doświadczaniu piękna, przeżyciach estetycznych, kontemplowaniu przyrody
- sprzeciw wobec moralności mieszczańskiej; konflikt obyczajowy między środowiskiem artystów a filistrami (ograniczonymi materialistami o wąskich horyzontach myślowych)
- zjawisko **cyganerii artystycznej**
- zjawisko „poetów przeklętych” – odrzucenie i uznanie przez mieszczańskie społeczeństwo za moralnie upadłych poetów łamiących istniejące normy obyczajowe
- odwołania do romantycznej koncepcji sztuki i artysty
- nobilitacja romantycznej twórczości Norwida
- hasło „sztuki dla sztuki” jako przejaw nowej koncepcji twórczości odrzucającej cele społeczne, użyteczne i moralizatorskie w sztuce
- indywidualizm
- rozwój przemysłu warunkujący rozwój miast – molochów i zaostrzenie konfliktów społecznych
- w Polsce rozwój nowej epoki w zaborze austriackim; centralnym miejscem polskiego modernizmu – Kraków
- istotne miejsca kultury młodopolskiej – Kraków, Zakopane, Lwów
- popularność Podhala, Tatr, folkloru tatrzańskiego
- zjawisko chłopomanii (ludomanii)
- popularne motywy: sztuka, artysta, kobieta fatalna, miłość i śmierć, symbole biblijne, góry, natura, koniec świata

Najważniejsi przedstawiciele literatury powszechnej

- liryka: Charles Baudelaire, *Kwiaty zła*, Paul Verlaine, *Niemoc*, Sztuka poetycka, Artur Rimbaud, *Statek pijany*
- dramat: Maurice Maeterlinck, *Ślepcy*

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- liryka: Kazimierz Przerwa-Tetmajer (np. Koniec wieku XIX, Nie wierzę w nic..., Hymn do Nirwany, Melodia mgieł nocnych, Eviva l'arte, Widok ze Świnicy, Lubie, kiedy kobieta...), Jan Kasprowicz (Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach, Dies irae, Hymn świętego Franciszka z Asyżu, Księga ubogich), Leopold Staff (Deszcz jesienny, Kowal, Przedśpiew, O miłości wroga)
- epika: Stefan Żeromski (Ludzie bezdomni, Rozdziobią nas kruki, wrony...), Władysław Stanisław Reymont (Chłopi, Ziemia obiecana)
- dramat: Stanisław Wyspiański (*Wesele*, *Noc listopadowa*), Gabriela Zapolska (*Moralność pani Dulskiej*)

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0-1 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Leopolda Staffa *Deszcz jesienny*.

Leopold Staff

Deszcz jesienny

O szyby deszcz dzwoni, deszcz dzwoni jesienny
I pluszcze jednaki, miarowy, niezmienny,
Dżdżu krople padają i tłuką w me okno...
Jęk szklany... płacz szklany... a szyby w mgle mokną
I światła szarego blask sączy się senny...
O szyby deszcz dzwoni, deszcz dzwoni jesienny...

Wieczornych snów mary powiewne, dziewiczce
Na próżno czekały na słońca oblicze...
W dal poszły przez chmurną pustynię piaszczystą,
W dal ciemną, bezkresną, w dal szarą i mglistą...
Odziane w lachmany szat czarnej żaloby
Szukają ustronia na ciche swe groby,
A smutek cień kładzie na licu ich młodem...
Powolnym i długim wśród dżdżu korowodem
W dal idą na smutek i życie tulące,
A z oczu im lecą łzy... Rozpacz tak płacze... [...]

Leopold Staff, *Deszcz jesienny* [w:] tegoż, *Poezje zebrane*, t. 1, Warszawa 1967.

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch środków artystycznego wyrazu budujących młodopolską nastrojowość i nastrój pesymizmu. Każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Środek artystycznego wyrazu budujący młodopolską nastrojowość i nastrój pesymizmu	Przykład z tekstu

Krok 1: Przeczytaj uważnie wiersz.

Krok 2: Zastanów się, co buduje jego nastrój – jakiego typu połączenia wyrazów, sformułowania sprawiają, że jest on pesymistyczny.

Odpowiedź:

Środek artystycznego wyrazu budujący młodopolską nastrojowość i nastrój pesymizmu	Przykład z tekstu
powtórzenia	<i>o szyby deszcz dzwoni, deszcz dzwoni jesienny</i>
eufonia (instrumentacja głoskowa)	<i>o szyby deszcz dzwoni [...] i pluszcze</i>
personifikacja/psychizacja przyrody	<i>Wieczornych snów mary powiewne [...] W dal poszły przez chmurną pustynię piaszczystą</i>
epitety metaforyczne/metafory	<i>jęk szklany, płacz szklany</i>
wyliczenia	<i>pluszcze jednaki, miarowy, niezmienny</i>
epitety nacechowane emocjonalnie	<i>czarna żaloba</i>

1 pkt – odpowiedź poprawna, zawierająca dwie nazwy środków artystycznego wyrazu z odpowiednimi cytatami

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Dominujące gatunki literackie

- hymn
- sonet
- powieść
- opowiadanie
- dramat naturalistyczny
- dramat symboliczny
- tragifarsa

Cechy i funkcje literatury

- schyłkowość
- ukazywanie stanów pesymistycznych i postaw dekadencjnych
- nobilitacja artysty jako wybitnej indywidualności o wyjątkowych prawach, natchnionego kapłana sztuki
- bunt wobec moralności i obyczajowości mieszczańskiej (filistrów)
- realizacja hasła „sztuka dla sztuki”
- indywidualizm
- nawiązania do romantyzmu
- nastrojowość
- symboliczność
- impresjonizm
- naturalizm
- ekspresjonizm
- psychizacja przyrody
- synestezyjność
- franciszkanizm
- synkretyczność
- integracja różnych dziedzin sztuki w obrębie jednego utworu (np. w utworach Stanisława Wyspiańskiego)
- dominacja gatunków lirycznych i dramatu
- rozwój nowych gatunków dramatycznych, np. dramat symboliczno-wizyjny, symboliczny, naturalistyczny, tragifarsa

Charakterystyczne cechy języka i stylu

- wyszukane słownictwo, m.in. poetyzmy
- stosowanie licznych określeń i wyrazów bliskoznacznych prowadzące do wielosłowa
- bogactwo środków artystycznych, zarówno w poezji, jak i w prozie: szczególnie wyszukane metafory, animizacje i personifikacje, określenia hiperboliczne, synestezje, instrumentacja głoskowa
- posługiwanie się symbolami nie tylko w poezji
- patetyczne określenia
- poetyckie neologizmy
- poetyzacja prozy
- stylizacja gwarowa

Zadania – zestaw I

Zadanie 116. 0-2 pkt

Zapoznaj się z wierszem Leopolda Staffa *Kowal*.

Leopold Staff

Kowal

Całą bezkształtną masę kruszców drogocennych,
Które zaległy piersi mej głąb nieodgadłą,
Jak wulkan z swych otchłani wyrzucam bezdennych
I ciskam ją na twarde, stalowe kowadło.

Grzmotem młota w nią walę w radosnej otusze,
Bo wykonać mi trzeba dzieło wielkie, pilne,
Bo z tych kruszców dla siebie serce wykuć muszę,
Serce hartowne, mężne, serce dumne, silne.

Lecz gdy ulegniesz, serce, pod młota żelazem,
Gdy pęknieś, przeciw ciosom stali nieodporne:
W pył cię rozbiją pięści mej gromy potworne!

Bo lepiej giń, zmiążdżone cyklopowym razem,
Niżbyś żyć miało własną słabością przekłętą,
Rysą chorej niemocy skażone, pęknięte.

Leopold Staff, *Kowal* [w:] tegoż, *Poezje zebrane*, t. 1, Warszawa 1967.

Zadanie 116.1. 0-1 pkt

Rozstrzygnij, czy postawa wyrażona w wierszu jest typowa dla światopoglądu Młodej Polski. Zajmij stanowisko i uzasadnij swoją odpowiedź.

Pytania pomocnicze:

- Skąd podmiot liryczny czerpie siłę?
- Jakie symboliczne znaczenie ma praca kowala?
- Jakie poglądy dominowały w utworach innych twórców młodopolskich?

Zadanie 116.2. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Wypisz z wiersza *Kowal* dwa elementy o charakterze symbolicznym i wyjaśnij ich znaczenie.

Element o charakterze symbolicznym	Znaczenie symboliczne

Zadanie 117. 0-3 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Evviva l'arte

[...]

Evviva l'arte! Duma naszym bogiem,
sława nam słońcem, nam, królom bez ziemi,
możemy z głodu skonać gdzieś pod progiem,
ale jak orły z skrzydły złamanemi –
więc naprzód! Cóż jest prócz sławy co warte?
evviva l'arte!

Evviva l'arte! W piersiach naszych płoną
ogień przez Boga samego włożone:
więc patrzmy na tłum z głową podniesioną,
laurów za złotą nie damy koronę,
i chociaż życie nasze nic niewarte:
evviva l'arte!

Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Evviva l'arte!* [w:] tegoż, *Poezje*, Warszawa 1980,

Tekst 2.

Stanisław Przybyszewski

Confiteor

[...] Artysta nie jest sługą ani kierownikiem, nie należy ani do narodu, ani do świata, nie służy żadnej idei ani żadnemu społeczeństwu.

Artysta stoi ponad życiem, ponad światem, jest Panem Panów, niekierowany żadnym prawem, nieograniczany żadną siłą ludzką.

Jest on zarówno święty i czysty, czy odtwarza największe zbrodnie, odkrywa najwstrętniejsze brudy, gdy oczy w niebo wybijają i światłość Boga przenika. [...]

Stanisław Przybyszewski, *Confiteor* [w:] „Życie”, R. III (1899), nr 1.

Zadanie 117.1. 0-2 pkt

Jaki wizerunek artystów wyłania się z obu tekstów? Sformułuj dwa wnioski i każdy z nich zilustruj przykładami z obu tekstów.

Pytania pomocnicze:

- Co oznacza zawarty w wierszu motyw królów bez ziemi?
- Co symbolizuje motyw ognia płonącego w piersiach?
- Jakie znaczenie mają słowa, że artysta stoi ponad życiem i światem?

Wizerunek artysty	Cytat z wiersza Przerwy-Tetmajera	Cytat z manifestu Przybyszewskiego

Zadanie 117.2. 0-1 pkt

Określ wartości, które są istotne dla artystów, oraz te, które zostają przez nich odrzucone.

Pytania pomocnicze:

- Jak można odczytać znaczenie motywu laurów, a jak – złotej korony?
- Co symbolizuje podniesiona głowa przy spoglądaniu na tłum?
- Kim nie jest artysta według Przybyszewskiego?

Zadanie 119. 0-1 pkt

Zapoznaj się z podanym fragmentem artykułu.

Maria Jolanta Olszewska

Wyspiański. Nowatorska opowieść o polskich toposach

[...] Wszystko okazuje się społecznym kłamstwem, ponieważ „wyście sobie, a my sobie, / każdy sobie rzepkę skrobie” (*Wesele* akt I sc. 4). Dramaturg obnaża fałsz ludomanii, anachronizm myślenia kategoriami solidaryzmu społecznego i iluzję cudu inteligencko-chłopskiego pojednania, ponieważ są to tylko „Słowa, słowa, słowa, słowa” (*Wesele* akt I sc. 11). Ujawnia bolesną prawdę historyczną o wzajemnych stosunkach szlachty i chłopów („Pon się boją we wsi ruchu / Pon nas obśmiewają w duchu”, *Wesele* akt I sc. 1). [...]

Maria Jolanta Olszewska, *Wyspiański. Nowatorska opowieść o polskich toposach. Szkic do problemu*, *Teologia Polityczna*, <http://link.operon.pl/dm> (dostęp: 22.06.2022).

Przedstaw dwóch bohaterów dramatu Wyspiańskiego, których postawa zgadza się z problemami zasygnalizowanymi we fragmencie artykułu. Uzasadnij swój wybór.

Pytania pomocnicze:

- Który z bohaterów jest ludomanem?
- Jakie relacje między chłopami a inteligencją ujawniają dialogi między bohaterami w akcie I?
- Które sytuacje potwierdzają niemożność porozumienia się i fałsz pojednania między stanami?

Zadanie 120. 0-1 pkt

Zapoznaj się z fragmentem dramatu *Wesele*.

Stanisław Wyspiański

Wesele

Akt II, scena 24

[...]

WERNYHORA

Mówię Słowo – rzecz prawdziwą;

chwila, chwila osobiwa;

wybrałem dziś weselisko,

twój dworek, dróżkę, zagrodę – [...]

[...]

Daję Waści złoty róg.

GOSPODARZ

Złoty róg. [...]

WERNYHORA

Na jego rycerny głos

spotężni się Duch,

podejmie Los.

Daję w twoje ręce róg. [...]

Stanisław Wyspiański, *Wesele*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1981.

Wyjaśnij symboliczne znaczenie złotego rogu wręzonego Gospodarzowi przez Wernyhore.

Pytania pomocnicze:

- Jakie znaczenie dosłowne ma róg?
- Co symbolizuje fakt, że róg jest złoty?
- Jaka moc jest ukryta w dźwięku rogu?
- Dlaczego słowa „Duch” i „Los” zostały napisane wielkimi literami?
- Do czego odnosi się dźwięk rogu w sensie narodowym?

Zadania – zestaw II

Zadanie 121. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentami wiersza Kazimierza Przerwy-Tetmajera *Koniec wieku XIX*.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Koniec wieku XIX

[...]

Walka?... Ale czyż mrówka rzucona na szyny
może walczyć z pociągiem nadchodzącym w pędzie?
Rezygnacja?... Czyż przez to mniej się cierpieć będzie,
gdy się z poddaniem schyli pod nóż gilotyny?

[...]

Cóż więc jest? Co zostało nam, co wszystko wiemy,
dla których żadna z dawnych wiar już nie wystarcza?
Jakaż jest przeciw włóchni złego twoja tarcza,
człowiecze z końca wieku?... Głowę zwiesił niemy.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Koniec wieku XIX* [w:] tegoż, *Poezje*, Warszawa 1980.

Zadanie 121.1. 0-1 pkt

Sformułuj dwa wnioski określające postawę zawartą w wierszu.

1.
2.

Zadanie 121.2. 0-1 pkt

Jaką funkcję pełnią zastosowane w utworze pytania retoryczne? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....
.....

Zadanie 122. 0-3 pkt

Zapoznaj się z fragmentem powieści Władysława Stanisława Reymonta *Chłopi*.

Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Tom I *Jesień* (fragment)

Deszcz mżył bezustannie, jakoby kto drobnym szklivem przysłaniał świat, że Lipce całe tonęły w gęstych tumanach szarugi, spod której tylko gdzieniegdzie czerniały dachy, to obmoknięte płoty kamienne lub te brudne koltuny dymów, co się wily nad kominami i wleky po sadach.

Cicho było we wsi, tylko gdzieniegdzie młócono po stodołach, ale z rzadka, bo wieś cała była na kapuśniskach.

Pustka leżała na błotnistej, rozmięklej drodze i pusto było w obejściach i przed domami, czasami tylko ktoś zamaczał w mgle i ginął wnetki, że tylko człapanie trepów po błocie było słychać albo wóz naładowany kapustą włókł się wolno od torfowisk i rozganiał gęsi, brodzące za liśćmi spadłymi z wozów.

Staw szamotał się w ciasnych brzegach i przybierał ciągle, bo aż się przelewał w niższych miejscach na drogę po Borynowej stronie, sięgał płotów i bryzgał pianą na ściany chałup.

Cała wieś była zajęta wycinaniem i zwożeniem kapusty; pełno jej było po klepiskach, sieniach i izbach, a jak u niektórych i pod okapami siniały kupy główek.

Przed domami, wystawione na deszcz, mokły ogromne beczki.

Spieszono się na gwałt, bo deszcz prawie nie ustawał, a drogi robiły się grząskie, nie do przebycia.

[...]

A na kapuśniskach, leżących nisko za młynem, w torfowiskach, wrzała jeszcze na dobre robota.

Czarniawe mokre mgły leżały na łąkach, że tylko gdzieniegdzie błyskały szerokie rowy pełne siwej wody i wysokie zagony kapusty, siniejącej bladą zielenią albo rdzawej niby pasy blachy żelaznej, a tu i owdzie majaczyły we mgle czerwone wełniaki kobiet i kupy wyciętych główek.

Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, Wolne Lektury. <https://link.operon.pl/tR> (dostęp: 26.06.2025).

Zadanie 122.1. 0-1 pkt

Na podstawie fragmentu oraz znajomości innych fragmentów powieści Reymonta określ relacje między ludźmi i przyrodą.

.....
.....

Zadanie 122.2. 0-1 pkt

Scharakteryzuj obraz przyrody ukazany we fragmencie.

Zadanie 122.3. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch różnych środków stylistycznych służących zbudowaniu obrazu świata i każdy z nich zilustruj przykładem z tekstu.

Środek stylistyczny	Przykład z tekstu

Zadanie 123. 0-1 pkt

Zapoznaj się z wierszem Leopolda Staffa *Przedśpiew*.

Leopold Staff

Przedśpiew

Czczyciel gwiazd i mądrości, miłośnik ogrodów,
Wyznawca snów i piękna i uczestnik godów,
Na które swych wybrańców sprasza sztuka boska:
Znam gorycz i zawody, wiem, co ból i troska,
Żłuda miłości, zwątpień mrok, tęsknot rozbitcia,
A jednak śpiewać będę wam pochwałę życia
Bo żyłem długo w górach i mieszkalem w lasach,
Pamięcią swe dni chmurne i dni w słońca krasach
Przechodzę, jakby jakieś wielkie, dziwne miasta,
Z myślą ciężką, jak z dzbanem na głowie niewiasta,
A dzban wino ukrywa i lży w swojej cieśni.
Kochałem i wiem teraz, skąd się rodzą pieśni;
Widziałem konających w nadziei otusze
I kobiety przy studniach brzemienne, jak grusze;
Szedłem przez pola żniwne i mogilne kopce,
Żyłem i z rzeczy ludzkich nic nie jest mi obce.
Przeto myśli me, które stoją przy mnie w radzie,
Choć smutne, są pogodne jako starcy w sadzie.
I uczyć miłowania, radości w uśmiechu,
W łzach widzieć słodczy smutną, dobroć chorą w grzechu,
I pochwalam tajń życia w pieśni i w milczeniu,
Pogodny mądrym smutkiem i wprawny w cierpieniu.

Leopold Staff, *Przedśpiew*, Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej, <https://link.operon.pl/lstaff-przedspiew-literatug> (dostęp: 27.06.2025).

Oceń prawdziwość podanych stwierdzeń dotyczących podanego wiersza. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

1.	Utwór ma charakter pesymistyczny i wyraża młodopolski dekadentyzm.	P	F
2.	Podmiot liryczny wiersza jest humanistą przyjmującym postawę stoicką.	P	F
3.	Idee wiersza są wyrażone za pomocą antytez i wyliczeń.	P	F

Zadanie 124. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego.

Stanisław Wyspiański

Wesele

Akt III, scena 34

JASIEK

[...]

Cóż to, co to, czy zakłęci:
stoją wszyscy jak pośnięci;
słysza, Hanuś, Błażek, matuś,
panie młody, Czepiec, tatuś,
panie, cóż to — czy zakłęci;
stoją syscy jak pośnięci [...]

Aha; prawda, żywy Bóg,
przecie miałem trąbić w róg;
kaz ta, zaś ta, cyli zgiął,
cyli mi sie ka odwinął —
kajsim zabył złoty róg,
ostał mi sie ino sznur.

Z izby głębnej, od chwili, wszedł był, w tropy za Jaśkiem, kołyszący się słomiany Chochół.

Akt III, scena 35

CHOCHOŁ

.....

Jak ci spadła czapka z piór.

JASIEK

Tom sie chył po te copke,
to mi może sie odwinął. [...]

Stanisław Wyspiański, *Wesele*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1981.

Zadanie 124.1. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj dwa symbole obecne we fragmencie *Wesela* i wyjaśnij ich znaczenie.

Symbol	Znaczenie

Zadanie 124.2. 0-1 pkt

Podaj inny dowolny symbol obecny w dramacie i wyjaśnij jego sens.

.....

.....

Zadanie 125. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Dopisz do każdego stylu artystycznego znany ci utwór młodopolski. Podaj tytuł i autora dzieła.

Styl artystyczny	Utwór, w którym styl został wykorzystany
naturalizm	
impresjonizm	
symbolizm	

3.10. Dwudziestolecie międzywojenne (1918–1939)

Istotne wydarzenia historyczne

- zakończenie I wojny światowej (1918 r.)
- odzyskanie przez Polskę niepodległości (1918 r.)
- wojna polsko-bolszewicka, bitwa warszawska (1920 r.)
- przewrót majowy w Polsce (1926 r.)
- kryzys na giełdzie w Nowym Jorku będący początkiem wielkiego kryzysu ekonomicznego (1929–1933)
- Adolf Hitler kanclerzem Niemiec (1933 r.), władzę w Niemczech przejmuje partia NSDAP
- wybuch wojny domowej w Hiszpanii (1936 r.)
- aneksja Austrii oraz zajęcie przez Niemcy Czechosłowacji (1938 r.)
- wybuch II wojny światowej (1939 r.)

Cechy epoki

- nieformalny podział na „jasne” i „ciemne” dziesięciolecie
- rozwój nauk psychologicznych i ich wpływ na literaturę i sztukę: psychoanaliza Zygmunta Freuda, behawioryzm, teoria archetypów Karla Junga
- dominujący nurt filozoficzny – egzystencjalizm
- poszukiwanie nowych form artystycznego wyrazu
- prowokacyjność
- awangardowość
- groteska jako popularna forma wyrazu
- pojawienie się nowych prądów w sztuce i literaturze:
 - futurizm
 - surrealizm
 - dadaizm
 - kubizm
 - konstruktywizm
 - ekspresjonizm
 - neoklasycyzm
- postawy katastroficzne
- awangardowe nurty w teatrze, np. teoria czystej formy Witkacego, teatr absurdu
- fascynacja nowoczesnością i nowymi odkryciami technologicznymi
- tworzenie grup artystycznych
- kawiarnie literackie
- rozwój sztuki kabaretowej
- rozwój nowej dziedziny sztuki – kina (X Muza)
- popularne motywy: miasto, psychika człowieka, wojna, sen, społeczeństwo, codzienność, kobieta

Najważniejsi przedstawiciele literatury powszechnej

- Erich Maria Remarque, *Na Zachodzie bez zmian*
- Ernest Hemingway, *Stary człowiek i morze*
- Franz Kafka, *Proces*
- Michał Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- liryka: Leopold Staff (*Curriculum vitae*), Julian Tuwim (np. *Dziurawiąc niebo*, *Mieszkańcy*, *Rzuciłbym to wszystko*, *Rany-julek*, *Do losu*, *Prośba o piosenkę*), Bolesław Leśmian (np. *Dziewczyna*, *Topielec*, *W malinowym chruśniaku*, *Dusiołek*), Jan Lechoń (*Pytasz, co w moim życiu*), Kazimiera Iłakowiczówna (np. *Nie dla siebie*, *Modlitwa o pokój*), Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (np.: *Czas*, *krawiec kulawy*, *Telefon*), Julian Przyboś (np. *Gmachy*, *Widzenie katedry w Chartres*, *Z Tatr*), Bruno Jasieński (np. *But w butonierce*), Józef Czechowicz (np. *modlitwa żałobna*, *żał*), Czesław Miłosz (*Obłoki*, *W mojej ojczyźnie*)
- epika: Stefan Żeromski (*Przedwiośnie*), Witold Gombrowicz (*Ferdydurke*), Zofia Nałkowska (*Granica*), Bruno Schulz (*Sklepy cynamonowe*), Maria Kuncewiczowa (*Cudzoziemka*)
- dramat: Stanisław Ignacy Witkiewicz (*Szewcy*)

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0–2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Antoniego Słonimskiego *Czarna wiosna*.

Antoni Słonimski

Czarna wiosna

[...]

Ojczyzna moja wolna, wolna...

Więc zrzucam z ramion płaszcz Konrada,

Ojczyzna w więzach już nie biada,

Dźwiga się, wznosi, wstaje wolna.

[...]

Poezjo, tyżeś na kurhany

Kazała klękać, jątrząc ranę,

Wodząc przed oczy rozkochane

Delije, pasy i żupany¹. [...]

Antoni Słonimski, *Czarna wiosna*, Warszawa 1919.

Przykład 1.1.

0–1 pkt

Wyjaśnij, co w utworze symbolizuje zrzucenie płaszcza Konrada.

Krok 1: Przypomnij sobie kreację postaci Konrada z III części *Dziadów* Adama Mickiewicza. Weź pod uwagę ideę, która przyświecała temu bohaterowi.

Krok 2: Zastanów się, co oznacza zrzucenie płaszcza Konrada (odejście od idei) w kontekście odzyskania przez Polskę niepodległości.

Odpowiedź: Zrzucenie płaszcza Konrada oznacza rezygnację z romantycznej koncepcji poezji, której rolą jest podtrzymywanie narodu na duchu, wskazywanie metody walki i profetyczny ton.

1 pkt – odpowiedź poprawna

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Przykład 1.2.

0–1 pkt

Wyjaśnij przyczynę deklarowanej przez podmiot liryczny postawy artystycznej. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do tekstu i swojej wiedzy o epoce.

Krok 1: Przypomnij sobie program artystyczny Skamandrytów, tematykę ich wierszy.

Krok 2: Weź pod uwagę to, jaką rolę przypisywali oni poezji po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Odpowiedź: Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości niektórzy twórcy uznali, że nastąpił czas zmiany koncepcji literatury, stawianych przez nią celów i jej charakteru.

1 pkt – odpowiedź poprawna, uwzględniająca wiedzę o epoce

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

¹ delia, żupani – elementy stroju męskiego polskiej szlachty.

Dominujące gatunki literackie

- powieść groteskowa
- powieść psychologiczna
- powieść społeczna
- powieść polityczna
- satyra
- dramat groteskowy
- miniatura poetycka

Cechy i funkcje literatury

- tworzenie grup literackich (poetyckich):
 - Skamander
 - Awangarda Krakowska
 - futuryści
 - Druga Awangarda
- eksperymenty artystyczne
- prowokacyjność
- awangardowość
- antynaturalizm
- różnorodność stylów i form
- psychologizm
- surrealizm
- oniryzm
- groteskowość
- posługiwanie się absurdem
- witalizm
- biologizm
- aktywizm
- kult codzienności
- metaforyczność i eliptyczność poezji awangardowej
- katastrofizm
- satyryczność
- dyskusja z tradycją
- rozważania egzystencjalne

Charakterystyczne cechy języka i stylu

- stylizacja na język mówiony (kolokwializacja)
- groteskowość
- satyryczność
- neologizmy (Tuwim, Leśmian)
- metaforyczność i eliptyczność (Przyboś)
- negowanie reguł ortograficznych (futuryści)

Zadania – zestaw I

Zadanie 126. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem powieści Witolda Gombrowicza *Ferdydurke* oraz definicją groteski.

Tekst 1.

Witold Gombrowicz

Ferdydurke

[...] Dyrektor uchylił drzwi do kancelarii i obaj panowie zajrzeli dyskretnie, a ja z nimi. Przeraziłem się nie na żarty! W dużym pokoju za stołem siedzieli nauczyciele i popijali herbatę, zagryzając bułką. Nigdy nie zdarzyło mi się widzieć razem tylu i tak beznadziejnych starszuchów. Większość chlipała donośnie, jeden ciamkał, drugi młaskał, trzeci ciągnął, czwarty siorpał, piąty był smutny i łysy, a nauczycielce francuskiego łzały się oczy i wycierała je różkiem chusteczki. [...]

Witold Gombrowicz, *Ferdydurke*, Kraków 2007.

Tekst 2.

Groteska – [...] kategoria estetyczna realizująca się w utworach [...], które wyróżniają się zespołem współdziałających właściwości: fantastyką, upodobaniem do form osobliwych, ekscentrycznych, przerażających, monstrualnych, wyolbrzymionych i zdeformowanych (stąd związek groteski z brzydotą i karykaturą), absurdalnością [...], prowokacyjnym nastawieniem wobec utrwalonej w świadomości społecznej zdroworozsądkowej wizji świata [...].

Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Słowińska, Janusz Słowiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 1988.

Zadanie 126.1. 0-1 pkt

Uzasadnij, że w przytoczonym fragmencie powieści została zastosowana konwencja groteskowa.

Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób zostali opisani nauczyciele?
- Jakże uczucia budzi w odbiorcy taki obraz nauczycieli?

Zadanie 126.2. 0-1 pkt

Nazwij dwa środki artystycznego wyrazu, dzięki którym pisarz uzyskał efekt groteskowości. Każdy z nich zilustruj odpowiednim przykładem z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Jakże wyrazy się powtarzają?
- Które wyrazy charakteryzują przedstawione postaci?

Zadanie 127. 0-2 pkt

Zapoznaj się wierszem Juliana Tuwima *Do krytyków*.

Julian Tuwim

Do krytyków

A w maju
Zwykłem jeździć, szanowni panowie,
Na przedniej platformie tramwaju!
Miasto na wskaś mnie przesywa!
Co się tam dzieje w mej głowie:
Pędy, zapędy, ognie, ogniwa,
Wesoło w czubie i w piętach,
A najweselej na skrętach!
Na skrętach – kółkach

Zagarniam zachwytem ramienia,
 A drzewa w porywie natchnienia
 Szaleją wiosenną wonią,
 Z radości pęka pąkowie,
 Ulice na alarm dzwonią,
 Maju, maju! —
 Tak to jadę na przedniej platformie tramwaju,
 Wielce szanowni panowie!...

Julian Tuwim. *Do krytyków* [w:] tegoż. *Wiersze zebrane*, t. 1, Warszawa 1971.

Zadanie 127.1. 0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Podaj nazwy dwóch środków stylistycznych, które dynamizują wiersz. Każdy z nich zilustruj odpowiednim przykładem z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Jak osoba mówiąca w wierszu opisuje swoje odczucie wobec szybkiej jazdy tramwajem? Jak odzwierciedla pęd?
- Co dostrzega wokół siebie?
- W jakim miesiącu ma miejsce sytuacja liryczna? Ile razy „ja” liryczne o tym wspomina?

Środek stylistyczny	Przykład z tekstu

Zadanie 127.2. 0-1 pkt

Określ związek wiersza z postawą twórczą reprezentowaną przez grupę poetycką Skamander. Wskaż jedno zjawisko i uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do tekstu.

Pytania pomocnicze:

- W jakiej przestrzeni ma miejsce sytuacja liryczna?
- Jak czuje się podmiot liryczny? Jak patrzy na świat?
- Jaki nastrój dominuje w utworze?

Zadanie 128. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem artykułu Artura Hutnikiewicza na temat *Przedwiośnia* Stefana Żeromskiego.

[Żeromski] W literaturze widział przede wszystkim oręż i narzędzie urabiania umysłów, pracowisko myśli, kuźnię idei i wartości, koniecznych narodowi do życia i do przetrwania. Był wielkim patriotą i moralistą, obywatelem swojego narodu i nauczycielem, a jako pisarz bardziej lirykiem i romantykiem niż obiektywnym, niewzruszonym twórcą epickim, którego najwyższą ambicją jest odtwarzanie rzeczywistości w pełnowymiarowym jej kształcie. Wychodząc z założeń swojskiego pojętego posłannictwa i obowiązku, chcąc poruszać przede wszystkim sumienia i świadomość moralną, zaniedbywał psychologię, pomijał szczegóły i realia, ponieważ realistyczna rzeczywistość i sprawdzalność detali dla tak rozumianych celów twórczości, jak on je rozumiał i pojmował, nie wydawała mu się konieczna. Bardziej okazywały się skuteczne, silne i jaskrawe, emocyjnie działające obrazy. [...]

Artur Hutnikiewicz, „Przedwiośnie” Stefana Żeromskiego, Warszawa 1974.

Zadanie 128.1. 0-1 pkt

Określ, które problemy ukazane w powieści są uzasadnieniem spostrzeżeń autora artykułu. Odwołaj się do dwóch konkretnych przykładów z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Które sceny utworu mogły poruszyć sumienia?
- Jakie obrazy ukazane w powieści mają charakter emocjonalny?
- W jakiej dla polskiego narodu sytuacji powstało „Przedwiośnie”?
- Jak przedstawiony jest główny bohater?
- Czy poznajemy życie wewnętrzne Cezarego, jego przemyślenia i rozterki?

Zadanie 128.2. 0-1 pkt

Zinterpretuj tytuł powieści w sensie dosłownym i metaforycznym.

Pytania pomocnicze:

- Które sceny utworu rozgrywają się na przedwiośniu?
- W jakim wieku jest bohater?
- W jakiej sytuacji znajdował się naród polski w czasie trwania akcji utworu?

Zadanie 129. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Jana Lechońa *Herostrates*.

Jan Lechoń

Herostrates

[...]

O! zwalcieź mi Łazienki królewskie w Warszawie,
Bezдушne, zimnym rylcem drapane marmury,

[...]

Ja nie chcę nic innego, niech jeno mi płacze
Jesiennych wiatrów gędźba¹ w półnagich badyłach;
A latem niech się słońce przegląda w motylach,
A wiosną – niechaj wiosną, nie Polskę zobaczę.

Bo w nocy spać nie mogę i we dnie się trudzę
Myślami, co mi w serce wrastają zwątpieniem,
I chciałbym raz zobaczyć, gdy przeszłość wyżeniam,
Czy wszystko w pył rozkruszę, czy... Polskę obudzę.

Jan Lechoń, *Herostrates* [w:] tegoż, *Poezje*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1990.

Zadanie 129.1. 0-1 pkt

Określ, jaką tradycję odrzuca podmiot liryczny – poeta, a czego oczekuje od siebie i od literatury. W swojej odpowiedzi uwzględnij sens wersu „a wiosną – niechaj wiosną, nie Polskę zobaczę”.

Pytania pomocnicze:

- Jakie wydarzenia rozpoczęły epokę dwudziestolecia międzywojennego w Polsce?
- W jakiej sytuacji znalazł się kraj?
- Jakie postawy, tematy, motywy dominowały we wcześniejszej literaturze polskiej?
- Co spowodowało zmianę w określaniu celów twórczości?

¹ gędźba (daw.) – muzyka, granie, śpiew.

Zadanie 129.2. 0-1 pkt

Wyjaśnij, czym ma być „obudzenie Polski”. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Wskazówka pomocnicza:

- Wykorzystaj swoją wiedzę o sytuacji politycznej i społecznej Polski w dwudziestoleciu międzywojennym.

Zadanie 130. 0-2 pkt

Zapoznaj się z wierszem Leopolda Staffa *Ars poetica*².

Leopold Staff

Ars poetica

Echo z dna serca, nieuchwytnie,
Woła mi: „Schwytać mnie, nim przepadnę,
Nim zblednę, stanę się błękitne,
Srebrzyste, przezroczyście, żadne!”

Łowię je spiesznie jak motyla,
Nie abym świat dziwnością zdumiał,
Lecz by się kształtem stała chwila
I abyś, bracie, mnie zrozumiał.

I niech wiersz, co ze strun się toczy,
Będzie, przybrawszy rytm i dźwięki,
Tak jasny jak spojrzenie w oczy
I prosty jak podanie ręki.

Leopold Staff, *Ars poetica* [w:] tegoż, *Poezje zebrane*, t. 2, Warszawa 1967.

Zadanie 130.1. 0-1 pkt

Czym – według podmiotu lirycznego – jest twórczość poetycka? Uzupełnij tabelę. Sformułuj dwa wnioski i każdy z nich zilustruj odpowiednim przykładem z tekstu.

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Co na temat procesu twórczego mówi podmiot w pierwszej zwrotce?
- Jakie znaczenie ma motyw motyla?
- Do kogo zwraca się w ostatnim wersie drugiej strofy? Jakie znaczenia niesie sformułowanie „bracie”?
- Zwróć uwagę na epitety określające wiersz.

Wniosek	Przykład z tekstu

Zadanie 130.2. 0-1 pkt

Jaką rolę według „ja” lirycznego w procesie twórczym odgrywa natchnienie? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Pytania pomocnicze:

- Co oznacza echo z dna serca?
- Jaki sens niesie porównanie do motyla?

² *Ars poetica* (łac.) – sztuka poetycka.

Zadanie 131. 0-1 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Bolesława Leśmiana *Topielec*.

Bolesław Leśmian

Topielec

[...] Wówczas demon zieleni wszechleśnym powiewem
Ogarnął go, gdy w drodze przystanął pod drzewem,
I wabił nieustannych rozkwitów pośpiechem,
I nęcił ust zdyszanych tajemnym bezśmiechem,
I czarował zniszczoną wonnych niedowcielań,
I kusił coraz głębiej – w tę zieleni, w tę zieleni!
A on biegł wybrzeżami coraz innych światów,
Odczuwając duszę i oddech wśród kwiatów,
Aż zabrął w takich jagód rozdzwonione dzbany,
W taką zamroczone paproci, w takich cisz kurhany,
W taki bezświat zarośli, w taki bezbrzask głuchy,
W takich szumów ostatnie kędyś zawieruchy,
Że leży oto martwy w stu wiosen bezdeni,
Cienisty, jak bór w borze – topielec zieleni.

Bolesław Leśmian, *Topielec* [w:] tegoż, *Poezje*, Lublin 1982.

Wypisz z tekstu trzy neologizmy służące kreacji obrazu świata. Wyjaśnij, jaki obraz rzeczywistości tworzą.

Wskazówki i pytania pomocnicze:

- Rozpoznaj nastrój wiersza.
- Czy świat przedstawiony jest realny?
- Jakie elementy natury zostały uwypuklone?

Zadania – zestaw II

Zadanie 132. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem powieści Witolda Gombrowicza *Ferdydurke* oraz podanym fragmentem artykułu.

Tekst 1.

Witold Gombrowicz

Ferdydurke

[...] W tej chwili jedno ciało zwróciło się do drugiego ciała i spytało: – He, he, hm, no, co tam? Co tam, panie kolego? – Co tam? – odrzekło tamto ciało. – Staniało. – Staniało? – powiedziało pierwsze ciało. – Chyba podrożalo? – Podrożalo? – spytało drugie ciało. – Chyba cośkolwiek staniało. – Bułki nie chcą stanąć – mruknięło pierwsze ciało i schowało resztki nie dojedzonej bułki do kieszeni. – Trzymam ich na diecie – szepnął Piórkowski dyrektor – gdyż tylko wtedy są dostatecznie anemiczni. [...]

Witold Gombrowicz, *Ferdydurke*, Kraków 2007.

Tekst 2.

[...] W *Ferdydurke* toczy się nieustanna gra językowa, gra językiem i o język. A niekiedy, i to nierzadko, przyjmuje ona postać gry słów. [...]

Michał Głowiński, „*Ferdydurke*” Witolda Gombrowicza, Warszawa 1995.

Zadanie 132.1. 0-1 pkt

Jak za pomocą gry językowej Gombrowicz stworzył karykaturalne portrety nauczycieli? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 132.2. 0-1 pkt

Podaj dwa, inne niż w przytoczonym fragmencie *Ferdydurke*, przykłady ilustrujące słowa Michała Głowińskiego odnoszące się do powieści Witolda Gombrowicza.

1.

2.

Zadanie 133. 0-3 pkt

Zapoznaj się z wierszem Juliana Tuwima *Ranyjulek*.

Julian Tuwim

Ranyjulek

Powinienem z wiatrami po ulicach się włóczyć,
W tłoku miast, podchmielony, najradośniej się chwiać,
Od andrusów, dryndziarzy powinienem się uczyć
Gwizdać, kłać, pohukiwać na psiakrew i psiamać!

Od rynsztoka do ściany zygzakami się toczyć,
Ranyjulek! swobodny, beżpański, jak pies!
Sińce łapać na słupach, w zbiegowiskach się tłoczyć,
Na parkany wdrapywać się wiosną po bez!

I kapelusz dziurawy liliowymi kwiatami
Na swą chwałę ustroić i na chwałę swą chłać,
I znów w kwiatkach się włóczyć po ulicach z wiatrami,
Podnieść łeb, gwiazdy łykać i na nogach się chwiać!

Zadanie 133.1. 0-2 pkt

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Postawę podmiotu lirycznego wyrażają przede wszystkim

- A. porównania i antytezy.
- B. kolokwializmy i wyliczenia.
- C. anafora i peryfraz.
- D. onomatopeje i powtórzenia.

Zadanie 133.2. 0-1 pkt

Określ postawę życiową proponowaną przez podmiot liryczny utworu.

Zadanie 134. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Bolesława Leśmiana *Poeta*.

Bolesława Leśmiana

Poeta

Zaroilo się w sadach od tęcz i zawieruch –
 Z drogi! – Idzie poeta – niebieski wycieruch!
 Zbój obłoczny, co z światem jest – wspak i na noże!
 Baczność! – Nic się przed takim uchronić nie może!
 Słońce – w cebrze, dał – w szybie, świt – w studni, a zwłaszcza
 Wszelkie dziwy zza jarów – prawem snu przywłaszcza.
 Rad Boga między żuki wmodlić – do zielnika,
 Gdzie się z listem miłosnym sam jelonek styka!...
 Świetniejąc łachmanami – tym zwawszy, im golszy –
 Nie bez wróżb się uśmiecha do grabu i olszy –
 I widziano w dzień biały tego oblakańca,
 Jak wierzbę sponad rzeki porywał do tańca!
 A tak zgubnie porywać, mimo drwin i zniewag –
 Zdoła tylko z otchłanią sprzysiężony śpiewak. [...]

Bolesław Leśmian, *Poeta* [w:] tegoż, *Poezje*, Lublin 1982.

Zadanie 134.1. 0-1 pkt

Zinterpretuj znaczenie wyrażenia „niebieski wycieruch”. Uwzględnij dwuznaczność zastosowanego w nim epitetu.

Zadanie 134.2. 0-1 pkt

Sformułuj wniosek na temat relacji poety – bohatera wiersza – z otaczającym go światem.

Zadanie 135. 0-2 pkt

Zapoznaj się z fragmentem artykułu.

Przewrotna powieść o dojrzewaniu. „Przedwiośnie” Stefana Żeromskiego

[...] Cezary Baryka, wyruszający z ojcem w drogę do Polski, nie jest już chłopcem, lecz dorosłym człowiekiem, który poznał śmierć, zło i – co najistotniejsze – ma za sobą doświadczenie uczestnictwa w zlu. Może właśnie dlatego daje się uwieść pięknej baśni ojca o szklanych domach? [...]

Bogumiła Kaniewska, Anna Legeżyńska, Piotr Śliwiński, *Literatura XX wieku*, Poznań 2005.

Zadanie 135.1. 0-1 pkt

Przedstaw i wyjaśnij dwa epizody z życia bohatera *Przedwiośnia*, o których jest mowa we fragmencie artykułu.

Zadanie 135.2. 0-1 pkt

Dlaczego opowieść o szklanych domach została określona jako „piękna baśń”? W wyjaśnieniu uwzględnij znaczenie obu członów zacytowanego wyrażenia.

Zadanie 136. 0-2 pkt

Zapoznaj się z wierszem Leopolda Staffa *Curriculum vitae*.

Leopold Staff

Curriculum vitae

Dzieciństwa mego blady, niezaradny kwiat
Oślaniały pieszczące, cieplarniane cienie.
Nieśmiały i lękliwy było me spojrzenie
I stawiając krok cudzych czeplem się szat.

Młodość ma pierwsze skrzydła swe wysłała w świat,
Kiedy nad wiosnę miłsze zdały się jesienie.
Więc kochałem milczenie, wspomnienie, westchnienie
I plotłem chmurom wieńce z swych kwietniowych lat.

Dopiero od posągów, od drzew i od trawy,
Z którymi żyłem długo wśród dalekich dróg,
Nauczyłem się prostej, pogodnej postawy.

I kiedym, stary smutku dom zburzywszy w gruzy,
Uczył z siebie jeno wschodom słońca próg,
Rozumie mnie me serce i kochają Muzy.

Leopold Staff, *Curriculum vitae* [w:] tegoż, *Poezje zebrane*, t. 2, Warszawa 1967.

Zadanie 136.1. 0-1 pkt

Scharakteryzuj wspomniane w wierszu epizody życia podmiotu lirycznego.

dzieciństwo –

młodość –

wiek dojrzały –

Zadanie 136.2. 0-1 pkt

Skąd poeta zaczerpnął motyw kulturowy obecny w ostatnim wersie? Czy jego znaczenie utrwalone w tradycji pokrywa się z wymową puenty utworu? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 137. 0-1 pkt

Zapoznaj się z fragmentem powieści Stefana Żeromskiego *Przedwiośnie*.

Stefan Żeromski

Przedwiośnie

Przyszła wreszcie kolej i na Cezarego. Nie miał ci żadnych papierów, gdyż wszelkie dokumenty zostały w skradzionej walizce. Szedł na oślep. On może jeden w tym tłumie nikogo nie witał a wszystko żegnał i zostawiał za sobą. W ostatniej chwili, gdy już miał bramę przekroczyć, inżynier Białynia wetknął mu w rękę jakiś papier, czyjaś legitymację. Oficer polski przyjął papier od Baryki, obejrzał i tuż na stoliku przybił pieczęć. Przychodzień minął bramę. Wszedł do Polski, kraju swoich rodziców.

[...]

Przepływała tam rzeczka, w stromych brzegach wijąca się wśród niziny. Śniegi już stajały i pierwsza trawka, szczyk rzadki, bladozielony, rozpościerać się poczyniała nad bystrą wodą. Po tej to ledwie widocznej runi tańczyli na bosaka chłopcy-nędzarze, przygrywając sobie na ustnej harmonijce. Bose ich stopy migwały nad błotem, które już zdołały ubić na dogodne do tańca klepisko. Przedwiośnie zdmuchnęło już z dachów bud najbliższych lód i śnieg — ogrzało już naturalnym powiewem południa wnętrza, które długa i ciężka zima, wróg biedaków, przejmowała śmiertelnościami tchnieniem. Pourywane rynny, dziurawe dachy, spleśniałe ściany kryła już ta nieśmiertelna artystka, wiosenka nadchodząca, pożąta i posrebrzeniem, zielenią i spłowiałością, barwami swymi, które rozpościera nad światem. Usiłowała osłonić nikłymi swymi kolory to wstrętne widowisko, które na jej tle pełnym wieczyście nieśmiertelnego piękna ludzie rozpostarli: miasteczko polsko-żydowskie. Cezary patrzył posępny oczyma na grząskie uliczki, pełne niezgruntowanego bajora, na domy rozmaitej wysokości, formy, maści i stopnia zapaprania zewnętrznego, na chlewy i kałuże, na zabudowania i spalone rumowiska. Wrócił na rynek, obstawiony żydowskimi kramami o drzwiach i oknach zabрызganymi błotem przed miesiącami, a i przedtem nie mytymi od kwartałów.

„Gdzież są twoje szklane domy? – rozmyślał brnąc dalej. – Gdzież są twoje szklane domy?...”

Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*, Wolne Lektury, <https://link.operon.pl/oG> (dostęp: 26.06.2026).

Ustal, jaki sens ma pytanie zamykające pierwszą część powieści. W odpowiedzi odnieś się do zamieszczonego fragmentu oraz znajomości innych części utworu.

3.11. II wojna światowa (1.09.1939–8.05.1945)

Istotne wydarzenia historyczne

- sierpień 1939 r. – pakt Ribbentrop – Mołotow
- 1.09.1939 r. – Niemcy napadają na Polskę; wybuch II wojny światowej
- 17.09.1939 r. – agresja ZSRR na Polskę; zajęcie wschodniej części kraju
- 1940 r. – wymordowanie polskich oficerów w Katyniu
- 7.12.1941 r. – japoński nalot na amerykańską bazę floty i lotnictwa w Pearl Harbor na Hawajach; przystąpienie Stanów Zjednoczonych do wojny
- 1942 r. – bitwa o Stalingrad; klęska wojsk niemieckich po pięciu miesiącach walk
- 19.04.1943 r. – wybuch powstania w getcie warszawskim
- 6.06.1944 r. – lądowanie aliantów w Normandii
- 1.08.1944 – wybuch powstania warszawskiego
- 4–11.02.1945 r. – konferencja w Jałcie, na której ustalono powojenny porządek polityczny w Europie
- 8.05.1945 r. – zakończenie II wojny światowej w Europie

Cechy epoki

- wpływ wojny na losy ludzi (walka zbrojna, konspiracja, martyrologia, dylematy moralne)
- wpływ działań wojennych i ich negatywnych skutków na literaturę i sztukę (katastrofizm, tragizm losu pokolenia wojennego)
- twórczość pokolenia Kolumbów (Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Borowski, Tadeusz Gajcy):
 - pierwsze pokolenie wychowane w niepodległej Polsce
 - urodzeni ok. 1920 r., wychowywani do życia i pracy w niepodległej Polsce
 - wojna stała się przeżyciem pokoleniowym, które zdeterminowało ich życie i ukształtowało twórczość (musieli zmierzyć się z wojną, stać się żołnierzami, zabijać)

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- Krzysztof Kamil Baczyński, *Historia, Pokolenie, Z głową na karabinie*
- Tadeusz Gajcy, *Wczorajszemu*
- Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*
- Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu, Ludzie, którzy szli*
- Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*
- Zofia Nałkowska, *Medaliony* (tu: *Przy torze kolejowym*)

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0-1 pkt

Uzupełnij tabelę. Przyporządkuj tytułom utworów autorów (A–E) oraz bohaterów (a–e).

AUTORZY:

- A. Tadeusz Borowski
- B. Gustaw Herling-Grudziński
- C. Franciszek Karpiński
- D. Hanna Krall
- E. Zygmunt Krasiński

BOHATEROWIE:

- a) Michaił Kostylew
- b) Czepiec
- c) Cezary Baryka
- d) Tadek
- e) Marek Edelman

	Autor	Tytuł utworu	Bohater
1.		<i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>	
2.		<i>Inny świat</i>	
3.		<i>Ludzie, którzy szli</i>	

Krok 1: Zwróć uwagę, do której epoki literackiej należą utwory wymienione w tabeli.

Krok 2: Wybierz z listy tych autorów, którzy tworzyli w tej samej epoce literackiej.

Krok 3: Przypomnij sobie głównych bohaterów utworów wymienionych w tabeli.

Odpowiedź:

	Autor	Tytuł utworu	Bohater
1.	Hanna Krall	<i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>	Marek Edelman
2.	Gustaw Herling-Grudziński	<i>Inny świat</i>	Michaił Kostylew
3.	Tadeusz Borowski	<i>Ludzie, którzy szli</i>	Tadek

1 pkt – odpowiedź poprawna

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Dominujące gatunki literackie

- opowiadanie
- dziennik
- pamiętnik

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 2.

0–2 pkt

Zapoznaj się z poniższym tekstem.

Gustaw Herling-Grudziński

Inny świat

Tu otwierał się inny, odrębny świat, do niczego niepodobny; tu panowały inne odrębne prawa, inne obyczaje, inne nawyki i odruchy; tu trwał martwy za życia dom, a w nim życie jak nigdzie i ludzie niezwykli. Ten oto zapomniany zakątek zamierzam tutaj opisać.

Dostojewski, *Zapiski z martwego domu*Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*. Kraków 2017.

Przykład 2.1.

0–1 pkt

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Powyższy fragment z utworu Gustawa Herlinga-Grudzińskiego jest

- A. dedykacją.
- B. mottem.
- C. przedmową.
- D. przypisem.

Krok 1: Przeczytaj uważnie fragment *Innego świata*. Zwróć uwagę na podpis pod cytatem.**Krok 2:** Weź pod uwagę to, jaką rolę odgrywa ten cytat w *Innym świecie*. Odnies się do całego utworu.

Odpowiedź: B.

1 pkt – odpowiedź poprawna

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Przykład 2.2.

0–1 pkt

Wyjaśnij, jaki jest związek przywołanego fragmentu z tytułem powieści Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. Uzasadnij odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

Krok 1: Zastanów się, co oznacza tytuł *Inny świat* nadany utworowi przez Herlinga-Grudzińskiego.

Krok 2: Weź pod uwagę, w jaki sposób cytaty z Dostojewskiego odnosi się do tytułu utworu Herlinga-Grudzińskiego (wprost czy metaforycznie?).

Odpowiedź: Fragment z powieści Dostojewskiego wskazuje na przenośne znaczenie tytułu *Inny świat*, podkreśla tę metaforyczność. Opatrując tym mottem swój utwór, Herling-Grudziński wskazuje czytelnikom, że świat sowieckich łagrów nie jest normalnym światem, nie ma nic wspólnego z rzeczywistością pozaobozową.

1 pkt – odpowiedź poprawna z trafnym uzasadnieniem

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Cechy i funkcje literatury

- podporządkowanie utworów celom pozaartystycznym, takim jak utrwalanie wojennej rzeczywistości, rejestrowanie zbrodni, dawanie świadectwa, upamiętnianie ofiar, odzwierciedlanie panujących nastrojów społecznych, zagrzewanie do walki, dawanie nadziei na pokonanie wroga
- charakter okolicznościowy, patriotyczny i martyrologiczny utworów
- w utworach pokolenia Kolumbów, zwanego pokoleniem Apokalipsy spełnionej (m.in.: Baczyński, Borowski, Gajcy), są obecne: postawa patriotyczna, wewnętrzny nakaz walki z okupantem, przeczucie śmierci, dylematy moralne, odwołanie do tradycji poetów Drugiej Awangardy, katastroficzne przeczucia zbliżającego się końca, obrazy „spełnionej Apokalipsy”, traumatyczne przeżycia, przekonanie o tragizmie własnego pokolenia, które musiało żyć w czasie okrutnej wojny i kierować się niehumanitarną moralnością
- w utworach podejmujących tematy związane z wojną, a powstałych po zakończeniu działań wojennych, znalazły wyraz przeżycia wojenne, dramatyzm tych lat, dylematy moralne związane z koniecznością walki i zabijania, spustoszenia psychiczne i moralne, jakie wojna poczyniła, często dopiero w latach późniejszych

Charakterystyczne cechy języka i stylu utworów

- w twórczości pokolenia Kolumbów są obecne oryginalne metafory, obrazy poetyckie, ciekawa symbolika
- w prozie dominuje oszczędny język
- u wielu pisarzy jest obecny behawioryzm (brak analizy psychologicznej, brak informacji o przeżyciach, stanach psychicznych, uczuciach bohaterów)

Zadania – zestaw I

Zadanie 138. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Behawioryzm [...] – ukształtowany w Ameryce kierunek psychologiczny, zakładający badanie jedynie zachowań człowieka i jego reakcji na świat zewnętrzny; w literaturze – tendencja [...] rezygnująca z tzw. analizy psychologicznej; bohater ukazany jest tylko w relacjach o jego czynach i zachowaniach [...]. W prozie bardzo wielką rolę odgrywa dialog pozwalający na ukazanie bohatera w bezpośrednim działaniu. Behawioryzm wywodzi się z tradycji naturalizmu [...]. Na literaturę polską oddziaływał już w okresie międzywojennym [...] i powojennym (proza T. Borowskiego).

Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2007.

Tekst 2.

Tadeusz Borowski

Ludzie, którzy szli

[...] Tak minął czerwiec. Przez dni i noce ludzie szli – tą i tamtą drogą. [...] Na rampę nieprzerwanie podjeżdżały wagony i ludzie szli dalej. Często staliśmy rano, nie mogąc wyjść do pracy, bo drogi były przez nich zatarasowane. Szli powoli, luźnymi gromadami i trzymali się za ręce. Kobiety, starcy, dzieci. Szli za drutami, zwracając ku nam milczące twarze. [...]

Obóz patrzył na idących. [...]

– Iluż ich już przeszło? Od połowy maja prawie dwa miesiące, licząc po dwadzieścia tysięcy dziennie... Koło miliona!

– Nie co dzień gazowali tyle. Zresztą, cholera ich wie, cztery kominy i parę dołów.

– To weź inaczej: z Koszyc i Munkacza prawie sześćset tysięcy, co tu gadać, wszystkich przywieźli, a z Budapesztu? Ze trzysta tysięcy będzie?

– Nie wszystko ci jedno?

– Ja¹, ale chyba to się niedługo skończy? Przecież ich wszystkich wytłuką.

– Nie zabraknie.

Człowiek wzrusza ramionami i patrzy na drogę. [...]

Tadeusz Borowski, *Ludzie, którzy szli* [w:] tegoż, *Proza*, t. 1, Kraków 2004.

Na podstawie podanej definicji udowodnij, że Tadeusz Borowski zastosował w podanym fragmencie technikę behawioryzmu. Określ dwie cechy behawioryzmu i zilustruj je przykładami z tekstu.

Pytania pomocnicze:

- Jak cechy behawioryzmu w literaturze opisano w podanej definicji?
- Jak zostali przedstawieni bohaterowie we fragmencie?
- Które elementy opowiadania potwierdzają poszczególne cechy behawioryzmu?

Cecha behawioryzmu	Przykład z tekstu

Zadanie 139. 0-1 pkt

Przeczytaj poniższy fragment tekstu.

Inny świat jest przede wszystkim traktatem o cierpieniu jako integralnym składniku ludzkiego losu. Obóz koncentracyjny w sowieckiej wersji jest tu tylko uszczegółowieniem tego egzystencjalnego prawa. Ale według autora i narratora tej jednej z najważniejszych książek drugiej połowy XX wieku, będącej głęboką analizą totalitarnego zła, w takim samym stopniu jak cierpienie, atrybutem kondycji człowieka jest jego zdolność do aktu wewnętrznej wolności, do „choroby na tęsknotę za czymś nieokreślonym”. Kolejnymi stopniami do tego „innego świata” wewnętrznej wolności i wartości transcendentnych jest dobrowolnie przyjęte i przeżyte cierpienie, otwierające jednostkę na inne wartości. [...]

Stanisław Stabro, *Gustaw Herling-Grudziński – „Inny świat”. Fenomenologia cierpienia* [w:] *Etos i artyzm. Rzecz o Herlingu-Grudzińskim*, Poznań 1991.

Sformułuj jeden argument uzasadniający tezę zawartą w ostatnim zdaniu tekstu. W odpowiedzi odwołaj się do konkretnego przykładu z *Innego świata* Herlinga-Grudzińskiego.

¹ ja (niem.) – tak.

Pytania pomocnicze:

- Jaki jest główny temat „Innego świata” według Stanisława Stabry?
- Dlaczego według Stabry bohaterowie „Innego świata” cierpią?
- Dlaczego według Stabry bohaterowie „Innego świata” dobrowolnie przyjmują cierpienie?
- Który z bohaterów „Innego świata” dobrowolnie cierpiał? Na czym polegało jego cierpienie? Z jakiego powodu to zrobił?
- Jaki argument pozwoli potwierdzić przytoczoną tezę?

Zadanie 140. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Tadeusz Borowski

Pieśń

Nad nami – noc. W obliczu gwiazd
ogłuchłych od bitewnych krzyków,
jakiż zwycięzców przyszły czas
i nas odpomni – niewolników?

Pustynię, step i morza twarz
mijamy depcząc, grzmi karabin,
zwycięzców krzyk, helotów² marsz
i głodny tłum cyrkowych zabaw.
[...]

Niepróżno stopa depcze kamień,
niepróżno tarcz dźwigamy, broń,
wznosimy czoło, prężne ramię
i ukrwawiamy w boju dłonie.
[...]

Nad nami – noc. Goreją gwiazdy,
dławiący, trupi nieba fiolet.
Zostanie po nas złom żelazny
i głuchy, drwiący śmiech pokoleń.

Tadeusz Borowski, *Pieśń* [w:] tegoż, *Poezje*, Warszawa 1972.

Tekst 2.

Krzysztof Kamil Baczyński

Pokolenie

[...] Nas nauczono. Nie ma litości.
Po nocach śni się brat, który zginął,
któremu oczy żywcem wykłuto,
któremu kości kijem złamano,
i drąży ciężko bolesne dłuto,
nadyma oczy jak bąble – krew.

Nas nauczono. Nie ma sumienia.
W jamach żyjemy strachem zaryci,
w grozie drążymy mroczne miłości,
własne posągi – żli troglodyci³.
[...]

² heloci (gr. *heilotes* – jeniec) – jedna z warstw ludności Sparty, składająca się z mieszkańców podbitych krain; niewolnicy.

³ troglodyta – człowiek jaskiniowy.

I tak staniemy na wozach, czołgach,
na samolotach, na rumowisku,
gdzie po nas wąż się ciszy przeczołga,
gdzie zimny potop omyje nas,
nie wiedząc: stoi czy płynie czas,
jak obce miasta z głębin kopane,
popielejące ludzkie pokłady
na wznak leżące, stojące wznwyż,
nie wiedząc, czy my karty iliady
rzeźbione ogniem w błyszczącym złocie,
czy nam postawią, z litości chociaż,
nad grobem krzyż.

22.VI.1943

Krzysztof Kamil Baczyński, *Pokolenie* [w:] tegoż, *Utwory zebrane*, t. 2, Kraków 1994.

Udowodnij, że w obu tekstach ukazano tragedię pokolenia żyjącego w czasach wojny. Uzupełnij tabelę. Podaj dwie cechy wspólne obu wierszy i każdą z nich zilustruj przykładem z przytoczonych tekstów.

Pytania pomocnicze:

- Co oznacza słowo tragedia? Jakie ma znaczenia?
- Dlaczego życie ludzi w czasie wojny było tragiczne? Jakie są przejawy tego tragizmu?
- Na czym polega tragedia pokolenia żyjącego w czasach wojny ukazana w wierszu Borowskiego?
- Na czym polega tragedia pokolenia żyjącego w czasach wojny ukazana w wierszu Baczyńskiego?
- Jakie są elementy wspólne tragedii pokolenia żyjącego w czasach wojny w obu utworach?
- Które fragmenty wierszy to potwierdzają?

Cecha wspólna	Przykład z wiersza Tadeusza Borowskiego	Przykład z wiersza Krzysztofa Kamila Baczyńskiego

Zadanie 141. 0-1 pkt

Przeczytaj poniższy fragment tekstu.

Degradacja żydowskiego umierania i żydowskiej walki zawiera jednak również kolejny paradoks – Edelman przypomina, że nawet w ramach procederu masowego uśmiercania ujawniał się czynnik, którego Niemcy [...] nie wkalkulowały w całą sytuację – czynnik godności ludzkiej. [...] Dla samego Edelmana przeżyciem kluczowym, w którym uświadomił sobie ów impuls godnościowy, stała się scena przedśmiertnego poniżenia starego Żyda, któremu Niemcy publicznie obcinali brodę przed egzekucją. [...] Owo poczucie godności, ów heroizm wyrażający się często w desperackich próbach odmiennego, własnego, zaaranżowania swej śmierci w zalewie masowego umierania, wydaje się Edelmanowi najcenniejszą, najbardziej immanentną wartością oporu. [...]

Wiesław Kot, *Hanna Krall*, Poznań 2000.

Podaj dwa przykłady zachowania bohaterów *Zdążyć przed Panem Bogiem* świadczące o chęci zachowania godności.

Pytania pomocnicze:

- Czym jest godność?
- Kiedy człowiek zachowuje godność?
- Jak zachowywał się stary Żyd opisany w utworze Hanny Krall, wspomniany w przytoczonym fragmencie?
- Dlaczego zachowania starego Żyda nie można ocenić jako zachowania godnego?
- Którzy bohaterowie zachowywali się odmiennie niż stary Żyd? Woleli narazić się na cierpienie, na śmierć, byleby „nie dać się wepchnąć na beczkę”?

Zadania – zestaw II

Zadanie 142. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Bogumiła Kaniewska, Anna Legeżyńska, Piotr Śliwiński

W innym świecie. Opowiadania Tadeusza Borowskiego

„Czy my jesteśmy ludzie dobrzy?”

Trudno byłoby wymyślić taką rzeczywistość, w której pytanie to traci rację bytu, gdyż pojęcie dobra okazuje się bezradne, całkowicie bezużyteczne – rzeczywistość, która ma zdolność zawieszenia wszelkich kategorii moralnych. Tymczasem w obozie koncentracyjnym rzeczywistość taka staje się faktem: ludzie tworzą przestrzeń, w której opozycja dobra i zła okazuje się relacją pustą, bezprzedmiotową. Miara dobra jest bowiem nasz stosunek do drugiego człowieka. [...]

Bogumiła Kaniewska, Anna Legeżyńska, Piotr Śliwiński, *Literatura polska XX wieku*, Poznań 2005.

Tekst 2.

Tadeusz Borowski

Proszę państwa do gazu

- Słuchaj, Henri, czy my jesteśmy ludzie dobrzy?
- Czemu się głupio pytasz?
- Widzisz, przyjacielu, wzbiera we mnie zupełnie niezrozumiała złość na tych ludzi, że przez nich muszę tu być. Nie współczuję im wcale, że idą do gazu. Żeby się ziemia pod nimi wszystkimi rozstąpiła. Rzuciłbym się na nich z pięściami. Przecież to jest patologiczne chyba, nie mogę zrozumieć.
- Och, wprost przeciwnie, to normalne, przewidziane i obliczone. Męczy cię rampa, buntujesz się, a złość najłatwiej wyladować na słabszym. Pożądane jest nawet, abyś ją wyladował. [...]

Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu* [w:] tegoż, *Proza*, t. 1, Kraków 2004.

Według autorów tekstu 1. miarą dobra jest stosunek do drugiego człowieka. Odpowiedz na pytanie postawione przez bohatera opowiadania Borowskiego, odwołując się do obu tekstów oraz znajomości opowiadania Tadeusza Borowskiego *Proszę państwa do gazu*.

Zadanie 143. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Krzysztof Kamil Baczyński

Modlitwa do Bogarodzicy

Któraś wiodła jak bór pomruków
ducha ziemi tej skutego w zbroi szereg,
prowadź nocne drogi jego wnuków,
byśmy milcząc umieli umierać.
[...]

Która ziemi się uczyłaś przy Bogu,
w której ziemia jak niebo się stała,
daj nam z ognia twego pas i ostrogi,
ale włóż je na człowiecze ciała. [...]

21 III 1944 r.

Krzysztof Kamil Baczyński, *Modlitwa do Bogarodzicy* [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2007.

Podaj epokę i tytuł utworu, do którego Krzysztof Kamil Baczyński nawiązuje w wierszu *Modlitwa do Bogarodzicy*. Uzasadnij odpowiedź, odnosząc się do obu utworów.

Tytuł utworu i epoka:

Uzasadnienie:

Zadanie 144. 0-3 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Gustaw Herling-Grudziński

Inny świat

W parę tygodni po moim przyjeździe do obozu [...] przyszła etapem z więzienia młodzieńca Polka, córka oficera z Mołodeczna. [...] Dziewczyna [...] wychodziła do pracy z podniesioną dumnie główką [...]. Wracała wieczorem do zony [...] dalej nieprzystępna i skromnie wyniosła. [...] Wyglądało więc na to, że nie wpadnie tak łatwo w sidła nocnych łowów, a możliwość złamania jej głodem [...] utrudniał fakt, że przydzielona została do mieszanej kobieco-inwalidzkiej brygady 56. [...]. Nie znałem jeszcze wówczas na tyle obozu, aby móc przewidzieć, jak się ta cicha walka skończy, toteż bez wahania przyjąłem zakład o pół pajki chleba z inżynierem Polenko [...], że dziewczyna nie ulegnie. Cała ta gra podniecała mnie w sposób, że tak powiem, patriotyczny – zależało mi na tym, żeby barwy białe-czerwone załopotały dumnie na maszcie zwycięskiej cnoty. [...] Polenko [...] mniej więcej w miesiąc po zakładzie przyszedł wieczorem do naszego baraku i bez słowa rzucił na moją prycę podarte majtki kobiece. Odważyłem mu dokładnie, i również w milczeniu, pół pajki chleba. [...]

Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*, Kraków 2017.

Zadanie 144.1. 0-2 pkt

Na podstawie podanego fragmentu *Innego świata* oraz znajomości całego utworu Gustawa Herlinga-Grudzińskiego wyjaśnij pojęcie „człowiek zlagrowany”.

Zadanie 144.2. 0-1 pkt

Podaj dwa przykłady zachowania więźniów sowieckiego łagru opisanego przez Gustawa Herlinga-Grudzińskiego dowodzące, że nie wszyscy ludzie ulegli zlagrowaniu.

Zadanie 145. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższymi fragmentami utworów.

Tekst 1.

Hanna Krall

Zdążyć przed Panem Bogiem

[...] tego samego dnia, kiedy wykopano grób [...], trzeba było przedostać się piwnicami do drugiego domu. Czterech ludzi poszło wybić przejście, a na górze stali Niemcy i wrzucali granaty do piwnicy. Zaczął się przedostawać dym, czad, więc kazał natychmiast zasypać otwór. W otworze jeszcze był jeden z chłopaków, ale ludzie zaczęli się dusić, więc nie można już było na niego czekać. [...]

Historia powstaje po drugiej stronie murów, tam gdzie pisze się raporty, wysyła w świat meldunki radiowe i żąda się od świata pomocy. Każdy specjalista zna dzisiaj teksty depeš i noty rządów. Ale kto wie o chłopcu, którego trzeba było zasypać, bo do piwnicy przedostawał się czad? Kto dzisiaj wie o chłopcu?

Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*, Kraków 2018.

Tekst 2.

[...] Historii operującej wielkimi liczbami Krall przeciwstawia punkt widzenia reportera, dla którego interesujący jest właśnie pojedynczy ludzki los wzgardzony przez dziejopisów. Reporter na marginesie historii, a nieraz na przekór jej, notuje prywatny obraz dziejów, oddaje głos postaciom marginalnym, które często przeciwstawiają się oficjalnej wykładni zdarzeń. [...]

Wiesław Kot, *Hanna Krall*, Poznań 2000.

Podaj dwa przykłady, inne niż w zacytowanym fragmencie *Zdążyć przed Panem Bogiem*, potwierdzające opinię Wiesława Kota, że dla Hanny Krall *interesujący jest właśnie pojedynczy ludzki los, że pisarka oddaje głos postaciom marginalnym*.

Zadanie 146. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Psalm 130

1. *Pieśń wstępowa*⁴. Z głębokości wołam do Ciebie, Panie.
2. Panie, usłysz głos mój! * Niech będą uszy Twoje otwarte * na głos błagania mego.
3. Jeżeli pamięć o występku zachowasz, Panie, * ktoś się ostoi?
4. Ale z Tobą jest przebaczenie, * abyś w bojaźni był czczony.
5. Nadzieję pokładałam w Panu, * nadzieję w Panu pokłada dusza moja, * i czekam na Jego słowo.
6. Dusza moja czeka na Pana * bardziej niż nocne straże na przyjście poranka, * niż nocne straże na przyjście poranka.
7. Oczekuj, Izraelu, Pana, * bo w Panu jest łaska * i wielka moc odkupienia.
8. On sam odkupi Izraela ze wszystkich win jego.

Księga Psalmów, tłum. Czesław Miłosz, Paryż 1981.

Tekst 2.

Krzysztof Kamil Baczyński

Modlitwa III

Jeżeli życie tak nas odstało
i nie doleci żadne wołanie,
odbierz nam, Panie, ten proch – nie ciało,
śmierć daj nam, Panie.

Jeżeli skrzydła dzieci małych
poobcinają, zamieniają w kamień,
odbierz nam ziemię spod stóp przeklętych,
w glinę nas zamień.

[...]

to nas już nie karm ziemią ni niebem,
odbierz, gdy dałeś, niepokój godzin,
to zabij dzieci kamiennym chlebem
przed dniem narodzin.

wrzesień 1942 r.

Krzysztof Kamil Baczyński, *Modlitwa III* [w:] tegoż. *Wybór poezji*. Wrocław – Warszawa – Kraków 2007.

Czy stosunek podmiotu lirycznego do Boga w utworze Krzysztofa Kamila Baczyńskiego jest taki sam, jak w *Psalmie 130*? Zajmij stanowisko i uzasadnij je, odwołując się do obu dzieł.

⁴ Od psalmu 120 do 134 jako tytuł pojawia się określenie *pieśń wstępowa*. Są to psalmy śpiewane przez pielgrzymów wstępujących do Jerozolimy z okazji dorocznych świąt.

3.12. Współczesność (od 1945 r.)

Istotne wydarzenia historyczne

- 1945 r. – zakończenie II wojny światowej
- 1949 r. – zjazd Związku Literatów Polskich w Szczecinie (początek socrealizmu)
- 1956 r. – poznański czerwiec (pierwszy w PRL strajk generalny i uliczna demonstracja); odwilż po okresie stalinizmu
- 1968 r. – studenckie protesty m.in. w Warszawie, Gdańsku, Krakowie; fala wystąpień antysemickich
- 1970 r. – strajki robotników na Wybrzeżu
- 1976 r. – powstanie Komitetu Obrony Robotników (KOR)
- 1980 r. – powstanie NSZZ „Solidarność” – pierwszego w krajach komunistycznych, niezależnego od władz, legalnego związku zawodowego
- 1981 r. – wprowadzenie stanu wojennego
- 1989 r. – obrady Okrągłego Stołu; wolne wybory, które przyniosły zwycięstwo Solidarności; koniec komunizmu w Polsce

Cechy epoki

- wpływ wojny na zachwianie dotychczasowych wartości moralnych, zwątpienie w wartość budowanej od stuleci cywilizacji
- poszukiwanie nowych wartości, próby przywrócenia do istnienia starych
- filozofia:
 - egzystencjalizm – kontynuacja nurtu, który rozwinął się w dwudziestolecie międzywojennym
 - personalizm – autonomiczna wartość osobowości w analizie rzeczywistości oraz bytu ludzkiego; postrzeganie człowieka jako bytu natury duchowej – obdarzonej samoświadomością i wolą, twórczej, wolnej i odpowiedzialnej moralnie
 - fenomenologia – opis i ogląd tego, co bezpośrednio jest dane, tego, co nam się ukazuje
- uzależnienie twórców od władzy, partii komunistycznych w bloku państw socjalistycznych; sztuka socrealistyczna służąca budowie socjalizmu, przedstawiająca rzeczywistość zgodnie z wizją i ideologicznymi wymogami partii rządzącej, pełniąc funkcje propagandowe
- globalizacja (rozprzestrzenianie się analogicznych zjawisk w różnych miejscach świata; ujednolicanie się jego obrazu)
- konsumpcjonizm (zdobywanie dóbr materialnych i usług jako wyznacznik jakości życia)
- wielokulturowość

Najważniejsi przedstawiciele literatury powszechnej

- Albert Camus, *Dżuma*
- George Orwell, *Rok 1984*

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH

Przykład 1.

0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Albert Camus

Dżuma

[...] Rambert poczuł się nieswojo w okropnym upale tej sali i z trudem rozpoznał Rieux pochylonego nad jednym z jęczących kształtów. Doktor nacinał pachwinę chorego, który leżał rozkrzyżowany; trzymali go pielęgniarze stojący po obu stronach łóżka. [...]

– Doktorze – powiedział Rambert – nie wyjeżdżam i chcę zostać z wami. [...]

Rieux jak gdyby nie mógł wynurzyć się ze swego zmęczenia.

– A ona? – zapytał głuchym głosem.

Rambert powiedział, że się nad tym zastanawiał, że nadal wierzy w to, w co wierzył, ale byłoby mu wstyd, gdyby wyjechał. Przeshkodziłoby mu to kochać kobietę, którą zostawił. Ale Rieux wyprostował się i rzekł pewnym głosem, że to głupie i że nie ma wstydu w wyborze szczęścia.

– Tak – powiedział Rambert – ale może być wstyd, że człowiek jest sam tylko szczęśliwy. [...]

Albert Camus, *Dżuma*, przeł. Joanna Guze, Warszawa 2020.

Przykład 1.1.

0–1 pkt

Na podstawie podanego fragmentu *Dżumy* i całej powieści wyjaśnij, dlaczego Rambert podjął decyzję o pozostaniu w mieście ogarniętym epidemią.

Krok 1: Przypomnij sobie pierwszą rozmowę Ramberta z doktorem Rieux i argumenty, do których się odwoływał, chcąc za wszelką cenę opuścić miasto (np. uważał, że epidemia to nie jego sprawa, chciał dołączyć do kobiety, którą kochał).

Krok 2: Weź pod uwagę to, co zobaczył, czego doświadczył Rambert, zanim oświadczył doktorowi Rieux, że zostaje w mieście.

Krok 3: W swojej odpowiedzi możesz uwzględnić kontekst egzystencjalny.

Odpowiedź: Rambert to dziennikarz, który do Oranu przyjechał z Paryża, by napisać reportaż. Nie czuł się związany z mieszkańcami Oranu, dlatego po wybuchu epidemii szukał sposobu, by opuścić miasto. Kiedy już mógł wyjechać, zmienił zdanie i został, by walczyć z epidemią. Zrozumiał, że nie można myśleć tylko o własnym szczęściu („może być wstyd, że człowiek jest sam tylko szczęśliwy”), że walka z dżumą (ze złem) jest doświadczeniem wszystkich. Tylko wtedy można zło pokonać. Na jego decyzję wpłynęło też obserwowanie zachowań mieszkańców Oranu, szczególnie doktora Rieux.

1 pkt – odpowiedź poprawna z trafnym uzasadnieniem uwzględniającym całość powieści

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Przykład 1.2.

0–1 pkt

Podaj dwa przykłady, inne niż w zacytowanym fragmencie, zachowania bohaterów *Dżumy* wobec epidemii.

Krok 1: Weź pod uwagę np. dwa kazania ojca Paneloux i to, co w ich czasie mówił o epidemii. Wskaż różnice między tym, w jaki sposób duchowny postrzega chorobę w pierwszym i drugim kazaniu.

Krok 2: Zastanów się nad motywacją działań takich postaci, jak Joseph Grand czy Jean Tarrou. Weź pod uwagę okoliczności, które wpływają na podjęcie przez tych bohaterów określonych decyzji.

Odpowiedź: Jean Tarrou przybył do Oranu niedługo przed wybuchem epidemii. Bardzo zaangażował się w działalność ochotniczych formacji do walki z dżumą. Uważał, że ze złem należy walczyć zawsze i wszędzie.

- Joseph Grand był urzędnikiem. Walczył z epidemią jako ochotnik. Przyłączył się do oddziałów sanitarnych. Robił to, co potrafił najlepiej – prowadził statystyki związane z epidemią, które były bardzo potrzebne lekarzom.
- Ojciec Paneloux (ksiądz) początkowo uważał, że dżuma jest karą bożą za grzechy i nie angażował się w walkę z epidemią. Przeszedł przemianę, gdy zobaczył śmierć niewinnego dziecka. Uznał, że należy pomagać chorym. Przyłączył się do ochotniczych formacji.
- Cottard cieszył się z epidemii, bo dzięki temu unikał kary za popełnione przestępstwo. Nie walczył z nią, nie pomagał chorym, lecz bogacił się (przemyt).

1 pkt – odpowiedź poprawna, uwzględniająca przykłady inne niż w przytoczonym fragmencie

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Najważniejsi przedstawiciele literatury polskiej

- Sławomir Mrożek, *Tango*
- Marek Nowakowski, *Raport o stanie wojennym*, *Góra „Edek”*
- Jacek Dukaj, *Katedra*
- Olga Tokarczuk, *Profesor Andrews w Warszawie*
- Józef Mackiewicz, *Droga donikąd*
- Antoni Libera, *Madame*
- Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem*
- Poeeci: Stanisław Baliński, Kazimierz Wierzyński, Czesław Miłosz, Tadeusz Różewicz, Miron Białoszewski, Jarosław Marek Rymkiewicz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, Halina Poświatowska, Stanisław Barańczak, Marcin Świetlicki, Jan Polkowski, Wojciech Wencel

Przykłady ZADAŃ MATURALNYCH**Przykład 2.****0–2 pkt**

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Sławomir Mrożek

Tango

ARTUR

Ojciec ma rację

STOMIL

Jaką rację?

ARTUR

Tamtego wszystkiego już nie ma [...].

STOMIL

Czego?

ARTUR

Tych więzów, okowów, skorup i tak dalej. Nie ma, niestety.

STOMIL

Niestety? Sam nie wiesz, co mówisz! Gdybyś żył w tamtych czasach, wiedziałbyś, ile zrobiliśmy dla ciebie. Ty nie masz pojęcia, jak wtedy wyglądało życie. Czy wiesz, ile trzeba było odwagi, żeby zatańczyć tango? Czy wiesz, że tylko nieliczne kobiety były upadłe? Że zachwycano się malarstwem naturalistycznym? Teatrem mieszczańskim? Mieszczański teatr! Ohydą! [...] My twardo wywalczyliśmy sobie te prawa i jeżeli dzisiaj możesz sobie robić z babcią, co chcesz, to dzięki nam. Ty sobie nie zdajesz sprawy z tego, ile nam zawdzięczasz. I pomyśleć, że po tośmy walczyli, żeby ci stworzyć tę swobodną przyszłość, którą ty teraz pogardzasz.

ARTUR

I coście stworzyli? Ten burdel, gdzie nic nie funkcjonuje, bo wszystko dozwolone, gdzie nie ma ani zasad, ani wykroczeń?

STOMIL

Jest tylko jedna zasada: nie krępować się i robić to, na co ma się ochotę. [...]

Sławomir Mrożek, *Tango*. Warszawa 2015.

Przykład 2.1.**0–1 pkt**

W kontekście przytoczonego fragmentu i całego utworu wyjaśnij, w jaki sposób w *Tangu* Sławomira Mrożka został wykorzystany motyw buntu.

Krok 1: Przypomnij sobie, gdzie i kiedy toczy się akcja *Tanga* Mrożka.

Krok 2: Weź pod uwagę to, w jaki sposób zachowuje się rodzina Artura – przeanalizuj zachowania Eugenii, Eleonory oraz Stomila, które odbiegają od stereotypowych, są groteskowe, absurdałne.

Krok 3: Zastanów się, z czego wynikają konkretne zachowania tych postaci.

Krok 4: Weź pod uwagę, jak na zachowanie swoich bliskich reaguje Artur. Skup się na tym, czego nie może zaakceptować.

Odpowiedź: Rodzice Artura buntowali się przeciwko istniejącym normom i wartościom. Stworzyli świat, w którym wszystko wolno. Artur buntuje się przeciwko tak rozumianej wolności („burdel, gdzie nic nie funkcjonuje, bo wszystko dozwolone, gdzie nie ma ani zasad, ani wykroczeń”). Chciałby przywrócić dawne normy i obyczaje. Sposobem na to ma być ślub z Alą. To nietypowy sposób wykorzystania motywu buntu, gdyż zwykle młodzi ludzie buntują się przeciwko obowiązującym zasadom, na straży których stoi starsze pokolenie.

1 pkt – odpowiedź poprawna z trafnym uzasadnieniem odwołującym się do całego utworu

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Przykład 2.2.

0–1 pkt

Podaj tytuł utworu literackiego, innego niż *Tango*, w którym występuje motyw buntu. Wyjaśnij, w jaki sposób jest on w tym utworze realizowany.

Krok 1: Zastanów się, w którym ze znanych ci utworów literackich pojawia się motyw buntu. Weź pod uwagę różne ujęcia tego motywu, np. bunt przeciwko władzy, bunt przeciwko rodzicom, bunt przeciwko tradycji czy złu świata. Wybierz utwór, który najlepiej pamiętasz.

Krok 2: Zastanów się, w jaki sposób motyw buntu został ukazany w tym tekście – weź pod uwagę, kto jest buntownikiem, przeciwko czemu się buntuje, w jaki sposób manifestuje swój bunt oraz jakie są tego konsekwencje.

Odpowiedź: Motyw buntu jest obecny w:

- *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza – główny bohater, Józio, buntuje się przeciwko formie, która jest wszędzie i go ogranicza; przekonuje się, że przed formą nie ma ucieczki.
- *Dżumie* Alberta Camusa – bohaterowie buntują się przeciwko złu świata (walczą z dżumą, nie zgadzają się na śmierć).
- *Innym świecie* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego – bohaterowie tego utworu próbują buntować się przeciwko totalitaryzmowi; przykładem takiego buntownika może być Kostylew, który na znak buntu wobec zniewolenia opalał sobie rękę – nie chciał pracować dla sowieckiego systemu, chciał ocalić swoją wolność, samodzielnie decydować o sobie i swoim losie.

1 pkt – odpowiedź poprawna z trafnym uzasadnieniem

0 pkt – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi

Dominujące gatunki literackie

- gatunki tradycyjne (np. nowela, komedia, elegia, psalm, powieść, opowiadanie)
- nowe gatunki (np. dramat absurdu, antyutopia)
- literatura faktu, eseje i reportaże
- cecha charakterystyczna – zacieranie się granic między gatunkami literackimi

Cechy i funkcje literatury

- zróżnicowanie funkcji w zależności od czynników zewnętrznych:
 - socrealizm – podporządkowanie literatury władzy, charakter propagandowy utworów
 - literatura czasu odwilży (po śmierci Stalina w 1953 r.) – charakter rozrachunkowy, próby wyjaśniania przyczyn podporządkowania władzy komunistycznej
 - pokolenie „Współczesności” (pokolenie ’56) – bunt przeciw socrealizmowi
 - pokolenie Nowej Fali (pokolenie ’68) – najważniejszym zadaniem literatury jest rozpoznanie rzeczywistości, skoncentrowanie się na problemach codzienności oraz obnażanie fałszu języka władzy
 - nurt tyntejski (po ogłoszeniu stanu wojennego)
 - pokolenie „brulionu” (po 1989 r.) – literatura uwolniona z więzów cenzury, zajęcie się problemami dotyczącymi własnej twórczości
- postmodernizm – przekonanie, że artyści nie są już w stanie powiedzieć nic nowego, wszystkie nowe dzieła są tylko powtórkami tego, co już było; artyści swobodnie wykorzystują tradycję, mieszają różne style; sztuka żywi się sama sobą, a artyści podjęli grę (często ironiczną) z tradycją

Charakterystyczne cechy języka i stylu

- różnorodność języka i stylu
 - sięganie po aluzję literacką, wprowadzanie do tekstów cytatów, polemika z tradycją literacką
 - poezja:
 - utwory opisujące ogrom cierpienia w czasie wojny – język prosty, potoczny, rezygnacja z wyszukanych metafor i figur stylistycznych, odrzucenie patosu i wzniosłości
 - poezja lingwistyczna – walka z językowymi szablonami, z konwencjami języka, odchodzenie od zasad składniowych
 - turpizm – wprowadzenie do poezji brzydoty, choroby, śmierci; nazywanie tego bezpośrednio, przez słowa zwykłe, „niskie”, nie patetyczne czy wzniosłe
 - nurt intelektualny, filozoficzny – wykorzystywanie tradycyjnych środków wyrazu, posługiwanie się ironią
 - proza – wykorzystanie potocznej polszczyzny, która stała się właściwym narzędziem do opisania zarówno rzeczywistości, jak i przeżyć człowieka; język mówiony uznany za lepszy (odpowiedniejszy) od języka literatury (uważanego za język nienaturalny)
 - dramat – zbliżony do języka poezji i prozy (język potoczny, zróżnicowanie środowiskowe, stereotypy i szablony językowe)
-

Zadania – zestaw I

Zadanie 147. 0-1 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Albert Camus

Dżuma

Ta kronika dobiega końca. Czas więc, żeby doktor Bernard Rieux wyznał, że jest autorem. [...]

Wiedział jednak, że ta kronika nie może być kroniką ostatecznego zwycięstwa. Może być tylko świadectwem tego, co należało wypełnić i co niewątpliwie powinni wypełniać nadal, wbrew terrorowi i jego niestrudzonej broni, mimo rozdarcia osobistego, wszyscy ludzie, którzy nie mogąc być świętymi i nie chcąc zgodzić się na zarazy, starają się jednak być lekarzami.

Słuchając okrzyków radości dochodzących z miasta, Rieux pamiętał, że ta radość jest zawsze zagrożona. Wiedział bowiem to, czego nie wiedział ten radosny tłum i co można przeczytać w książkach, że bakcyl dżumy nigdy nie umiera i nie znika, że może przez dziesiątki lat pozostać uśpiony w meblach i bieliźnie, że czeka cierpliwie w pokojach, w piwnicach, w kufrach, w chustkach i w papierach, i że nadejdzie być może dzień, kiedy na nieszczęście ludzi i dla ich nauki dżuma obudzi swe szczury i pośle je, by umierały w szczęśliwym mieście.

Albert Camus, *Dżuma*, przeł. Joanna Guze, Warszawa 2020.

Na podstawie podanego fragmentu *Dżumy* i całego utworu wyjaśnij, na czym polega paraboliczny sens powieści Alberta Camusa.

Pytania pomocnicze:

- Jakie są cechy powieści-paraboli?
- Które sformułowania w podanym fragmencie sugerują, że powieść ma sens nie tylko dosłowny? Które sformułowania wskazują, że powieść Camusa ma sens paraboliczny?
- Metaforą jakich ukrytych treści są akcja i bohaterowie powieści? Co na to wskazuje?

Zadanie 148. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Marek Nowakowski

Judasz na Placu Defilad¹

– Czego chcecie? – zapytał fryzjer i przestał się wreszcie uśmiechać.

Byli niżsi od zomowców². Musieli zadzierać głowy. Tamci to byki.

– Bliżej, proszę – powiedział jeden. Był najwyższy.

– O co chodzi? – zdziwił się fryzjer.

Nic nie odpowiedzieli. Tylko tak patrzyli na nich z góry. Patrzyli i mrużyli oczy. [...]

To była sekunda. Kilka sekund właściwie. Ten najwyższy pochylił się trochę i chwycił fryzjera pod łokieć. Fachowo i szybko. [...]

Fryzjer przykucnął i zajęczał przeciągle.

– Szarpie się. Stawia opór – pieszczotliwie powiedział ten najwyższy. Chwycił fryzjera za kołnierz. [...]

Mocnym szarpnięciem zmusił fryzjera do powstania. Ścisnął go za ramię. Fryzjer twarz miał wykrzywioną bólem, a oczy jeszcze bardziej wytrzeszczone. Coś zabelkotał niezrozumiale.

– Bluzga. Obraża funkcjonariusza na służbie – stwierdził ten najwyższy. Przestał się uśmiechać. Oczy zmrużył i jak pies zawarczał: – Odprowadzić łobuza! – Z obrzydzeniem odepchnął od siebie fryzjera. [...]

Ten najwyższy dopiero teraz spojrzał na Bobrzaka. Pierwszy raz.

– Widzieliście! – powiedział. – Opierał się i awanturował, czy nie tak było? – jego jasne, uważne oczy sparaliżowały Bobrzaka.

Poczuł pustkę w głowie. I strużkę potu spływającą grzbietem. Obliznął wargi. Pokiwał głową.

Tamten jednak nadal patrzył wyczekująco.

– Widziałem – wyszeptał Jasiu Bobrzak. – Tak było.

Tamten uśmiechnął się.

– Możecie odejść – lekko poruszył ręką, w której trzymał długą pałkę.

Jasiu Bobrzak ruszył posłusznie. Sprzedał fryzjera. Tak pomyślał. Zgarbił się. Za plecami czuł obecność tamtego. Przyspieszył kroku.

Marek Nowakowski, *Judasz na Placu Defilad*, [w:] tegoż, *Raport o stanie wojennym*, Białystok 1990.

¹ Plac Defilad – plac w śródmieściu Warszawy, powstał razem z budową Pałacu Kultury.

² zomowiec – funkcjonariusz ZOMO (Zmotoryzowanych Odwodów Milicji Obywatelskiej).

Zadanie 148.1. 0-1 pkt

Wyjaśnij tytuł utworu *Judasz na Placu Defilad*. Uzasadnij odpowiedź, wykorzystując podany fragment utworu Marka Nowakowskiego oraz własną wiedzę dotyczącą opowiadań z tomu *Raport o stanie wojennym*.

Pytania pomocnicze:

- Kim był Judasz? Synonimem jakiego zachowania stało się jego imię?
- Gdzie znajduje się tytułowy plac (wykorzystaj przypis)?
- Kiedy rozgrywają się wydarzenia opisane w opowiadaniach zebranych w tomie „Raport o stanie wojennym”?
- Kim byli zomowcy?
- Jak byli traktowani cywile w czasie stanu wojennego?
- Dlaczego zomowcy zatrzymali fryzjera? Jakie zarzuty mu postawili?
- Czy fryzjer zachowywał się niezgodnie z prawem?
- Czy zarzuty, które postawili zomowcy fryzjerowi, były adekwatne do jego zachowania?
- Czego chcieli zomowcy od Jasia Bobrzaka?
- Jak zachował się Jasiu Bobrzak? Dlaczego potwierdził nieprawdę?
- Czyje zachowanie przypomina zachowanie Jasia Bobrzaka?
- Na co wskazuje tytuł opowiadania?

Zadanie 148.2. 0-1 pkt

Czy związek frazeologiczny „judaszowe srebrniki” jest właściwy, by opisać postawę Jasia Bobrzaka? W odpowiedzi wykorzystaj znaczenie tego frazeologizmu.

Pytania pomocnicze:

- Co oznacza frazeologizm „judaszowe srebrniki”?
- Jak zachował się Jasiu Bobrzak?
- Dlaczego Jasiu Bobrzak potwierdził nieprawdziwą wersję zdarzeń? Dlaczego dał „fałszywe świadectwo”?
- Czy Jasiu zdradził?
- Czy Jasiu otrzymał jakieś korzyści za współpracę z zomowcami?
- Czy zachowanie Jasia można opisać, wykorzystując frazeologizm „judaszowe srebrniki”?
- Jakim argumentem uzasadnisz swoją odpowiedź?

Zadanie 149. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Zbigniew Herbert

Przesłanie Pana Cogito

Idź dokąd poszli tamci do ciemnego kresu
po złote runo nicości twoją ostatnią nagrodę

idź wyprostowany wśród tych co na kolanach
wśród odwróconych plecami i obalonych w proch

[...]

czuwaj – kiedy światło na górach daje znak – wstań i idź
dopóki krew obraca w piersi twoją ciemną gwiazdę

powtarzaj stare zaklęcia ludzkości bajki i legendy
bo tak zdobędziesz dobro którego nie zdobędziesz

powtarzaj wielkie słowa powtarzaj je z uporem
jak ci co szli przez pustynie i ginęli w piasku
[...]

idź bo tylko tak będziesz przyjęty do grona zimnych czaszek
do grona twoich przodków: Gilgamesza Hektora Rolanda
obronców królestwa bez kresu i miasta popiołów

Bądź wierny Idź

Zbigniew Herbert, *Przesłanie Pana Cogito* [w:] tegoż, *Pan Cogito*, Kraków 2008.

Wyjaśnij, jaką postawę podmiot liryczny zaleca przyjąć adresatowi w podanym fragmencie *Przesłania Pana Cogito*.
W odpowiedzi uwzględnij symboliczne znaczenie postaci Hektora i Rolanda.

Pytania pomocnicze:

- Kto jest adresatem utworu? W jakiej rzeczywistości żyje?
- Metaforą jakich zachowań jest „postawa wyprostowana”?
- Jak zachowują się ci „co na kolanach”?
- Do jakiej postawy zachęca podmiot liryczny, posługując się formą czasownika „iść”?
- Jaką funkcję pełni kilkukrotne powtórzenie rozkazu „idź”?
- Bohaterem którego utworu jest Hektor? Jak się zachowuje? Jakie cechy są dla niego charakterystyczne?
- Bohaterem którego utworu jest Roland? Jak się zachowuje? Jaką decyzję podejmuje? Jakie cechy są charakterystyczne dla Rolanda?
- Jaką postawę powinien przyjąć adresat? Jaki wpływ na tę postawę ma przywołanie postaci Hektora i Rolanda?

Zadanie 150. 0-1 pkt

Zapoznaj się poniższym tekstem.

Marta Buczek

Wielokulturowość w przekładzie „Opowieści galicyjskich” Andrzeja Stasiuka

Nowa mitologia Europy Środkowej, którą tworzy Stasiuk, opiera się na Europie zapomnianych peryferii, prowincji, [...] gdzie zacierają się granice, a kultury się przenikają [...].

Autor podejmuje grę ze stereotypami. Wychodzi ze świata wirtualnego ku realnemu, nobilitując cywilizacyjne opóźnienie, anachroniczne wierzenia i minione zwyczaje. Prowincję podnosi do rangi wartości, uwznioślając ją przez trywializację. Dla niego zacofanie ma postać cywilizacji nieskażonej zepsuciem, podlegającej inercji życia zgodnego z prawem biologicznym, przeciwstawionej porządkowi społeczno-politycznemu, uzależnionej od reliktyw dawnego obyczaju.

Marta Buczek, *Wielokulturowość w przekładzie „Opowieści galicyjskich” Andrzeja Stasiuka*,
„Przekłady Literatur Słowiańskich” 2011, nr 2/1, s. 237.

Określ, które aspekty opowiadania *Miejsce* Andrzeja Stasiuka ujęła w swoich rozważaniach autorka zacytowanego artykułu. W odpowiedzi odwołaj się zarówno do opowiadania, jak i artykułu.

Pytania pomocnicze:

- Co jest tematem opowiadania Stasiuka?
- Z jakiej perspektywy autor przedstawia budowanie cerkwi?
- Co stało się z budowlą?
- Jak zachowywali się dawni mieszkańcy odwiedzający zniszczoną świątynię, a później miejsce po niej?
- Jak według autorki artykułu Stasiuk traktuje prowincję?
- Czym jest dla niego peryferyjny świat?

Zadania – zestaw II

Zadanie 151. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Albert Camus

Dżuma

[...] „Bracia moi, chwila nadeszła. Trzeba we wszystko uwierzyć albo wszystkiemu zaprzeczyć. A któż spośród was ośmieliłby się wszystkiemu zaprzeczyć?” [...]

„Bracia moi, trzeba być tym, który zostaje!” [...]

„Bracia moi [...] miłość do Boga jest trudną miłością. Zakłada całkowite wyrzeczenie się samego siebie i pogardę dla własnej osoby. Ale tylko ta miłość może zmazać cierpienie i śmierć dzieci, tylko ona czyni ich śmierć konieczną, nie można jej bowiem rozumieć, można jej tylko chcieć. Oto trudna nauka, którą chciałem podzielić się z wami. Oto wiara, okrutna w oczach ludzi, rozstrzygająca w oczach Boga, do którego trzeba się zbliżyć. Temu straszliwemu wizerunkowi musimy dorównać. Na tym szczycie wszystko się przemiesza i wyrówna, prawda tryśnie z pozornej niesprawiedliwości. Tak oto w wielu kościołach południa Francji zadżumieni śpią od wieków pod kamiennymi płytami chóru, kapłani przemawiają na ich grobach, a idea, jaką głoszą, wystrzela z tego popiołu, gdzie przecież i dzieci złożyły swą część”. [...]

Albert Camus, *Dżuma*, przeł. Joanna Guze, Warszawa 2020.

Wskazane w tabeli środki retoryczne zilustruj przykładami z tekstu i określ funkcję każdego z nich.

Nazwa środka retorycznego	Przykład z tekstu	Funkcja w tekście
apostrofa		
paralelizm		

Zadanie 152. 0-2 pkt

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Sławomir Mrożek

Tango

EDEK

Teraz moja kolej. Wy będziecie mnie słuchać.

STOMIL

My? Ciebie?

EDEK

A dlaczegoż by nie? Widzieliście, jaki mam cios. Ale nie bójcie się, byle cicho siedzieć, nie podskakiwać, uważać, co mówię, a będzie wam ze mną dobrze, zobaczycie. Ja jestem swój chłop. I pożartować mogę, i zabawić się lubię. Tylko posłuch musi być. [...]

Panie Geniu, zatańczymy sobie?

EUGENIUSZ

Z panem?... A wie pan, że nawet i zatańczę. (kładzie buty koło Artura i udaje się w objęcia Edka. Ustawiają się w prawidłowej pozycji, czekają na takt i ruszają. Edek prowadzi. Tańczą. Eugeniusz siwy, dostojny, w czarnym żakiecie, sztuczkowych spodniach, z czerwonym goździkiem w butonierce. Edek w zbyt ciasnej marynarce Artura, z rękawów, za krótkich, wystają jego potężne ręce, obejmuje Eugeniusza wpół. Tańczą klasycznie, z wszystkimi figurami i przejściami tanga popisowego. Tańczą, dopóki nie spadnie kurtyna. A potem jeszcze przez jakiś czas słychać „La Cumparsite” [...] przez głośnieki w całym teatrze).

Sławomir Mrożek, *Tango*, Warszawa 2015.

Zadanie 152.1. 0-1 pkt

Wyjaśnij, jaką funkcję w utworze Sławomira Mrożka pełni motyw tańca.

Zadanie 152.2. 0-1 pkt

Podaj tytuł utworu literackiego, innego niż *Tango*, w którym występuje motyw tańca. Wyjaśnij, w jaki sposób jest on w tym utworze realizowany.

Zadanie 153. 0-2 pkt

Zapoznaj się z podanym tekstem.

Sławomir Iwasiów

Podróż w prozie Olgi Tokarczuk

Ta podróż pokazuje jednak coś więcej, niż tylko zagubienie człowieka w obcym miejscu, ponieważ obcość Warszawy jest tu podwójna: profesor jest w mieście, którego nie zna, ale też znajduje się w sytuacji wyjątkowej, w stanie wojennym, choć nie zdaje sobie z tego do końca sprawy, w momencie napięcia społeczno-politycznego. Zakończenie tego opowiadania pokazuje, jak bardzo różnią się kultury w obrębie Europy, jak wielka była w latach 80. przepaść między Zachodem a Wschodem [...].

Sławomir Iwasiów. „Celem mojej pielgrzymki jest zawsze inny pielgrzym”. *Podróż w prozie Olgi Tokarczuk*, „Fraza: poezja, proza, esej” 2013, nr 3 (81): 169–190.

Sformułuj dwa argumenty potwierdzające opinię o utworze Olgi Tokarczuk, jaką wyraził w swoim tekście Sławomir Iwasiów. W odpowiedzi odwołaj się do opowiadania *Profesor Andrews w Warszawie*.

Zadanie 154. 0-2 pkt

Przeczytaj poniższy utwór.

Czesław Miłosz

Który skrzywdziłeś

Który skrzywdziłeś człowieka prostego,
Śmiechem nad krzywdą jego wybuchając,
Gromadę błaznów koło siebie mając
Na pomieszanie dobrego i złego,

Choćby przed tobą wszyscy się skłonili,
Cnotę i mądrość tobie przypisując,
Złote medale na twoją cześć kując,
Radzi, że jeszcze jeden dzień przeżyli,

Nie bądź bezpieczny. Poeta pamięta
Możesz go zabić – narodzi się nowy.
Spisane będą czyny i rozmowy.

Lepszy dla ciebie byłby świt zimowy
I sznur i gałąź pod ciężarem zgięta.

Washington D.C., 1950

Czesław Miłosz, *Który skrzywdziłeś* [w:] tegoż, *Poezje wybrane*, Wrocław 2013.

Zadanie 154.1. 0-1 pkt

Wyjaśnij, jakie zadania postawił Czesław Miłosz przed poetą żyjącym w państwie totalitarnym. W odpowiedzi odwołaj się do wiersza *Który skrzywdziłeś*.

Zadanie 154.2. 0-1 pkt

Podaj tytuł utworu literackiego, innego niż wiersz *Który skrzywdziłeś*, w którym również ukazano zadania poety. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do treści przywołanego tekstu.

Zadanie 155. 0-2 pkt

Przeczytaj poniższy utwór.

Stanisław Barańczak

Pan tu nie stał

Pan tu nie stał, zwracam panu uwagę,
że nigdy nie stał pan za nami
murem, na stanowisku naszym też
pan nie stał, już nie mówiąc, że na naszym czele
nie stał pan nigdy, pan tu nie stał, panie,
nas na to nie stać, żeby pan tu stał
obiema nogami na naszej ziemi, ona stoi
przed panem otworem, a pan co,
stoi pan sobie na uboczu
wspólnego grobu, panie, tam jest koniec,
nie stój pan w miejscu, nie stawiaj się pan, stawaj
pan w pasach na szarym końcu, w końcu
znajdzie się jakieś miejsce i dla pana

Stanisław Barańczak, *Pan tu nie stał* [w:] tegoż, 159 wierszy, Kraków 1990.

Uzupełnij tabelę. Wypis z wiersza dwa przykłady zawierające frazeologizmy z czasownikiem „stać” lub „stanąć”. Podaj ich formy podstawowe i znaczenie.

Przykład z tekstu	Związek frazeologiczny	Znaczenie frazeologizmu

4

Wypracowania

Wypracowanie 1

Zadanie 156. 0-35 pkt

Napisz wypracowanie

- W wypracowaniu rozważ problem podany w temacie. Przedstaw również swoje zdanie i je uzasadnij.
- W rozważaniach przedstaw argumenty, odwołując się do utworów literackich oraz do wybranych kontekstów (np. historycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego).
- Jednym z utworów literackich musi być lektura obowiązkowa, wybrana spośród lektur wymienionych na stronach.
- Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 wyrazów.

Temat: Wędrowka jako sposób poznawania świata i samego siebie.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej – utworu epickiego albo dramatycznego,
- sensu wiersza *Pielgrzym* Adama Mickiewicza,
- wybranych kontekstów.

Adam Mickiewicz

Pielgrzym

U stóp moich kraina dostatków i krasy¹,
Nad głową niebo jasne, obok piękne lice;
Dlaczegoż stąd ucieka serce w okolice
Dalekie, i – niestety! – jeszcze dalsze czasy?

Litwo! piał² mi wdzięczniej twe szumiące lasy,
Niż słowiki Bajdaru³, Salhiry³ dziewice;
I weselszy deptałem twoje trzęsawice⁴,
Niż rubinowe morwy, złote ananasy.

Tak daleki! tak różna wabi mię ponęta;
Dlaczegoż roztargniony wzdycham bez ustanku,
Do tej, którą kochałem w dni moich poranku?

Ona w lubej dziedzinie, która mi odjęta,
Gdzie jej wszystko o wiernym powiada kochanku –
Depcząc świeże me ślady czyż o mnie pamięta?

Adam Mickiewicz, *Pielgrzym* [w:] tegoż, *Dzieła wszystkie*, t. 1, cz. 2, Wrocław – Warszawa – Kraków 1972.

Przykładowe wskazówki odnoszące się do rozwinięcia tematu

Wstęp:

- Określ, czym według ciebie jest wędrowka. Jakie mogą być odmiany wędrowki?
- Jakie znaczenie ma przemierzanie świata dla człowieka, który decyduje się na wędrowkę lub został do niej zmuszony w wyniku rozmaitych okoliczności?
- Jakich wędrowców można spotkać w różnych tekstach kultury? Dlaczego motyw tułaczki, podróży, wędrowki jest popularny i często wykorzystywany przez twórców dzieł artystycznych?

Rozwinięcie na podstawie lektury obowiązkowej:

Mit o Odyseuszu zawarty w *Mitologii* Jana Parandowskiego

- Wyjaśnij, co spowodowało, że bohater mitu nie mógł wrócić do swojego domu na rodzinnej wyspie Itace po zakończeniu wojny trojańskiej?
- Jakie przeciwności napotykał na swojej drodze Odyseusz? Podaj kilka przykładów. Jakie miały one znaczenie?
- Określ, co zdarzyło się po przybyciu do celu. Jakie znaczenie w tej opowieści ma żona bohatera Penelopa?
- Jakie znaczenie w tej opowieści odegrali bogowie? O czym świadczy taki sposób przedstawienia losów człowieka?
- Scharakteryzuj bohatera, odnosząc się do sytuacji zawartych w micie. Czego Odyseusz dowiedział się o sobie? Czego dowiedział się o świecie?
- Co symbolizuje tułaczka Odyseusza?
- Stwierdź, jakie uniwersalne znaczenie ma opowieść o człowieku, który mimo przeszkód i przeciwności losu dociera do zamierzonego celu.

¹ krasa – piękno, uroda.

² bajdar – dolina na Krymie.

³ Salhiry – Salhir, rzeka w Krymie, wypływająca z pieczar Czatyrdału.

⁴ trzęsawice – bagna.

Zamiast mitu o Odyseuszu przy realizacji tematu możesz wykorzystać (także jako konteksty) utwory:

- Dante Alighieri, *Boska komedia*
- Juliusz Słowacki, *Kordian*
- Zygmunt Krasiński, *Nie-Boska komedia*
- Bolesław Prus, *Lalka*
- Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem*

Sens wiersza Adama Mickiewicza *Pielgrzym*

- Zinterpretuj sens tytułu utworu.
- Przedstaw sytuację, w której znajduje się bohater liryczny wiersza. Skąd przybył na Krym?
- Opisz świat, który rozciąga się wokół niego. Z jakiej perspektywy Pielgrzym opisuje otoczenie?
- W jaki sposób opisuje otaczający go świat? Określ funkcję zastosowanych środków stylistycznych.
- Wyjaśnij, czym była kultura Wschodu dla romantyków. Wykorzystaj znaczenie określeń „koloryt lokalny” oraz „orientalizm”.
- Do jakich refleksji skłania bohatera jego obecna sytuacja? Czym jest dla niego pamięć? W jaki sposób wspomina swój kraj ojczysty? Jakie emocje zawiera jego monolog? W jaki sposób je wyraża?
- Określ, czego bohater liryczny – Pielgrzym dowiedział się o świecie, a czego dowiedział się o sobie.
- Co łączy sonet Pielgrzym z innymi utworami z cyklu? W jaki sposób biografia poety łączy się z utworem/wpłynęła na powstanie wiersza?
- Wyjaśnij, w jaki sposób w utworze przejawia się romantyczny światopogląd. Czym dla romantyków była podróż? Z jakiego powodu podróżowali? Jak zmieniał się ich światopogląd w trakcie podróży (wędrówki, tułaczki, emigracji). Połącz wcześniejsze wnioski na temat poznawania świata i samego siebie z romantyczną koncepcją życia.

Konteksty, które możesz wykorzystać w rozwinięciu części pracy odnoszącej się do sonetu:

- biografia Adama Mickiewicza
- inne utwory romantyczne zawierające motyw podróży

Podsumowanie:

- Czym jest wędrówka (tułaczka, pielgrzymowanie, podróż) w życiu bohaterów przywołanych utworów, Odyseusza i Pielgrzyma?
- Co łączy, a co różni postawy bohaterów – wędrowców?
- Od czego zależą różnice? Co je warunkuje?
- Stwierdź, w jaki sposób literatura przez motyw podróży ukazuje uniwersalne zjawiska.

Wypracowanie 2

Zadanie 157. 0-35 pkt

Napisz wypracowanie

- W wypracowaniu rozważ problem podany w temacie. Przedstaw również swoje zdanie i je uzasadnij.
- W rozważaniach przedstaw argumenty, odwołując się do utworów literackich oraz do wybranych kontekstów (np. historycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego).
- Jednym z utworów literackich musi być lektura obowiązkowa, wybrana spośród lektur wymienionych na stronach.
- Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 wyrazów.

Temat: Różne postawy wobec cierpienia innych ludzi.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej – utworu epickiego albo dramatycznego,
- innego utworu literackiego – może to być również utwór poetycki,
- wybranych kontekstów.

Przykładowe wskazówki odnoszące się do rozwinięcia tematu

Wstęp:

- Określ, jakie sytuacje życiowe są źródłem cierpienia. Który z mitów ukazuje bohatera poświęcającego się dla innych? Jakie ponosi konsekwencje swojej postawy? → kontekst mitologiczny
- Jak zachowują się ludzie wobec trudnych sytuacji, w jakich znaleźli się inni? Jakie postawy można przyjąć wobec cierpienia drugiego człowieka? Od czego może ta postawa zależeć: od okoliczności, od osobowości człowieka czy od splotu tych czynników? A może jeszcze od czegoś innego?

Rozwinięcie na podstawie lektury obowiązkowej:

Dziady cz. III Adama Mickiewicza

- Kim jest Konrad – bohater dramatu? Gdzie się znajduje? Jak reaguje na opowieści współwięźniów na temat prześladowań swoich rodaków? W jaki sposób zwraca się do Boga w scenie II (*Improvizacja*)? Co jest powodem jego buntu?
- Czego sobie życzy od Boga? Do jakiego stanu emocjonalnego doprowadza go świadomość o ogromie cierpienia prześladowanego narodu? Dlaczego jego postawę można nazwać prometejską?
- Jak symbolicznie ukazane jest cierpienie młodych Polaków w scenie V (*Widzenie ks. Piotra*)? Z czego został zaczerpnięty motyw białych dróg krzyżowych?
- Jak reagują na opowieści o cierpieniach prześladowanych przez Rosjan Polaków zgromadzeni w salonie w Warszawie (scena VII, *Salon warszawski*)? Co mówią na temat martyrologii siedzący przy stolikach arystokraci i literaci, a co stojący przy drzwiach inni goście?
- Jak reagują na pojawienie się pani Rollison goście balu u Senatora (scena VIII, *Bal u Senatora*)?
- Jakie okoliczności stały się powodem cierpienia przedstawicieli polskiego narodu w *Dziadach* cz. III?

Dżuma Alberta Camusa

- Jaka okoliczność jest powodem cierpienia w powieści Camusa *Dżuma*? Jak zachowują się wobec choroby różni bohaterowie: dr Rieux, Rambert, Grand, Tarrou, ks. Paneloux? Co warunkuje ich zróżnicowaną postawę? Który z bohaterów przechodzi przemianę?
- Jakim człowiekiem jest Rieux? Co motywuje jego codzienne poświęcenie i pragnienie zmierzenia się z dżumą? Jaki jest jego pogląd na pracę lekarza? Co ukształtowało filozofię życiową doktora? Dlaczego jego postawę można nazwać heroiczną?
- Jakim człowiekiem jest Tarrou? Co oznaczają jego słowa: „Powiadam tylko, że są na tej ziemi zarazy i ofiary i że trzeba, o ile to możliwe, nie zgodzić się na udział w zarazie. [...] Dlatego postanowiłem stawać po stronie ofiar przy każdej okazji, by umniejszyć spustoszenia”. Scharakteryzuj postawę bohatera wobec innego człowieka.
- Jak traktuje cierpienia ofiar dżumy ks. Paneloux? Co mówi o tym w pierwszym, a co w drugim kazaniu? Dlaczego jego stosunek do dżumy i jej ofiar się zmienia?
- Przypomnij sobie znaczenie pojęcia „parabola” w odniesieniu do literatury. Dlaczego *Dżumę* można określić jako powieść paraboliczną? Na czym polega jej paraboliczna wymowa?
- Na czym polega różnica postaw bohaterów wobec cierpienia wywołanego dżumą?

Inne utwory, które można wykorzystać w pracy

- Bolesław Prus, *Lalka* (działania Wokulskiego w imię hasel pozytywistycznych)
- Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara* (poświęcenie Soni w myśl nauk ewangelicznych)
- Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu* (utrata wrażliwości na cierpienie drugiego człowieka w sytuacji ekstremalnej; zlagrowanie jako przyczyna utraty wrażliwości)
- Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem* (np. ofiarowanie drugiej osobie własnego numerka życia)

Podsumowanie:

- Jakie postawy przyjmują bohaterowie wobec cierpienia innych? Co przeżywa Konrad, a co dr Rieux i Tarrou?
- Na czym polega ich bunt wobec ludzkiego cierpienia? Jakie niesie konsekwencje? Które z przykładów z zaproponowanych lektur są wyrazem obojętności wobec udręki innych?
- Z czego wynika brak wrażliwości? Na czym polega uniwersalny przekaz odnoszący się do cierpienia innych wpływający z literatury?

DOBRE PRAKTYKI W PRACY Z ARKUSZEM

O tym pamiętaj, jeśli chcesz rozwiązać arkusz PP i uzyskać maksimum punktów:

1. Zawsze wnikliwie czytaj polecenia, które precyzują, jakie czynności masz wykonać i jaki zakres materiału uwzględnić.
2. Podawaj tylko tyle przykładów, o ile cię poproszono.
3. Rozwiązuj najpierw te polecenia, które dobrze rozumiesz i potrafisz wykonać.
4. Zauważ, że w arkuszu 2 jest podana lista lektur obowiązkowych. Możesz z niej korzystać cały czas, również w czasie rozwiązywania zadań w arkuszu 1.
5. Wiele zadań sprawdza twoje umiejętności, a nie tylko wiedzę. Dlatego warto przywiązywać dużą wagę do cytowanych tekstów lub ich fragmentów, na podstawie których masz wykonać zadanie.
6. Odpowiadaj w sposób zwięzły i prosty. Takie odpowiedzi są najczęściej najlepsze.
7. Nie staraj się ubarwiać odpowiedzi – nie pisz kwiecistym czy ozdobnym stylem.
8. Podany czas 240 minut jest przewidziany na cały egzamin z języka polskiego, czyli na rozwiązanie testów i napisanie wypracowania. Zaplanuj czas swojej pracy nad każdym arkuszem.
9. Nie ulegaj stresowi. Skoncentruj się na zadaniu, które masz wykonać.

WYPEŁNIA ZDAJĄCY

KOD	PESEL													
<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td></tr></table>				<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>										

**EGZAMIN MATURALNY
Z JĘZYKA POLSKIEGO**

POZIOM PODSTAWOWY

ARKUSZ I

TEST JĘZYK POLSKI W UŻYCIU

TEST HISTORYCZNOLITERACKI

Termin:

CZAS PRACY: 240 minut (łącznie na napisanie testów i wypracowania)

LICZBA PUNKTÓW DO UZYSKANIA ZA TEST JĘZYK POLSKI W UŻYCIU: 10

LICZBA PUNKTÓW DO UZYSKANIA ZA TEST HISTORYCZNOLITERACKI: 15

1

**WYPEŁNIA ZESPÓŁ
NADZORUJĄCY**

Uprawnienia zdającego do:

☐ dostosowania zasad oceniania.

Instrukcja dla zdającego

1. Upewnij się, że otrzymałeś/otrzymałaś dwa arkusze egzaminacyjne, oznaczone **1** i **2** – jeden z testami, drugi z wypracowaniem.
2. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny z testami zawiera **16 stron** (zadania 1.–15.). Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
3. Odpowiedzi zapisz w miejscu na to przeznaczonym przy każdym zadaniu.
4. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
5. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
6. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.
7. Na tej stronie oraz na karcie odpowiedzi wpisz swój numer PESEL i przyklej naklejkę z kodem.
8. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.

Część 1. Test Język polski w użyciu

Przeczytaj uważnie teksty, a następnie wykonaj zadania umieszczone pod nimi. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstów i tylko własnymi słowami – chyba że w zadaniu polecono inaczej. Udzielaj tyłu odpowiedzi, o ile cię poproszono.

Tekst 1.

dr Jane McGonigal

Gry komputerowe mogą leczyć. Czasem skuteczniej od leków

Ocenia się, że „Tetris” to jedna z najpopularniejszych gier wideo wszech czasów – jak dotąd zagrało w nią blisko pół miliarda osób. Chociaż istnieje już od 1984 r., dopiero niedawno zbadano, że „Tetris” może więcej, niż tylko dostarczać nam rozrywki. Może pomóc nam szybciej dojść do siebie po traumatycznych wydarzeniach. Zespół stresu pourazowego (PTSD – od angielskiego *post-traumatic stress disorder*) to stan psychologiczny, który może się rozwinąć, jeśli byliśmy świadkami albo uczestnikami przerażającego lub tragicznego wydarzenia. Charakterystycznym objawem są nawracające reminiscencje (ang. *flashback*). Niechciane, natrętne wspomnienia mogą prześladować chorych miesiącami, a nawet latami – zakłócając sen, wywołując ataki paniki i powodując dotkliwe emocjonalne cierpienie. Zazwyczaj reminiscencje mają silny komponent wizualny. Chory wciąż „widzi” traumatyczne wydarzenie oczami umysłu – tak żywo, jakby rzeczywiście działo się wciąż od nowa. [...]

Psychologowie poznawczy wykazali, że wspomnienia zmieniają się i kształtują do sześciu godzin po traumatycznym zdarzeniu. Dlatego niektórzy badacze zaczęli się zastanawiać: czy w ciągu tego czasu możemy coś zrobić, by powstrzymać mózg przed utworzeniem tego rodzaju wizualnych wspomnień, które potem prowadzą do flashbacków? W 2009 i 2010 r. zespół psychiatrów na Uniwersytecie Oksfordzkim przeprowadził dwa badania pokazujące, że granie w „Tetris” przed upływem sześciu godzin po obejrzeniu traumatycznych zdjęć pomaga ograniczyć flashbacki. W istocie działało to tak dobrze, że badacze postulowali, iż 10-minutowa sesja „Tetris” mogłaby służyć jako skuteczna „szczepionka poznawcza” przeciwko PTSD. [...]

W jaki sposób badacze z Oksfordu do tego doszli? [...] zebrali uczestników badania i pokazywali im serie skrajnie obrazowych, krwawych zdjęć zmarłych i rannych. Potem mierzyli reakcję emocjonalną badanych, by zyskać pewność, że zdjęcia rzeczywiście ich poruszyły. W ciągu następnych kilku godzin połowa badanych grała w „Tetris” przez 10 minut, a druga połowa nie robiła nic szczególnego. Większość badanych z tej drugiej grupy zgłaszała, że przez następny tydzień dręczyły ich niepokojące wizualne flashbacki oglądanych zdjęć. Grupa, która grała w „Tetris”, miała podobnych flashbacków o połowę mniej. A kiedy tydzień później obie grupy wypełniły ankietę psychologiczną, gracze mieli o wiele mniej objawów PTSD niż grupa, która nie grała.

W jaki sposób 10 minut grania wywołało taki efekt? Oksfordzcy badacze wyjaśniają, że „Tetris” zajęło obwody przetwarzania obrazów w mózgu, które zazwyczaj po traumatycznych wydarzeniach zaangażowane są w nieświadome zapamiętywanie i odgrywanie w kółko tego, co się zdarzyło. [...] By zakłócić mimowolne wizualne wspomnienia traumy, trzeba skierować reflektor uwagi na coś, co wymaga ogromnej ilości uwagi wzrokowej. [...]

Spójrzmy na badania nad „Tetris” w szerszej perspektywie. Umiejętność zapobiegania flashbackom potencjalnie może posłużyć każdemu, nawet jeśli sam nie przeżył nic traumatycznego. Często oglądamy obrazy przemocy czy relacje z wypadków w mediach. Zwłaszcza dla dzieci mogą one być niepokojące. Ale krótka sesja wizualnie absorbującej gry może im pomóc uniknąć koszmarów i natrętnych wspomnień. Metoda „Tetris” może również zmienić nasze reakcje na zwyczajne negatywne wydarzenia. Kiedy mamy szczególnie nieprzyjemny dzień albo nie możemy przestać myśleć o czymś, co poszło nie tak, jak chcieliśmy, warto ją wypróbować.

Jane McGonigal, *Gry komputerowe mogą leczyć. Czasem skuteczniej od leków*, tejsze, *SuperBetter. Życie to gra, naucz się wygrywać*, Warszawa 2017, cyt. za: „Focus”, <http://link.operon.pl/do> (dostęp: 31.05.2022).

Tekst 2.*Nadużywanie gier komputerowych*

Główną właściwością gier komputerowych jest **interaktywność**, gdyż urządzenie posiada możliwość utrzymywania relacji z użytkownikiem, co stanowi niebezpieczeństwo, z racji tego, iż gracz może stracić orientację i zagubić się pomiędzy światem wirtualnym a realnym. Problem ze zróżnicowaniem, co jest rzeczywistością, a co grą, dodatkowo potęguje zaawansowany rozwój technologii, powodujący, że obraz graficzny do złudzenia przypomina realia, oraz możliwość wcielania się w role społeczne: małżonka, dziecka, pracownika. Wkład emocjonalny, jaki użytkownik ponosi, jest ogromny, gdyż przeżycia towarzyszące mu w pokonywaniu przeszkód są nieraz silniejsze niż te towarzyszące mu na co dzień.

Szczególną uwagę należy zwrócić na zaburzenia reakcji, które związane są z rozmyciem granicy pomiędzy cyberprzestrzenią a światem realnym. Zjawisko to jest szczególnie groźne, gdyż użytkownicy powielają zachowania realizowane w grze na płaszczyźnie relacji społecznych. Pojęcie śmierci traci dla nich na znaczeniu, utrwała się w nich przekonanie, iż człowiek dysponuje kilkoma żywiami. [...]

Warto zwrócić uwagę, że osoby grające, nadużywające multimediiów charakteryzuje wycofana postawa, poczucie lęku, zubożenie. Popadają one w letarg, nie podejmując się żadnych form aktywności. Na przestrzeń swego życia przenoszą normy i zasady obowiązujące w grach, traktują innych jako środek w osiągnięciu zamierzonego celu bądź wroga, którego należy unicestwić. [...]

[...] Mark Griffiths wyróżnia dwa typy uzależnień od gier komputerowych, a mianowicie pierwotne oraz wtórne. Pierwsze ma bezpośredni związek z emocjami, gracz gra, aby uzyskać stan podniecenia i ekscytacji, pragnie sprawdzić swoje możliwości, a także udowodnić innym, na jak wiele go stać. Uzależnienie wtórne jest natomiast swojego rodzaju próbą oderwania się od rzeczywistości, alternatywą dla niesatysfakcjonującego życia, ucieczką od wszelkich kłopotów i trosk dnia codziennego.

Wskutek braku kontroli nad czasem spędzanym przy grach komputerowych ludzie stają się ofiarami zaburzeń związanych z nadużywaniem urządzeń multimedialnych. Można wyróżnić cztery typy zagrożeń wpływających na obszar zdrowia psychicznego, fizycznego, moralnego oraz społecznego. W związku z patologicznym korzystaniem z urządzeń elektronicznych służących do gier mogą pojawić się problemy z koncentracją, zapamiętywaniem, trudności w podejmowaniu decyzji, poczucie bycia w próżni. Jednostka w cyberprzestrzeni kompensuje braki towarzyszące w życiu codziennym, usuwa się ze świata rzeczywistego, by móc funkcjonować w świecie gier. Na porażkę czy przegraną często reaguje nerwowo, agresywnie, jej zachowania są kompulsywne. Uzależnionym graczom towarzyszą zaburzenia obsesyjno-kompulsywne, między innymi nerwice natręctw, a także pojawienie się syndromu padaczki ekranowej. Zagrożenia zdrowia fizycznego wywołane uzależnieniem od gier mają wpływ na funkcjonowanie całego organizmu człowieka. Istnieje prawdopodobieństwo uszkodzenia narządów wzroku, bóle głowy, problemy z kręgosłupem, a także skurcze mięśni wynikające z braku aktywności fizycznej.

Szczególną uwagę należy zwrócić na to, w jaki sposób uzależnienie od gier wpływa na upośledzenie moralności, z racji iż prowadzona przez gracza postać podczas sesji pozbawiona jest wszelkich norm i zasad, co powoduje, że dana osoba zachowania te przenosi na grunt życia codziennego, utożsamiając się ze swoim awatarem. Przekonana jest o swej nadprzyrodzonej sile, umiejętnościach przekraczania wszelkich granic oraz towarzyszy jej uczucie totalnej wolności i niezależności, a także posiada przeświadczenie, że panuje nad życiem i śmiercią. [...]

Nadużywanie gier komputerowych, Uzależnienia Behawioralne, <http://link.operon.pl/dp> (dostęp 31.05.2022).

To zadanie wymaga analizy struktury tekstu, m.in. zrozumienia jego sensu, głównej myśli i powiązania jej z tytułem. Zwróć uwagę na jego oba elementy.

Określ najpierw, jak to zjawisko przeanalizował autor tekstu 1., a potem jak zrobił to autor tekstu 2. Następnie porównaj ich stanowiska i rozstrzygnij, czy są zbliżone.

Zestaw ze sobą oba teksty: z tekstu 1. odczytasz, czym jest zespół stresu pourazowego (PTSD), a z tekstu 2. dowiesz się, że są dwa rodzaje mechanizmów uzależnień. Wytupuj ten mechanizm, który można zauważyć w przypadku osób z PTSD grających w „Tetris”.

To zadanie sprawdza umiejętności z zakresu języka. Przypomnij sobie cechy stylu naukowego. Spośród cech charakterystycznych dla niego wybierz te, które są obecne w obu tekstach.

Zadanie 1. (0–2)

Wyjaśnij sens tytułu tekstu 1. Odpowiedź uzasadnij, uwzględniając treść całości artykułu.

Niektóre mechanizmy gry komputerowej przypominają zjawiska z realnego życia. Grając w „Tetris”, można „wygrać” z bolesnymi lub nieprzyjemnymi przeżyciami, tzn. ograniczyć ich zakres, oddziaływanie. Trzeba dążyć do bycia lepszym, a nawet najlepszym, pokonywać własne słabości. W sensie dosłownym uczyć się wygrywać z traumatycznymi przeżyciami.

Zadanie 2. (0–1)

Rozstrzygnij, czy autorzy obu tekstów dostrzegają taki sam wpływ gier na życie graczy. Odpowiedź uzasadnij.

Tak. Obaj autorzy dostrzegają, że gry pozwalają graczom oderwać się od rzeczywistości.

Zadanie 3. (0–1)

Który z mechanizmów uzależnień, opisanych w czwartym akapicie tekstu 2., można uznać za sposób oddziaływania gry „Tetris” na ludzi z zespołem stresu pourazowego? Odpowiedź uzasadnij.

Mechanizm uzależnienia wtórnego. Grający ma możliwość zapomnieć o zmartwieniach, o bólu, o trudnych sprawach z realnego życia.

Zadanie 4. (0–2)

Wymień dwie cechy stylu naukowego obecne w obu tekstach i zilustruj je przykładami.

Cechy stylu naukowego	Przykłady z tekstu 1.	Przykłady z tekstu 2.
<i>terminy</i>	<i>np. zespół stresu pourazowego, reminiscencje, komponent wizualny</i>	<i>np. syndrom padaczki ekranowej, zaburzenia obsesyjno-kompulsywne, uzależnienie pierwotne, wtórne</i>
<i>formy bezosobowe</i>	<i>np. ocenia się, zbadano</i>	<i>np. należy zwrócić, można wyróżnić</i>

Zadanie 5. (0–4)

Na podstawie obu tekstów zredaguj syntetyzującą notatkę na temat: gry komputerowe a życie graczy. Twoja wypowiedź powinna liczyć 60–90 wyrazów.

Uwaga: w ocenie wypowiedzi będzie brana pod uwagę poprawność językowa, ortograficzna i interpunkcyjna.

Tematem obu tekstów jest oddziaływanie gier komputerowych na życie człowieka. Autorzy zgodnie zwracają uwagę, że pozwalają one zapomnieć o kłopotach czy niepowodzeniach. Powołując się na badania naukowe, formułują jednak odmienne tezy. Dr Jane McGonigal uważa, że ciekawa gra może pomóc uwolnić się od przykrych wspomnień, np. związanych z PTSD. Natomiast w drugiej wypowiedzi podkreśla się negatywne skutki, np. uzależnienia, nerwice, zaburzenia psychiczne czy moralne. Różne są także puenty obu tekstów – zachęta do korzystania z gier komputerowych w pierwszym tekście i podkreślenie, że gry niszczą moralność i psychikę graczy w drugim. [90 wyrazów]

Przeanalizuj dokładnie treść polecenia i zwróć uwagę na wszystkie jego elementy. Z obu tekstów wybierz najważniejsze informacje dotyczące tematu notatki. Następnie określ stanowiska obu autorów wobec zagadnienia wskazanego w temacie notatki. Porównaj te stanowiska, zwróć uwagę na ich podobieństwa i różnice. Pamiętaj, że notatka powinna być napisana tekstem ciągłym, spójna i zwięzła, zgodna z treścią obu tekstów, a także poprawna pod względem językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym.

Część 2. Test historycznoliteracki

Zadanie 6. (0–1)

Zapoznaj się z poniższym obrazem.

Pieter Bruegel (starszy)

Wieża Babel

Muzeum Historii Sztuki w Wiedniu, 1563.

Odwołując się do biblijnego źródła frazeologizmu „wieża Babel” oraz jego współczesnego znaczenia, rozstrzygnij, czy wizja wieży z obrazu Pietera Bruegla jest z nimi zgodna.

Wizja wieży z obrazu jest zgodna z historią biblijną. Ukazuje niedokończenie budowy wieży ze względu na pychę jej twórców ukaraną przez Boga pomieszczeniem ich języków. Znajduje potwierdzenie w znaczeniu frazeologizmu „wieża Babel” – przedsięwzięcie niemożliwe do zrealizowania, prowadzące tylko do chaosu i niezrozumienia.

Przypomnij sobie historię o wieży Babel (przedstawioną w Starym Testamencie) oraz znaczenie związanego z nią frazeologizmu. Następnie porównaj znaczenie wyrażenia „wieża Babel” z wizerunkiem wieży na obrazie Bruegla.

Zadanie sprawdza umiejętność interpretacji literatury i innych tekstów kultury, a także umiejętność odkrywania ich wzajemnej korespondencji. Oceniając, czy stwierdzenia w tabeli są prawdziwe czy fałszywe, wykorzystaj oba teksty kultury.

Zadanie 7. (0–1)

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Anna Kamieńska

Hiob i młodzienc

Hiobie przyszedłem się uczyć od ciebie
ufny jak chłopię z tabliczką
i pocałunkiem matki na policzku
Otwórz usta
i ucz mnie
jak znosić ból śmierć samotność
stratę przyjaciół obelżywe słowa
a nade wszystko starość [...]
Hiobie ucz mnie cierpliwości
ucz mnie posłuszeństwa
którym się brzydzę
Chcę być cały sprężony wolny pewny
jak strzała wypuszczona z łuku
Kto mi odbiera wolność
gdy mi każe potknąć się na drodze
cierpieć z obrazy na samego siebie [...]

Jeśli nie
pójdę szukać innego nauczyciela
mistrza sprawniejszego w słowie
widać cię życie nic nie nauczyło
choć zgarbowowało skórę

Młody odszedł w gniewie
a Hiob szeptał w głąb siebie Panie Panie

Anna Kamieńska, *Hiob i młodzienc* [w:] tejże, *Drugie szczęście Hioba*, Warszawa 1974.

Tekst 2.

Gaspare Traversi

Hiob wyszydzany przez żonę

Muzeum Narodowe w Warszawie, 1. poł. XVIII w.

Oceń prawdziwość podanych stwierdzeń odnoszących się do fragmentu wiersza Anny Kamieńskiej oraz obrazu Gaspare Traversiego. Zaznacz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

1.	Postawa Hioba nie jest zrozumiana przez innych ludzi.	P	F
2.	Hiob przestał wierzyć w Boga.	P	F
3.	Wiersz i obraz stanowią interpretację historii biblijnej.	P	F

Zadanie 8. (0–2)

Przeczytaj wiersz Horacego.

Horacy

Do Leukonoi

Nie pytaj na próżno, bo nikt się nie dowie,
Jaki nam koniec gotują bogowie,
I babilońskich nie pytaj wróżbiarzy.
Lepiej tak przyjąć wszystko, jak się zdarzy.
A czy z rozkazu Jowisza ta zima,
Co teraz wichrem welny morskie wzdyma,
Będzie ostatnia, czy też nam przysporzy
Lat jeszcze kilka tajny wyrok boży,
Nie troszcz się o to i... klaruj swe wina.
Mknie rok za rokiem, jak jedna godzina.
Więc łap dzień każdy, a nie wierz ni trochę
W złudnej przyszłości obietnice płoche.

tlum. Henryk Sienkiewicz

Horacy [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1975.

W rozwiązaniu tego zadania wykorzystaj wiedzę o kierunkach filozofii charakterystycznych dla twórczości Horacego.

Wykorzystaj treść wiersza i swoją wiedzę, aby uzupełnić tabelę.

Cytat	Nazwa kierunku filozoficznego, do którego nawiązuje autor	Główne założenia, wartości, postawy charakterystyczne dla tego kierunku
<i>Lepiej tak przyjąć wszystko, jak się zdarzy, Nie troszcz się o to i... klaruj swe winy</i>	<i>stoicyzm</i>	cnota pojmowana jako życie zgodnie z zasadami rozumu, postawa życiowa charakteryzująca się równowagą duchową i umiejętnością zachowania spokoju w każdej sytuacji
<i>łap dzień każdy</i>	<i>epikureizm</i>	<i>przyjemność (dobro najwyższe) prowadzi do szczęścia (najwyższego celu), wezwanie do korzystania z każdego dnia, hasło carpe diem</i>

Zadanie sprawdza jednocześnie umiejętność odczytywania pozaliterackich tekstów kultury oraz znajomość jednej z lektur obowiązkowych. Na plakacie odnajdziesz wiele nawiązań do treści Makbeta. Wymień te trzy, które uważasz za najbardziej oczywiste.

Zadanie 9. (0–1)

Zapoznaj się z plakatem Andrzeja Pągowskiego do sztuki Wiliama Szekspira *Makbet*.

Andrzej Pągowski
Makbet

Museum of Modern Art, 1981.

Odczytaj z plakatu trzy informacje dotyczące historii głównego bohatera dramatu Szekspira.

Makbet był rycerzem – na głowie ma konstrukcję przypominającą hełm rycerski.

Zaślepiła go żądza władzy – hełm, przypominający także koronę, zasłania mu oczy.

Popelnił zbrodnie – symbolizuje je kolor czerwony.

Mury zamku symbolizują zamek Makbeta.

Mury sugerują przeświadczenie Makbeta, że jest za nimi bezpieczny.

Zadanie 10. (0–1)

Przeczytaj poniższy fragment utworu.

Adam Mickiewicz

Dziady, cz. III

Już wleką; już mój Naród na tronie pokuty –
Rzekł: «Pragnę» – Rakus octem, Borus żółcią poi,
A matka Wolność u nóg zaplakana stoi.
Patrz – oto żołdak Moskal z kopiją przyskoczył
I krew niewinną mego narodu wytoczył.
Cóżś zrobił najgłupszy, najsroższy z siepaczy!
On jeden poprawi się, i Bóg mu przebaczy.
Mój kochanek! Już głowę konającą spuścił,
Wołając: «Panie! Panie! za coś mię opuścił!»
On skonał!

(Słysząc chóry Aniołów, daleki śpiew wielkanocnej pieśni – na końcu słysząc: «Alleluja! Alleluja!»)

Ku niebu, on ku niebu, ku niebu ulata!
I od stóp jego wionęła
Biała jak śnieg szata –
Spadła – szeroko – cały świat się w nią obwinał.
Mój kochanek na niebie, sprzed oczu nie zginął.
Jako trzy słońca błyszczą jego trzy źrenice,
I ludom pokazuje przebitą prawicę.

Adam Mickiewicz, *Dziady dreźnieńskie* (część III), Wrocław 2012.

Na podstawie podanego fragmentu części III *Dziadów* wyjaśnij, na czym polega mesjanizm.

Mesjanizm – idea zakładająca, że polski naród składa ofiarę ze swojego cierpienia za zbawienie swoje i innych ciemionych narodów.

Przypomnij sobie, co oznacza pojęcie „mesjanizm”. Przeczytaj uważnie fragment *Dziadów*, w którym znajdziesz cechy mesjanizmu.

Przypomnij sobie, czym jest motyw literacki. Porównaj oba utwory, dzięki czemu rozpoznasz łączący je motyw. W uzasadnieniu swojej odpowiedzi wskaż cechy tego motywu w obu tekstach.

Zadanie 11. (0–2)

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Bolesław Prus

Lalka

Do przyjemniejszych dni należała u niego niedziela; wówczas bowiem obmyślał i wykonywał plany wystaw okiennych na cały tydzień. [...]

Niekiedy, podczas tych samotnych zajęć, w starym subieckie budziło się dziecko. Wydobywał wtedy i ustawiał na stole wszystkie mechaniczne cacka. Był tam niedźwiedź wdrapujący się na słup, był piejący kogut, mysz, która biegła, pociąg, który toczył się po szynach, cyrkowy pajac, który cwałował na koniu, dźwigając drugiego pajaca, i kilka par, które tańczyły walca przy dźwiękach niewyraźnej muzyki. Wszystkie te figury pan Ignacy nakręcał i jednocześnie puszczał w ruch. A gdy kogut zaczął pisać, łopocząc sztywnymi skrzydłami, gdy tańczyły martwe pary, co chwilę potykając się i zatrzymując, gdy ołowiani pasażerowie pociągu, jadącego bez celu, zaczęli przypatrywać mu się ze zdziwieniem i gdy cały ten świat lalek, przy drgającym świetle gazu, nabrał jakiegoś fantastycznego życia, stary subiekt, podparłszy się łokciami, śmiał się cicho i mruczał:

– Hi! hi! hi! dokąd wy jedziecie, podróżni?... Dlaczego narażasz kark, akrobato?... Co wam po uściskach, tancerze?... Wykręć się sprężyny i pójdziecie na powrót do szafy. Głupstwo, wszystko głupstwo!... a wam, gdybyście myśleli, mogłoby się zdawać, że to jest coś wielkiego!...

Bolesław Prus, *Lalka*, t. I, Wrocław – Warszawa – Kraków 1998.

Tekst 2.

Jan Kochanowski

O żywocie ludzkim

Fraszki to wszystko, cokolwiek myślemy,
Fraszki to wszystko, cokolwiek czyniemy;
Nie masz na świecie żadnej pewnej rzeczy,
Próżno tu człowiek ma co mieć na pieczy.
Zacność, uroda, moc, pieniądze, sława,
Wszystko to minie jako polna trawa;
Naśmiawszy się nam i naszym porządkom,
Wemkną nas w mieszek, jako czynią łątkom.

Jan Kochanowski, *Dzieła polskie*, t. I, Warszawa 1969.

Jaki motyw łączy oba utwory? Uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do obu tekstów.

Motyw theatrum mundi – życie to teatr, gra, spektakl reżyserowany przez los, fatum, siły wyższe.

*Lalka – ludzie są jak zabawki, lalki, sterowane przez siły od nich niezależne.
O żywocie ludzkim – człowiek jest marionetką w rękach losu.*

Zadanie 12. (0–3)

Zapoznaj się z fragmentem *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego.

Stanisław Wyspiański

Wesele

Scena XXXVII

(Przez drzwi głębne od chwili wsunął się był za Jaśkiem tropiący Chochół; a teraz na skrzynię malowaną się wygramolił i ze skrzyni tak do drużby pochyla:)

CHOCHOŁ

To ich Lęk i Strach tak wzion,
posłyszeli Ducha głos:
rozpion się nad nimi Los.

JASIEK

Tak się męcą, pot z nich ścieko,
bladość lica przyobleko; –
jak ich zwolnić od tych mąk?

CHOCHOŁ

Powyjmuj im kosy z rąk,
poodpasuj szable z pęt,
zaraz ich odejdzie Smęt.
Na czołach im kółka zrób,
skrzypki mi do ręki daj;
ja muzykę zacznę sam,
tego gram, tego gram.

[...]

(A za dziwnym dźwiękiem weselnej muzyki wodzą się liczne, przeliczne pary, w tan powolny, poważny, spokojny, pogodny, półciche – że ledwo szumią spodnice sztywno krochmalne, szeleszczą długie wstęgi i stroiki ze świecidełek podzwaniają – głucho tupocą buty ciężkie – taniec ich tłumny, że zwartym kołem stół okrążają, ocierając o się w ścisku, natłoczeni).

JASIEK

Nic nie słysom, nic nie słysom,
ino granie, ino granie,
jakieś ich chyciło spanie...?!

(Dech mu zapiera Rozpacz, a przestach i groza obejmują go martwotą; słania się, chyla ku ziemi, potrącany przez zbity krąg taneczników, który daremno chciał rozerwać; – a za głuchym dźwiękiem wodzą się sztywno pary taneczne we wieniec uroczysty, powolny, pogodny – zwartym kołem, weselnym –)

Stanisław Wyspiański, *Wesele* [w:] tegoż, *Dramaty*, t. I, Kraków 1970.

Zadanie sprawdza twoją wiedzę o kolejnej obowiązkowej lekturze oraz umiejętność interpretacji treści symbolicznych utworu.

Aby wykonać polecenie, musisz rozpoznać w tekście Wyspiańskiego fragmenty mające charakter didaskaliów. Wybierz z nich przykłady tych środków stylistycznych, które uznasz za najbardziej wyraziste.

Tytuł tej lektury obowiązkowej wiąże się z historią głównego bohatera. Wyjaśnij, jak należy rozumieć tytuł utworu w tym kontekście.

12.1. Zinterpretuj symbolikę chocholego tańca. W odpowiedzi odwołaj się do tekstu.

Chocholi taniec symbolizuje uśpienie, marazm polskiego społeczeństwa niezdolnego do zrywu narodowowyzwoleńczego.

12.2. Podaj nazwy dwóch środków stylistycznych tworzących poetycki charakter didaskaliów. Każdy z nich zilustruj przykładem z powyższego fragmentu *Wesela*.

Środek stylistyczny	Przykład
<i>epitet</i>	<i>dziwnym dźwiękiem</i>
<i>wyliczenie</i>	<i>tan powolny, poważny, spokojny, pogodny, półcichy</i>

Zadanie 13. (0–1)

Zapoznaj się z fragmentem tekstu.

Hanna Krall

Zdążyć przed Panem Bogiem

Pan Bóg już chce zgasić świeczkę, a ja muszę szybko osłonić płomień, wykorzystując Jego chwilową nieuwagę. Niech się pali choć trochę dłużej, niż On by sobie życzył.

Hanna Krall, *Zdążyć przed panem Bogiem*, Kraków 2018.

Zinterpretuj tytuł powieści, odwołując się do cytowanego fragmentu utworu.

„Zdążyć przed Panem Bogiem” – uratować kogoś, przedłużyć życie ponad czas, który Bóg zaplanował, lub wybrać rodzaj śmierci, wyprzedzając decyzję Stwórcy.

Zadanie 14. (0–2)

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

Tekst 1.

Krzysztof Kamil Baczyński

Z głową na karabinie

Nocą slysze, jak coraz bliżej
drząc i grając krąg się zaciska.
A mnie przecież zdrój rzeźbił chyży,
wyhułała mnie chmur kołyska.

A mnie przecież wody szerokie
na dźwigarach swych niosły płatki
bzu dzikiego; bujne obłoki
były dla mnie jak uśmiech matki.

Krąg powolny dzień czy noc krąży,
ostrzem świszcząc tnie już przy ustach,
a mnie przecież tak jak i innym
ziemia rosła tęga – nie pusta.

I mnie przecież jak dymu laska
wytryskała gołębia młodość;
teraz na dnie śmierci wyrastam
ja – syn dziki mego narodu.

Krąg jak nożem z wolna rozcina,
przetnie światło, zanim dzień minie,
a ja prześpię czas wielkiej rzeźby
z głową ciężką na karabinie.

Obskoczony przez zdarzeń zamęt,
kręgiem ostrym rozdarty na pół,
głowę rzucę pod wiatr jak granat,
piersi zgniecie czas czarną łapą;

bo to była życia nieśmiałość,
a odwaga – gdy śmiercią niosło.
Umrzeć przyjdzie, gdy się kochało
wielkie sprawy głupią miłością.

4 grudzień 1943 r.

Krzysztof Kamil Baczyński, *Z głową na karabinie* [w:] tegoż, *Utwory zebrane*, t. II,
Kraków 1994.

Wykonanie zadania wymaga od Ciebie rozumienia pojęcia „pokolenie Kolumbów” i odniesienia go do konkretnych problemów związanych z życiem w trudnym momencie historycznym. Zwróć uwagę, że w obu tekstach te problemy są nieco inne.

Tekst 2.

Tadeusz Różewicz

Ocalony

Mam dwadzieścia cztery lata
ocalałem
prowadzony na rzeź.

To są nazwy puste i jednoznaczne:
człowiek i zwierzę
miłość i nienawiść
wróg i przyjaciel
ciemność i światło.

Człowieka tak się zabija jak zwierzę
widziałem:
furgony porąbanych ludzi
którzy nie zostaną zbawieni.

Pojęcia są tylko wyrazami:
cnota i występki
prawda i kłamstwo
piękno i brzydota
męstwo i tchórzostwo [...]

Szukam nauczyciela i mistrza
niech przywróci mi wzrok słuch i mowę
niech jeszcze raz nazwie rzeczy i pojęcia
niech oddzieli światło od ciemności.

Mam dwadzieścia cztery lata
ocalałem
prowadzony na rzeź.

Tadeusz Różewicz, *Ocalony* [w:] tegoż, *Poezja*, t. 1, Kraków 1990.

Jakie problemy pokolenia Kolumbów przedstawia w swoich wierszach Krzysztof Kamil Baczyński, a jakie – Tadeusz Różewicz?

Krzysztof Kamil Baczyński – konieczność dokonania wyboru między wiernością swoim marzeniom a miłością do ojczyzny.

Tadeusz Różewicz – niemożność zaadaptowania się do nowych warunków po wojnie mimo ocalenia.

Zadanie 15. (0–1)

Przeczytaj fragmenty wiersza *Widokówka z tego świata* Stanisława Barańczaka.

Stanisław Barańczak

Widokówka z tego świata

Szkoda, że Cię tu nie ma. Zamieszkałem w punkcie,
z którego mam za darmo rozległe widoki:
gdziekolwiek stanąć na wystygłym gruncie
tej przypłaszczonej kropki, zawsze ponad głową
ta sama mroźna próżnia
milczy swą nałogową
odповідź. Klimat znośny, chociaż bywa różnie.
Powietrze lepsze pewnie niż gdzie indziej.
Są urozmaicenia: klucz żurawi, cienie
palm i wieżowców, grzmot, bufiasty obłok.
Ale dosyć już o mnie. Powiedz, co u Ciebie
słychać, co można widzieć,
gdy się jest Tobą. [...]
Szkoda, że Cię tu nie ma. Zagłębiam się w ciele,
w którym zaszyfrowane są tajne wyroki
śmierci lub dożywocia – co niewiele
różni się jedno z drugim w grząskim gruncie rzeczy,
a jednak ta lektura
wciąga mnie, niedorzeczny
kryminał krwi i grozy, powieść-rzeka, która
swój mętny finał poznać mi pozwoli
dopiero, gdy i tak nie będę w stanie unieść
zamkniętych ciepłą dłonią zimnych powiek.
Ale dosyć już o mnie. Mów, jak Ty się czujesz
z moim bólem – jak boli
Ciebie Twój człowiek.

Stanisław Barańczak, *Widokówka z tego świata* [w:] tegoż, *159 wierszy 1968–1988*,
Kraków 1990.

Wyjaśnij, na czym polega ironia zastosowana w wierszu.

Ironia w wierszu polega na:

- zwracaniu się do Boga w sposób pozbawiony patosu, językiem potocznym, poufale: „Szkoda, że Cię tu nie ma” w rzeczywistości wyraża żal, podkreśla samotność i zagubienie człowieka w świecie
- opisywaniu dramatu ludzkiej egzystencji językiem banału
- nazywaniu dorobku ludzkiej cywilizacji „mieszanką śmiecia i rozpacz”

Zastanów się, czym charakteryzuje się ironiczne podejście do omawianych zjawisk. Znajdź ich przejawy w wierszu Barańczaka.

BRUDNOPIS (*nie podlega ocenie*)

WYPEŁNIA ZDAJĄCY

KOD	PESEL													
<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td></tr></table>				<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>										

**EGZAMIN MATURALNY
Z JĘZYKA POLSKIEGO
POZIOM PODSTAWOWY
ARKUSZ I
WYPRACOWANIE**

2

**WYPEŁNIA ZESPÓŁ
NADZORUJĄCY**

Uprawnienia zdającego do:

☐ dostosowania zasad oceniania.

Termin:

Czas pracy: **240 minut**
(łącznie na napisanie testów i wypracowania)

LICZBA PUNKTÓW DO UZYSKANIA: 35

Instrukcja dla zdającego

1. Upewnij się, że otrzymałeś/otrzymałaś dwa arkusze egzaminacyjne, oznaczone **1** i **2** – jeden z testami, drugi z wypracowaniem.
2. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny z wypracowaniem zawiera 16 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
3. W wyznaczonym miejscu zapisz numer tematu wypracowania, który wybierasz do realizacji.
4. Wypracowanie zapisz w miejscu na to przeznaczonym.
5. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
6. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
7. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.
8. Na tej stronie oraz na karcie odpowiedzi wpisz swój numer PESEL i przyklej naklejkę z kodem.
9. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.
10. Lista lektur obowiązkowych znajduje się na stronach 2, 3 i 4 tego arkusza egzaminacyjnego.

Lista lektur obowiązkowych, do których zdający może odwołać się w wypracowaniu w latach 2025–2028

Lektury obowiązkowe zgodne z podstawą programową z 2024 r.

Poziom podstawowy

Biblia, w tym fragmenty Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleta, Księgi Psalmów, Apokalipsy św. Jana
Jan Parandowski, *Mitologia*, cz. I *Grecja*
Homer, *Iliada* (fragmenty)
Sofokles, *Antygona*
Lament świętokrzyski (fragmenty)
Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią (fragmenty)
Pieśń o Rolandzie (fragmenty)
William Szekspir, *Makbet*
Molier, *Skąpiec*
Ignacy Krasicki, wybrana satyra
Adam Mickiewicz, wybrane ballady, w tym *Romantyczność*, *Dziady* cz. III
Bolesław Prus, *Lalka*
Henryk Sienkiewicz, *Potop* (fragmenty)
Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*
Stanisław Wyspiański, *Wesele*
Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi* (fragmenty)
Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*
Witold Gombrowicz, *Ferdydurke* (fragmenty)
Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu*
Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat* (fragmenty)
Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*
Albert Camus, *Dżuma*
George Orwell, *Rok 1984*
Sławomir Mrożek, *Tango*
Marek Nowakowski, *Góra „Edek”* (z tomu *Prawo prerii*)
Andrzej Stasiuk, *Miejsce* (z tomu *Opowieści galicyjskie*)
Olga Tokarczuk, *Profesor Andrews w Warszawie* (z tomu *Gra na wielu bębenkach*)
Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem* (fragmenty)

Ponadto z zakresu szkoły podstawowej:

Ignacy Krasicki, bajki
Adam Mickiewicz, *Dziady* cz. II, *Pan Tadeusz* (księgi: I, II, IV, X, XI, XII)
Aleksander Fredro, *Zemsta*
Juliusz Słowacki, *Balladyna*

Poziom rozszerzony

Homer, *Odyseja* (fragmenty)
Dante Alighieri, *Boska Komedia* (fragmenty)

Jan Kochanowski, *Treny* (jako cykl poetycki)

William Szekspir, *Hamlet*

Juliusz Słowacki, *Kordian*

realistyczna lub naturalistyczna powieść europejska (Honoré de Balzac, *Ojciec Goriot*, lub Charles Dickens, *Klub Pickwicka*, lub Mikołaj Gogol, *Martwe dusze*, lub Gustaw Flaubert, *Pani Bovary*)

Franz Kafka, *Proces* (fragmenty)

Michail Bułhakow, *Mistrz i Malgorzata*

Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*

Bruno Schulz, wybrane opowiadania z tomu *Sklepy cynamonowe*

Tadeusz Konwicki, *Mala Apokalipsa*

Janusz Głowacki, *Antygona w Nowym Jorku*

Sławomir Mrożek, wybrane opowiadanie

wybrany esej Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Zbigniewa Herberta

Inne lektury obowiązkowe (zgodne z podstawą programową z 2018 r.), do których również można się odwołać w wypracowaniu

Poziom podstawowy

Legenda o św. Aleksym (fragmenty)

Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu (fragmenty)

Gall Anonim, *Kronika polska* (fragmenty)

Jan Kochanowski, *Odprawa posłów greckich*

Piotr Skarga, *Kazania sejmowe* (fragmenty)

Jan Chryzostom Pasek, *Pamiętniki* (fragmenty)

William Szekspir, *Romeo i Julia*

Adam Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*

Zygmunt Krasiński, *Nie-Boska Komedia*

Bolesław Prus, *Z legend dawnego Egiptu*

Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*

Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony...*

Tadeusz Borowski, *Ludzie, którzy szli*

Józef Mackiewicz, *Droga donikąd* (fragmenty)

Marek Nowakowski, *Raport o stanie wojennym* (wybrane opowiadanie)

Jacek Dukaj, *Katedra* (z tomu *W kraju niewiernych*)

Antoni Libera, *Madame*

Ponadto z zakresu szkoły podstawowej:

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*

Poziom rozszerzony

Arystoteles, *Poetyka, Retoryka* (fragmenty)

Platon, *Państwo* (fragmenty)

Arystofanes, *Chmury*

Wergiliusz, *Encida* (fragmenty)
św. Augustyn, *Wyznania* (fragmenty)
św. Tomasz z Akwinu, *Summa teologiczna* (fragmenty)
François Rabelais, *Gargantua i Pantagruel* (fragmenty)
Michel de Montaigne, *Próby* (fragmenty)
Juliusz Słowacki, *Lilla Weneda*
Stanisław Wyspiański, *Noc listopadowa*
Jorge Luis Borges, wybrane opowiadanie

Zadanie 16. (0–35)

Wybierz **jeden** z poniższych tematów i napisz wypracowanie.

- W wypracowaniu **rozważ problem** podany w temacie. Przedstaw również **swoje zdanie i je uzasadnij**.
- W rozważaniach przedstaw **argumenty**, odwołując się do **utworów literackich** wskazanych w temacie oraz do wybranych **kontekstów** (np.: historycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, religijnego, mitologicznego, biblijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego).
- Jednym z utworów literackich musi być **lektura obowiązkowa** wybrana spośród lektur wymienionych na stronach 2 i 3 tego arkusza egzaminacyjnego.
- Twoja praca powinna liczyć co najmniej **300 wyrazów**.

Temat 1.

Człowiek w poszukiwaniu szczęścia.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej – utworu epickiego lub dramatycznego,
- innego utworu literackiego – może to być również utwór poetycki,
- wybranych kontekstów.

Temat 2.

Jak trudne relacje z innymi ludźmi mogą wpływać na życie człowieka?

W pracy odwołaj się do:

- *Dżumy* Alberta Camusa,
- innego utworu literackiego – może to być również utwór poetycki,
- wybranych kontekstów.

1. Wybierz ten temat wypracowania, który pozwoli ci wyrazić swoje zdanie w postaci tezy i uargumentować je na podstawie znanych ci tekstów i kontekstów.

2. Po zapoznaniu się z problemem ujętym w temacie przyjrzyj się umieszczonym niżej wskazówkom dotyczącym zakresu merytorycznego problemu. Te wskazówki pomogą ci lepiej zrozumieć zagadnienie, a także właściwie zaplanować swoją wypowiedź.

3. Pamiętaj, że musisz napisać tekst o charakterze argumentacyjnym, czyli postawić tezę odnoszącą się do problemu zawartego w temacie, a także udowodnić ją przy wykorzystaniu co najmniej trzech argumentów.

4. Argumenty mają dotyczyć dwóch utworów literackich i dwóch kontekstów. Jeden z tych utworów to lektura obowiązkowa (utwór epicki lub dramatyczny). Listę lektur znajdziesz w arkuszu.

5. Utwór poetycki nie jest traktowany jako lektura obowiązkowa.

6. Jeśli w dalszej części pracy wykorzystasz utwór liryczny, nie wystarczy jego interpretacja. Funkcjonalnie wykorzystaj sens tego utworu jako argument potwierdzający tezę.

7. Odwołuj się do tych utworów, które dobrze znasz i rozumiesz. Unikniesz w ten sposób błędu kardynalnego, który mógłby zdyskwalifikować twoją pracę.

8. Jako kontekst możesz wykorzystać dwa utwory tego samego rodzaju, np. dwa teksty literackie, dwa filmy, teksty dotyczące dwóch kierunków filozoficznych.

9. W twojej pracy będzie oceniana treść, a także kompozycja pracy i jej język. Zwróć więc uwagę na budowę wypracowania, spójność, język i poprawność ortograficzną oraz interpunkcyjną.

10. Zachowaj spokój. Nie trać wiary w swoje możliwości. Skoncentruj się. Weź głęboki oddech i zabierz się do pracy. Powodzenia!

Temat 1.

Zakres merytoryczny problemu sformułowanego w temacie:

1. Rozumienie pojęć:

- *szczęście jako uczucie zadowolenia, satysfakcji, ale także jako spełnienie marzeń, osiągnięcie życiowych celów, odnalezienie swojej drogi;*
- *poszukiwanie szczęścia – człowiek w sytuacji wyboru między różnymi wartościami, ideami, podejmujący decyzję wyboru drogi do realizacji swoich życiowych priorytetów.*

2. Stopień realizacji tematu

a) Pełna realizacja tematu obejmuje:

- *człowiek doświadczający szczęścia jako uczucia zadowolenia i życiowego spełnienia;*
- *człowiek dążący do szczęścia, dokonujący wyboru drogi do osiągnięcia spełnienia i satysfakcji z realizacji życiowych celów.*

b) Minimalna realizacja tematu obejmuje:

- *doświadczanie szczęścia*

ALBO

- *poszukiwanie szczęścia.*

3. Lektura obowiązkowa – dowolna lektura obowiązkowa ilustrująca zagadnienie sformułowane w temacie.

Przykładowy plan wypracowania

Podane tu odpowiedzi są wyłącznie przykładową, a nie jedyną poprawną realizacją zadań.

Wstęp:

- *wprowadzenie zawierające np. rozważania na temat różnych modeli, wyobrażeń szczęścia i dróg do niego prowadzących;*
- *hipoteza lub teza, np.:*
 - *Czy możliwe jest odnalezienie szczęścia?*
 - *Poszukiwanie szczęścia to główna siła napędowa życia.*

Rozwinięcie – argumentacja:

a) odwołanie do wybranej lektury obowiązkowej, np.:

Legenda o świętym Aleksym:

- *rezygnacja ze szczęścia doczesnego dla szczęścia w wieczności;*
- *życie w ascezie drogą do zbawienia i raj, prawdziwego szczęścia;*
- *ubóstwo zamiast bogactwa, pokora zamiast pychy, cierpienie zamiast korzystania z życia.*

b) odwołanie do innego utworu literackiego, np.:

- *pieśń Chcemy sobie być radzi... Jana Kochanowskiego, np.:*

- *pieśń biesiadna, zawierająca zachętę do wspólnej zabawy jako recepty na szczęście;*
- *echa filozofii stoickiej – zachowanie spokoju i wewnętrznej harmonii we wszystkich życiowych okolicznościach;*
- *epikureizm – idea korzystania z przyjemności, jakie niesie codzienność;*
- *motyw mitologiczny: Fortuna – rzymska bogini losu, świadomość naturalnej zmienności losu;*
- *motyw biblijny: zaufanie Bożej Opatrzności.*

c) wykorzystanie kontekstów, np.:

- filozoficznego:

franciszkanizm: koncepcja życia opozycyjna wobec ascetyzmu, afirmacja prostego życia w zgodzie ze Stwórcą i z naturą, radość z piękna otaczającego świata, szczęście skutkiem życia w zgodzie z Ewangelią, radosnej wiary, cnoty ubóstwa, miłosierdzia i pogody ducha;

- literackiego:

Kordian z dramatu Słowackiego – próby odnalezienia swojego miejsca w życiu i szczęścia po kryzysie i próbie samobójczej: w Anglii rozczarowuje się społeczeństwem kapitalistycznym i kultem pieniądza, we Włoszech – miłością, w Watykanie – instytucją Kościoła; po powrocie do Polski ze Szwajcarii z nową ideą mogącą uszczęśliwić i jego, i ojczyznę – swoją własną słabością i niezdolnością do działania; nie odnajduje szczęścia.

Zakończenie:

- podsumowanie rozważań, potwierdzenie tezy, uogólniające wnioski, np.:

- powszechność potrzeby bycia szczęśliwym;
- koncentrowanie aktywności życiowej na poszukiwaniu własnego miejsca w świecie, spełnienia i satysfakcji;
- różne drogi do szczęścia;
- podejmowanie wysiłków związanych z poszukiwaniem szczęścia nie zawsze kończy się sukcesem.

Temat 2.

Zakres merytoryczny problemu sformułowanego w temacie:

1. Rozumienie pojęć:

- trudne relacje postrzegane jako niezrozumienie, brak akceptacji, traumatyczne doświadczenia, poczucie krzywdy;
- wpływ trudnych relacji na życie człowieka – negatywny: kryzys, cierpienie, podejmowanie złych decyzji, niemożność realizowania swoich marzeń, utrata poczucia własnej wartości, ale także pozytywny: mobilizacja do większej aktywności życiowej, osiągnięcie dojrzałości i życiowej mądrości, motywacja do walki o godne i szczęśliwe życie, heroizm.

2. Stopień realizacji tematu

a) Pełna realizacja tematu obejmuje:

- trudne relacje;
- ich negatywny i pozytywny wpływ na życie człowieka.

b) Minimalna realizacja tematu obejmuje:

- trudne relacje i ich negatywny wpływ na życie człowieka
ALBO
- trudne relacje i ich pozytywny wpływ na życie człowieka.

3. Lektura obowiązkowa – „Dżuma” Alberta Camusa.

Przykładowy plan wypracowania

Podane tu odpowiedzi są wyłącznie przykładową, a nie jedyną poprawną realizacją zadań.

Wstęp:

- wprowadzenie dotyczące np. kondycji człowieka żyjącego w zbiorowości: w społeczeństwie, środowisku, rodzinie; różne typy osobowości, rodzaje interakcji międzyludzkich;
- teza lub hipoteza, np.:
 - Trudne relacje mogą być kłopotliwym ciężarem, ale czasem motywują do zmiany.
 - Czy trudne relacje z innymi ludźmi zawsze przynoszą tylko negatywne skutki?

Rozwinięcie – argumentacja:

a) odwołanie się do „Dżumy” Alberta Camusa, np.:

- Jean Tarrou: odcina się od ojca – prokuratora domagającego się kary śmierci dla oskarżonych, który jest dla niego symbolem zła; jako młody chłopak ucieka z domu i żyje tak, jakby chciał odkupić winy ojca, sam chce być „świętym bez Boga”, walczy z dżumą, przyjmuje postawę heroizmu moralnego: doświadczenie z młodości związane z odrzuceniem zła, jakiego dopuszczał się ojciec, wyznacza charakter jego dorosłego życia;
- Joseph Grand – urzędnik merostwa, niezwykle sumienny i skrupulatny, dziwak, odludek, marzyciel, niepotrafiący stworzyć normalnych relacji z innymi ludźmi, w sytuacji ekstremalnej jest „skromnym bohaterem”, który pomaga opanować epidemię dżumy i przyczynia się do uratowania życia wielu mieszkańców Oranu.

b) odwołanie się do innego utworu literackiego, np. Chłopi Władysława Stanisława Reymonta:

- relacja między ojcem i synem: konflikt o Jagnę i o ziemię, brak możliwości porozumienia, poczucie krzywdy, niesprawiedliwości, odrzucenia, wykorzystania, konflikt zostaje zażegnany – w sytuacji zagrożenia życia Macieja Antek zapomina o dawnych krzywdach i próbuje uratować ojca.

c) wykorzystanie kontekstów, np.:

- filozoficznego, np.:
 - egzystencjalizm: absurd życia, samotność człowieka, którego jedyną wartością jest wolność, w jej imię dokonuje wyborów, jednak są one pozorne i niezrozumiałe dla

innych; inni ludzie są zagrożeniem dla jednostki, bo ograniczają jej wolność;

- *psychologicznego, np.:*

- odwołanie do teorii kompleksów Junga i psychoanalizy Freuda – kompleks: nieświadome treści psychiczne związane z emocjami, których źródłem może być trauma lub wstrząs związany z innym człowiekiem, np. kompleks Edypa, Elektry, Kasandry, Jonasz, Kaina.*

Zakończenie:

- *podsumowanie rozważań, uogólnienia, wnioski, np.:*

- życie to proces, którego poszczególne etapy są ściśle związane ze sobą;*
- ogromny wpływ przeszłości na życiowe wybory, wartości i postawę człowieka;*
- trudne relacje z innymi w różny sposób mogą oddziaływać na życie człowieka;*
- złe doświadczenia życiowe czasem są balastem, ale niekiedy prowadzą do pozytywnych zmian.*

WYPRACOWANIE

na temat nr 1

Człowiek w poszukiwaniu szczęścia.

Postrzeganie tego, czym jest szczęście, w dużej mierze uzależnione jest od sytuacji, w jakiej znajduje się w danym momencie człowiek, czy epoki, w której żyje. Ludzie średniowiecza zupełnie inaczej definiowali szczęście od tych w okresie antyku czy renesansu. Dla osoby żyjącej w kraju ogarniętym wojną synonimem szczęścia może być pokój, możliwość zapewnienia bezpieczeństwa rodzinie. Znowu człowiek, który nigdy nie doświadczył przemocy, żyje w suwerennym kraju, może szukać szczęścia w możliwości samorealizacji czy spędzania czasu na łonie natury. Poszukiwanie szczęścia stanowi jedną z głównych sił napędowych w życiu człowieka – pozwala się mu rozwijać, pokonywać kolejne bariery. Nawet jeśli ostatecznie okaże się, że osiągnięcie pełnego szczęścia nie jest możliwe, istotna jest droga, dążenie do jego osiągnięcia.

Drogi do szczęścia można upatrywać w służbie Bogu. Jest to postawa charakterystyczna przede wszystkim dla epoki średniowiecza. Ludzie w myśl zasady *ora et labora* [módl się i pracuj] cierpliwie znosili ziemskie cierpienia i niedogodności, aby po śmierci dostąpić wiecznego szczęścia w królestwie niebieskim. Bohaterem, który wybiera taką drogę, jest tytułowy bohater „Legendy o świętym Aleksym”. Wydaje się, że człowiek ten posiada wszystko, aby być szczęśliwym – pochodzi z bogatego rodu, jest kochany przez rodziców, żeni się z piękną i darzącą go szczerym uczuciem kobietą. Aleksy czuje jednak, że to nie jest jego droga do szczęścia. Opuszcza nowo poślubioną żonę, porzuca dostatnie życie u boku rodziców, aby całkowicie poświęcić się służbie Bogu. Żyje w skrajnym ubóstwie, modląc się pod kościołem. Z godnością znosi cierpienie, którego doświadcza, gdyż uważa, że ono przybliży go do Boga. Kiedy po latach wraca do rodzinnego miasta, nie zostaje rozpoznany przez rodzinę, umiera pod schodami. W Legendzie o świętym Aleksym zaprezentowano model szczęścia wynikający z idealów wyznawanych w epoce średniowiecza. Historia człowieka poświęcającego życie służbie Bogu, wyrzekającego się wszelkich dóbr doczesnych, z pokorą znoszącego wszystko to, co przynosi mu los, miała charakter paradygmatyczny – propagowała określony wzorzec postępowania.

Zupełnie inny model szczęścia upowszechnił się w epoce renesansu, kiedy w centrum zainteresowania znalazł się człowiek i jego wszechstronny rozwój. Pieśń IX [„Chcemy sobie być radzi...”] Jana Kochanowskiego można uznać za swoistą wykładnię renesansowego ideału szczęścia. Podmiot liryczny mówi o tym, że nie wiadomo, co przyniesie kolejny dzień, dlatego należy radować się tu i teraz. Człowiek nie ma wpływu na to, co przydarza się mu w życiu, gdyż Fortuna jest zmienna. Należy jednak zachować spokój i harmonię we wszystkich okolicznościach, zdać się na Bożą Opatrzność.

Bohaterem poszukującym szczęścia jest tytułowy bohater dramatu Juliusza Słowackiego – Kordian. W akcie pierwszym Kordian ogarnięty „chorobą wieku” nie potrafi odnaleźć szczęścia w miłości do Laury. Dręczony „jaskółczym niepokojem” decyduje się na samobójstwo. Nieudana próba samounicestwienia staje się dla bohatera impulsem do poszukiwania własnego miejsca na ziemi, celu, który nadałby sens jego życiu, przyniósł szczęście. Kordian wzorem wielu romantycznych bohaterów wyrusza w zagraniczną podróż. Doświadczenia z Londynu, gdzie króluje pieniądź, nieudanego romansu z Wiolettą czy wizyta u papieża napominającego Polaków, aby byli lojalni wobec swojego władcy – cara, przynoszą Kordianowi gorzką wiedzę o świecie, ale też przyczyniają się do odnalezienia życiowego celu – walki o narodowe wyzwolenie.

Henryk Sienkiewicz pisał, że „szczęście jest zawsze tam, gdzie je człowiek widzi”. Nie ma jednej definicji tego pojęcia, nie ma jednej drogi do tego, aby szczęście próbować osiągnąć. Należy jednak pamiętać, że sama chęć bycia szczęśliwym nie spowoduje, że tak się wydarzy. Podążanie za szczęściem wymaga od człowieka podjęcia aktywności, gotowości do zawalczenia o to, co dla niego ważne, a czasami dostrzeżenia tego, że szczęście czai się tam, gdzie w ogóle nie spodziewalibyśmy się go spotkać.

2. Język polski w użyciu

Zadania – zestaw I

Zadanie 21. 0-1 pkt

Nie, w tekście Łukasza Plonusa nie ma potwierdzenia sądu, że fake newsy prowadzą do ludzkich tragedii. Autor pisze o fake newsach dotyczących Lasów Państwowych. Podaje przykład nieprawdziwej informacji dotyczącej wycięcia drzew. Nie ma mowy o ludzkich tragediach.

Zadanie 22. 0-2 pkt

Autorzy obu artykułów zgadzają się w kwestii obiegu informacji w mediach, gdyż podkreślają, że informacje te są szybko rozpowszechniane wśród dużej liczby użytkowników (w sposób lawinowy i niekontrolowany). Agata Kaźmierska i Wojciech Brzeziński podają informacje o ogromnej liczbie aktywnych użytkowników Facebooka w Nigerii i WhatsAppa w Indiach, którzy przekazują sobie niesprawdzone informacje. Łukasz Plonus wprost pisze o szybkim rozchodzeniu się informacji i o tym, że artykuły są opatrywane chwytliwymi tytułami, by zachęcić czytelników do „klikania” i czytania. Zabieg ten powoduje zwiększenie się liczby czytelników.

Zadanie 23. 0-1 pkt

1. P, 2. F, 3. P

Zadanie 24. 0-2 pkt

Tak, autorzy obu artykułów wskazują na zagrożenia związane z rozpowszechnianiem fake newsów. Agata Kaźmierska i Wojciech Brzeziński piszą o ludzkich tragediach, do jakich mogą prowadzić fake newsy (np. podburzać ludzi do zbrodni), a w artykule Plonusa mowa jest o dezinformacjach dotyczących instytucji (Lasów Państwowych), co podważa zaufanie obywateli, psuje jej wizerunek.

Zadanie 25. 0-1 pkt

Frazeologizm „walka z wiatrakami” oznacza walkę beznadziejną, niemającą szans na powodzenie. Łukasz Plonus zasadnie wykorzystał ten frazeologizm, gdy podkreślił w ten sposób, że prostowanie nieprawdziwych informacji w sieci nie ma szans na powodzenie.

Zadanie 26. 0-2 pkt

Ostatnie zdanie jest urwane, na co wskazuje wielokropek na jego końcu. Urwanie (niedokończenie) zdania ma uwypuklić kontrast między liczbą szkół w Nigerii (54 tys.) a liczbą szkół, w których jest realizowany program bezpieczeństwa online (140), i podkreślić pozorowanie (symulowanie) działań dotyczących umiejętności korzystania z technologii cyfrowych ze względu na zbyt mały zasięg.

Zadanie 27. 0-4 pkt

Autorzy obu tekstów podjęli temat fake newsów. Uważają oni, że nieprawdziwe informacje szybko rozpowszechniające się wśród dużej liczby użytkowników mediów społecznościowych stanowią ciemną stronę internetu, czyli jego złą część. W obu tekstach mowa jest o zagrożeniach związanych z rozpowszechnianiem fake newsów, natomiast różni je ukazanie skutków fake newsów. Agata Kaźmierska i Wojciech Brzeziński piszą o wpływie nieprawdziwych informacji na relacje między ludźmi (np. podburzanie do zbrodni), natomiast Łukasz Plonus informuje o skutkach dezinformacji szkodzących instytucjom. [75 wyrazów]

Zadania – zestaw II

Zadanie 28. 0-1 pkt

Tekst Harariego potwierdza myśl zawartą w artykule Górnej, ponieważ autor wskazuje na odzwierciedlenie w filmie charakterystycznych dla współczesnego świata lęków przed manipulacją i rodzącego wszechobecne poczucie zagrożenia strachu przed osaczającą jednostkę zautomatyzowaną rzeczywistością, odbierającą ludziom ich autonomiczność. *Matriks* metaforycznie ujął te zjawiska w filmową opowieść, stał się oryginalnym i odkrywczym artystycznie ich zobrazowaniem.

Zadanie 29. 0-2 pkt

Marta Górna analizuje film jako wyjątkowe zjawisko w dziedzinie popkultury, a Harari wykorzystuje model rzeczywistości zobrazowanej w filmie do przedstawienia wyobrażenia sztucznej rzeczywistości zniewalającej świat w filmach science fiction jako zagrażającej ludzkości wizji przyszłości.

Zadanie 30. 0-2 pkt

efektowne sceny akcji, zastosowane efekty specjalne, charakterystyczne kostiumy/moda, koncepcja życia jako symulacji komputerowej

Zadanie 31. 0-1 pkt

Przywołanie bohatera filmu – Neo – nie pełni tej samej funkcji w obu artykułach. Górna przywołuje tę postać, aby ukazać ją jako typowego dla popkultury superbohatera zdolnego do fantastycznych czynów oraz realizującego misję zbawienia świata, natomiast Harari przedstawia bohatera jako metaforyczny przykład dotarcia przez człowieka do prawdy o byciu kontrolowanym przez algorytmy.

Zadanie 32. 0-1 pkt

Film wyraża niepokój o możliwość zachowania wolności w świecie zaawansowanego rozwoju techniki, w obliczu rozrastających się korporacji przejmujących władzę nad ludzkością, co doprowadza do zachwiania poczucia bezpieczeństwa i narastania odczuwania zagrożenia ze strony nieznanych mocy.

Zadanie 33. 0-4 pkt

W obu artykułach autorzy odwołują się do filmu *Matrix* i przedstawiają jego znaczenie jako zjawiska artystycznego, jednak to nawiązanie służy innym celom. Marta Górna dowodzi, że *Matrix* jest fenomenem popkultury, co argumentuje, ukazując oddziaływanie filmu na odbiorców i ich wyobrażenie świata. Yuval Noah Harari przekonuje, że filmy science fiction są wyrazem lęków współczesnego człowieka przed zdominowaniem przez tajemnicze algorytmy, a następnie odnosi metaforyczną wymowę filmu do sposobu funkcjonowania człowieka we współczesnej rzeczywistości. W obu tekstach *Matrix* jest uznawany za istotne zjawisko kulturowe. [80 wyrazów]

3.1. Biblia**Zadania – zestaw I****Zadanie 34. 0-2 pkt**

Środek językowy budujący obraz świata	Przykład z tekstu	Funkcja
epitety w funkcji opisującej	<i>trawy zielone, drzewa owocowe</i>	ukazanie różnorodności dzieła stworzenia
powtórzenia	<i>były dobre</i>	podkreślenie doskonałości stworzonego świata
wyliczenia	<i>stała się światłość, uczyniwszy sklepienie</i>	zobrazowanie ładu i harmonii świata

Zadanie 35. 0-2 pkt

Życie człowieka:

- jest ciągłą walką z przeciwnościami, zmaganiem się z losem;
- jest wypełnione pracą podobną do wysiłku niewolnika;
- to cierpienie, które nie mija;
- nie daje nadziei na zmianę losu;
- to umykający beznadziejnie czas.

Zadanie 36.1. 0-1 pkt

- W utworze występują apostrofy do odbiorcy (Boga) służące naklonieniu go do ulżenia losowi człowieka.
- Podmiot liryczny zadaje pytanie retoryczne wskazujące na słabości człowieka i ograniczoną wytrzymałość wobec trudów, które musi znosić.
- Osoba mówiąca czuje się przytłoczona swoimi grzechami, słabościami i troskami, a przy tym zdaje sobie sprawę, że bez pomocy Boga nie jest w stanie poradzić sobie z nimi.

Zadanie 36.2. 0-1 pkt

Funkcja: impresyjna (perswazyjna)

Uzasadnienie: W psalmie występują apostrofy – zwroty do odbiorcy wyrażające oczekiwania „ja” lirycznego; użyte formy czasowników „wysłuchaj”, „niech będą naklonione” wskazują na oczekiwanie wsparcia, pomocy.

Zadanie 37. 0-2 pkt

Tytuł księgi: Księga Koheleta (Eklezjastes)

Motyw: marność/*vanitas*

Pogląd na temat świata i życia ludzkiego: Życie jest krótkie i szybko przemija, a wszelkie dobra, które gromadzi człowiek, są niestale, lecz mimo to pożądane.

Zadanie 38. 0-1 pkt

Przykład	Uzasadnienie
przypowieść o miłosiernym Samarytaninie	Ukazuje sytuację, której celem jest wyjaśnienie idei miłosierdzia przez prosty przykład dostępny doświadczeniu odbiorcy.
przypowieść o synu marnotrawnym	Odzwierciedla uniwersalną postawę moralną, jaką jest wybaczenie, ufność w odpuszczenie winy i radość z odzyskania dobrej relacji z kimś, kogo pozornie się utraciło.

Zadanie 39. 0-2 pkt

Tytuł książki: Apokalipsa św. Jana

Uzasadnienie: Księga biblijna ukazuje symboliczną wizję końca istniejącego świata jako ostateczną walkę dobra ze złem, zwycięstwo Chrystusa, Sąd Ostateczny i nastanie Nowego Jeruzalem, natomiast wiersz Czesława Miłosza odnosi się do różnicy między ludzkimi wyobrażeniami na temat końca świata a rzeczywistością, kiedy ten koniec jest nagły i początkowo niezauważalny.

Zadania – zestaw II

Zadanie 40. 0-2 pkt

Tak, obraz świata zawarty w *Hymnie* Jana Kochanowskiego jest zgodny z przekazem w biblijnej Księdze Rodzaju, ponieważ w obu tekstach jest on ukazany jako różnorodny, piękny i harmonijny, jako doskonale dzieło Boga.

Zadanie 41. 0-1 pkt

Podmiot liryczny wiersza odnosi się do zakończenia historii Hioba, kiedy bohater został wynagrodzony za swoją wytrwałość i ufność w sens Bożych wyroków.

Zadanie 42. 0-1 pkt

Wizja ma charakter negatywny, bo ukazuje człowieka jako istotę pozbawioną wpływu na swój los.

lub
Wizja ma charakter pozytywny, bo pomimo marności i znikomości życia, można odnaleźć w nim chwile radości płynącej ze zwykłych codziennych doznań (praca dająca płon, piękno przyrody).

Zadanie 43. 0-1 pkt

1. Księga Hioba, 2. Pieśń nad Pieśniami, 3. Apokalipsa świętego Jana

Zadanie 44.1. 0-1 pkt

Wyliczenia i wykrzyknienia oddają emocjonalny charakter monologu, podkreślają radość i uniesienie modlitewne, ukazują postawę wdzięczności wobec Boga, pragnienie wysławiania jego szczodrości w różnorodny, dostępny człowiekowi sposób.

Zadanie 44.2. 0-1 pkt

1. P, 2. F, 3. P

Zadanie 45. 0-1 pkt

Aby w pełni uczestniczyć w kulturze i rozumieć jej dzieła, w których artyści wykorzystują motywy biblijne, należy mieć o nich wiedzę, rozumieć je i rozpoznawać ukryte w nich znaczenia.

3.2. Antyk

Zadania – zestaw I

Zadanie 46.1. 0-1 pkt

Słowa odnoszą się do ofiarowania przez Prometeusza ludziom ognia wykradzionego bogom, co spowodowało ukaranie tytana. Według opowieści mitycznej został on przykuty do jednej ze skał w górach Kaukazu, a sep codziennie wyżerał jego wątrobę, która każdej nocy odrastała, aby cierpienie tytana trwało bez końca.

Zadanie 46.2. 0-1 pkt

Prometeizm polega na buncie wobec istoty wyższej oraz altruistycznym poświęceniu dla dobra ludzkości bądź wybranej społeczności; poświęcenie jest bezinteresowne i czyni bohatera samotnym; postawa prometejska jest źródłem cierpienia bohatera.

Zadanie 46.3. 0-1 pkt

Nazwa środka stylistycznego	Przykład	Funkcja
metafora	<i>Prometeusz w człowieku rozbudził ducha.</i>	Zobrazowanie mocy duchowej i intelektualnej człowieka.
wyliczenie	<i>Dał im naukę o liczbach, [...] i objawił sztukę pisaną, ten skarbiec pamięci [...]. Oswoił zwierzęta, konie zaprzęgił do wozu i na słone morze spuścił płóciennoskrzydłe statki. Dał chorym lekarstwa [...].</i>	Ukazanie różnorodności darów Prometeusza, które ułatwiły ludzkie życie.
porównanie	<i>Zanim do nich przemówił, [ludzie] byli jak ślepy i brodzili w mroku</i>	Pokreślenie zmiany, jaka nastąpiła w ludzkim świecie dzięki Prometeuszowi.

Zadanie 47.1. 0-1 pkt

W zacytowanym utworze Jana Kochanowskiego labiryntem są jego fraszki pełne zawilosci i mylnych tropów, w których czytelnik może się zagubić. Zagmatwana i skomplikowana jest zarówno twórczość poety, jak i jego osobowość, dlatego podmiot liryczny twierdzi, że nie da się uzyskać nici, która wyprowadzi z tego metaforycznego labiryntu.

Zadanie 47.2. 0-1 pkt

Związek frazeologiczny „po nitce do kłębka” odnosi się do Ariadny, bohaterki mitu, która podarowała Tezeuszowi kłębek nici, dzięki czemu bohater po pokonaniu Minotaura mógł wyjść z labiryntu. Sens tego frazeologizmu wskazuje na metodę działania polegającą na realizacji celu przez stopniowe pokonywanie trudności, rozwiązywanie zagadek lub łączenie szczegółów.

Zadanie 48. 0-1 pkt

- obecność porównania homeryckiego (pogoń Achillesa za Hektorem porównana do orła ścigającego gołębicę)
- podniosły styl

Zadanie 49.1. 0-1 pkt

Historia Antygony mogła wzbudzić w widzach litość i trwogę, ponieważ szlachetna bohaterka była niewinna, natomiast przeżywała nieszczęście, które było spowodowane tragicznym splotem okoliczności, a nie wynikało z jej winy czy skłonności do czynienia zła.

Zadanie 49.2. 0-1 pkt

Tragizm to sytuacja, w której znalazł się człowiek, szczególna konstrukcja losów bohatera, postawionego w sytuacji konfliktu równorzędnych racji moralnych, prowadzącego szlachetną jednostkę do nieuchronnej klęski.

Zadanie 49.3. 0-1 pkt

Bohater mitologiczny: Edyp

Podobierństwo: Mimo szlachetności i kierowania się dobrą wolą i Antygona, i Edyp ponoszą klęskę.

Różnica: Postępowanie bohaterów różni się tym, że Antygona ma świadomość wyboru między prawem boskim a prawem ustalonym przez Kreona, a Edyp nie ma takiej świadomości – jest przekonany, że idzie dobrą drogą, aby uniknąć działania dopuszczającego spełnienie przepowiedni. Klęska Edypa wynikała z niewłaściwego rozpoznania sytuacji.

Zadanie 50. 0-1 pkt

Nazwa środka retorycznego	Fragment tekstu
czasowniki w 1 os. liczby mnogiej	<i>Szukajmy</i>
pytania retoryczne	<i>Jakiej rady udzieli ci cnota?</i>
zwroty do adresata (apostrofy)	<i>Udzieli ci, abyś był</i>
nacechowane emocjonalnie epitety	<i>Piękne pozory, Prawdziwe szczęście</i>

Zadania – zestaw II**Zadanie 51.1. 0-1 pkt**

We fragmencie występuje odwołanie do części mitu o Orfeuszu, który w poszukiwaniu ukochanej żony Eurydyki dotarł do Hadesu i ujął swoją grą wszystkich pilnujących dostępu do królestwa podziemi. Z powodu własnej niecierpliwości i nieufności nie odzyskał Eurydyki, a gdy już przebywał na ziemi, został rozszarpany przez Menady (Bachantki).

Zadanie 51.2. 0-1 pkt

- mit o Narcyzie – człowieku egocentrycznym, zakochanym w sobie, lekceważącym uczucia innych
- mit o Edypie – przekonanym, że jest w stanie oszukać swój los i w wyniku nadmiernej pychy skazanym na klęskę
- mit o wiernej żonie Odyseusza Penelopie oczekującej męża wbrew naciskom innych
- inne opowieści mityczne, które są nośnikami ponadczasowych ludzkich cech i postaw

Zadanie 51.3. 0-1 pkt

- opowieść o rodzie Labdakidów, których historia (Edypa, Antygony, Kreona) ukazuje wartości, jakimi kieruje się społeczność, oraz konsekwencje naruszania ustanowionych praw
- opowieść o wojnie trojańskiej i sprzecznościach między prawami ogółu a osobistymi pragnieniami i skłonnościami (np. namiętność Parysa a dobro mieszkańców Troi)
- inne stosowne przykłady

Zadanie 52.1. 0-1 pkt

Środek językowy	Przykład z tekstu
epitety w funkcji opisującej	<i>tarcza ogromna, płonące pochodnie</i>
wyliczenia	<i>pole szerokie, żyzne, trzykrotnie zaorane</i>

Zadanie 52.2. 0-1 pkt

- porównania homeryckie
- stałe epitety
- inwokacja
- wysoki, podniosły styl
- dwie płaszczyzny fabularne (świat bogów i świat ludzi)
- miarą wierszową heksametr

Zadanie 53.1. 0-1 pkt

Powodem kary nałożonej na Antygone było złamanie zakazu Kreona, który uznał, że nie należy pochować zwłok Polinejkesa uznanego za zdrajcę. Antygona, kierując się prawem boskim, symbolicznie pogrzebała zwłoki brata, a tym samym ściągnęła na siebie karę za złamanie rozkazu władcy.

Zadanie 53.2. 0-1 pkt

Metafora *biały kwiat lilii* wyrosły ze skrwawionej ziemi tebańskiej ukazuje niewinność Antygony, która wychowała się w Tebach – miejscu naznaczonym winą jej ojca Edypa (nieumyślne spowodowanie śmierci Lajosa) oraz bratobójczą wojną Eteoklesa z Polinejkesem – jej braćmi.

Zadanie 54. 0-1 pkt

Efekt *katharsis* – wstrząsu prowadzącego do moralnego oczyszczenia – jest spowodowany tym, że ofiarami sytuacji są osoby niewinne, kierujące się zasadami moralnymi i gotowe do poświęceń. Ich tragiczny los uświadamia odbiorcom, że igraszką w rękach losu może być każdy, bez względu na pozycję społeczną, stan majątku oraz respektowanie zasad moralnych.

Zadanie 55.1. 0-1 pkt

Pogląd na życie w utworze Horacego nie jest zgodny z wymową dramatów Sofoklesa, ponieważ podmiot liryczny utworu przyjmuje postawę optymistyczną, zakłada, że można osiągnąć szczęście, korzystając z przyjemności, jakie niesie życie (odpoczynek w cieniu drzewa, skosztowanie dobrego wina).

lub
Pogląd na życie w pieśni Horacego oraz dramatach Sofoklesa jest zbliżony, ponieważ obaj autorzy wyrażają przekonanie, że człowiek nie ma wpływu na swój los.

Zadanie 55.2. 0-1 pkt

Funkcja: impresyjna (perswazyjna)

Uzasadnienie: Autor przekonuje do przyjęcia określonej postawy.

3.3. Średniowiecze

Zadania – zestaw I

Zadanie 56. 0-1 pkt

C

Zadanie 57. 0-2 pkt

Wzorzec osobowy: idealny rycerz

Cechy wyróżniające, np.:

- walczy o wiarę chrześcijańską
- wierny władcy
- wierny ojczyźnie
- ceni honor
- walczy uczciwie
- odważny, nie okazuje słabości, heroiczny

Zadanie 58. 0-2 pkt

Cechy ukazane we fragmencie, np.:

- dla chwały Boga znosi upokorzenia
- umartwia swoje ciało
- jego śmierci towarzyszą cuda

Cechy nieobecne we fragmencie, np.:

- rezygnuje z bogactwa i zaszczytów
- pobożny
- wybiera życie w czystości, rezygnuje ze szczęścia małżeńskiego
- pości

Zadanie 59. 0-1 pkt

B

Uzasadnienie: Utwór, z którego pochodzi fragment, przedstawia konkretne dzieje, fakty, treści historyczne.

Zadanie 60.1. 0-1 pkt

Podmiot liryczny jest zbiorowy, to wierni zwracający się przez pośrednictwo osób świętych z modlitewną prośbą do Chrystusa o zesłanie łask.

Adresat w pierwszej zwrotce: Matka Boża

Adresat w drugiej zwrotce: Jan Chrzciciel

Zadanie 60.2. 0-1 pkt

- religijny charakter, teocentryzm
- anonimowość
- obecność motywu deesis – przedstawienie w centralnej części Chrystusa, w którego stronę kierują się w postawie modlitewnej Jan Chrzciciel i Maryja
- idea pośrednictwa osób świętych w zanoszeniu prośb do Boga
- hierarchiczne wyobrażenie struktury świata: Chrystus, osoby święte, wierni (według teologii św. Tomasza z Akwinu)
- gatunek – pieśń religijna, modlitwa

Zadanie 61. 0-3 pkt

Zadanie 61.1. 0-1 pkt

Uczucia, np.: rozpacz, poczucie bezradności, żal, cierpienie, pragnienie uzyskania wsparcia

Zadanie 61.2. 0-1 pkt

Środek stylistyczny	Przykład z tekstu
apostrofa	<i>Posłuchajcie, bracia miła Synku</i>
metafora	<i>krwawa głowa, krwawe gody</i>
epitet nacechowany emocjonalnie	<i>zamęt ciężki, miłe narodzenie, nadzieja miła</i>
zdrobnienie	<i>Synku</i>
powtórzenie	<i>krwawe/krwawa</i>
wyliczenie	<i>bije, męczy</i>

Zadanie 61.3. 0-1 pkt

Adresat	Cytat
zebrani wokół krzyża ludzie	<i>pożałuj mię stary, młody</i>
ukrzyżowany Syn	<i>Synku, bych cię nisko miała</i>

Zadania – zestaw II

Zadanie 62. 0-2 pkt

Obraz Józefa Brandta przedstawia scenę batalistyczną. Uwidoczniona została jazda konna wyruszająca do boju z chorągwami powiewającymi na wietrze. Tytuł obrazu jest powiązany z wizerunkiem Matki Bożej na najbliższym ze sztandarów, co dowodzi stałej obecności motywu Bogurodzicy w historii narodu. Średniowieczna pieśń zwana *carmen patrium* towarzyszyła wyjątkowym chwilom w dziejach Polaków, była śpiewana w czasie bitwy pod Grunwaldem oraz pod Warną, stanowiła pieśń koronacyjną Jagiellonów (o czym świadczą kroniki).

Zadanie 63. 0-2 pkt

Argumenty, np.:

- utwór anonimowy
- charakter teocentryczny (tematyka religijna)
- bohater utworu reprezentuje typowy dla epoki wzorzec świętego – ascety
- reprezentuje średniowieczną hagiografię (żywoty świętych)

Inny utwór: *Bogurodzica*

Cecha łącząca: utwór anonimowy, ma religijny charakter (teocentryzm) lub

Inny utwór: *Kwiatki świętego Franciszka*

Cecha łącząca: przedstawia model świętego, którego życiu towarzyszą cuda, jest dziełem hagiograficznym

Zadanie 64. 0-2 pkt

Średniowieczny rycerz był przedstawiany jako odważny, nieugięty, gotowy do śmierci za uznawane wartości. Jak pisze Maria Ossowska, zwykle był przedstawiany w sytuacji walki i, jeśli ginął, śmierć miała miejsce na polu bitwy, co symbolizowało spełnienie jego życia i ideałów. Taką heroizowaną postacią jest Roland – bohater starofrancuskiego eposu *Pieśń o Rolandzie*, który walczy do końca, nie prosi o pomoc, w chwili śmierci modli się, a martwego aniołowie zabierają bezpośrednio do raju.

Zadanie 65. 0-2 pkt

Motyw artystyczny: fantastyka/ukazanie cudów

Funkcja: idealizacja postaci zgodnie z modelem średniowiecznego świętego

Zadanie 66. 0-1 pkt

C

Uzasadnienie: Oba dzieła zawierają alegoryczne przedstawienie śmierci. / Występuje w nich motyw *danse macabre*. / Ukazują personifikację śmierci jako szkieletu z kosą.

Zadanie 67. 0-1 pkt

„Sceny dantejskie” to wyrażenie określające stan tłumu ogarniętego strachem, paniką, rozpaczą; sceny wstrząsające, makabryczne.

3.4. Renesans

Zadania – zestaw I

Zadanie 68. 0-2 pkt

Makbet pod wpływem popełnionej zbrodni zatracą swoje człowieczeństwo. Po zabiciu króla Duncana miał nadzieję na poczucie szczęścia i satysfakcji z powodu uzyskanej władzy, jednak stało się inaczej. Bohater odczuwa jedynie obojętność, nic go nie cieszy, niczego się nie boi, nie czuje spełnienia. Odczuwany dawniej lęk był znakiem jego ludzkich uczuć. Brak lęku przed czymkolwiek, obojętność na wiadomość o samobójczej śmierci żony dowodzą, że stał się okrutnym i nieczułym człowiekiem, który utracił sens życia.

Zadanie 69. 0-2 pkt

Nazwa środka retorycznego	Przykład z tekstu	Funkcja w tekście
apostrofa	<i>Zetrzy sen z oczu [...] cyny Lachu!</i>	– funkcja perswazyjna – zaakcentowanie, że wiersz jest skierowany do Polaków (Lachów)
tryb rozkazujący	<i>Zetrzy sen z oczu [...]! [...] nie ustępuj kroku!</i>	– funkcja perswazyjna – zwrot nakazujący podjęcie działań – zachęcenie do przyjęcia określonej postawy

Zadanie 70. 0-2 pkt

zwolennik epikureizmu: „Niechaj na stół dobrego wina przynaszają”, „w złote gęśli albo w lutnią grają”

zwolennik stoicyzmu: „Kto tak mądry, że zgadnie, / Co nań jutro przypadnie?”

Zadanie 71. 0-2 pkt

W utworach przedstawiono różne wizje zaświatów. W *Trenie X* ukazano niepewność co do losów człowieka po śmierci. Zaprezentowane zostały różne wierzenia i wyobrażenia dotyczące życia po śmierci (wierzenia chrześcijańskie, starożytnych Greków, reinkarnacja). Nieszczęśliwy ojciec zwątpił w istnienie życia wiecznego. W utworze Leśmiana Urszulka trafia do nieba, którego wizja jest zgodna z powszechnymi wyobrażeniami – Bóg chce uczynić wszystko, by Urszulka była po śmierci szczęśliwa.

Zadania – zestaw II

Zadanie 72.1. 0-1 pkt

Cechy gatunkowe psalmu, np.:

- pieśń religijna (obraz Boga, „Króla wszego świata”, ukazanie jego wielkości i mocy)
- charakter hymniczny (pochwalny) – pochwała Pana
- charakter modlitewny („Śpiewajmy Panu”)

Zadanie 72.2. 0-1 pkt

Z psalmu wylania się obraz władcy świata („Król wszego świata”, „Pan nad pany”). Podkreślana jest jego potęga i moc („Pan groźny”). Bóg jest przychylny tym, którzy go wychwalają w psalmie („Ten niedobyte podał nam grody, / Ten pod nas możliwe podbił narody”), oddaje im to, co jest dla niego cenne (Dał nam w dziedzictwo i w używanie / Włość Jakubową, swoje kochanie”).

Zadanie 73. 0-1 pkt

Funkcja języka: perswazyjna

Uzasadnienie: Podmiot liryczny chce skłonić odbiorców do określonych działań.

Zadanie 74.1. 0-1 pkt

- utwór żałobny
- charakter elegijny (smutek, żal)
- wyrażenie żalu z powodu czyjejś śmierci

Zadanie 74.2. 0-1 pkt

- Treny zostały poświęcone małej, trzyletniej dziewczynce, a nie osobie dorosłej, zasłużonej.
- W Trenach poeta przedstawił własne uczucia, emocje, przemyślenia, wewnętrzne rozterki.

Zadanie 75. 0-1 pkt

W pieśni ukazano obraz człowieka, który chce się cieszyć z życia i jego uroków. Poeta odwołał się do epikureizmu, nurtu filozoficznego wywodzącego się ze starożytności. Według epikurejczyków celem życia człowieka jest osiągnięcie szczęścia, którego źródłem mogą być przyjemności dnia codziennego.

Zadanie 76. 0-2 pkt

W *Pieśni XXII*, podobnie jak w innych utworach, które powstały przed śmiercią Urszulki, poeta głosi postawę stoicką. Zwracając się do swojego Rozumu (utożsamiając się z nim), przedstawia argumenty, zgodnie z którymi należy pogodzić się z tym, co przynosi życie, i z dystansem podchodzić do nieszczęść. Jest pełen optymizmu, wie, że po złych chwilach nadejdą lepsze. Śmierć córki przyczyniła się do kryzysu światopoglądowego poety. W *Trenie IX* ironicznie wychwala Mądrość, by wykazać, że w sytuacji kryzysowej nie chroni ona przed rozpaczą i nie daje pocieszenia. W zderzeniu ze śmiercią córki filozofia stoicka okazała się być bezsilna.

Zadanie 77. 0-2 pkt

Na obrazie została ukazana lady Makbet, gdy pogrążyła się w obłędzie. Jej wzrok jest pełen szaleństwa, strachu, grozy. W tle widać przerażonych dworzan, którzy boją się swojej pani. W dramacie Szekspira po dokonanej przez Makbeta zbrodni lady Makbet zaczęła dręczyć wyrzuty sumienia. Popadała w coraz większe szaleństwo.

3.5. Barok

Zadania – zestaw I

Zadanie 78.1. 0-1 pkt

Środek językowy charakterystyczny dla stylu barokowego	Przykład z tekstu
anafora	<i>Biały jest polerowny alabastr z Karrary, Białe mleko przysłane w sitowiu z koszary, Biały łabęć i białym okrywa się piórem [...]</i>
wyliczenie	<i>marmur, mleko, łabęć, perła, śnieg, lilije</i>

Zadanie 78.2. 0-1 pkt

W wierszu poeta wylicza kilka przedmiotów i zjawisk (marmur, mleko, łabędź, perła, śnieg, lilie), których cechą wspólną jest kolor – biel. Wymienia je w ściśle określonej kolejności (od marmuru, który nie jest idealnie biały, aż do białej lilii). W dwóch ostatnich wersach podmiot liryczny ujawnił swój koncept – wymienił różne odcienie bieli, by w ten sposób wykazać niezwykłą biel cery swojej ukochanej. Wiersz stanowi wyszukany sposób na wyrażenie komplementu dla urody ukochanej. Taki sposób komplementowania to niezwykle pomysł na wiersz, czyli koncept.

Zadanie 79. 0-2 pkt

W wierszu i na obrazie jest obecny motyw wanitatywny (przemijanie życia, marność dóbr doczesnych). Zarówno tytuł wiersza (*Krótkość żywota*), jak i jego treść (np. „Kółem niehamowanym lotny czas uchodzi”, „Między śmiercią, rodzeniem byt nasz, ledwie może / Nazwan być czwartą częścią mgnienia”) przypominają o krótkości życia ziemskiego i jego przemijalności. Malarz również wykorzystał ten motyw, na co wskazuje tytuł i ukazane na obrazie elementy: czaszka symbolizuje śmierć, klepsydra – szybko upływające życie, kwiat (jest w pełni rozkwitu, ale wiadomo, że cięte kwiaty szybko więdną) – przemijanie, zbliżającą się śmierć.

Zadanie 80. 0-1 pkt

We fragmencie *Skąpcza* obecny jest komizm. U odbiorcy śmiech wywołuje sytuacja, w której Frozyna celowo zmienia słowa wypowiedziane przez Mariannę – dzięki temu Harpagon myśli, że Marianna się nim zachwyca. Wesołość wzbudza też zderzenie nieprzychylnych słów wypowiedzianych po cichu (*na stronie*) przez Mariannę z nacechowanymi pozytywnie wypowiedziami Harpagona.

Zadanie 81. 0-1 pkt

Cecha postawy sarmackiej	Przykład z tekstu
przywiązanie do religii chrześcijańskiej, gotowość do walki w jej obronie	Gdzie Bóg [...] swoje składy święte W archiwie piersi waszych chowają zamknięte, Wam ubogich poddanych chrześcijańskie gminy [...]
patriotyzm (miłość do Polski, gotowość do walki w jej obronie)	Gdzie [...] Ojczyzna i Pan, swoje składy święte W archiwie piersi waszych chowają zamknięte, Wam [...] / Ojczyście na ostatek ściany i kominy Pokazuje z daleka Matka utrapiona
umiłowanie wolności	Do was obie wyciąga ręce wolność złota
pogarda wobec innowierców, wrogość	Też by miały ku żądzy psiej pogańskiej juchy, W oplakanej niewoli rodzić Tatarczuchy? Tedy do tak nikczemnej marnej szewskiej smoły [...]

Zadania – zestaw II**Zadanie 82. 0-1 pkt**

Środek językowy charakterystyczny dla stylu barokowego	Przykład z tekstu
antyteza	Piersi twe nie są piersi, lecz nieba surowy / Kształt
hiperbola	oczy [...] słońca jasnie / świecące, usta [...] koral rumiany
wyliczenie	oczy, usta, piersi, rozum, zmysł i wolę Błaskiem, farbą i kształtem, cmią, więzłą, niewolą
paralelizm	Oczy twe nie są oczy [...] / Usta twe nie są usta [...] / Piersi twe nie są piersi [...]

Zadanie 83. 0-2 pkt

W obu tekstach wykorzystano motyw Fortuny, rzymskiej bogini szczęścia i powodzenia, jednak poeci posłużyli się nim w różnym celu. Kochanowski podkreśla zmienność Fortuny – nie wiadomo, co przyszłość przyniesie, Fortuna jest kapryśna, może odebrać człowiekowi to, co mu wcześniej dała. Tym samym odwołuje się do stoicyzmu. Odmienne motyw Fortuny wykorzystał poeta barokowy. Uważa on, że życiem człowieka nie włada Fortuna, los, przypadek. Nad wszystkim panuje Bóg, to on jest Panem świata i to od niego zależy życie człowieka.

Zadanie 84. 0-1 pkt

W podanym wierszu został wykorzystany motyw wanitatywny. Poeta wymienia szereg zjawisk, które przemijają, są ulotne. Przed przemijaniem nie uchronią się ani rzeczy materialne, ani duchowe. Jedynie szczera miłość jest wartością trwałą.

Zadanie 85. 0-2 pkt

Obraz szlachty	Cecha postawy sarmackiej	Przykład z tekstu
negatywny	anarchia (słabość władzy królewskiej, zrywanie sejmów, warcholstwo, wichrzycielstwo, źle rozumiana wolność)	tyle nieładu i swawoli, Król nie rządzi, bo mu nie dają... Sejmy nie rządzą, bo je rwą, nie masz posłuchu, bo posłuch wolności się przeciwi
	lekceważenie (łamanie) prawa	nie masz sprawiedliwości, bo wyroków nie ma komu egzekwować i każdy możniejszy je depce
	przekonanie o wyższości stanu szlacheckiego nad innymi stanami	każdy możniejszy je [wyroki] depce
	prywatność (interesy własne ponad sprawami państwa)	Nie masz wojska, bo podatków płacić nie chcą, Gdzie jest taki, co by prywatę więcej ukochał, a sprawę publiczną więcej podeptał? przedajni
	awanturnictwo	Jeno szaleni, swawolni [...] tę ziemię zamieszkują

Zadanie 86. 0-2 pkt

Tak, zachowanie Harpagona w tej scenie jest typowe. Widzimy, że jest on bardzo skąpy (zaleca, by słudzy dolewali gościom wina tylko na ich wyraźną prośbę, sugeruje dolewanie wody zamiast wina, nie dba o ubiór służących). W innych scenach utworu Molière również podkreśla skąpstwo bohatera, np. Harpagon nie zwraca uwagi na uczucia córki, chce ją wydać za starca, który nie będzie żądał posagu; synowi sugeruje ślub z bogatą wdową; trudni się lichwą (pożycza pieniądze na wysoki procent); ukrywa szkatułkę z pieniędzmi, jest ona dla niego najważniejsza; ogranicza pieniądze wydawane na utrzymanie domu (jedzenie, wystrój domu, karma dla koni), jeden służący pełni kilka funkcji.

3.6. Oświecenie**Zadania – zestaw I****Zadanie 87. 0-2 pkt**

Miłość do ojczyzny odczuwają ludzie szlachetni.

Uwięzienie jako skutek działań patriotycznych przynosi zaszczyt.

Kalectwo będące konsekwencją poświęcenia dla ojczyzny jest godne chwały.

Miłość do ojczyzny daje radość, poczucie szczęścia i satysfakcję.

Patriota jest gotów dla dobra ojczyzny poświęcić majątek, żyć w biedzie, a nawet oddać życie.

Zadanie 88. 0-1 pkt

W satyrze *Żona mądrala* Krasicki skrytykował cudzoziemszczyznę. Bohaterka odrzuca to, co swojskie, rodzime, co do tej pory miał rozmówca (kucharz, pasztetnik, zwyczajny ogród). Chce wymienić wszystko na to, co zagraniczne (cudzoziemski kucharz, w ogrodzie budowle naśladujące budynki z innych krajów); chce czytać tylko książki cudzoziemskich pisarzy. Pisarz krytykuje postawę bohaterki, podkreśla jej próżność, bezkrytyczne zachwycanie się tym, co zagraniczne.

Zadanie 89. 0-2 pkt

Bajka *Szczur i kot* przedstawia zagrożenie płynące z próżności i pychy. Próżny szczur przestaje być ostrożny, zaczadzon pochlebstwami, których czuje się odbiorcą staje się łupem podstępного kota. Autor utworu przestrzega przed nadmiernym popadaniem w pychę, wskazując niebezpieczeństwo wynikające z lekceważenia zagrożenia.

Zadanie 90. 0-1 pkt

W utworze został ukazany baran, który jest alegorią naiwności. W bajce podkreślono także jego próżność (pysznienie się złoceniem rogów i wieńcem). Przez swoją naiwność i próżność baran nie dostrzegł niebezpieczeństwa – upiększano go, by złożyć go w ofierze (zabić). Alegoryczny sens bajki ukazuje, że naiwność i próżność sprawiają, iż człowiek nie dostrzega niebezpieczeństwa, co może doprowadzić do zgubnych skutków.

Zadania – zestaw II**Zadanie 91. 0-2 pkt**

1. F, 2. P, 3. P

Zadanie 92.1. 0-1 pkt

Świat zepsuty Krasickiego jest satyrą. Autor wprost na to wskazuje (*Ty mów prawdę, mów śmiało, satyro rzetelna*), a ponadto ujawnia swoją krytyczną postawę wobec rzeczywistości (pisze wprost, że „sarka” na postępowanie ludzi), krytykuje wady Polaków (np. bezbożność, rozpustę itp.), wyolbrzymia je (wiele wad opisuje w jednym utworze).

Zadanie 92.2. 0-2 pkt

Krytykowana cecha/postawa	Przykład z tekstu
odchodzenie od religii	<i>Pełno ksiąg bezbożnych, Gdzieżeście, o matrony święte i przykładne?</i>
demoralizacja, niemoralne zachowania	<i>Wszędzie nierząd, rozpusta, występki szkaradne</i>
odrzućenie wartości cnoty i prawdy	<i>A jeśli gdzie się cnota i pobożność mieści, / Wyśmiewa ją zuchwałość, Gdzieżeście, ludzie prawi, przystojna młodzieży?</i>
brak troski o kraj, działanie na jego szkodę	<i>Godzi się kraść ojczyznę łatwą i powolną [...]?</i>

Zadanie 93. 0-2 pkt

W bajce klatka jest alegorią niewoli (utruty niepodległości). Ukazano dwie różne postawy wobec utraty wolności. Stary czyżyk jest alegorią patrioty, dla którego wolność jest najważniejsza, a jej utrata stanowi nieszczęście (placz czyżyka z powodu mieszkania w klatce). Młody czyżyk to alegoria człowieka zniewolonego, który nigdy nie zaznał wolności, więc jej nie rozumie. Krasicki tworzył w czasach, w których Polska stopniowo utraciła samodzielność: w 1772 r. doszło do I rozbioru, a 23 lata później – do utraty niepodległości. Krasicki obawiał się, że Polacy, którzy urodzą się w czasach niewoli, nie będą pamiętać niepodległości i nie będą o nią walczyć (do niej tęsknić).

Zadanie 94. 0-2 pkt

Bohater satyry jest przykładem szlachcica sarmaty, który pijaństwo tłumaczy koniecznością uczczenia imienin żony oraz staropolską gościnnością wobec przybyłych gości. Krasicki ośmiesza i ocenia krytycznie fałszywą gościnność oraz pozorny szacunek wobec tradycji (uczczenie imienin). Ukazuje skutki nadmiernego biesiadowania.

Zadanie 95. 0-1 pkt

Moral: *Kto nikomu nie wierzył, nikt temu nie wierzy.*

Interpretacja moralu: Słowa te kieruje wilk do lisa, który potrzebuje pomocy. Wilk nie chce pomóc lisowi, bo ma zastrzeżenia do jego wcześniejszego zachowania. Wcześniej lis popełniał błędy („grzeszył”), nikomu nie wierzył, a teraz ponosi tego konsekwencje – jemu nie wierzy wilk i nie chce mu pomóc. W morale jest zawarta nauka mówiąca o tym, że postępowanie każdego niesie ze sobą konsekwencje, za popełnione błędy ponosi się karę.

3.7. Romantyzm

Zadania – zestaw I

Zadanie 96.1. 0-1 pkt

- samotne przeżywanie nieszczęścia
- nieszczęśliwa miłość
- zachowanie naznaczone szaleństwem
- wyobcowanie i poczucie niezrozumienia
- wrażliwość, emocjonalność
- skłonność do „widzenia oczyma duszy”, dostrzegania zjawisk niedostępnych przeciętnym ludziom

Zadanie 96.2. 0-1 pkt

Bohaterka wiersza ma przekonanie, że widzi zjawę zmarłego ukochanego, z którym łączyło ją wielkie uczucie. Jej miłość i wrażliwa strona natury powodują, że wierzy ona w prawdziwość wizji, natomiast otaczający ją ludzie dostrzegają jedynie jej graniczące z szaleństwem zachowanie. Dziewczyna reprezentuje romantyczną „prawdę uczuć”, przekonanie, że jeśli odrzuci się ograniczenia racjonalnego poznawania świata, można doświadczyć tego, co wychodzi poza granice rozumu.

Zadanie 97.1. 0-1 pkt

Podmiot liryczny:

- czuje się zagubiony i pozbawiony emocjonalnego oparcia
- widok lecących bocianów wywołuje w nim nostalgię i smutek
- ma świadomość przemijania
- odczuwa niepokój wobec swojej przyszłości
- czuje się osamotniony
- odczuwa swoje życie jako nieustanną wędrówkę

Zadanie 97.2. 0-1 pkt

Nazwa środka stylistycznego	Przykład z tekstu
refren	<i>Smutno mi, Boże</i>
anafora	<i>Żem często dumał [...], żem prawie nie znał [...]</i>
epitety o nacechowaniu emocjonalnym	<i>rodzinny dom</i>
porównanie	<i>Żem był jak pielgrzym</i>
metafora	<i>na wielkim morzu obłąkany</i>

Zadanie 98.1. 0-1 pkt

Konrad pod wpływem uniesienia spowodowanego opowieściami o martyrologii polskiej młodzieży odczuwa prometejski bunt wobec Boga i wygłasza emocjonalny monolog, który świadczy o jego utożsamieniu się z duszą całego cierpiącego narodu.

Zadanie 98.2. 0-1 pkt

Bohater odczuwa miłość do swojego narodu, pragnie się z nim utożsamić, cierpi wraz z wszystkimi cierpiącymi jego członkami. Czuje ogromne uniesienie, a jego uczucia przekraczają miarę jednostkową. Przyczyną jego gwałtownych emocji jest cierpienie niewinnych, które Konrad chciałby wziąć na siebie jako człowiek o szczególnej wrażliwości.

Zadanie 99.1. 0-1 pkt

Składniki obrazu kraju dzieciństwa	Przykład z tekstu
miejsce dające szczęście	<i>Jedna już tylko jest kraina taka, W której jest trochę szczęścia dla Polaka</i>
kraina dająca poczucie bezpieczeństwa	<i>Kraje dzieciństwa, gdzie człowiek po świecie Biegł jak po łące, a znalazł tylko kwiecie Miłe i piękne</i>
miejsce pozytywnych doznań	<i>[...] znalazł tylko kwiecie Miłe i piękne, jadowite rzucił, Ku pożytecznym oka nie odwrócił.</i>
kraina zapewniająca poczucie przynależności, swojskości	<i>Ten kraj szczęśliwy, ubogi i ciasny, Jak świat jest boży, tak on był nasz własny!</i>
kraina utrwalona we wspomnieniach	<i>Kraj lat dziecińczy! On zawsze zostanie Święty i czysty jak pierwsze kochanie,</i>

Zadanie 99.2. 0-1 pkt

Idealizacji podlega, np.:

- litewska przyroda (otoczenie domostw, okoliczne łąki, zagajniki, bory ukazane jedynie w ciepłych porach roku: lato i wiosna)
- relacje międzyludzkie (waśnie zostają zażegnane, winni przechodzą przemianę duchową i zmieniają swoją postawę, próbują naprawić krzywdy)
- obyczajowość szlachecka (podkreślone są pozytywne aspekty życia szlacheckiego, a negatywne, jak zajazdy lub pieśniactwo sądowe, zostały ukazane jako drobne słabości)
- historia narodowa (w Soplicowie dużo jest śladów przeszłości – portrety zasłużonych Polaków na ścianach, wspomnienia dawnej chwały w opowieściach bohaterów)
- postać Napoleona (miał Polakom przynieść niepodległość, porównywany do Marsa – antycznego bóstwa wojny)

Zadanie 100. 0-1 pkt

Podmiot liryczny – poeta:

- czuje się samotny i niespełniony
- nie ma nadziei na przekazanie swojego dziedzictwa osobistego, ponieważ nie ma potomka (imie) oraz poetyckiego kontynuatorowi jego twórczości (Iutnia) wraz z innymi walczył o wolność narodu i poniósł klęskę (motyw okrętu). Jego działania nie przyniosły żadnego pozytywnego skutku
- nie doznał sławy za życia i nie spodziewa się jej po śmierci.

Zadania – zestaw II**Zadanie 101.1. 0-2 pkt**

W romantycznej kulturze uznano lud, a zwłaszcza jego sposób odbioru świata, za autentyczny i nieskażony ograniczeniami rozumu. Według romantyków ludowa kultura była źródłem wiedzy o ukrytych tajemnicach i niedostępnym racjonalnemu rozumowi prawdach o świecie, które można poznać, kierując się instynktem, intuicją, uczuciami i wiarą. Przykładem takiego spojrzenia na rzeczywistość jest dramat Adama Mickiewicza *Dziady* cz. II, w którym poeta wykorzystał ludowy obrzęd, aby wyrazić prawdę o doświadczeniach i wartościach decydujących o sensie ludzkiego życia (przeżywanie cierpienia, głęboka miłość, współczucie i miłosierdzie wobec innych).

Można też odwołać się do innych utworów, np. ballad Mickiewicza „Lilię”, „Romantyczność”, „Świtezianka” lub dramatu Juliusza Słowackiego „Balladyna”.

Zadanie 101.2. 0-1 pkt

W *Dziadach* cz. II ludowość przejawia się wykorzystaniem pogańskiego obrzędu zwanego dziadami, polegającego na wywoływaniu duchów, aby umożliwić im drogę do wieczności lub pozyskać ich przychyłność. W utworach Mickiewicza (również w balladach) występuje ludowa koncepcja moralności, obecna w słowach „nie ma zbrodni bez kary”, polegająca na przekonaniu, że skoro sąd ludzki nie ukarze winowajcy, uczyni to natura rozumiana jako przestrzeń samoistna, będąca metafizycznym bytem. Stąd też w *Dziadach* znaczącą rolę odgrywa przyroda – ptaki dopominające się o sprawiedliwość.

Zadanie 102.1. 0-1 pkt

Wiersz Norwida przedstawia obraz kraju, który podmiot liryczny opuścił i za którym tęskni. Oddalenie spowodowane emigracją przyczyniło się do idealizacji utraconej ojczyzny, wykreowania jej obrazu jako miejsca, w którym mieszkają ludzie respektujący chrześcijańskie zasady, szanujący przyrodę, owoce ludzkiej pracy i siebie nawzajem.

Zadanie 102.2. 0-1 pkt

Podobny motyw występuje w *Panu Tadeuszu* Adama Mickiewicza, zwłaszcza w inwokacji oraz w *Epilogu*. Tam również rodzinna ziemia jest wyidealizowana, ukazana jako miejsce lepsze od innych, gdzie ludzkie wady są jedynie słabościami, a winy – drobnymi uchybieniami, które można naprawić. W obu tekstach podobna jest perspektywa podmiotu mówiącego – obaj przebywają na emigracji.

Zadanie 103.1. 0-1 pkt

Podmiot liryczny odczuwa wdzięczność wobec drzew, które stanowiły krajobraz jego dzieciństwa. Były one dla niego inspiracją, pobudzały jego wyobraźnię, stanowiły przestrzeń, w której mógł w samotności snuć rozmaite rozważania.

Zadanie 103.2. 0-1 pkt

- W pierwszym wersie zacytowanego tekstu zostało zastosowane wykrzyknienie, które wyraża emocjonalny stosunek podmiotu lirycznego do drzew stanowiących składnik litewskiej przyrody.
- Apostrofa, która wyraża osobisty charakter relacji „ja” mówiącego z ojczystą naturą.
- Epitet „domowe” użyty w odniesieniu do drzew stanowi znak poczucia bliskości z naturą.

Zadanie 104.1. 0-1 pkt

Wykrzyknienia – *Jak urósł duszą i ciałem!*

Anafora – *A życie jego [...], A imię jego [...], A tytuł jego [...]*

Symbol – *imię jego czterdzieści i cztery*

Hiperbole – *A życie jego – trud trudów*

Powtórzenie – *Sława! Sława! Sława!*

Zadanie 104.2. 0-1 pkt

Bohaterem doświadczającym wizji jest ksiądz Piotr, uwięziony w jednej z cel więzienia w Wilnie. Z pokorą poddaje się woli Boga i zostaje nagrodzony wizją, która w symboliczny sposób przedstawia przyszłego wybawiciela umęczonego narodu.

Zadanie 105. 0-1 pkt

W przekonaniu podmiotu lirycznego wiersza Słowackiego poezja ma pełnić funkcje patriotyczne, być wskazówką dla narodu przeżywającego chwilę zwątpienia, ale też ma przyczyniać się do dobra, przysłużyć się odnowie moralnej pospolicznych ludzi. Rolą poety jest więc przywództwo duchowe.

3.8. Pozytywizm

Zadania – zestaw I

Zadanie 106. 0-2 pkt

Radca posługuje się językiem ezopowym, mówiąc o gotowaniu piwa (nie nazywa wydarzeń wprost). Frazeologizm „nawarzyć piwa” oznacza narobić kłopotów, problemów. W 1863 r. wybuchło powstanie styczniowe. Wokulski wziął w nim udział (*gotował wraz z innymi piwo*), czego konsekwencją było zesłanie na Sybir (Irkuck to miasto na Syberii). Po zakończeniu powstania zaborcy stosowali różne represje wobec Polaków (*piwo, które do dziś dnia pijemy*). Prus nie mógł pisać wprost o działaniach niepodległościowych ze względu na cenzurę. Jeśli chciał, by jego utwór został opublikowany, musiał unikać bezpośrednich określeń, takich jak np. *powstanie styczniowe, walka z zaborcą, działania niepodległościowe*.

Zadanie 107.1. 0-1 pkt

Romantyczna cecha osobowości Wokulskiego	Przykład z tekstu
przeżywanie miłości od pierwszego wejrzenia	<i>Zrobiła na nim szczególne wrażenie</i>
postrzeganie miłości jako przeznaczenia	<i>wszystko to były ścieżki i etapy, którymi los prowadził go do zobaczenia panny Izabeli</i>
przekonanie, że miłość jest nadrzędnym celem życia, jego sensem	<i>stała się ona jakimś mistycznym punktem, [...] ogniskiem, bez którego życie nie miałoby stylu, a nawet sensu</i>
podporządkowanie życia miłości	<i>Odtąd mało pamiętał o sklepie i o swoich książkach, lecz ciągle szukał okazji do widywania panny Izabeli</i>

Zadanie 107.2. 0-1 pkt

Nie. Wokulski jest bohaterem łączącym w sobie cechy romantyka i pozytywisty. Oprócz cech romantyka, które zostały ukazane w podanym fragmencie, w całym utworze jest wiele przykładów wskazujących na jego cechy pozytywistyczne, np. w młodości był pasjonatem nauki i wynalazcą, później był kupcem, przedsiębiorcą, założycielem spółki do handlu ze Wschodem. Był przekonany o konieczności pracy u podstaw. Pomagał osobom z nizin społecznych (np. Wysockiemu, Węgiełkowi), był filantropem i społecznikiem.

Zadanie 108. 0-1 pkt

W romantyzmie poezja była bardzo rozpowszechniona (twórczość poetycka Mickiewicza, Słowackiego, Norwida) i podejmowała wiele różnych tematów (od miłości po walkę o wolność kraju). W pozytywizmie to w powieściach przedstawiano pozytywistyczne założenia światopoglądowe. Przykładem może być *Lalka* Bolesława Prusa, w której autor ukazał przekrój polskiego społeczeństwa (inteligencję, mieszczaństwo, arystokrację), przedstawił idee pracy u podstaw i pracy organicznej. Główny bohater – Stanisław Wokulski – ma cechy bohatera pozytywistycznego. Powieść została skonstruowana zgodnie z założeniami powieści realistycznej.

Zadanie 109. 0-1 pkt

Biblijna przypowieść o Łazarzu nie tylko dowodzi niezwykłej mocy Jezusa (potrafi wskrzesić zmarłego), ale przede wszystkim wskazuje, że wiara w Boga (religia) może zmienić człowieka, wskrzesić w sensie duchowym. Odczytanie przez Sonię

fragmentu Biblii Raskolnikowi jest próbą nawrócenia go, wskazania, że może się zmienić, „odrodzić” mimo popełnionej zbrodni. W dalszej części utworu Raskolnikow zdecydował się przyznać do zbrodni. Bohater przyjął karę (zesłanie na Sybir), by odpokutować zabójstwo. Przypowieść o Łazarzu stała się jedną z przyczyn, które wpłynęły na „zmartwychwstanie” Raskolnikowa.

Zadania – zestaw II

Zadanie 110. 0-2 pkt

Narrator w opowieści o wydarzeniach wykorzystuje język ezopowy, gdyż nie mówi wprost o powstaniu styczniowym i powstańcach. Romuald Traugutt był jednym z przywódców tego powstania. W utworze mówi się o tym nie wprost, a posługując się przenośnymi obrazami (*wziął na ramiona krzyż narodu swego*). Podobnie o powstaniu styczniowym (*śłup ognisty idący ziemią, wzbijał się był śłup ognisty ku obiecaney krainie wolności wiodący*; Traugutt zgorzał w nim, czyli zginął w powstaniu) i o powstańcach (*dobrowolni ofiarnicy wysokich ołtarzy. Ze światłem idei w głowach, z ogniem miłości w sercach*). Eliza Orzeszkowa nie mogła pisać wprost o powstaniu styczniowym ze względu na cenzurę. Jeśli chciała, by utwór został opublikowany, musiała unikać bezpośrednich określeń, takich jak np. *powstanie styczniowe, powstańcy, działania niepodległościowe*.

Zadanie 111. 0-1 pkt

Bolesław Prus, *Lalka*. Główny wątek to nieszczęśliwa miłość Stanisława Wokulskiego, kupca, do Izabeli Łęckiej, arystokratki. Zacołanie cywilizacyjne kraju autor przedstawił np. w obrazie mieszkańców warszawskiego Powiśla. O walce z zaborcą, np. o powstaniu styczniowym, Prus pisał, posługując się językiem ezopowym. Satyrycznie wykreowani zostali przedstawiciele arystokracji, np. baron Krzeszowski.

Zadanie 112. 0-2 pkt

W utworze Henryk Sienkiewicz wykorzystał archaizację, która polega na zastosowaniu w utworze elementów językowych charakterystycznych dla minionych epok, rzadko używanych, np. wyrazy i wyrażenia w języku łacińskim, co było charakterystyczne dla wypowiedzi Polaków w XVII w.; wyrazy dawne, przestarzałe: *szpetne, cny, przeto*, odmienna od dzisiejszej budowa zdań, m.in. zastosowanie orzeczenia na końcu zdania (*cnocie samej blasku chwały, a potomnym zachęty do naśladowania cnych przykładów dodawać winna*).

Zadanie 113. 0-2 pkt

Nie. Bohaterka ocenia pozytywnie arystokrację, jest przekonana o jej wyższości (*co ja nazwałabym klasą wyższą, stanowi dobrą rasę*), o odgrywaniu przez nią ważnej roli w świecie (*Arystokracja odgrywa ważną rolę na świecie*), o cywilizowaniu przez nią „niższych stanów” (*polor, którego od arystokracji uczą się nawet niższe stany*). Wskazuje na jej zalety ujawniane w działaniu (*odznaczy się: energią, rozumem, a choćby tylko szlachetnością*), bycie autorytetem moralnym dla niższych stanów (*raz dlatego, ażeby inni mieli w nich żywe wzory, a po wtóre, ażeby mieli podniętę do szlachetnych czynów*). W całym utworze jest wiele przykładów, które zaprzeczają tej opinii, np. arystokraci nie pracują, są próżniakami (Starski, Izabela Łęcka), nie szanują pracy innych ludzi (Łęcka uważa, że praca jest rodzajem pokuty za grzech), trwonią majątki (Starski, Krzeszowski). Ich postawa moralna budzi zastrzeżenia (małżeństwa dla pieniędzy, zdrady małżeńskie, Starski – łowca posagów, Łęcka flirtująca w obecności narzeczonego).

Zadanie 114. 0-1 pkt

Tytuł powieści wskazuje na zbrodnię popełnioną przez Raskolnikowa (zabójstwo lichwiarki), ale też wskazuje, że wpłynęło to negatywnie na bohatera („siebie zabiłem”). Po zamordowaniu Alony bohater przeżył załamanie, dręczyły go wyrzuty sumienia, czego przejawem była choroba, majaki, sny. Był to też swoisty rodzaj kary za morderstwo. Rodion długo nie wiedział, jak postąpić. Między innymi pod wpływem Soni zdecydował przyznać się do przestępstwa. Karą wymierzoną przez wymiar sprawiedliwości było zesłanie na Sybir.

Zadanie 115. 0-2 pkt

Tak, obraz jest podobny (zgodny). Oba teksty powstały w pozytywizmie. Zarówno nadawca w tekście Świętochowskiego, jak i podmiot liryczny w wierszu Asnyka wypowiadają się w imieniu „młodych”, czyli pozytywistów. Swoją wypowiedź kierują do „starych” (romantyków). Między przedstawicielami obu epok jest wyraźna opozycja (przeciwieństwo): „młodzi” chcą zmienić świat, patrzą w przyszłość (*pragniemy wywołać siły nowe, zużytkować istniejące, skierować uwagę przed, a nie poza siebie*), kierują się nowymi ideami (*pragniemy pracy i nauki w społeczeństwie, Trzeba z żywymi naprzód iść/Po życie sięgać nowe*), z kolei „starzy” skupieni są na przeszłości (*każecie wszystkim patrzeć w przeszłość, przeżyte kształty*), nie chcą żadnych zmian (*żądacie w literaturze spokoju, nieruchomości, Powstrzymać myśli w biegu*), mają wiele zastrzeżeń wobec przedstawicieli nowej epoki (*Zarzućcie nam, Daremne żale, próżny trud, / Bezsilne złorzeczenia*).

3.9. Młoda Polska

Zadania – zestaw I

Zadanie 116. 0-2 pkt

Zadanie 116.1. 0-1 pkt

Postawa obecna w wierszu Staffa nie jest typowa dla Młodej Polski ze względu na charakterystyczny dla tej epoki dekadentyzm objawiający się pesymizmem, biernością i brakiem wiary w wartości, któremu Staff przeciwstawia postawę aktywną, opartą na pracy nad sobą i pokonywaniu własnych słabości.

Zadanie 116.2. 0-1 pkt

Element o charakterze symbolicznym	Znaczenie symboliczne
<i>kruszcze drogocenne</i>	wartości, na których można się oprzeć, zbudować swoją osobowość
<i>kowal</i>	ktoś pracujący nad sobą, podejmujący wysiłek, trud budowania swojej osobowości
<i>serce</i>	świat wewnętrzny, uczucia, osobowość
<i>młota żelazo</i>	praca nad sobą, budowanie charakteru

Zadanie 117.1. 0-2 pkt

Wizerunek artysty	Cytat z wiersza Przerwy-Tetmajera	Cytat z manifestu Przybyszewskiego
jest wybrańcem, wybitną, jednostką	<i>W piersiach naszych płoną ogień przez Boga samego włożone</i>	<i>Artysta stoi ponad życiem</i>
nie jest związany otaczającym go światem, jest wolny	<i>nam, królom bez ziemi</i>	<i>Niekielznany żadnym prawem, nieograniczony żadną siłą ludzką</i>
służy tylko sztuce	<i>laurów za złotą nie damy koronę</i>	<i>Artysta [...] nie służy żadnej idei ani żadnemu społeczeństwu</i>

Zadanie 117.2. 0-1 pkt

Wartości akceptowane przez artystów to sztuka sama w sobie („sztuka dla sztuki”), wolność duchowa i sława, natomiast odrzucone są kwestie materialne, służba społeczeństwu lub jakiegokolwiek ideologii.

Zadanie 118. 0-2 pkt

Relacje społeczne w *Chłopach* oparte są na hierarchii. Na szczycie drabiny społecznej Lipiec znajdują się najbogatsi gospodarze, ubożsi mają coraz mniejsze poważanie i wpływ na życie społeczności. Ksiądz budzi respekt, należy do świata kojarzącego się ze świętością / sacrum.

Argumenty, np.:

- Parobek Kuba w mieszkaniu księdza czuje się nieswojo, a obecność duchownego onieśmiela go i budzi lęk. Ma wrażenie, że dom księdza to miejsce niemalże sakralne.
- Pewności siebie w kościele dodaje Kubie złotówka, którą otrzymał od księdza i dzięki której poczuł się zamożniejszy niż wcześniej. Ośmielony idzie bliżej ołtarza, gdzie zwykle gromadzą się przedstawiciele wiejskiej elity.
- Otaczający Kubę gospodarze dają mu do zrozumienia, że jego miejsce jest w przedsionku. Parobek jest strofowany i popychany ze względu na śmiałość pozwalającą mu na zbliżanie się do miejsc, w których gromadzą się najbogatsi.

Zadanie 119. 0-1 pkt

Dialog chłopki Kliminy z przybyłą z miasta Radczynią unaocznia niemożność porozumienia się i brak wiedzy rozmówczyń o mentalności reprezentantów innych stanów. Przykładem postawy ludomańskiej jest Pan Młody, który idealizuje wieś, nie dostrzega realnych problemów, które dotyczą warstwy chłopskiej. Inteligenci (Pan Młody i Gospodarz) boją się chłopów, gdyż pamiętają rabację galicyjską i jej krwawy wymiar, ale nie są gotowi do świadomego wyrażenia swoich obaw. Czepiec w rozmowie z Dziennikarzem daje do zrozumienia, że czuje się pogardzany przez inteligenta, który jednocześnie nim gardzi i się go obawia.

Zadanie 120. 0-1 pkt

Złoty róg symbolizuje sygnał do czynu jednoczący wszystkie stany, pobudkę do działania, znak do zjednoczenia i działania w imię wspólnej sprawy – dążenia do odzyskania wolności.

Zadania – zestaw II

Zadanie 121.1. 0-1 pkt

- brak woli do działania
- świadomość bezsensowności podejmowanych wysiłków
- bierność
- przekonanie o braku wartości, na których można się oprzeć
- świadomość bezużyteczności wiedzy i życiowych doświadczeń

Zadanie 121.2. 0-1 pkt

Pytania retoryczne rozpoczynające wersy są próbą odnalezienia postawy, która nada życiu sens. Pomiot liryczny zapytuje sam siebie i przedstawicieli swojego pokolenia, co może mu pomóc obronić się przed poczuciem zagrożenia i beznadziejności.

Zadanie 122.1. 0-1 pkt

Życie bohaterów jest podporządkowane naturze, wpisane w charakter zmieniających się pór roku. Bohaterowie, aby przetrwać, są zmuszeni do wykonywania prac wynikających z danej pory. Przyroda wpływa na ich sposób widzenia świata, działa na świadomość, a zjawiska przyrodnicze (deszcz, śnieżyca, upał, itp.) determinują codzienną egzystencję.

Zadanie 122.2. 0-1 pkt

Obraz jesiennej natury jest pesymistyczny i melancholijny / budzi smutek. Jesienny pejzaż budzi przygnębienie, co dodatkowo potęguje konieczność wykonania przez bohaterów koniecznej pracy.

Zadanie 122.3. 0-1 pkt

Środek stylistyczny	Przykład z tekstu
metafora	<i>Skarby bożego wladztwa</i>
epitety	<i>Plązy świerkowe, mały ogródek</i>
uosobienie	<i>trawy śmiać się umieją</i>

Zadanie 123. 0-1 pkt

1. F, 2. P, 3. P

Zadanie 124.1. 0-1 pkt

Symbol	Znaczenie
czapka z pawim piórem	symbol chłopskiej dumy, skłonności do prywaty i przedkładania spraw materialnych nad wartości ogólnonarodowe
sznur	znak niewoli
złoty róg	sygnał do działania, zjednoczenia się w obliczu możliwości odzyskania niepodległości
Chochół	ujawnia drzemiące w bohaterach nadzieje, marzenia, lęki, ukryte pragnienia i niepokoje

Zadanie 124.2. 0-1 pkt

- chocholi taniec – oznacza stan marazmu i zastoju społeczeństwa, niezdolność do działania, bierność
- złota podkowa – szczęście całego narodu ukryte przez Gospodynię w jej prywatnej skrzyni
- Rycerz Czarny – oznacza pustkę wewnętrzną Poety, brak wartości i niezdolność do stworzenia dzieła, o jakim marzy
- Stańczyk – uzmysławia Dziennikarzowi jego brak rozsądku, obiektywizmu w przedstawianiu i małostkowość, która prowadzi do pozbawiania narodu woli działania
- Hetman – symbolizuje zdradę, objawiając się Panu Młodemu, wyraża przekonanie, że jego ślub z chłopką będący wynikiem ludomanii to zdrada własnego stanu
- Upiór – stanowi przestrożę przed agresją drzemącą w chłopach, która może obrócić się przeciw innym stanom

Zadanie 125. 0-1 pkt

Styl artystyczny	Utwór, w którym styl został wykorzystany
naturalizm	Stefan Żeromski, <i>Rozdzióbią nas kruki, wrony...</i>
impresjonizm	Władysław Stanisław Reymont, <i>Chłopi</i> Jan Kasprówicz, <i>Krzak dzikiej róży</i> Kazimierz Przerwa-Tetmajer, <i>Melodia mgieł nocnych</i>
symbolizm	Stanisław Wyspiański, <i>Wesele</i>

3.10. Dwudziestolecie międzywojenne**Zadania – zestaw I****Zadanie 126.1. 0-1 pkt**

Sportretowani we fragmencie nauczyciele są ukazani karykaturalnie, ich obraz jest odrażający i zdeformowany, ma charakter prowokacyjny, co dowodzi wykreowania go zgodnie z założeniami konwencji groteskowej.

Zadanie 126.2. 0-1 pkt

wyliczenia: *ciamkał, młaskał, siorpał*
epitety: *beznadziejnych, smutny, łysy*
kolokwializmy: *chlipała, siorpał*

Zadanie 127.1. 0-1 pkt

Środek stylistyczny	Przykład z tekstu
wykrzyknienia	<i>Maju, maju!</i>
aliteracja	<i>pędy, zapędy lub ognie, ogniwa</i>
gra słów	<i>pędy, zapędy, ognie, ogniwa lub pęka pąkowie</i>
dokładne rymy	<i>maju/tramwaju</i>
powtórzenia	<i>maju, maju</i>

Zadanie 127.2. 0-1 pkt

Wiersz wyraża optymistyczną postawę, odnosi się do codziennej, prozaicznej sytuacji (jazda tramwajem i wynikająca z tego radość), jest wyrazem aktywizmu i zawiera motyw urbanizmu (sytuacja liryczna ma miejsce w mieście).

Zadanie 128.1. 0-1 pkt

- poruszanie sumień – kontrastowe zestawienie życia mieszkańców Nawłoci i Chłodka
- wartości i idee konieczne narodowi do życia – powieść ma charakter dyskusji ideowej, ukazuje różne spojrzenia na rzeczywistość, rozmaite koncepcje polityczne („szklane domy”, program systematycznych zmian gospodarczych i społecznych, rewolucyjne zmiany), które mogą być drogą do odnowy moralnej i społecznej
- emocyjnie działające obrazy – np. obraz skutków rewolucji (Cezary zajmujący się pracą przy zwłokach ofiar), sytuacja mieszkańców warszawskiej ulicy Miłej, gdzie zamieszkuje bohater po wyjeździe z Nawłoci
- zaniedbywanie psychologii – rys charakteru Cezarego Baryki jest przedstawiony bez pogłębienia psychologii tej postaci, bohater jest ukazany w działaniu, natomiast pominięte są jego przeżycia wewnętrzne.

Zadanie 128.2. 0-1 pkt

W sensie dosłownym tytuł odnosi się do wydarzeń, które rozgrywają się na przedwiośniu (przekraczanie granicy przez Cezarego między Rosją a odrodzoną Polską, przybycie bohatera do Warszawy po zerwaniu z Laurą). Natomiast w sensie przenośnym tytuł może odnosić się do stanu państwa polskiego tuż po odzyskaniu niepodległości, kiedy po zimie symbolizującej zabory następuje czas odrodzenia, odnowy, budzenia się nowego życia państwowego. Metaforycznie tytuł można też odnieść do budzenia się stanu świadomości głównego bohatera, jego dojrzewania społecznego, emocjonalnego i ideowego.

Zadanie 129.1. 0-1 pkt

Podmiot liryczny wiersza odrzuca tradycję romantyczną, twórczość odwołującą się do tematyki monumentalnej i heroicznej, natomiast oczekuje od siebie i literatury opisywania zwykłych przeżyć, wzruszeń wynikających z codziennych sytuacji, zachwyty drobnymi przejawami uroku natury.

Zadanie 129.2. 0-1 pkt

„Obudzenie Polski” odnosi się do nadania tematyce narodowej nowego, świeżego ducha, zmiany koncepcji narodu, który po odzyskaniu wolności powinien też przeżyć odrodzenie moralne.

Zadanie 130.1. 0-1 pkt

Wniosek	Przykład z tekstu
Twórczość powstaje pod wpływem ulotnego natchnienia.	<i>Echo z dna serca, nieuchwytnie</i>
Poezja służy nawiązaniu dialogu z drugim człowiekiem.	<i>abyś, bracie, mnie zrozumiał</i>
Wiersz jest nadaniem językowego kształtu rzeczywistości.	<i>Lecz by się kształtem stała chwila</i>
Poezja ma być prosta, jasna i klarowna.	<i>jasny jak spojrzenie w oczy / i prosty jak podanie ręki</i>

Zadanie 130.2. 0-1 pkt

Natchnienie jest momentem, kiedy wrażliwe ucho poety nada jego obrazowi świata doskonały kształt językowy, obudzi do życia ukryte emocje.

Zadanie 131. 0-1 pkt

Neologizmy:

- wszechleśny (powiew)
- bezśmiech
- zniszczota [...] niedowcielen
- bezświat, bezbrzask

Neologizmy tworzą obraz świata zagadkowego, żyjącego własnym tajemniczym życiem, jednocześnie niedoskonałego (częstka „bez”), ulegającego destrukcji i wszechobecnego, odradzającego się (wszechleśny), a człowiek w tej rzeczywistości stapia się z nią, jest przez nią wchłonięty.

Zadania – zestaw II**Zadanie 132.1. 0-1 pkt**

We fragmencie karykaturalnie przedstawieni nauczyciele są nazwani „ciałami” (ciało pedagogiczne). Powtarzane przez nich słowa „podrożało” i „staniało” mają zaakcentować przyziemność ich zainteresowań oraz ograniczone horyzonty myślowe.

Zadanie 132.2. 0-1 pkt

- posługiwanie się słowami „pupa”, „upupić” na określenie narzucania komuś roli dziecka, uznawanie go za osobę nie-dojrzałą
- wykorzystanie słowa „gęba” na oznaczenie maski, narzuconego sztucznego wizerunku
- absurdalność i prowokacyjność tytułu *Ferdydurke* nieoznaczającego niczego konkretnego
- powtarzanie przez nauczyciela w czasie lekcji języka polskiego słów odnoszących się do poezji romantycznej: „Słowacki wielkim poetą był!”
- ostatnie zdanie prowokujące czytelnika: „Koniec i bomba, kto czytał, ten trąba!”
- tworzenie neologizmów podkreślających absurdalność sytuacji i wzmacniających wymowę słów: „belfer” – „belfrzyć”

Zadanie 133.1. 0-2 pkt

B

Zadanie 133.2. 0-1 pkt

Podmiot liryczny:

- odczuwa radość i optymizm
- czuje się wolny, swobodny
- ma chęć łamania zasad i ograniczeń obyczajowych.

Zadanie 134.1. 0-1 pkt

Epitet „niebieski wycieruch” określa tytułowego bohatera wiersza – poetę, kolor niebieski kojarzy się z optymizmem i radością, z chodzeniem z głową w chmurach, ale także z niebem – przestrzenią metafizyczną, religijną. Bohater jest więc zawieszony między niedoskonałym światem ziemskim (wycieruch) a wyższymi ideałami (niebieski).

Zadanie 134.2. 0-1 pkt

Bohater wiersza – poeta – jest rozdarty między obowiązkami wynikającymi z codziennego życia a poetycką wyobraźnią, pragnieniem swobody, beztroski, które dałyby ujście jego twórczości.

Zadanie 135.1. 0-1 pkt

- Cezary Baryka wyruszający z ojcem do Polski – pod wpływem ojca, który przybył po bohatera do Baku, Cezary decyduje się wyruszyć z nim do nieznanej mu ojczyzny.
- Poznał śmierć, zło – doświadczył degradacyjnej siły rewolucji, stracił matkę, widział bezmyślną agresję i ogrom cierpienia w Baku w czasie rewolucyjnych walk.
- Doświadczenie uczestnictwa w zlu – zafascynowany rewolucją i jej hasłami przyczynił się do skazania matki na ciężkie roboty.

– Daje się uwieść baśni o szklanych domach – przyjmuje za prawdę utopijną wizję dostatniego i sprawiedliwego państwa wynikającą z marzeń jego ojca.

Zadanie 135.2. 0-1 pkt

Wizja szklanych domów to piękna baśń, ponieważ jest jednocześnie idealnym projektem, doskonałym pomysłem, ale niemożliwym do zrealizowania w realnym kraju.

Zadanie 136.1. 0-1 pkt

dzieciństwo – czas nieporadności, zależności od innych i poczucia bezpieczeństwa

młodość – okres pesymizmu, dekadentkich nastrojów, odczuwania smutku

wiek dojrzały – czas spokoju, poczucia spełnienia w sensie życiowym i artystycznym, uzyskania harmonii wewnętrznej

Zadanie 136.2. 0-1 pkt

Muzy – motyw kulturowy wywodzący się z mitologii greckiej. Znajduje on potwierdzenie w poincie, ponieważ podmiot liryczny – poeta – czuje się spełniony, „kochany” przez Muzy.

Zadanie 137. 0-1 pkt

Fragment powieści przedstawia moment przekraczania granicy przez Cezarego. Bohater jest rozczarowany, ponieważ ojciec wcześniej opowiadał mu o wyjątkowym rozwoju cywilizacyjnym Polski – kraju szklanych domów stanowiących synonim dobrobytu i społecznej sprawiedliwości. Po śmierci ojca Cezary samotnie dotarł do Polski i przeżył głębokie rozczarowanie, bo obraz zniszczenia i dysproporcje społeczne zaprzeczyły idealistycznej wizji Seweryna Baryki. Przebywając w innych miejscach nieznanej dotąd ojczyzny, znajdował jedynie potwierdzenie pierwszego wrażenia. Polska okazała się krajem dysproporcji społecznych, wszechobecnego marazmu i braku woli rozwoju.

3.11. II wojna światowa

Zadania – zestaw I

Zadanie 138. 0-2 pkt

Cecha behawioryzmu	Przykład z tekstu
bohater przedstawiony tylko w swoich reakcjach	<i>Człowiek wzrusza ramionami i patrzy na drogę</i>
dialog pozwalający ukazać bohatera w bezpośrednim działaniu	Bohaterowie, rozmawiając o zagazowaniu wielu setek tysięcy ludzi, nie ujawniają żadnych emocji i uczuć, co wskazuje na ich przystosowanie do obozowej rzeczywistości.
rezygnacja z analizy psychologicznej	Brak we fragmencie opisu świata wewnętrznego bohaterów, ich myśli, emocji. Brak komentarzy narratora dotyczących motywów postępowania bohaterów.

Zadanie 139. 0-1 pkt

Tak jak zauważył Stabro, *Inny świat* jest powieścią o cierpieniu. Autor utworu pokazuje, że w sowieckim łagrze, w którym nie obowiązywały prawa człowieka, a więźniowie byli w różny sposób niszczeni i pozbawieni najmniejszych przejawów wolności i decydowania o sobie, niektórzy ludzie potrafili oprzeć się temu systemowi i zaważać o wewnętrzną wolność. Takim sposobem na osiągnięcie wewnętrznej wolności mogło stać się dobrowolne cierpienie. Przykładem może być postać Kostylewa, który, aby ocalić własną godność i czuć się wolnym, był gotowy nawet na śmierć (najpierw opalał sobie rękę, by nie pracować dla państwa totalitarnego, a w końcu popełnił samobójstwo).

Zadanie 140. 0-2 pkt

Cecha wspólna	Przykład z wiersza Tadeusza Borowskiego	Przykład z wiersza Krzysztofa Kamila Baczyńskiego
pesymistyczna wizja przyszłości, przekonanie o szybkiej śmierci, przekonanie o braku szacunku po śmierci	<i>Zostanie po nas złom żelazny / i głuchy, drwiący śmiech pokoleń</i>	<i>czy nam postawią, z litości chociaż, nad grobem krzyż</i>
groza czasów wojny (stałe zagrożenie śmiercią)	<i>grzmi karabin, / zwycięzców krzyk</i>	<i>brat, który zginął, / któremu oczy żywcem wykłuto</i>
konieczność walki z wrogiem	<i>tarcz dźwigamy, broń, / wznosimy czoło, prężne ramię / i ukrwawiamy w boju dłoń</i>	<i>I tak staniemy na wozach, czołgach, na samolotach, na rumowisku</i>
brak wolności	<i>nas odpomni – niewolników</i>	<i>W jamach żyjemy strachem zaryci</i>

Zadanie 141. 0-1 pkt

- Decyzja członków ŻOB-u o wybuchu powstania w getcie mimo przeważającej liczebności wojsk niemieckich.
- Wybór sposobu śmierci (śmierć samobójcza, a nie z rąk oprawców).
- Pomoc innym ludziom w getcie mimo zagrożenia śmiercią (np. działalność Marka Edelmana).
- Historia Tenenbaumowej, która własnej córce oddaje numerki życia, a sama popełnia samobójstwo.

Zadania – zestaw II

Zadanie 142. 0-2 pkt

Autorzy tekstu 1. uważają, że w obozie koncentracyjnym pojęcie dobra okazało się bezużyteczne, gdyż zostały zawieszone kategorie moralne, a *opozycja dobra i zła okazuje się relacją pustą, bezprzedmiotową*. Ludzie w obozie są zlagrowani, obojętni na zło i śmierć – nie są to więc ludzie dobrzy. We fragmencie bohaterowie wyjaśniają i usprawiedliwiają swoją złość, niechęć do osób, które są przywożone do obozu koncentracyjnego. Złem jest zarówno brak współczucia więźniom, brak pomocy, jak i usprawiedliwianie tego. W całym opowiadaniu jest wiele przykładów tego, że ludzie w obozie są źli: żeby przeżyć, walczą o jedzenie, okradają osoby, które przybywają do obozu. Widać, że wśród więźniów brakuje więzi, głębszych relacji międzyludzkich.

Zadanie 143. 0-2 pkt

Tytuł utworu i epoka: *Bogurodzica*, Średniowiecze

Uzasadnienie: Podmiot liryczny zwraca się w pierwszej strofie do tej, która *wiodła jak bór pomruków/ducha ziemi tej skutego w zbroi szereg*. Przez pewien czas *Bogurodzica* była traktowana jak hymn, śpiewana przez polskie rycerstwo w czasie ważnych wydarzeń (np. przed bitwą). Śpiew *Bogurodzicy* przez polskie rycerstwo przed bitwą ukazał Sienkiewicz w *Krzyżakach*. O nawiązaniu do średniowiecznej pieśni świadczy też archaizm użyty w tytule *Modlitwa do Bogarodzicy* oznaczający „Boga rodzicielka”, „Matka Boża”.

Zadanie 144.1. 0-2 pkt

Człowiek zlagrowany to człowiek, który przystosował się do obozowej rzeczywistości, odrzucił normy moralne, którymi kierował się do tej pory. Dziewczyna, która chciała ochronić swoją godność, w końcu uległa, by zapewnić sobie przetrwanie. Była przedmiotowo traktowana przez innych więźniów (narrator założył się o to, czy dziewczyna ulegnie, inny więzień nie pomógł jej, dzieląc się jedzeniem, tylko wykorzystał ją fizycznie w zamian za jedzenie).

Inne przykłady zlagrowania z powieści: obojętność i okrucieństwo wobec słabszych (np. pozbywanie się z brygady słabszych osób), donoszenie na współwięźniów, rabowanie i mordowanie współwięźniów, dopuszczanie się okrutnych gwałtów.

Zadanie 144.2. 0-1 pkt

- Michail Kostylew opalał sobie rękę, by nie pracować dla państwa totalitarnego, a w końcu popełnił samobójstwo.
- Natalia Lwowna pod wpływem lektury utworu Dostojewskiego zrozumiała, że sama może decydować o swojej śmierci, a tym samym nie musi postępować niemoralnie, by za wszelką cenę ocalić swoje życie.
- Gustaw, narrator, chciał zastąpić Kostylewa, który za karę miał być przeniesiony do innego obozu (świadczy to o jego człowieczeństwie, wrażliwości).
- Głodujący Polacy chcieli wymusić na władzach obozu respektowanie warunków amnestii. Woleli śmierć niż dalsze życie w obozie.

Zadanie 145. 0-1 pkt

- Pola Lifszyc – sama poszła do transportu, gdy zobaczyła tam swoją mamę.
- Pielęgniarka – podała dzieciom truciznę.
- Rywka Urman – z głodu próbowała ugryźć ciało zmarłego syna.
- Elżunia Frydrych – córka jednego z powstańców, w czasie wojny ukrywała się w klasztorze. Po wojnie została adoptowana przez amerykańską rodzinę. Elżunia popełniła samobójstwo z niewiadomych przyczyn.

Zadanie 146. 0-2 pkt

Nie. Podmiot liryczny w *Psalmie 130* jest pełen nadziei i ufności. Wierzy, że Bóg jest jego ostoją, zapewnia mu bezpieczeństwo (w *Paniu jest łaska * i wielka moc odkupienia*). Ukazane zostało też boskie miłosierdzie (*Ale z Tobą jest przebaczenie*). Odmienny jest stosunek podmiotu lirycznego do Boga w wierszu *Modlitwa*, na co wpłynęły doświadczenia II wojny światowej i katastrofizm generacyjny poetów pokolenia Kolumbów. Groza wojny spowodowała, że podmiot liryczny buntuje się przeciwko Bogu, nie wierzy w jego miłosierdzie i opiekę. Oskarża Boga o zło na świecie (*odbierz, gdy dałeś, niepokój godzin*). Nie prosi Pana o przebaczenie i akt łaski, lecz o szybką śmierć dla siebie, a nawet dla nienarodzonych jeszcze dzieci. Koszmar wojny powoduje, że śmierć wydaje się lepsza od życia na ziemi.

3.12. Współczesność

Zadania – zestaw I

Zadanie 147. 0-1 pkt

W powieści-paraboli akcja i bohaterowie są metaforą ukrytych treści. Świat przedstawiony i jego znaczenie dosłowne stanowią ilustrację prawd uniwersalnych, np. praw rządzących życiem człowieka czy losami świata. W przytoczonym fragmencie mowa jest o tym, jak powinni zachowywać się ludzie wobec zła, nie tylko wobec dżumy, na co wskazuje zastosowanie liczby mnogiej (*wszyscy ludzie, którzy nie mogąc być świętymi i nie chcąc zgodzić się na zarazy, starają się jednak być lekarzami*). Również zawarta we fragmencie przestroga dotyczy nie tylko konkretnej choroby zakaźnej (*bakcyl dżumy*).

nigdy nie umiera [...] nadejdzie być może dzień, kiedy na nieszczęście ludzi i dla ich nauki dżuma obudzi swe szczury i pośle je, by umierały w szczęśliwym mieście). To ostrzeżenie przed złem. Wiele scen w powieści (np. krematoria, masowa śmierć, brak możliwości swobodnego przemieszczania się) pozwala odczytywać utwór jako parabolę wojny, która prowadzi do wielu nieszczęść. Można powieść odczytywać także jako parabolę kataklizmu doświadczającego ludzi, zła tkwiącego w człowieku czy absurdu ludzkiego losu.

Zadanie 148.1. 0-1 pkt

W opowiadaniach z *Raportu o stanie wojennym* autor przedstawił życie Polaków w stanie wojennym. W zacytowanym opowiadaniu opisane zostało spotkanie cywilów z zomowcami w Warszawie, na Placu Defilad – na co wskazuje tytuł opowiadania, w czasie stanu wojennego – na co wskazuje tytuł tomiku. Zomowcy wykorzystują swoją przewagę i oskarżają fryzjera o stawianie oporu. Tytuł opowiadania odnosi się do postawy Jasia Bobrzaka – jednego ze znajomych fryzjera. Zomowcy chcieli uprawomocnić swoje zachowanie i zwrócili się do Bobrzaka, by ten potwierdził ich wersję zdarzeń. Jasiu ze strachu potwierdził nieprawdziwe zarzuty, a tym samym zdradził swojego znajomego – jak apostoł Judasz zdradził Jezusa – i prawdopodobnie przyczynił się do ukarania fryzjera.

Zadanie 148.2. 0-1 pkt

Frazeologizm „judaszowe srebrniki” oznacza zapłatę otrzymaną za zdradę. Jasiu Bobrzak zdradził fryzjera, ponieważ potwierdził nieprawdziwą wersję wydarzeń. Nie otrzymał pieniędzy, ale swoistą zapłatą za fałszywe zeznanie było zachowanie wolności (brak aresztowania).

Zadanie 149. 0-2 pkt

Podmiot liryczny daje wiele wskazówek, jak powinien zachowywać się adresat żyjący „wśród tych co na kolanach”, czyli wśród ludzi, którzy się ugięli i ulegali rządzącym. Zaleca on postawę „wyprostowaną”, która jest metaforą bezkompromisowości, wierności własnym zasadom, poczucia godności. Zachęca do aktywności, działania, podejmowania wyzwań (wielokrotnie powtarzany rozkaz „idź”), choć nie gwarantuje to zwycięstwa, a wręcz prowadzi do klęski czy śmierci (*idź [...] do ciemnego kresu, zdobędziesz dobro którego nie zdobędziesz*). Związane jest to z obowiązkiem pamięci wobec przodków, dla których honor i godność były ważniejsze niż życie za wszelką cenę. Symbolem takiej postawy są Hektor i Roland. Hektor to jeden z bohaterów *Iliady* Homera, syn Priama, króla Troi, ukazany honorowy i odważny wojownik, który mimo obaw staje do pojedynku z Achillesem. Roland to bohater średniowiecznego eposu *Pieśń o Rolandzie*. Najważniejszy jest dla niego rycerski honor, dlatego nie wzywa pomocy mimo przeważających sił wroga. Postaci Hektora i Rolanda symbolizują „wielkie słowa” – odwagę, honor, bohaterstwo, rycerski etos.

Zadanie 150. 0-1 pkt

Andrzej Stasiuk w swoim opowiadaniu docenia wartość prowincji i tworzonej na niej kultury, w opisie wyobrażonej przez siebie historii cerkwi w galicyjskiej wsi przypisuje jej wyjątkowe znaczenie poprzez ukazanie świata „nieskażonego zepsuciem” (jak pisze autorka artykułu). Związek budowniczych cerkwi oraz ich potomków z opisywaną budowlą nadaje ich egzystencji wymiar mitologiczny, a sama budowla oraz miejsce po niej mają uwznioślony charakter.

Zadania – zestaw II

Zadanie 151. 0-2 pkt

Nazwa środka retorycznego	Przykład z tekstu	Funkcja w tekście
apostrofa	<i>Bracia moi</i>	– funkcja perswazyjna – zaakcentowanie, że nadawca czuje więź z odbiorcami – podkreślenie, że słuchacze są bliźcy mówiącemu
paralelizm	<i>Bracia moi [...]. Trzeba we wszystko uwierzyć [...] Bracia moi, trzeba być tym, który zostaje! tylko ta miłość może zmazać cierpienie i śmierć dzieci, tylko ona czyni ich śmierć konieczną</i>	– funkcja perswazyjna – podkreślenie treści wypowiedzi, zaakcentowanie jej – wzmocnienie wypowiedzi

Zadanie 152.1. 0-1 pkt

Motyw tańca pełni w *Tangu* funkcję symboliczną. Edek proponuje taniec Eugeniuszowi. W tańcu to on prowadzi – Eugeniusz mu się podporządkował. Tango symbolizuje zwycięstwo brutalnej siły, a jednocześnie podporządkowanie się inteligencji – dla wygody (bezpieczeństwa) lub ze strachu.

Zadanie 152.2. 0-1 pkt

– Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*. W eposie opisany został polonez, który bohaterowie tańczą w czasie zaręczyn Zosi i Tadeusza. Motyw tańca ma również charakter symboliczny – tańczą bohaterowie wcześniej sklóćeni, więc taniec symbolizuje zjednoczenie narodu. Poloneza prowadzi Podkomorzy – według narratora „ostatni”, który potrafi tak poprowadzić ten taniec, więc tu polonez symbolizuje przemijanie pewnej epoki.

- Władysław Reymont, *Chłopi*. Podczas wesela Jagny i Macieja zaproszeni goście tańczą ludowe tańce. Robią to radośnie, żywiołowo. Tańce są opisane realistycznie, dzięki czemu została zaprezentowana kultura mieszkańców wsi. Pełnią one również funkcję symboliczną, gdyż ukazują siłę i żywiołowość chłopów.
- Stanisław Wyspiański, *Wesele*. W finałowej scenie dramatu weselni goście tańczą w kole, a przygrywa im chochoł. Taniec odzwierciedla niespełnione pragnienia, niemoc, marazm, w którym tkwią Polacy. Może też symbolizować powtarzalność polskich mitów, kompleksów czy ograniczeń, a także stanowić pesymistyczną ocenę zdolności Polaków do podjęcia walki narodowowyzwoleńczej.

Zadanie 153. 0-2 pkt

- Profesor Andrews znalazł się w Warszawie w chwili ogłoszenia stanu wojennego. Nie mógł się z nikim porozumieć, nie działały telefony, jego opiekunka zaginęła, a na ulicę wyjechały czołgi, co spotęgowało niepokój i zagubienie profesora.
- Profesor nie zna realiów Polski, ma o kraju, do którego przybył, stereotypowe wyobrażenie, co utrudnia mu zrozumienie zachowania napotykanym ludzi i sytuacji (sprzedaż karpia, choinek, kolejki po żywność).
- Profesor Andrews przybył z kraju na zachodzie Europy, którego sytuacja społeczno-polityczna różniła się od ówczesnej Polski, dlatego nawet jego psychologiczne wykształcenie nie pomogło mu w zrozumieniu zachowania ludzi, ich lęków i codziennych problemów (braki w zaopatrzeniu, strach wywołany obecnością żołnierzy i czołgów na ulicach).

Zadanie 154.1. 0-1 pkt

Według Czesława Miłosza przed poetą żyjącym w państwie totalitarnym, w którym władza jest nadużywana, postawione są niezwykle ważne zadania. Przede wszystkim „poeta pamięta” – to on ma przedstawić ludzką krzywdę, ocalić prawdę, utrwalić rzeczywistość. Powinien stać po stronie krzywdzonych, prostych ludzi. Poeta nie powinien być pochlebcą, jego utwory powinny ukazywać nadużycia władzy. Władca powinien bać się utworów poety.

Zadanie 154.2. 0-1 pkt

- W dramacie Adama Mickiewicza *Dziady* cz. III ukazano poetę, którego rolą jest stanie na czele narodu, przewodzenie w walce o wolność. Konrad, natchniony poeta, jest przekonany o swojej wielkości, chce otrzymać od Boga władzę nad rządem dusz, aby zapewnić wolność swojemu narodowi. Romantyczny pisarz postawił więc przed poetą trudne, odpowiedzialne zadania.
- W *Weselu* Wyspiański wskazał zadania poety – przewodzenie narodowi, dawanie ludziom nadziei, nawoływanie do walki. Jednym z gości na weselu jest Poeta – młodopolski dekadent, który czuje się słaby, zrezygnowany, nie ma nadziei na lepsze czasy, ale marzy o wielkich czynach. Ukazuje mu się duch Zawiszy Czarnego, dzielnego rycerza, który uświadamia Poecie, że jego zadaniem jest wzięcie odpowiedzialności za naród i przewodzenie mu. Powinien w swoich utworach zachęcać do walki o niepodległość.

Zadanie 155. 0-2 pkt

Przykład z tekstu	Związek frazeologiczny	Znaczenie frazeologizmu
<i>nie stał pan za nami / murem</i>	stać murem	opowiadać się po czyjejś stronie w sposób zdecydowany, bronić kogoś, czegoś
<i>na stanowisku naszym też / pan nie stał</i>	stać na jakimś stanowisku	mieć swoje zdanie na jakiś temat, swój punkt widzenia; sądzić
<i>na naszym czele / nie stał pan nigdy</i>	stać na czele	kierować kimś lub czymś, przewodzić komuś lub czemuś
<i>nas na to nie stać</i>	kogoś stać na coś	komuś wystarcza pieniędzy na coś; ktoś potrafi wykazać się czymś, może zdobyć się na coś
<i>pan tu stał / obiema nogami</i>	stanąć na nogi, na nogach	wyzbyć się kłopotów finansowych, podnieść się z upadku, dorobić się
	stanąć na własnych nogach	usamodzielić się, uniezależnić się
<i>stoi pan sobie na uboczu / wspólnego grobu</i>	stać nad grobem	być bardzo starym, chorym, bliskim śmierci
<i>stoi pan sobie na uboczu</i>	stać z boku, na uboczu, na boku	nie brać w czymś udziału, nie wtrącać się do czegoś, unikać kogoś, czegoś
<i>nie stój pan w miejscu</i>	stać w miejscu	nie posuwać się w swoich działaniach, nie robić postępów, nie rozwijać się
<i>stawaj / pan w pąsach</i>	stanąć w pąsach	zarumienić się bardzo gwałtownie